

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEKSTİL VE MODA TASARIMI ANASANAT DALI
TEKSTİL VE MODA TASARIMI SANAT DALI

**ANTİK ANADOLU MEDENİYETİ FRİGYA (PHRYGİA)
UYGARLIĞI TAKILARI VE MOTİFLERİNİN TEKSTİL
DESENİ OLARAK KULLANILMASI**
(Yüksek Lisans Tezi)

Tezi Hazırlayan: **Melis ARSLAN**

İSTANBUL, 2014

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEKSTİL VE MODA TASARIMI ANASANAT DALI
TEKSTİL VE MODA TASARIMI SANAT DALI

**ANTİK ANADOLU MEDENİYETİ FRİGYA (PHRYGİA)
UYGARLIĞI TAKILARI VE MOTİFLERİNİN TEKSTİL
DESENİ OLARAK KULLANILMASI**

(Yüksek Lisans Tezi)

Tezi Hazırlayan:

Melis ARSLAN

Öğrenci No:

110783010

Danışman:

Yrd. Doç. Dr. Fatma Engin ALPAT

İSTANBUL, 2014

Yemin Metni

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Antik Anadolu Medeniyetleri Phrygia Uygarlığı Takıları ve Motiflerinin İncelenmesi Araştırılması” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

23/06/2013



Melis ARSLAN

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

24.10.2014

Enstitümüz *Tekstil ve Moda Tasarımı* Anasanat dalı *Tekstil ve Moda Tasarımı* programı yüksek lisans öğrencilerinden 110783010 numaralı *Melis ARSLAN*'nin "*Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim – Öğretim Yönetmeliği*"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "*ANTİK ANADOLU MEDENİYETİ FRİGYA (PHRYGIA) UYGARLIĞI TAKILARI VE MOTİFLERİNİN TEKSTİL DESENİ OLARAK KULLANILMASI*" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 24.09.2013 tarih ve 2013/29 sayılı toplantısında seçilen ve Ayazağa Yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, ilgili yönetmeliğin (c) bendi gereğince (45) dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında ~~oyçokluğu/oybirliği~~ ile ~~Kabul~~ ~~Red~~ ~~veya Düzeltme~~ kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 4 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.


DANIŞMAN
YRD. DOÇ. DR. FATMA ENGİN ALPAT


ÜYE
PROF. DR. HAMDİ ÜNAL


ÜYE
YRD. DOÇ. DR. AYTÜL PAPILA

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Antik Anadolu Medeniyetleri Frigya (Phrygia) Uygarlığı Takıları ve Motiflerinin Tekstil
Deseni Olarak Kullanılması

Melis ARSLAN

Beykent Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tekstil ve Moda Tasarım Anabilim Dalı

Tekstil ve Moda Tasarım Bölümü

Antik Dönem Frigya (Phrygia) Uygarlığı takıları üzerine yaptığım bu çalışma, Antik Anadolu Medeniyeti olan Frigya (Phrygia) Uygarlığı odaklıdır. Ancak, bu kültürü etkileyen Batı Anadolu, Akdeniz coğrafyasındaki Mezopotamya, Mısır, Hitit ve Asur gibi daha eski toplumlara da kısaca değinilmiştir. Böylece çok yaygınlaşan takı kullanım gereçleri arasındaki farklılıklar ve medeniyetler ile takı üzerindeki açık etkileri (bu etkiler ticari olabiliyor) arkeolojik kazılar sonucu ortaya çıkan takı eserleri üzerinden incelenebilmiştir. Medeniyetlerin ihtiyaçları doğrultusunda şekillenmiş inanışları ve yaşam koşulların da farklılık göstermektedir. Araştırmada, Antik Anadolu ve Frigya takıları çeşitleri, takılarda kullanılan süsleme teknikleri, takı motifleri ve kompozisyon özelliklerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Antik Anadolu’da ve Frigya’da kullanılan takı çeşitleri, bu takılarda kullanılan süsleme teknikleri ve motif özelliklerinin ortaya konulması motif bulguları ve sonuç kısmında ele alınmıştır.

Araştırma sonucunda, Antik Anadolu ve Frigya takılarındaki motiflerin birbirine benzediği ortaya çıkmıştır. Anadolu takılarında geometrik, bitkisel, sembolik motiflerin sık kullanıldığına rastlanmıştır. Frigya takılarında geometrik motifler, figürlü motifler yoğun olarak kullanılmaktadır. Antik Anadolu ve Frigya’da kadınlar takıları baş, boyun, bilek, göğüs süslemesinde yoğun olarak kullanılmaktadır.

Araştırma örneklerini oluşturan Frigya takılarından oluşan katalog bulunmaktadır. Takılara ait fotoğraflar ve çizimler ile takı çeşidi, süsleme tekniği, motifi ve kompozisyon özellikleriyle ilgili bilgiler yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Phrygia, Anadolu Takıları, Antik Takılar, Frigya, Takı

ABSTRACT

Master's Thesis

Ancient Anatolian Civilization Phrygia Civilization Examination of Jewelry and Motif
Research

Melis ARSLAN

Beykent University

Institute of Social Sciences

Department Textile and Fashion Design

This study ancient Phrygian civilization, Is subject to ancient jewelry and motif. The subject focuses on the ancient Anatolian civilization Phrygia civilization. However, it affects the culture; West Anatolian, Mediterranean geography, Mesopotamia, Egypt, Hittite and Assyrian as briefly mentioned earlier ancient societies. The archaeological excavations were made as a result of the inspection on the Works of ancient jewelry. The result of the review; ancient jewelry, jewelry with the user equipment and civilizations on the result of the review emerges ancient jewelry. These effects can be commercial. Civilizations living conditions vary. These differences are shaped by beliefs are shaped according to the needs. This study, decoration techniques used in ancient jewelry, jewelry motif and compositional characteristics were evaluated on the various types of ancient anatolian jewelry and ancient civilization of Phrygia jewelry. Content of the motif findings and part of the result; Ancient Anatolian and ancient Phrygia used in different kinds of jewelery, decorative techniques and motifs used in the jewelery features.

Ancient Phrygia and ancient Anatolian jewelery motifs resemble each other in the resulting outcome. Ancient Anatolian jewelery that term is used quite a lot in geometric, floral, symbolic motifs. Jewelry of Phrygia observed frequently used the geometric motifs and figurative motifs. Ancient Anatolian and Phrygia ancient women in this geography observed in heavily used jewelry head, neck, wrist, chest decoration.

Creates instances of the research, the catalog is composed of Phrygia for jewelry. Photography of jewelry with the types of drawings jewelry, decoration techniques, motifs and contains information about the characteristics of the composition.

Key Words: Phrygia, Jewelry of Anatolia, Jewelry of Ancient, Frigya, Jewelry

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	i
TUTANAK	ii
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1- FRİGYA (PHRYGİA) UYGARLIĞINA GENEL BAKIŞ	3
1.1. FRİGYA UYGARLIĞI TARİHÇE	3
1.2. FRİGYA UYGARLIĞI COĞRAFİ KONUM	7
1.3. FRİGYA UYGARLIĞI TOPLUMSAL YAPI	9
1.4. FRİGYA (PHRYGİA) SANAT ALANLARI	12
a. Frigya Uygarlığın 'da Dil ve Yazı	12
b. Frigya Uygarlığın 'da Mimari	16
c. Frigya Uygarlığın 'da Dini	20
d. Frigya Uygarlığın 'da Ahşap İşçiliği	25

İKİNCİ BÖLÜM

2- ANTİK DÖNEM'DE TAKI	32
2.1. Antik Dönem Takı Sanatı Hakkında Genel Bilgiler	32
2.2. Antik Dönem'de Takı	36
2.3. Antik Dönem Takı Sanatının Kullanım Alanları	49
2.4. Antik Dönem Takı Çeşitleri	54
2.4.1. Kadın Takıları	76
2.4.1.1. Baş ve Saç Takıları	77
2.4.1.2. Boyun Takıları	88

2.4.1.3. El, Kol Takıları	93
2.4.1.4. Giysi Takıları	97
2.4.2. Antik Dönem Erkek Takıları	102
2.4.3. Antik Dönem Çocuk Takıları	102
2.4.4. Antik Dönem Hayvan Takıları	102
2.4.5. Antik Dönem Ölü Takıları	102
2.4.5.1. Antik Dönem Ölü Takıları	103
2.5. Antik Çağ'da Kullanılan Teknikler	106
2.5.1. Repusse (Dövme) Tekniği	106
2.5.1.1. Kalemle Çekiçleme	106
2.5.1.2. Modeli Çekiçleme (damgalama)	106
2.5.1.3. Erkek Modele Çekiçleme	107
2.5.1.4. Dişi Modele Çekiçleme	107
2.5.2. Stampa (Mühür baskı) Tekniği	109
2.5.3. Döküm Tekniği	112
2.5.3.1. Kaybolan Mum Tekniği	113
2.5.3.2. Mürekkep Balığı Kemiğine Döküm Tekniği	114
2.5.4. Granülasyon (Güverse)	116
2.5.5. Kazıma Tekniği	117
2.5.6. Kesme Tekniği	118
2.6. Antik Dönem Organik Takılar	119
2.7. Antik Dönem İnorganik Takılar	128
2.7.1. Antik Dönem Madenleri	128
2.7.2. Antik Dönem Yarı Değerli Taşlar	134
2.7.3. Antik Dönem Takılar'da Kullanılan İnsan Yapımı Gereçler	154

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. Frigya Uygarlığında Takılar 159

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. Frigya Takıları’nın Genel Özellikleri	171
4.1. Kullanılan Madenler	171
4.2. Frigya Uygarlığında Bronz (Tunç)	172
4.3. Frigya Uygarlığında Gümüş	172
4.4. Frigya Uygarlığında Altın	174
4.5. Frigya Uygarlığında Kullanılan Motiflerin Özellikleri	179
4.5.1. Frigya Uygarlığında Ana Motifler	179
4.5.2. Frigya Uygarlığında Ara Bezemeler	197
4.6. Anadolu Medeniyetleri Müzesi Phrygia Dönemine Ait Madeni Takıları	207
4.7. Eskişehir Arkeoloji Müzesi Phrygia Dönemi Takıları	215
SONUÇ	228
KAYNAKÇA	246
İNTERNET KAYNAKLARI	249
ÖZGEÇMİŞ	258

KISALTMALAR

cm	Santimetre
ev	eviren
M.Ö.	Milattan Önce
M.S.	Milattan Sonra
s.	Sayfa Numarası
ss.	Sayfa Numaraları
y.y.	Yüzyıl
M.A.	Melis Arslan

Şekiller Listesi

Şekil 1 İstanbul Arkeoloji Müzesi, Troya Dönemi Takıları bölümü, Sandal Küpe ve Aplik kolyeler S.2

Şekil 2 Frigya topraklarında yer alan Kaya mezar süslemesi, mimari detay resmi; History of Art in Phrygia, Lydia, Caria and Lycia, Perrot Georges kitabından Ayazeen Nekropolü Tümülsü S.15

Şekil 3 Frigya uygarlığı topraklarında yer alan kaya mezar süslemesine örnek resmi; History of Art Phrygia, Lydia, Caria and Lycia, Perrot Georges kitabından S.16

Şekil 4 Frigya Uygarlığı topraklarında yer alan Aslanlı Kayanın örnek resmi; History of Art in Phrygia, Lydia, Caria and Lycia, Perrot Georges kitabından Aslanlıkaya S.18

Şekil 5 Frigya Uygarlığı topraklarında yer alan kaya mezarın içindeki duvara işlenmiş Kybele figürü; Saçlarına takılan süsler ve Amulet kolye açıkça görülmektedir. History of Art in Phrygia, Lydia, Caria and Lycia, Perrot Georges Kitabından Tanrıça Kybele S.19

Şekil 6 Frigya Uygarlığı Topraklarında yer alan Kybele tanrıçası heykeline örnek çizim; Cybele, Nouveau Larousse Illustre 1894 S.23

Şekil 7 Gordion Kral Midas'ın mezarından ağaç paravanın teknik çizimi Elizabeth Simpson M.Ö. 700 sıraları, Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi S.25

Şekil 8 Kral Midas Tümülsü Sunum Tezgâhı Ağaç paravan 1957 Pennsylvania Üniversitesi Arkeoloji ve Antropoloji ekibi S 26

Şekil 9 Hitit Kral Varpalavas Sağ taraf. Anakara Anadolu Medeniyetleri Müzesi Alçı Rölyefi S 27

Şekil 10 Elizabeth Simpson Ahşap yenileme Robert Payton ait Gordion Mobilya proje ekibi S.28

Şekil 11 Pennsylvania Üniversitesi Arkeoloji ve Antropoloji Müzesi, Ahşap Tabure Gordion Ahşap proje ekibi (1993-1996) Elizabeth Simpson S.29

Şekil 12 Pennsylvania Üniversitesi Arkeoloji ve Antropoloji Müzesi, Ahşap proje ekibi Gordion (1993-1996) Elizabeth Simpson S30

Şekil 13 Kral Midas'ın cenaze töreni İllüstrasyonu Greg Harlin ve Elizabeth Simpson S.31

Şekil 14 Erken İlla Hanedanlığı M.Ö. 2600-2500 Orta Sümer ait kolye örneği, Altın yapraklar, Lapis Lazuli taşı ile ara süslemede kullanılmış, Sanat Galerisi 403 Metropolitan Müzesi S.33

Şekil 15 Erken İlla Hanedanlığı, M.Ö. 2600-2500, Mezopotamya, Orta Sümer geometrik şekilli kolye örneği, Altın, Lapis Lazuli, 403. Galeri Metropolitan Müzesi S.34

Şekil 16 Erken dönem III.Hanedanlık, M.Ö. 2600-2350, Mezopotamya, Sümer, Bronz boğa figürü, deniz kabuğu göz detayı ve Lapis Lazuli, Metropolitan Müzesi S.36

Şekil 17 Yıldızlı Terracotta Çiçek aplikli kolye, M.Ö. 1400-1050, Miken Kültürü, Bu örnekte yer alan apliklerden şekillenmiş kolye örneği Frigya uygarlığında da yer almaktadır. 171. Galeri Metropolitan Müzesi S. 38

Şekil 18 Eskişehir Müzesi Frigya Dönemi Eserleri, Makyaj takımı ya da aletleri Melis Arslan S.39

Şekil 19 Konik şeklinde boncuklu kolye, Erken Dönem İlla Hanedanlığı, M.Ö. 2600-2500, Mezopotamya, Ur, Orta Sümer, Altın ve Lapis Lazuli, 403. Galeri Metropolitan Müzesi S.42

Şekil 20 Cam Boncuk Kolye, Son Dönem III.Hellas, M.Ö. 1400-1200, Miken, 151. Galeri Metropolitan Müzesi S.43

Şekil 21 Altın Kolye, Son Tunç Çağı, M.Ö. 1400-1200, Kıbrıs, 173. Galeri, Metropolitan Müzesi S.44

Şekil 22 Carnelia Skrabe, yüzük, Arkaik dönem, M.Ö. 6.-5. y.y. , Bronz, 171. Galeri Metropolitan Müzesi S.46

Şekil 23 Kalsedon, Skrabe Mühür Yüzük, M.Ö. 450-400, iyon uygarlığı, 171. Galeri Metropolitan Müzesi S.46

Şekil 24 Döner Halkalı altın mühür, Arskaik dönem, erken M.Ö.6.-5.y.y., Yunan, Kalsedon taşı, 171. Galeri Metropolitan Müzesi S.47

Şekil 25 Sandal Küpe, Makedonya, Ptolemanios Dönemi, M.Ö. 332- 30, 130. Galeri Metropolitan Müzesi S.50

Şekil 26 Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Frigya Dönemi, M.Ö. 5.y.y., Çiçek motifli aplik kolye detayı. S.50

Şekil 27 Aplik parça, M.Ö. 5.-4.y.y., Trakya Bölgesi, Gümüş, altın yaldızlı, Metropolitan Müzesi S.51

Şekil 28 Vazo, Mızrak ve Nar detaylı kolye, Altın, Cesnola Koleksiyonları, Kıbrıs, M.Ö. 5.y.y. ikinci yarısı Metropolitan Müzesi S.52

Şekil 29 Ganimet takıları, Hellenistik Dönem, M.Ö. 330-300, Yunan, Altın, kaya kristali ve zümrüt, 4 adet fibula 2 adet koç başlı bilezik, 1 adet aplikli kolye, Artemis figürlü küpe 158. Galeri, Metropolitan Müzesi S.53

Şekil 30 Kolye ve takılar, Demir Çağı, M.Ö. 5.-4.y.y. İber yarım adası Altın, 406. Galeri, Metropolitan Müzesi S.54

Şekil 31 M.Ö. 2000-1400, Minos sanatı eserleri, Arı figürü amulet, Fotoğraf Andree Stephan S.57

Şekil 32 Antik Anadolu Efes para örnekleri M.Ö. 479 civarı, teknik çizim M.A. 58

Şekil 33 Malia arıları, Minos arıları M.Ö. 1700-1500. Granülasyon tekniği kullanılmıştır altın kolye apliğidir. Herakleion Arkeoloji Müzesi 2009 Fotoğraf Wolfgang Sauber S.58

Şekil 34 Kanatlı Arı Tanrıça, M.Ö. 7.y.y. Rodos buluntuları, British Museum S.59

Şekil 35 Artemis Kutsal Savaşçı Figürü, Arkaik Dönem, M.Ö. 6.-5.y.y. Laconian dönemi, 171. Galeri, Metropolitan Müzesi S.60

Şekil 36 Altın ve Bakır Saç spirali, M.Ö. 5.y.y. Kıbrıs, 171. Galeri Metropolitan Müzesi S.61

Şekil 37 Diadem (alınlık) altın taç, Hellenistik dönem, M.Ö. 330-300, 158. Galeri Metropolitan Müzesi S.62

Şekil 38 50 adet göz biçimli boncuk dizisi, Pers kültürü, M.Ö. 5.-4.y.y. Cam, 134. Galeri Metropolitan Müzesi S.62

Şekil 39 Yivli kâse, Achaemenid Dönemi, Pers, M.Ö. 6.-5.y.y. Altın, 405. Galeri Metropolitan Müzesi S.63

Şekil 40 Mısır Tanrısı Bes Kolye, Acheamenid dönemi, M.Ö. 6.-4.y.y. persian, 405. Galeri Metropolitan Müzesi S.64

Şekil 41 Altın İğne, Arkaik Dönem, M.Ö. 6.y.y. Doğu Yunan, 171.Galeri, Metropolitan Müzesi S.64

Şekil 42 Gümüş Fibula (Çengelli iğne), M.Ö.4.y.y. Yunan Dönemi, 161. Galeri Metropolitan Müzesi S.65

Şekil 43 Yatan aslan altın fibula (Çengelli İğne) Arkaik Dönem, M.Ö.6.-5.y.y. Altın, 170. Galeri Metropolitan Müzesi S.65

Şekil 44 Penceredeki kadın, Mobilya parçası, Assur M.Ö. 9.-8.y.y. Arslantaş, 406. Galeri Metropolitan Müzesi S.66

Şekil 45 Leopar Pektoral (Pectoral) M.Ö. 6.y.y. Asia, Altın, 207. Galeri Metropolitan Müzesi S.67

Şekil 46 Kadın heykeli, Bronz, Hellenistik Dönem, M.Ö.4.-3.y.y. 170. Galeri Metropolitan Müzesi S.68

Şekil 47 Fibula Demir çağı, M.Ö. 8.-7.y.y., Frigya Uygarlığı, Bronz eser Metropolitan Müzesi S.69

Şekil 48 Doğu elbiseli çocuk heykelciği, bronz, M.Ö.1.y.y., Geç Hellenistik, Yunan, 164. Galeri Metropolitan Müzesi S.70

Şekil 49 Tabal Kralı Urpallu'nun İvriz'deki kaya kabartması Anakara Anadolu Medeniyetleri Müzesi S.72

Şekil 50 Eskişehir Müzesi Frig dönemi eserleri Fibula örneği, M.A. S.73

Şekil 51 Gordion Tümülüsü, Fibula buluntularından bir grubun ölçeksiz rekonstrüksiyon çizimi, Muscarella'dan Altan Türe- Anadolu Antik Takılar S.74

Şekil 52 Gordion MM Tümülüsü'nde bulunan Frig Fibulaları Gordion Müzesi S.75

Şekil 53 Çocuk Myt Altın Kolye, Orta Dönem Krallık Hanedanlığı, 11. Hanedan, II.Mentuhotep dönemi, M.Ö. 2051-2030, Mısır II.Mentuhotep Tapınağı, Altın, Ketten sicim, Metropolitan Müzesi S.75

Şekil 54 Çocuk Altın Bilezik, ilk Hanedanlık dönemi, Khasekhemui saltanatı, M.Ö. 2650, Mısır, Khasekhemui Tapınağı, 101. Galeri, Metropolitan Müzesi S.76

Şekil 55 Sandal veya çift eğer biçimli altın küpe (M.Ö. 8.yüzyıl), Van Müzesi, Kaynak: Oktay Belli Urartu Takılar S.79

Şekil 56 Sandal biçimli altın küpe (M.Ö. 8.yüzyılın ikinci yarısı), Yücel Aşkın Koleksiyonu Kaynak:Oktay BELLİ Urartu Takıları S. 80

Şekil 57 Küpeli kadın mumya portresi M.S. 130-140 Antinoupolis (Mısır) Harvard Sanat Müzesi S.81

Şekil 58 Ressam Oionokles, Tanrıça Eos tarafından kaçırılan Kephalos M.Ö.470-460 İspanya Ulusal Arkeoloji Müzesi S.83

Şekil 59 Sarmal küpe, yeşil altın, Yunan klasik dönem M.Ö. 5.y.y. bronz üzeri altın kaplama <http://www.christies.com> erişim tarihi 13.06.2013 S.85

Şekil 60 Metal işi Sandal küpe, (M.Ö. 2600-2500) Mezopotamya, Ur Medeniyeti, Sümer Kültürü, Metropolitan Müzesi S.86

Şekil 61 Uzun elbiseli iki kadın figür bulunmaktadır, Tanrıça figürü olabilir. Gerdanlık Altın, Mezopotamya M.Ö. 18.-17. yüzyıl Metropolitan Müzesi S.87

Şekil 62 Gordion- Boyalı ev-'deki duvar resminden ayrıntı. Kadınların kulaklarında iki parçalı küpe var M.Ö. 6. y.y. üçüncü çeyreği Kaynak :Yıldız Akyay Meriçboyu, Antikçağ'da Anadolu Takıları S.89

Şekil 63 Atmacalı fildişi rahibe heykelciği, kulağında iki parçalı küpesi var. M.Ö 580-570 Efes Artemision, İstanbul Arkeoloji Müzesi Kaynak: Yıldız, Akyay Meriçboyu, Antikçağ'da Anadolu Takıları S.89

Şekil 64 Gordion A Tümülüsünden meşe palamudu boncuklu gerdanlık M.Ö. 6. y.y. üçüncü çeyreği Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi Kaynak: Yıldız Akyay Meriçboyu, Antikçağ'da Anadolu Takıları S.91

Şekil 65 Plazma taş ve Altın, M.Ö. 5.y.y. Yunan Klasik Dönem, 171. Gakeri, Metropolitan Müzesi S.92

Şekil 66 Altın Hermes Figürlü Yüzük, M.Ö.4y.y., Yunan 158. Galeri, Metropolitan Müzesi S.94

Şekil 67 Altın Yılanlı figürlü Bileklik, Hellenistik dönem, M.Ö. 300-250, 163. Galeri Metropolitan Müzesi S.95

Şekil 68 Altın Aslan başlı bileklik, M.Ö.5.y.y. Cypriot (Kıbrıs), Klasik dönem yunan, 171. Galeri Metropolitan Müzesi S.96

Şekil 69 Altın figürlü pazıbenti, M.Ö. 200, Yunan hellenistik dönem, 163. Galeri Metropolitan Müzesi S.97

Şekil 70 Varna Nekropol Kazıları, Aplik parça örnekleri Trak hazineleri M.Ö. 5.y.y. Varna Arkeoloji Müzesi Bulgaristan S.98

Şekil 71 2 altın fibula, ve iğneler, aplik örneklerle beraber, arkaik dönem M.Ö.5.y.y. Etruscan (Etrüsk), 170.Galeri Metropolitan Müzesi S.99

Şekil 72 Kırmızı figürlü vazolar üzerindeki betimlemelerde, Peplos adı verilen giysilerde topuzlu iğnelerin kullanımları görülüyor. Kaynak: Yıldız Akyay Meriçboyu, Antikçağ'da Anadolu Takıları S101

Şekil 73 Varna Nekropol, M.Ö 4500-4000. Elit mezar ürünleri VARNA- BulgaristanS.104

Şekil 74 Kemik yüzük, Hellenistik Dönem, M.Ö. 2.y.y. 171. Galeri Metropolitan Müzesi S.105

Şekil 75 Kalem işi aletleri a. Çekiç darbeleri yardımıyla desen yapmak için kullanılan çekiç kalem b. Sapı avucuna oturacak şekilde yapılmış keski Kaynak: Altan Türe- Kuyumculuğun Doğuşu S106

Şekil 76 Çeşitli repousse gereçleri. a. Repousse çalışmasında kullanılan değişik metal kalemler. b.Zemine hasır örgüsü görüntülü bir dekor vermek için kullanılan uçlar. c.Kabartma desen uçları monte etmekte kullanılan uçlar. d.Değişik desen uçlarının monte edildiği, sert çelikten yapılmış daire ve kare kesitli, içi boş saplar. Kaynak: Altan Türe – Kuyumculuğun Doğuşu S.107

Şekil 77 Güney İtalya'da, Tarentum'da bulunan stampa parçalarla düzenlenmiş kolye (M.Ö. 5.y.y.) Kaynak: Altan Türe- Kuyumculuğun Doğuşu S.108

Şekil 78 Kurşuna dövme tekniği ile seri olarak üretilmiş rozet şekilli altın süs parçaları (M.Ö. 7.y.y. sonu) Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi. Kaynak: Altan Türe- Kuyumculuğun Doğuşu S.108

Şekil 79 Kurşun külçe üzerine kabartma deseni çakarak açılan negatif kalıplar. Kaynak: Altan Türe-Kuyumculuğun Doğuşu S.109

Şekil 80 Bronz stampanın pozitif ve negatif parçaları (M.Ö. 2.y.y.) Bu dövme kalıplarından elde edilen amphora şeklindeki parçalar kolye ve küpelerde sarkaç olarak kullanılıyordu. Kaynak: Altan Türe-Kuyumculuğun Doğuşu S.110

Şekil 81 Steatit'ten oyulmuş takı döküm kalıpları, Mendere Manesiası kazı buluntusu. Geç Roma devri. Kaynak: Işık BİNGÖL, Anadolu Medeniyetleri Müzesi Antik Takılar, S.111

Şekil 82 4 Steatit'ten oyulmuş takı döküm kalıpları, Mendere Manesiası kazı buluntusu. Geç Roma devri. Kaynak: Işık BİNGÖL, Anadolu Medeniyetleri Müzesi Antik Takılar, S.111

Şekil 83 Mürekkep balığı kabuğu ile bir yüzüğün döküm kalıbının hazırlanması. a-b. Kabuğun kalıp parçaları hâlinde kesiliğ hazırlanması. c. Kalıbı alınacak yüzük. d-e. Yüzüğün kabuk içine yerleştirilip bastırılması. (Daha sonra model çıkartılıp döküm kanalı açılacak). f. Ek yerlerinin çizgilerle yapılan işaretlere göre yeniden birşeltiriliğ elle sıkılarak bağlanması. g. Döküm sonrasında kalıbın açılması. h. Döküm kanalı ile birlikte yüzük. Kaynak: Altan Türe-Kuyumculuğun Doğuşu S.114

Şekil 84 Suriye'de bulunan ve M.Ö.1300 yıllarına tarihlenen takı döküm kalıbı. İki parçalı olan kalıp taştan oyulmuştur. Altan Türe-Kuyumculuğun Doğuşu S.115

Şekil 85 M.Ö. 1. binyılda granülasyon tekniğinin yayılımı ve önemli merkezleri Altan Türe-Kuyumculuğun Doğuşu S.115

Şekil 86 Koçbaşı sfenks, delikli amulet, Fildişi, ARSLAN TAŞ, Assur, M.Ö. 9.-8.y.y. 400. Galeri Metropolitan Müzesi S.120

Şekil 87 AMBER (Kehribar) Fibula, M.Ö. 7.-6.y.y. Etrüsk Arkaik Dönem 170. Galeri Metropolitan Müzesi S.121

Şekil 88 Kehribar kolye uçları, Arkaik Dönem, M.Ö. 7.y.y. Etrüsk, Yunan, 170. Galeri Metropolitan Müzesi S.123

Şekil 89 İnci ve Sard taşlı Kolye veya Küpe, Cyprus (Kıbrıs), M.Ö. 5.y.y., Altın, Cesnola Koleksiyonu, Metropolitan Müzesi S.124

Şekil 90 İnci 104 parça, Altın Kolye, Mısır, Louvre Müzesi, J. De Morgan S.125

Şekil 91 Deniz Kabuklarından Kolyeü, M.Ö.9.y.y. Assur, Hasanlu projesi Metropolitan Müzesi S.126

Şekil 92 Eskişehir Arkeoloji Müzesi, Hellenistik Dönem, Altın Parçalarına örnek S.130

Şekil 93 Akik boncuk kolye, Kıbrıs, Cesnola Koleksiyonu, M.Ö.5.y.y. Metropolitan Müzesi S.136

Şekil 94 Amatist sıvama taş küpe, Altın, M.Ö. 5.y.y. civarı, Kıbrıs, Metropolitan Müzesi S.138

Şekil 95 Altın, Beril,Granat Küpe, Hellenistik Dönem, M.Ö. 2.-1.y.y. civarı, 176. Galeri, Metropolitan Müzesi S.140

Şekil 96 Altın Granat ve Akik küpe ve kolye, Geç Hellenistik Dönem, M.Ö. 1.y.y., 163. Galeri Metropolitan Müzesi S.142

Şekil 97 Oval Kalsedon taşı, Hellenistik dönem, M.Ö. 2.y.y., Yunan, 163. Galeri Metropolitan Müzesi S.143

Şekil 98 Sard Kolye ucu, M.Ö. 5.y.y. civarı, Kıbrıs, Cesnola Koleksiyonu, Metropolitan Müzesi S.144

Şekil 99 Lapis Lazuli Konik Mühür, Neo-Babil Dönemi, M.Ö. 7.-6.y.y. Mezopotamya Kültürü, Metropolitan Müzesi S.145

Şekil 100 Wahibre isimli bokböceği, I.Psamtik veya Apries dönemi, Son dönem hanedanı, M.Ö. 664-525, ONYX Metropolitan Müzesi S.146

Şekil 101 İnci ve Safır Altın küpe, M.S. 6.-7.y.y. Bizans Dönemi 301. Galeri Metropolitan Müzesi S.147

Şekil 102 Bebek Harpokrates, Sardoniks, Geç Hellenistik, M.S.1.y.y. Yunan Kültürü, Metropolitan Müzesi S.149

Şekil 103 Topaz Yüzük taşı, M.Ö. 1.y.y., Hellenistik Dönem, 171. Galeri Metropolitan Müzesi S.150.

Şekil 104 Yakut Kolye veya Küpe, Cesnola Koleksiyonu M.Ö.5.y.y. civarı, Kıbrıs, Metropolitan MüzesiS.151

Şekil 105 Zümrüt Küpe, Kıbrıs, M.Ö. 5.y.y. civarı, Cesnola Koleksiyonu, Metropolitan MüzesiS.153

Şekil 106 Cam mozaik boncuk, 26. Hükümdar dönemi Mısır, M.Ö. 664-610 yılları arası, 130. Galeri Metropolitan Müzesi S.154

Şekil 107 Lotus çiçekli Terracotta kolye, Hellenistik dönem, M.Ö. 3.y.y. , 171. Galeri Metropolitan Müzesi S.156

Şekil 108 Aslan başlı Kemer Tokası, Phrygia, Bronz, M.Ö. 700-500, Britshmuseum S.160

Şekil 109 Elektrum İğne başı Fryg dönemi, Bayındır/ Elmalı Tümülüsü (ANTALYA MÜZESİ)S.163

Şekil 110 Altın küpe Fryg Dönemi M.Ö. 7.y.y. sonları ya da 8. y.y. başları Bayındır/ Elmalı Tümülüsü ANTALYA MÜZESİS.163

Şekil 111 Elektrum iğne başı Fryg Dönemi Bayındır/ Elmalı Tümülüsü Antalya Müzesi Altan Türe- Anadolu Antik Takıları S.164

Şekil 112 Gümüş Kemer, M.Ö. 8. y.y. sonları 7.y.y. başları. Bayındır/Elmalı Tümülüsü Uzunluk 143 cm Genişlik 9.2 cm Antalya Müzesi, Altan Türe- Anadolu Antik Takıları S.165

Şekil 113 Koku Şişesi (alabastron) Su mermeri. Gordion Tümülüsü II. M.Ö. 7.y.y. sonu İstanbul Arkeoloji Müzesi, Altan Türe- Anadolu Antik Takıları S.167

Şekil 114 Gümüş Aplike parçası M.Ö. 8.y.y. başları Bayındır/Elmalı Tümülüsü (Antalya Müzesi) Altan Türe- Anadolu Antik Takıları S.168

Şekil 115 Altın kolye Gordion buluntusu M.Ö. 6.y.y. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Altan Türe Anadolu Antik Takıları S.168

Şekil 116 Gümüş at göğüslüğü M.Ö. 8.y.y. sonları M.Ö. 7.y.y. başları Bayındır/Elmalı Tümülüsü Antalya Müzesi, Altan Türe Anadolu Antik Takıları S.168

Şekil 117 Kroisos'un altın arıtma alanını S.M. Goldtein ve E. Wable tarafından çizilen temsili resmi Altan Türe- Kuyumculuğun Doğuşu S.174

Şekil 118 Kral Midas'ın Pactolus Çayında Yıkışı, Nicolas Poussin, 1627 617. Galeri Metropolitan Müzesi S.176

Şekil 119 Kupelasyon işlemi ile altı saflaştırılması. Bir Mısır duvar resminden detay. Körüklerin ayakla çalıştırıldığı görülüyor. Altan Türe- Kuyumculuğun Doğuşu S.177

Şekil 120 Sardes altın rafinesinde bulunan eritme ve saflaştırma potası. Altan Türe- Kuyumculuğun Doğuşu S.179

Şekil 121 Frigya Uygarlığına ait metal kâse, Taç yaprakları tasarımı ile kase, Demir çağı, M.Ö. 8.-6.y.y. Frigya Kültürü, 404. Galeri Metropolitan MÜZESİ, S.180

Şekil 122 Frigya Uygarlığı topraklarında yer alan kaya mezarı süslemesinin resmi; History of Art in Phrygia, Lydia, Caria and Lycia, Perrot Georges Kitabından S.181

Şekil 123 Frigya Uygarlığında topraklarında yer alan kaya mezarı süslemesinin resmi; History of Art in Phrygia, Lydia, Caria and Lycia, Perrot Georges Kitabından S.182

Şekil 124 Yıldız ve Tomar motifleri ile bezeli yağmur suyu oluğu Gordion Friglerin Gizemli Uygarlığı Yapı Kredi Yayınları 2007 İstanbul S:183

Şekil 125 Karşılıklı duran aslan figürlü motif Gordion Friglerin Gizemli Uygarlığı Yapı Kredi Yayınları 2007 İstanbul S.184

Şekil 126 Damalı tahta motifi korkuluk frizi levhası Gordion Friglerin Gizemli Uygarlığı Yapı Kredi Yayınları 2007 İstanbul S.185

Şekil 127 Baklava deseni ve Tomarlar deseni uygulanmış seramik mimari parçası, Gordion Friglerin Gizemli Uygarlığı Yapı Kredi Yayınları 2007 İstanbul S.185

Şekil 128 Keçi Figürlü askılı friz levhası Gordion Friglerin Gizemli Uygarlığı Yapı Kredi Yayınları 2007 İstanbul S.186

Şekil 129 Yıldız ve Tomar motifleri ile bezeli yağmur suyu oluğu Gordion Friglerin Gizemli Uygarlığı Yapı Kredi Yayınları 2007 İstanbul S:187

Şekil 130 Damalı desen ve artemis çiçek motifli seramik parça Gordion Friglerin Gizemli Uygarlığı Yapı Kredi Yayınları 2007 İstanbul S.188

Şekil 131 Askılı Friz levhası Pazarlı Kazısı Pişmiş Toprak, Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Gordion Friglerin Gizemli Uygarlığı Yapı Kredi Yayınları 2007 İstanbul S.189

Şekil 132 Antefiks Pişmiş Toprak BURDUR MÜZESİ, Gordion Friglerin Gizemli Uygarlığı Yapı Kredi Yayınları 2007 İstanbul S.190

Şekil 133 Şekil 7’de yer alan ahşap paravan örneğinin detayı Kral Midas tümülüsü ahşap paravan üzerindeki desen teknik çizimi 3 boyutlu bilgisayar tasarım programında yeniden çizilmiş paravan detay çizim çalışması S.191

Şekil 134 Şekil 7’de yer alan ahşap paravan örneğinin detayı Kral Midas tümülüsü ahşap paravan üzerindeki desen teknik çizimi Dama deseni ve svastika motifleri dikkat çekmektedir. 3 boyutlu bilgisayar tasarım programında yeniden çizilmiş paravan detay çizim çalışması S.192

Şekil 135 Şekil 7’de yer alan ahşap paravan örneğinin detayı Kral Midas tümülüsü ahşap paravan üzerindeki 3 boyutlu bilgisayar tasarım programında yeniden çizilmiş paravan detay çizim çalışması S.193

Şekil 136 Şekil 7’de yer alan ahşap paravan örneğinin detayı Kral Midas tümülüsü ahşap paravan üzerindeki desen teknik çizimi 3 boyutlu bilgisayar tasarım programında yeniden çizilmiş paravan detay çizim çalışması S.194

Şekil 137 Şekil 7’de yer alan ahşap paravan örneğinin detayı Kral Midas tümülüsü ahşap paravan üzerindeki desen teknik çizimi 3 boyutlu bilgisayar tasarım programında yeniden çizilmiş paravan detay çizim çalışması S.195

Şekil 138 Şekil 7’de yer alan ahşap paravan örneğinin detayı Kral Midas tümülüsü ahşap paravan üzerindeki desen teknik çizimi 3 boyutlu bilgisayar tasarım programında yeniden çizilmiş paravan detay çizim çalışması S.196

Şekil 139 History of Art in Phrygia, Lydia, Caria and Lycia, Perrot Georges Kitabından Frigya uygarlığına ait duvar kabartma süslemesi S.197

Şekil 140 Askılı Friz Levhası, Pişmiş Toprak BURDUR MÜZESİ Gordion Friglerin Gizemli Uygarlığı Yapı Kredi Yayınları 2007 İstanbul S.197

Şekil 141 Kemer Tokası, Gamalı haç, (Svastika) Yazılı kaya midas şehri, Afyonkarahisar Müzesi Gordion Friglerin Gizemli Uygarlığı Yapı Kredi Yayınları 2007 İstanbul S.198

Şekil 142 Rozet parçaları, Gordion kazısı kemik, Gordion Friglerin Gizemli Uygarlığı Yapı Kredi Yayınları 2007 İstanbul S.199

Şekil 143 Kral Midas tümülüsü ahşap paravan üzerindeki desen Şekil 7’de yer alan ahşap paravan örneğinin detayı teknik çizimi 3 boyutlu bilgisayar tasarım programında yeniden çizilmiş paravan detay çizim çalışması S.200

Şekil 144 SVASTİKA ÖNREGİ Kral Midas tümülüsü ahşap paravan üzerindeki desen Şekil 7’de yer alan ahşap paravan örneğinin detayı teknik çizimi 3 boyutlu bilgisayar tasarım programında yeniden çizilmiş paravan detay çizim çalışması S.201

Şekil 145 Kral Midas tümülüsü ahşap paravan üzerindeki desen Şekil 7’de yer alan ahşap paravan örneğinin detayı teknik çizimi 3 boyutlu bilgisayar tasarım programında yeniden çizilmiş paravan detay çizim çalışması S.202

Şekil 146 Kral Midas tümülüsü ahşap paravan üzerindeki desen Şekil 7’de yer alan ahşap paravan örneğinin detayı teknik çizimi 3 boyutlu bilgisayar tasarım programında yeniden çizilmiş paravan detay çizim çalışması S.203

Şekil 147 Kral Midas tümülüsü ahşap paravan üzerindeki desen Şekil 7’de yer alan ahşap paravan örneğinin detayı teknik çizimi 3 boyutlu bilgisayar tasarım programında yeniden çizilmiş paravan detay çizim çalışması S.204

Şekil 148 Kral Midas tümülüsü ahşap paravan üzerindeki desen Şekil 7’de yer alan ahşap paravan örneğinin detayı teknik çizimi 3 boyutlu bilgisayar tasarım programında yeniden çizilmiş paravan detay çizim çalışması S.205

Şekil 149 Kral Midas tümülüsü ahşap paravan üzerindeki desen Şekil 7’de yer alan ahşap paravan örneğinin detayı teknik çizimi 3 boyutlu bilgisayar tasarım programında yeniden çizilmiş paravan detay çizim çalışması S.206

Şekil 150 Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi Phrygia Dönemi eserleri, 34. Altın Rozet, 33. Altın Aslan Başı, 32. Spiral Altın Küpe. S.207

Şekil 151 Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi Phrygia Dönemi Eserleri; 38. Altın Kolye, 37. Çift Altın Küpe S.208

Şekil 152 Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi Phrygia Dönemi Eserleri 11. Altın Kolye S.209

Şekil 153 Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi Phrygia Dönemi Eserleri; 10. Altın Elbise Süsü, 9. Aslan başlı Altın Küpe S.210

Şekil 154 Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi Phrygia Dönemi Eserleri; 1. Mühür Altın Yüzük S.211

Şekil 155 Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi Phrygia Dönemi Eserleri 36. Altın Düğme S.212

Şekil 156 Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi Phrygia Dönemi Eserleri; 2. Altın Yüzük S.212

Şekil 157 Anadolu Medeniyetleri Müzesi Phrygia Dönemi Eserleri; 3-4. Elektron Fibula S.213

Şekil 158 Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi Phrygia Dönemi Eserleri; 26. Altın Küpe, 25. Altın Saç Halkaları, 27. Altın tel ile bağlanmış safiha, 17. Altın Boncuklar, 24. Altın Pandantifler, 19. Kurs Biçimli altın objeler, 16. Boru biçimli altın kolye tanesi, 20. Altın Safiha S.214

Şekil 159 Eskişehir Arkeoloji Müzesi 2. Kat Çavlum kazıları, Orta Tunç Çağı Frigya Dönemi Kolye detayı Değerli taş boncuklar ile birleştirilmiştir. S.215

Şekil 160 Eskişehir Arkeoloji Müzesi 2. Kat Çavlum kazıları, Orta Tunç Çağı Frigya Dönemi Bronz iğneler S.216

Şekil 161 Eskişehir Arkeoloji Müzesi 2. Kat Çavlum kazıları, Orta Tunç Çağı Frigya Dönemi Bronz iğneler S.217

Şekil 162 Eskişehir Arkeoloji Müzesi 2. Kat, Boğa Heykelciği M.Ö. 3000-2000 S.218

Şekil 163 Eskişehir Arkeoloji Müzesi 2. Kat Pessinus antik şehri kazıları, Orta Tunç Çağı Frigya Dönemi Kúpeler S.219

Şekil 164 Eskişehir Arkeoloji Müzesi 2. Kat Pessinus antik şehri kazıları, Orta Tunç Çağı Frigya Lapis Lazuli taşından bilezikler S.220

Şekil 165 Eskişehir Arkeoloji Müzesi 2. Kat, Frig Dönemi M.Ö. 900-550 Kemer S.221

Şekil 166 Eskişehir Arkeoloji Müzesi 2. Kat, Frig Dönemi M.Ö. 900-550 Kemer S.222

Şekil 167 Eskişehir Arkeoloji Müzesi 2. Kat Frigya Dönemi M.Ö. 900-550 Fibulalar S.223

Şekil 168 Eskişehir Arkeoloji Müzesi 2. Kat Frigya Dönemi M.Ö. 900-550 3. Gamalı haç (Svastika) 4. Boncuk dağ kristali, 2. Halka, 5. Firketeler S.224

Şekil 169 Eskişehir Arkeoloji Müzesi 2. Kat Frigya Dönemi M.Ö. 900-550 Boncuk Kolyeler S.225

Şekil 170 Eskişehir Arkeoloji Müzesi 2. Kat Frigya Dönemi M.Ö. 900-550 7. Bilezikler altta Boncuk Kolyeler S.226

Şekil 171 Eskişehir Arkeoloji Müzesi 2. Kat Frigya Dönemi M.Ö. 900-550 Kolyeler S.227

Şekil 172 Frigya Uygarlığı desen ve motiflerinden esinlenerek, 3 boyutlu bilgisayar tasarım programında hazırlanmış eşarp önermesi 90x90 çalışılmıştır. S.232

Şekil 173 Frigya Uygarlığı desen ve motiflerinden esinlenerek, 3 boyutlu bilgisayar tasarım programında hazırlanmış eşarp önermesi 90x90 çalışılmıştır. S.233

Şekil 174 Frigya Uygarlığı desen ve motiflerinden esinlenerek, 3 boyutlu bilgisayar tasarım programında hazırlanmış eşarp önermesi 90x90 çalışılmıştır. S.234

Şekil 175 Frigya Uygarlığı desen ve motiflerinden esinlenerek, 3 boyutlu bilgisayar tasarım programında hazırlanmış eşarp önermesi 90x90 çalışılmıştır. S.235

Şekil 176 Frigya Uygarlığı desen ve motiflerinden esinlenerek, 3 boyutlu bilgisayar tasarım programında hazırlanmış eşarp önermesi 90x90 çalışılmıştır. S.236

Şekil 177 Frigya Uygarlığı desen ve motiflerinden esinlenerek, 3 boyutlu bilgisayar tasarım programında hazırlanmış eşarp önermesi 90x90 çalışılmıştır. S.237

Şekil 178 Frigya Uygarlığı desen ve motiflerinden esinlenerek, takı motifleri seçilerek el tasarlanmış el boyama eşarp önermesi 90x90 çalışılmıştır. S.238

Şekil 179 Frigya Uygarlığı desen ve motiflerinden esinlenerek takı motifleri seçilerek el tasarlanmış el boyama eşarp önermesi 90x90 çalışılmıştır. S.239

Şekil 180 3d tasarım programlarında hazırlanmış fibula desenli eşarp örneği yukarıda yer almaktadır. S.240

Şekil 181 3d tasarım programlarında hazırlanmış para örnekleri ve fibula desenli eşarp örneği yukarıda yer almaktadır. S.241

Şekil 182 3d tasarım programlarında hazırlanmış Phrygia para ve hayvan figürlü desenli eşarp örneği yukarıda yer almaktadır. S.242

Şekil 183 3d tasarım programlarında hazırlanmış para desenli eşarp örneği yukarıda yer almaktadır. S.243

Şekil 184 3d tasarım programlarında hazırlanmış fibula ve para desenli eşarp örneği yukarıda yer almaktadır. S.244

GİRİŞ

‘Antik Anadolu Medeniyeti Frigya (Phrygia) Uygarlığı Takıları ve Motiflerinin Tekstil Deseni Olarak Kullanılması’ üzerine yaptığım bu çalışmada; İnsanlık tarihinin köklerine uzanan, içerisinde Frigya (Phrygia) Uygarlığının; takı, süslenme stilleri, kötülüklerden korunduklarına inanarak bazı nesneleri üzerlerinde taşıdıkları gözlemlenmiştir. Tümölüslerde, ölü gömülerinde kullandıkları ‘ölü takıları’, askeri statü göstergesi aplik ve yaka takıları, ulaşım için besledikleri hayvanların koşum takımlarının işlemeciliği, ayrıca takılarında kullanılan metal süsleme teknikleri, döküm teknikleri, değerli ve yarı değerli taş kullanımları, konumuzun ana çerçevesini oluşturmuştur.

Dini amaçlı kötü ruhlardan korunmak maksadıyla kemik, yarı değerli taş, bakır, toprak ya da deniz kabuklarından yapılma, giderek bir güç ve zenginlik ögesine dönüşen altın ‘takılar’ İnsanların estetik kaygısı ve korunma güdüsü ile ilk başvuru nesnelerdir. Değişik zamanlar ve toplumlar içinde farklı anlamlar yüklenen, teknolojik gelişmeler ile giderek nitelik değiştiren, birbirleriyle etkileşen bu öğeleri ortaya koymak, çalışmamızın konusunu teşkil eder.

Bu noktadan hareketle, Frigya (Phrygia) takılarının, çevre coğrafyalarda yer alan medeniyetlerin takılarına göre, etkileşim yoluyla benzerlik, bağlantı veya karşıtlığı sergilenmiştir. Antik Anadolu Uygarlıkların kültürlerden Lydia, İon, Hitit, Urartu, Mezopotamya ve Troia halklarından Takı örneklerine benzerliklerinin karşılaştırılması için yer verildi.

Halkların ve bireylerin takı kullanım stilleri, içinde yaşadığı uygarlığın bir aynasıdır. Bu aynadaki görüntü, her toplumda olduğu gibi ekonomik, savaşlar, kültür düzeyi, dini seçimleri, ticari ilişkileri, sosyal statüleri, gelenek ve görenekler, içinde bulunulan ortam ve şartların değişimine bağlı olarak farklı biçimde yansımıştır. Bu yansımayı sergilemek, araştırmanın amacını oluşturur.

Görüldüğü üzere Takı ve süslenme olgusu geniş bir çerçeveye oturan Bu konuda ki sınırlandırma ve çerçevesini çizme güçlü araştırma açısından problem oluşturmuştur. Frigya (Phrygia) Uygarlığı içindeki dönemleri müzelerde sergilenmekte olan eserler ile, takı çeşitlerinin antik dönemde üretiminde kullanılan tekniklerin anlatımlarına, ayrıca uygarlık içerisinde kullanılan süs motiflerine geniş yer vererek aktarılmıştır.



Şekil 1 İstanbul Arkeoloji Müzesi, Troya Dönemi Takıları bölümü, Sandal Küpe ve Aplik parçalardan oluşan altın kolyeler

BİRİNCİ BÖLÜM

1- ANTİK DÖNEM'DE TAKI

1.1. Antik Dönem Takı Sanatı Hakkında Genel Bilgiler

Antik Anadolu medeniyeti olan Frigya uygarlığında çok çeşitli takılar, toplum tebası tarafından (kadın, çocuk, erkek, ölü ve hayvanları) yaygın olarak kullanılmıştır. Frigyalı her yaştan ve hemen herkes tarafından kullanılan takıların başında, fibulalar gelmektedir. Fibulalar sadece yaşayan insanlar tarafından kullanılmıyor ayrıca betimledikleri heykellerde ve rölyeflerde tanrıça örneklerinde giysilerinde belirgin olarak dikkat çekmektedir. Frigya uygarlığı antik yazıtlarda belirtildiği üzere binicilik ve at yetiştiriciliğinde etrafındaki medeniyetlere göre daha gelişmiştir. Antalya Müzesinde yer alan Frigya uygarlığı dönemine ait metal işçilik at koşum takımları eşsiz örnekler arasındadır. Ülkemizin çeşitli müzelerinde yer alan Frigya uygarlığı metal, takı eserleri arasında kolyeler, saç halkaları, küpeler, boyun halkaları, gerdanlıklar, giysi iğneleri, düğmeler, fibulalar, giysi aplikleri, mühür yüzükler ve bilezikler M.Ö. 1200 dolaylarında Trak göçleri ile Anadolu'ya yerleşen Frigya toplumunda takı modası konusunda bilgi vermektedir. Oldukça zevkli olan insanlarda, takı kullanma modasının gelişmiş olduğu gözlenmektedir. Takı kullanımı medeniyetlere göre çeşitlilik göstermektedir. İnsanoğlu yaradılışından bu yana her zaman süslenmek ve süslemek zevkini geliştirmiştir. Estetik ihtiyaçtan doğan bu davranışları moda olgusunu oluşturmuştur. Estetik kaygının yanı sıra Dini ritüeller veya büyüsel, korunma amaçlı takılarda mevcuttur. Ayrıca Toplum içerisinde statüsünü belirten takılarda mevcuttur, örneğin askeri giysilerde kullanılan omuzluk ve apliklerde gözlemlenmektedir.

“Neredeyse tamamen çıplak gezinen ilkel topluluklardan, modanın tutsağı olmuş özelliklerden biri takı kullanımıdır. Hemen hemen vazgeçilmez olan bu kültürel geleneği araştırmak için insanlık tarihinin başlangıcına kadar uzanmak gerekir. Antropolojik kayıtlar tam anlamı ile akıllı insanların yani ilk soy atalarımızın son buzul çağının son

evrelerinde; Avrupa’da, Kuzey ve Güney Afrika’da Filistin’de ve hatta Çin’de aynı dönemlerde, farklı ırk özellikleri göstererek ortaya çıktıklarını belgelemektedir.”¹

Bu alıntıya göre; ilk soy atalarımız son buzul çağı döneminde birbirleri ile iletişimleri yoktur. Ancak aynı davranışları sergiledikleri görülmektedir. Aynı süslenme şekilleri, kullandıkları malzemelerin benzerlikleri dikkat çeker.



Şekil 2 Erken İlla Hanedanlığı M.Ö. 2600-2500 Orta Sümer ait kolye örneği, Altın yapraklar, Lapis Lazuli taşı ile ara süslemede kullanılmış, Sanat Galerisi 403 Metropolitan Müzesi²

“Günümüzden 35 bin yıl öncelerine uzanan bu ilk insan topluluklarının kültürel kimliklerinin ortak noktasını mağara duvarlarına yapılan resimler, vücut süslemeleri, müzik ve olasılıkla dans yani sanat oluşturmaktadır. Bu ilkel sanatın ana amacının da - manevi inançlar ve onun yarattığı sembolizm- olduğu kabul edilmektedir... İlkel toplulukların vücut süsleme geleneğinde; çoğu artık yerleşmiş ve büyük bir bağlılıkla yerine getirilen, törelere dayalı toplumsal yapının kuralları yatmakta, bu kuralların başında da dinsel ve büyüsel inançlar yer almaktadır. Ayrıca kişinin ait olduğu klan veya kabilenin ve bu topluluk içindeki statüsünün belirlenmesi, cinsel bakımdan vücudun

1 TÜRE Altan, Arkeoloji, Antropoloji ve Folklor Açısından Takılar ve Süs Taşlarında Sembollerin Dili, Gıdaş Kültür Yayınları-3 2002 İstanbul S.13-14

2 http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/30001553?rpp=60&pg=2&ft=*%&when=8000-2000+B.C.&pos=71 11.06.2013

çeşitli yerlerinin çekici duruma sokma; geçiş ritüeller ve törenler ergenlik, evlilik ve bunun gibi- süslenmede rol oynayan etkenlerdir.”³



Şekil 3 Erken İlla Hanedanlığı, M.Ö. 2600-2500, Mezopotamya, Orta Sümer geometrik şekilli kolye örneği, Altın, Lapis Lazuli, 403. Galeri Metropolitan Müzesi⁴

“Önceleri din, tılsım, büyü, uğur gibi kavramların etkisi ile başlayan takı takma, dönem dönem bu anlamlar dinin yanı sıra, ölü hediyesi, tanrılara sunu, imtiyaz göstergesi, zenginlik ifadesi, hediye ve nihayet güzel görünmek gibi amaçları da kapsar olmuştur.”⁵

Bu açıklama ile, Dini ihtiyaçlar doğrultusunda takı takmak, objeleri üzerlerinde taşımak olgusu doğmuştur.

“Bedensel süslenmenin en önemli unsuru olan takı ise en eski çağlardan günümüze uzanan ve insanlığın sözcüksüz ortak dili olan simgelerin toplumsal ifadesi olma fonksiyonunu yüklenmiştir... Bugün kesin olarak bilmekteyiz ki takı ve süslenmenin simgesel gücü tüm toplumsal kimliği, hem de toplum içindeki statüyü belirleme görevini üstlenmiştir.”⁶

Bu alıntıya göre; dini ritüellerde ki takılarda en dikkat çekenler, Frigya uygarlığı Tümüls buluntularında yer alan kulak tıkaçları, göz ve ağız levha bantlarıdır. Antik

3 TÜRE Altan, Arkeoloji, Antropoloji ve Folklor Açısından Takılar ve Süs Taşlarında Sembollerin Dili, Goldaş Kültür Yayınları-3 2002 İstanbul S.13-14

4 http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/30001559?rpp=60&pg=2&ft=* &when=8000-2000+B.C.&pos=76 11.06.2013

5 BİNGÖL Işık, ANTİK TAKILAR, Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Kültür Bakanlığı Ocak 1999 S:13

6 TÜRE Altan, Arkeoloji, Antropoloji ve Folklor Açısından Takılar ve Süs Taşlarında Sembollerin Dili, Goldaş Kültür Yayınları-3 2002 İstanbul S.13-14

dönem insanları, manevi olgulara büyük öncelik vermektedir. Hayatların büyük bir bölümünü bu olgular oluşturmaktadır. Bu olgular; korku, korunma ve bereket gibi kavramları içermektedir. Anadolu antik uygarlıklarında öncelik sırasında bereket yer alır. Çünkü bu insanlar yerleşik kültürü yeni benimsemişlerdir. Göçler ile yerleştikleri coğrafyaların iklim koşulları ile yeni karşılaşmaları, farklı topraklar veya yabancı bir ortam ile karşılaşmışlardır. Yabancı oldukları çevre için, korku ve kaygı gibi temel hislerden ötürü ibadet etmektedirler. Bu ibadetler içerisinde, yanlarında taşıdıkları takılar ve totemler büyük önem taşımaktadır. Boğa kafası bereket ve güç simgesi olarak medeniyetlerde yer almıştır. Bunun yanı sıra koç ve aslan gibi güç simgesi hayvanların kafa figürlerine rastlamak mümkündür.



Şekil 4 Erken dönem III.Hanedanlık, M.Ö. 2600-2350, Mezopotamya, Sümer, Bronz boğa figürü, deniz kabuğu göz detayı ve Lapis Lazuli, Metropolitan Müzesi ⁷

1.2. Antik Dönem’de Takı

Sappho, “Altın, Zeus’tan geldiği için ölümsüzdür.”

Simonides, “Duman ruhsuzdur, altın ise kusursuzdur.”

⁷ http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/30002682?rpp=60&pg=3&ft=*%&when=8000-2000+B.C.&pos=155 11.06.2013

“Bakkhylides, -Tanrısal mutluluğun sonsuz ve saf kaynağı düzeyine çıkarır altını. İnsan, tanrılara en değerli sunusu verebilmek veya insan görüntüsünün doğal güzelliğine bir süs olarak eklemek istediği şeyi, altından yaratır.”⁸



Şekil 5 Konik şeklinde boncuklu kolye, Erken Dönem İlla Hanedanlığı, M.Ö. 2600-2500, Mezopotamya, Ur, Orta Sümer, Altın ve Lapis Lazuli, 403. Galerî Metropolitan Müzesi⁹

Şekil5 ‘te yer alan Konik şeklinde boncuklu kolye resminde, Ur kraliyet mezarlarında bulunmuştur. Mezarda bulunan 68 kadını hepsi bu takı ile süslenmiştir. Sümer kültürünün sanatsal zenginliğini kontrast renk uyumuna önem verdikleri dikkat çeker. Sümerlerin coğrafyasında Lapis Lazuli taşı madeni yer almamaktadır. Ancak

8 YILDIRIM Ülfet, Antik Dönemde Kadın ve Süslenme, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, Klasik Arkeoloji Programı, Yüksek Lisans Tezi S:118

9 http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/30001560?rpp=60&pg=1&ft=*%&when=8000-2000+B.C.&what=Jewelry&pos=4 11.06.2013

Afganistan bölgesinden ticaret yolu ile Mezopotamya'ya ulaşmış olduğu öngörülmektedir. Frigya uygarlığı Mezopotamya ile ilişkileri Urartular ve Assur medeniyetleri ile oluşmuştur. Bu bağlamda takı örneklerinde de benzerliklere rastlanmıştır.

“Tüm insanlığın ortak arzusu kendini süslemek, ilk insan atalarımızın süs takılarından ve veya süslenmekten etkilendikleri için kullandıklarını tahmin edebiliriz. Eski çağ insanları, kendilerini; hayvan derisi, otlar, bitkiler ve mamut kürkü gibi örgü lifleri ile süslenmiş, sarmalanmış olmalı. Hiçbiri bu basit giysiler gibi hayatta kalmadılar; Sadece kemik iğne ile dikilmiş olan aplikler, boncuklar daha sağlam malzemelerdi, (diğer ot lifler kürk ve deriler çürüyebilen yok olabilen malzemeler). Bu nedenle, bilinen en eski erken süslenme örnekleri giysileri tutturmak için kullanılmış ara elemanlardır. The Royal Ontorino Müzesi'nde; taş, kemik, kabuk ve eski taş çağının sonlarına doğru; hayvan dişlerinden yapılan basit boncuklar vardır. Yeni taş çağında insanlar gıda üretmeye başlıyor, tarıma geçiyorlar, M.Ö. 8000'den önce yakın doğuda ilk köy toplulukları ortaya çıkmıştır.(yerleşik hayata geçiş).”¹⁰

Bu açıklamaya göre; İhtiyaç sonucu yaratılmış nesneler cinsellik, korku, dini ritüeller gibidir. Daha sonra bir süs nesnesi olabilmesi için İlk İnsandan antik döneme gelmemiz gerekmektedir. Günümüzde broş ve benzeri iğne süs gibi takılara ihtiyacımız yoktur, tamamen süslenmek güdüsü ile tercih etmekteyiz. Ancak antik dönem insanları giysilerini, tutturmak, kapatmak veya örtmek kaygısı ile kullandığı aparatlar tamamen işlevsellik için yaratılmıştır.

“Takının tarihi günümüzden 30 bin yıl kadar önce Üst Pleolitik Çağ'da başlar. Ama gerçek anlamda kuyumculuk, değerli metallerin ince bir çalışma ile işlenebilmesini, değerli süs taşlarının şekillendirilip parlatılmasını, montürle çerçevelenmesini veya diziler yapmak için delinmesini gerektirir. Bir dizi uzmanlık çalışmasını gerektiren bu

10 NEEDLER Winifred, JEWELLERY OF THE ANCIENT NEAR EAST- University of Toronto 1966- Royal Ontario Museum Libraries. S:1

teknolojik gelişmeye Mezopotamya’da, Mısır’da ve Anadolu’da M.Ö. 4. binyıl sonlarında ulaşılmıştır.”¹¹

İhtiyaçtan doğan takı örnekleri, kuyumculuğun en kaba hali ile üretime geçirilmekteydi. Antik çağlarda metalin ve madenlerin keşfi ile bu maddelerin şekillendirilmesi için en kaba teknikler kullanılmıştır. Ancak antik dönemlerde maden ve metallerin şekillendirilme teknikleri günümüzde heykel sanat alanında halen kullanılmaktadır.



Şekil 6 Yıldızlı Terracotta Çiçek aplikli kolye, M.Ö. 1400-1050, Miken Kültürü, Bu örnekte yer alan apliklerden şekillenmiş kolye örneği Frigya uygarlığında da yer almaktadır. 171. Galeri Metropolitan Müzesi¹²

“İnsanlık tarihinde önemli dönüm noktalarından biri, M.Ö.8. bin yılda yaşanır. Neolitik (Cıvalı Taş) adı verilen bu çağda insanoğlu avcılık ve toplayıcılık düzeninden

¹¹ CHILDE, V. Gordion, Doğunun Prehistoryası, Ankara, 1946 s.64

¹² http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130014069?rpp=20&pg=32&ft=* &when=2000-1000+B.C.&what=Jewelry&pos=637 11.06.2013

yerleşik düzene geçmiş, bazı bitki ve hayvan türlerini evcilleştirip üretmeyi başarmıştır. Bu gelişim, Anadolu’da bütün aşamalarıyla izlenebilmektedir. Çanak çömlek yapımının henüz olmadığı bu çağda erkek, kadın ve çocuk mezarlarına bırakılan ölü armağanları arasında takılar da vardır. Diyarbakır yöresindeki Çayönü Tepesi, Konya ili Çumra ilçesi civarında Çatalhöyük, Aksaray ili sınırları içindeki âşıklar Höyük ve Niğde civarındaki Köşkhöyük yerleşmelerinde yapılan kazılarda M.Ö. 7000-5000 yılları arasında çeşitli taşlardan, bakırdan, kemik, diş ve boynuzdan, kırmızı akikten ve deniz kabuklarından gerdanlıklar, boncuk dizileri, bilezikler ve yüzükler ele geçmiştir. Bu örnekler, Neolitik Çağ’dan itibaren insanoğlunun geliştirdiği teknoloji ile kullandığı gereçlere, istediği biçimi verebilme düzeyine eriştiğini kanıtlar. Takılar bugün algıladığımız anlamda süslenmek için takılmıyordu. Bunları takan kişiyi kötülüklerden ve tehlikelerden koruduğu inancı egemendi, ayrıca takılar büyü, sihir gibi anlamlar da içeriyordu. Bu inanç binlerce yıl gelişerek sürmüştür.”¹³

Sayın Meriçboyu’nun açıkladığı gibi, Cilalı taş dönemi ile Mezopotamya takıları en önemli örnekleri teşkil etmektedir. Öncelikle ilk insanlar doğada yer alan nesneleri kullandılar, ancak cilalı taş dönemine girildiğinde artık taşları işleyebildiler. Coğrafyalarında yer alan madenleri işleyebildikleri için tüm gereçlerde kullanmaya başladılar. Bu madenlerin ışıltılarından, parlak renklerinden dolayı tılsımlı kabul edilmiş olabilirler. Malzemelerden yapılmış nesneler ile korunduklarına inanıyorlardı.

“Arkeolojik ve antropolojik veriler, insanlığın ilk manevi kültürlerinin ve bu inançlara bağlı müzik, resim ve takı gibi sanat ürünlerinin Üst Paleolitik Çağ’da, yani günümüzden 30 bin yıl kadar önce ortaya çıktığını gösterir. Bu ilk takılar, insanın kendisini süsleyerek toplum içinde belirginleştirme çabasından çok, koruma ve bereket büyülerine ile ilgili anlamlar taşır. Gerçek anlamda süs takıları ise tarım ve hayvancılığa bağlı üretim toplumlarının geliştiği Neolitik Çağ’da yaratılmıştır. Aynı zamanda statü göstergesi de olan bu ilk takılarda bu amaçla kullanılan sembolik motifler de varlıklarını günümüze kadar korumuşlardır.”¹⁴

13 MERİÇBOYU AKYAY, Yıldız, ANTİKÇAĞ’DA ANADOLU TAKILARI, Akbank Kültür ve Sanat Kitapları: 69 İstanbul 2001 S:12

14 TÜRE Altan, SAVAŞÇIN Yılmaz M. ANADOLU ANTİK TAKILARI Goldaş Kültür Yayınları -2 İstanbul 2002 Önsöz

Bu açıklama ile İlk insanların kendisini süsleme çabası korku ile korunma kavramlarının öncelik beirlediği anlaşılmaktadır. Bereket büyüler ve Bereket tanrıçası (Toprak Ana) veya diğer adı ile KYBELE, büyük önem taşımaktadır. Antik Anadolu Uygarlıklarının baş tanrıçasıdır. Bu bağlamda bu uygarlıklar kötülüklerden korunmak ve korkularını gidermek için yöneldikleri tanrıça figürleri takıları etkilemiştir.

“Kuşaklar boyu edinilen bilgi ve tecrübe birikimini; yaratıcılıkları, ustalıkları ve sabırla birleştiren eski çağ kuyumcuları ve süs taşı işleyicileri, bugün bile hayranlık ve şaşkınlıkla incelediğimiz taç ve asalar gibi yönetim sembolleri, takılar, değerli metallere heykelcikler, tapınaklar için ayinle ilgili eşyaları gibi pek çok değişik objeler ürettirler. Bu sanat ürünleri çağlar boyunca onları yaratan toplumların dinsel ve estetik değerlerini, teknolojik ve ekonomik gelişim düzeylerini yansıttılar. Bu nedenle kuyumculuk ürünleri sadece form ve sanat açısından değerlendirilmektense; onları yaratan toplumla ve içinde doğdukları toplumsal koşullarla bir arada değerlendirerek yorumlamak gerekir.”¹⁵

Arkeolojik kazılarda elde edilen bu eserler ile Antik Anadolu Uygarlıklarının kullandıkları teknik aletler, malzemeler ile o coğrafyaya ait motiflerini günümüze taşımaktadırlar. Bu eserleri müzelerden örnekleri kopyalayarak motifler bölümünde sunmaktayım. Sayın Türe'nin de bahsettiği üzere takı sanatı eserleri, onları yaratan uygarlık hakkında bilgi vermektedir.

15 TÜRE Altan, SAVAŞÇIN Yılmaz M. ANADOLU ANTİK TAKILARI Goldaş Kültür Yayınları -2 İstanbul 2002 Önsöz



Şekil 7 Cam Boncuk Kolye, Son Dönem III.Hellas, M.Ö. 1400-1200, Miken, 151. Galeri Metropolitan Müzesi¹⁶

“Prehistorik çağlardan itibaren ticaretin, göçlerin ve istilaların toplumların birbirleriyle iletişimini ve etkileşimini sağladığını da unutmamak gerekir. Dinsel inançlar, estetik değerler ve teknoloji bu yollarla bir toplumdan diğerine taşındı ve toplumlar bu değişik kültürlerle girdikleri ilişkileri kendi bünyelerinde özümseyip, özgün kültür ve sanatlarını yarattılar. Sentezle oluşan bu kültürler, hem çağdaşı oldukları kültürleri, hem de kendilerinden sonra gelen toplumları etkilediler. Yüzyıllarla hatta bin yıllarla ölçülebilecek bir tarihsel süreklilik insanlığın ortak kültür mirasını yarattı. Özellikle farklı toplumların, farklı kültürlerin, birbirini izleyerek tarihsel bir bütünlük içinde uyumlu bir sosyal doku yaratmaları açısından Anadolu kültürü en ilginç ve en eski örneklerden biri oldu. Takının insanın fiziki yapısı ile bağlantısı sonucu ortaya çıkan yüzük, bilezik, kolye, diadem ve kemer gibi temel takı ve aksesuar formları da değişen çağlar ve kültürlerle rağmen ana amaçlarını günümüze kadar sürdürürler. Takıların dizaynının da görülen farklılıklar da içinde doğdukları toplumun kültürel kimliğini yansıttılar.”¹⁷

Bu alıntıya göre, toplumların birbirleri ile olan etkileşimden bahsedilmiştir. Frigya uygarlığından önce aynı topraklarda Hitit uygarlığı yaşamaktaydı, bazı kaynaklara göre

¹⁶ http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130012829?rpp=20&pg=32&ft=*%&when=2000-1000+B.C.&what=Jewelry&pos=636 11.06.2013

¹⁷ TÜRE Altan, SAVAŞÇIN Yılmaz M. ANADOLU ANTİK TAKILARI Goldaş Kültür Yayınları -2 İstanbul 2002 Önsöz

Hitit toplumu barış ile Frig yönetimini kabul ettiği anlatılmaktadır. Bu bağlamda Anadolu kültürü birbirlerini izleyen medeniyetlerin kültürel miraslarını katlayarak süreklilikle sürdürebilmektedir. Frigya maden eserlerinde bu oldukça açık bir şekilde gözlemlenmektedir. İşlenmiş olan motiflerin aynı coğrafya da birçok medeniyet tarafından tekrar tekrar kullanıldığı dikkat çeker.



Şekil 8 Altın Kolye, Son Tunç Çağı, M.Ö. 1400-1200, Kıbrıs, 173. Galeri, Metropolitan Müzesi¹⁸

“İkinci bin yılın başlarında, Asur Ticaret Kolonileri döneminde, Anadolu kültürü Kuzey Suriye ve Mezopotamya’nın yoğun etkisi altında kalmıştır. Bu etkilenmenin yarattığı yeni sentez, takıların form ve bezemelerinde de kendini gösterir. Kültepe Kaniş’te genellikle mezarlarda bulunan altın ve gümüşten, delikli deliksiz başlı iğneler, küpeler, yüzükler, figürinler, idoller ve yarım ay şeklinde gerdançerler bu dönemin kuyumculuğunu tanımamızı sağlamaktadır.”¹⁹

Bu açıklamaya göre; Mezopotamya kültürünün iç Anadolu medeniyetlerine olan yoğun etkisi mevcuttur. Antik Anadolu medeniyeti Frigya uygarlığında metal işçilerine verilen önem büyüktür. Toplumun yaşam alanları içerisinde yer alan kale içi esnaf atölyelerin büyük bir bölümü metal işçilerine ve ahşap işçilere aittir. Mimari planlarda atölyelere ayrılan bölümlerin korunaklı kale içlerinde yer alması Frigya yöneticilerinin metal sanatına önem verdiğinin bir göstergesidir.

¹⁸ http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130002904?rpp=60&pg=10&ft=*%&when=2000-1000+B.C.&what=Jewelry&pos=578 11.06.2013

¹⁹ Milli Eğitim Bakanlığı MEGEP, Kuyumculuk Teknolojisi Takının Gelişimi Ankara 2006 S:5

“Yunanlara göre altının önemi, kendilerinden önce yaşamış olan Mezopotamya, Mısır ve Minos halklarının altına verdiği değer kadar büyüktü. Heykeltıraşın mermere yaşam vermesi gibi Yunan metal işçisi, altını cansız bir malzeme olarak görmüyordu. Yunan ozanları da şiirlerinde onun etkilerinden söz ederler.”²⁰

Antik dönemde kullanılan malzemeler şunlardır; AGAT, AMBER, AMETİST, AKUAMARİN, BERİL, CAM, ELMAZ, FAYANS VE FİRİT, FİLDİŞİ VE KEMİK, GRENA, İNCİ, KALSEDON, KARNEOL, KAYAÇ KRİSTALİ, KUVARS, LAPİS LAZULİ, ONİKS, PLASMA, SAFİR, SARDONİKS, STAETİTE, TOPAZ, TERRAKOTTA, TURKUVAZ, YEŞİM TAŞI, ZÜMRÜT



Şekil 9 Boncuk Kolye, Assur, M.Ö. 9.-7.y.y., Mezopotamya, Nemrut, Fayans Boncuk, Metropolitan Müzesi²¹

Ayrıca antik çağlarda süslenme kültürü hakkında buluntular;

“Çatalhöyük’e takı ve süslemeyle ilgili en güzel buluntular yine mezarlardan elde edilmiştir. Evin en önemli köşesine, oturma ve yatma yeri olarak kullanılan sekilerin altına gömülen kadınların mezarlarından, tahtadan oyulmuş makyaj takımı kutuları; deniz kabukları içine doldurulmuş renkli metal oksitler bunları yağlarla karıştırıp makyaj boyası yapmak için kullanılan kemik spatulalar, yine kemikten yapılmış sürme çubukları

20 YILDIRIM Ülfet, Antik Dönemde Kadın ve Süslenme 2009 Yüksek Lisans Tezi Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, Klasik Arkeoloji S.118

21 <http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/30002870?rpp=60&pg=2&ao=on&ft=Assyrian&who=Assyrian&pos=98> 11.06.2013

ve pek çok takı çıkarılmıştır. Bu buluntular, Neolitik Dönemde makyaj ve takının kadın yaşamının vazgeçilmez bir parçası olduğunu belgelemektedir.”²²

Bu alıntıya göre; kadın makyaj aletleri ya da takımı, cımbız, iğne, sürmelik, kulak temizleyici, minyatür amuletler ve günümüzde kullanım amaçlarını anlayamadığımız metal parçalardan oluşmaktadır. Bu aletler gümüş, bronz ve demir gibi metaller kullanılırken aynı zamanda kemik, fildişi veya ağaçtan da yapıldığı ön görülmektedir. Organik maddeler günümüze kadar ulaşamamıştır. Bazı parçaları koku sürmek için kullanıldığı düşünülmektedir. Makyaj aletleri müzelerde rastlayabildiklerim bronz madenindendir. Bu parçalar kazı çalışmalarında çoğunlukla takım halinde, bazen de tek olarak bulunmuştur. Makyaj aletlerinin parçalarından anlaşıldığı üzere uç kısımlarında delikler bulunmaktadır. Bu delikler ile set halinde birbirine bağlı olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Takım olarak kullanıldığı düşünülen Makyaj aletleri, bir halka ile birleştirilip birkaç parçadan oluşmaktadır. Halkalara geçirilen makyaj aletleri dönemin meşhur Fibula iğneleri yardımı ile giysilere asıldığı düşünülmektedir. Bazı parçalarda ise uzun zincirler yardımı ile halkalara tutturulmuştur.



Şekil 10 Eskişehir Müzesi Frigya Dönemi Eserleri, Makyaj takımı ya da aletleri Melis Arslan

22 TÜRE Altan, - SAVAŞÇIN Yılmaz M. ANADOLU ANTİK TAKILARI, Goldaş Kültür Yayınları-2, 2002 İstanbul S:19-20

“Anadolu, dünya kuyumculuğunun doğum yeri olarak nitelendirilebilir. Kuyumculuğun ilk örnekleri tunç çağı eserleri arasında yer alır. Alacahöyük, Boğazköy, Truva hazineleri bunu gösterir.”²³

Bu alıntıya göre; Truva hazineleri veya Truva metal takıları örnekleri, iç Anadolu’ya göç etmiş Frigya uygarlığı takı eserleri ile aynı dönemi temsil etmektedir.

Anadolu Helen üslup ve teknikleri ile kaynaşan bir sanat doğmuştur. Bu kuyumculuk geleneği, Sard kentinde daha sonraki Helenistik dönemde de sürer. Helenistik Çağ imparatorluklarının el değiştirdiği, yükseldiği, yıkıldığı ama bölgesel özgün kültürlerini yok edilmediği bir dönemdir. Büyük imparatorluklar çökerken kurulan Helenistik krallıklar, Helenistik potada yoğrulmuş yöresel karakterlerine yeniden dönerek nefes almaya başlayan halkın başındadırlar. Anadolu’da çok daha önceki çağların mirası olan taş işçiliği Helenistik dönemde de varlığını sürdürür. Greko-Pers aşamasındaki Sard mühürlerini, *skrabeleri** ve yüzük taşlarını kalsedon, karneol, opal gibi sert taşlardan ustaca üretebilen sanatkârların mirasına bu kez Bergama Krallığında sahip çıkılmıştır.

23 KIRTUNÇ, Erkan. Anadolu Kuyumculuğu Ürünlerinden Kemer ve Tepelikler, Türkiye İş Bankası Kültür ve Sanat, Sayı:8 Aralık 1990, Ankara



Şekil 11 Carnelia bok böceği, yüzük, Arkaik dönem, M.Ö. 6.-5. y.y. , Bronz, 171. Galeri Metropolitan Müzesi²⁴



Şekil 12 Kalsedon, Skrabe Mühür Yüzük, M.Ö. 450-400, İyon uygarlığı, 171. Galeri Metropolitan Müzesi²⁵

²⁴ http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130004088?rpp=60&pg=1&ft=* &where=Greece&what=Scarabs&pos=10 11.06.2013

²⁵ http://www.metmuseum.org/collections/search-the-collections/130015122?rpp=60&pg=57&ft=* &what=Scarabs&img=2 11.06.2013

Anadolu antik takıları ile ilgili oldukça az kaynak bulunmaktadır. Var olan eserlerin birçoğu şehir müzelerine bölünerek yerleştirilmiştir. Tüm parçaları dönemlere ait takı eserlerini tek bir yerde ulaşabilmeniz mümkün değildi. Frigya uygarlığının sınırları Kütahya, Eskişehir, Afyon, Antalya'ya kadar uzanmaktadır. Çok geniş bir alana yayılmış uygarlık olduğunda etrafındaki diğer uygarlıklarla ticaret yapmaktadır. Bu sebeple takıları çok çeşitlilik göstermektedir. Birçok çevre kültürlerden kendi üretim tekniklerine teknik katmışlardır. Lydia dönemi ise Frig uygarlığının son evrelerini kapsamaktadır. Ancak Lydia kuyumcu ustaları çevre uygarlıktaki motifleri işlemeye devam etmiş ayrıca bu motifleri geliştirmişlerdir. Lydia dönemi takıları bize Frigya uygarlığı eğer hükümdarlığını sürdürebilseydi nasıl takı üretimi yapardı sorusuna bir cevap teşkil etmektedir. Geometrik çiçek motiflerine Lydia takılarında da rastlanmaktadır. Skrabe yüzükler incelemekte olduğum Frigya döneminde de sıklıkla kullanılmıştır. Eskişehir ve Ankara Müzelerinin koleksiyonlarını resimlediğim bölümde örneklerine yer verilmiştir.



Şekil 13 Döner Halkalı altın mühür, Arskaik dönem, erken M.Ö.6.-5.y.y., Yunan, Kalsedon taşı, 171. Galeri Metropolitan Müzesi²⁶

26 http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130004108?rpp=60&pg=1&ft=*%&where=Greece&what=Scarabs&pos=18 11.06.2013

“M.Ö.372'de Midilli Adası'nda doğmuş olan, Plata okulu ve Aristo'nun öğrencilerinden, doğa tarihi araştırmacı Theophrastus'un taşlarını konu alan kitabından da bildiğimiz gibi, sarder, dardoniks ve daha birçok taş, adını Anadolu'daki varlığından ve sanatsal üretiminden almıştır. Helenistik çağda takı biçimlerinde çeşitlilik artar. Takılar çoğunlukla aşırıya kaçan kompleks bir düzenlemedir. Heykel ve diğer plastik sanatlarda olduğu gibi takılarda da çarpıcı, etkileyici nitelikler gözlenir. Bu dönemin önemli bir yeniliği altın kuyumculuğuna rengin girmesidir. Klasik Grek takılarında süs taşlarının az kullanılmasında karşı Helenistik çağ takılarında renkli taş, cam ve mine kullanılması ile ışıltılı bir görünüm kazanılmıştır. En sevilen taşlar karneol, granat, kalsedon, kuvars, ametist ve zümrüt olup bunlar inci, fayans ve emaye (mine) ile birlikte kullanılmaktadır. Bu gelişim, Anadolu Ortadoğu ve Mısır kültürlerinden etkileşim ürünüdür.”²⁷

Bu alıntıda yer verildiği üzere, uygarlıklar veya kültürler arası etkileşimden bahsedilmiştir. Buna göre antik dönemde mevcut olan ticaret yollarının açıklamasına yer vermek gerekmektedir. Bu bağlamda M.Ö. 5.y.y. da Pers kralı I.Darius döneminde antik ticaret yolu (Pers Kral yolu) Batıda Sard şehrinden başlayarak İzmir'in 95 km doğusunda yer almaktadır. Asur'un başkenti Ninova'ya yani günümüzde Irak sınırları içinde yer alan Musul'a sonraki durağı Babil günümüzde Irak Bağdat güneyine giden yoldur. Lidya kralı Giges, ticarete önem vererek Efes'ten başlayarak Mezopotamya'ya Susa şehrine kadar uzanan Kral Yolu'nu yaptırmıştır. Lydia Kral Yolu olarak bilinen bu yol ile uygarlıklar arası büyük bir bağ kurulmaktaydı. Antik çağlarda bazı motif ve tekniklerin tüm medeniyetlerde örneklerine rastlarız, bu etkileşimin nasıl gerçekleşeceğinin cevabı bu ticaret yollarında saklıdır.

Frigya uygarlığı takılarını incelerken günümüzde gamalı haç olarak bilinen Hindu kültüründe çok kullanılan -svastika- motifi Frigya kültüründe oldukça kullanılmıştır. Metal örnekleri ve duvar motif işlemlerinde kendini göstermektedir. Bu motif (svastika) Frigya uygarlığından 2500 yıl önce Hindu kültüründe -Ganeşa İsimli (Fil

²⁷ <http://www.kalsedon.com.tr/sayfa-detay.aspx?page=tasin-tarihcesi> Sırrı Gerçin (erişim tarihi: 25 Nisan 2013)

^{27*}Skrabe-Skarabe: Bok **böceği**, kısmen ya da tamamen dışkıyla beslenen böceklerin ortak adıdır. (Ancak burada mühür yüzük anlamı taşımaktadır.)

başı) tanrıçanın sembolü olarak bilinmektedir. Araştırmalarımda bu tip dini motiflerin Frigya uygarlığındaki önemi ve etkileri hakkında yeterli kaynaklara ulaşamamış bulunmaktayım. Ancak ticaret yollarının, kültürler arası bu motif ve birçok sembol v.b. eserlerin antik dönemlerde medeniyetlerin bu kültürlerin sanat eserlerini tercih ederek kullanılmasına büyük etki ettiği gözlemlenmiştir.

1.3. Antik Dönem Takı Sanatının Kullanım Alanları

İç Anadolu'da yer alan Tümülüs ve antik şehirlerde yapılan çok az ve yetersiz kazılarda ortaya çıkan, değerli ve yarı değerli taşlardan yapılan takılar, bronz, altın ve demir eserler, ayrıca organik maddelerden yapılan diğer takı eserleri bölgenin Frigya dönemi takı malzemelerini sergilemektedir. Bunların birçoğu bölgede Frigyalı maden ve kuyumculuk işçileri tarafından üretilirken, bazıları ticaret yoluyla Frigya uygarlığına girmiştir. İç Anadolu bölgesinde yer alan Kral yolu ile hangi malların değiş tokuş ile topraklara geldiği kesin olarak bilinmemektedir. Ancak kültürleri inceleyerek benzer örnekleri gözlemleyebiliriz. Kuyumculuk tasarımları son Tunç Çağında başlamaktadır. İç Anadolu'da Frigya uygarlığı öncesi Hitit uygarlığında ilk örneklerle rastlanır. Frigya bu örnekleri devam etmiştir. Tas eserleri, At koşu takımlarında benzerliklere rastlanır. Ayrıca benzer motifleri de maden eserlerde işlemeye devam etmiştir. İç Anadolu'da en iyi kuyumculuk eserlerini Lydia uygarlığında rastlamaktayız Denizli müzesinde yer alan Karun'nun eserleri en iyi örneklerdir. Ancak Frigya Uygarlığına ait takı eserleri oldukça yetersizdir. Frigya uygarlığı eserleri ülkemizin genelindeki müzelere dağıtılmıştır. Tüm kuyumculuk alanında kullanılan eserlere tek bir yerde görebilmeniz mümkün değildir. Arkeolojik kazılarda ortaya çıkan takı eserleri, takı modasının oldukça yaygın olduğunu göstermektedir. Bunların başında değerli ve yarı değerli taşlardan yapılan boncuklar ile gümüş, bronz ve altın gibi madenlerden yapılan küpe, saç halkası, yüzük, giysi iğneleri,

fibulalar, bilezikler, esans ve muska kutuları toplumun hemen herkes tarafından yaygın olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır.

“Büyü, korunma, inanç, gösteriş, asalet, süslenme ve en önemlisi de beğenilme amacıyla insanların kendi bedenlerini boyamaları, baş, kulak, burun, dudak, boyun, gövde, kol, parmak, bel ve bileği gibi vücudun belirli bölümlerini takılarla süslemeleri farklı kültürlerde, farklı görünümlemlerle karşımıza çıkmaktadır. Bu tür uygulamalar, bazen organların şekillerini bozmaya gitmektedir. İlkel toplumlarda süslenme büyüsel bir anlam da taşımaktaydı. Toplumsal yaşamın gelişkin olduğu yerlerde takı, her şeyden önce sınıf farklılıklarını, ekonomik seviyeyi yansıtmanın en kolay yolu olmuştur. Bunların bir diğer işlevi de dini ve gizemli bir takım işaretlerin yardımıyla şeytan ve diğer kötü ruhların neden olduğu nazar ve hastalık zararlarından kişileri korumaktır. Takı üzerine betimlenen bir tanrı tasviri, aziz ya da sembolik işaret bunu üzerinde taşıyan kişi, o tanrının hamiliği altına alıp, tüm kötülüklere karşı koruyacaktır.”²⁸

Bu açıklamaya göre; takı kullanımının, antik uygarlıklara göre nedenlerinden bahsedilmiştir. Takı kullanım nedenleri kapsadığı dönemlere göre inanç ve korkularına göre şekillenmektedir. Sandal küpe kullanımı sıklıkla karşılaşılmıştır. Bu sandal küpelerin hilal biçimini temsil ettiği bazı kaynaklarda yer almaktadır. Hilal formu yine dini bir sembol olarak karşımıza çıkar. Sandal küpelerin, metal kulak askı kısımlarının kalınlığı dikkat çeker, Antik Dönem takıları da metal işçiliği dönemin koşullarına göre yapılmaktadır. Bu sebeple, bu takıların vücudun çeşitli yerlerinde deformasyona sebep olduğu dikkat çekmektedir.



Şekil 14 Sandal Küpe, Makedonya, Ptolemanios Dönemi, M.Ö. 332- 30, 130. Galeri Metropolitan Müzesi²⁹

“Takıların bir başka kullanım özelliği de simgesel yanlarının bulunmasıdır. Bu simgeler çoğu zaman çağlar boyu devam eden bir sürekliliğe sahiptir. Örneğin hilal formu, Anadolu’da sadece Artemis kültürü ile bağlantılı değildir. Erken dönemlerden günümüze, Asya’dan Mısır ve Avrupa’ya kadar uzanan çok geniş bir coğrafyada tanrıçalarla ve kadınlarla ilişkili görülen bir semboldür.”³⁰

Bu açıklamaya göre; Hilal formunun Anadolu’da kullanımının artemis kültü ile ilgisi olmadığı ileri sürülmüştür.



Şekil 15 Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Frigya Dönemi, M.Ö. 5.y.y., Çiçek motifli aplik kolye detayı.

²⁹ http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/100019410?rpp=20&pg=3&ft=* &when=1000+B.C.-A.D.+1&what=Earrings&pos=51 11.06.2013

³⁰ Milli Eğitim Bakanlığı, MEGEP, Kuyumculuk Teknolojisi Takının Gelişimi, ANKARA 2006 ss: 48-49



Şekil 16 Aplik parça, M.Ö. 5.-4.y.y., Thrakya Bölgesi, Gümüş, altın yaldızlı, Metropolitan Müzesi³¹

Frigya uygarlığının bulunduğu toprakları ve göç etmiş olduğu toprakları düşünürsek, Thrakya uygarlıklarının takı eserleri ile benzerlik göstermesi mümkündür. Yukarıda yer alan iki aplik örnekleri üzerinde yer alan çiçek kabartmalarındaki benzerlik oldukça açıktır. Göç ettikleri topraklardaki estetik algılarını antik Anadolu topraklarına taşımışlardır.

“Kemer tokaları ile çengelli iğnelerin öncüsü ve süslü formu olan fibulalar, hem sarınarak kullanılan bol giysileri, özellikle pelerin örtüleri tutarak rahat kullanılmasını sağlamış hem de süslenmek için bir araç olmuşlardır. Pendantif ve yüzük mühürleri de bu anlamda işlevsel takılar grubu içinde değerlendirilmesi gereken ziynet eşyalarıdır.”³²

31 <http://www.metmuseum.org/collections/search-the-collections/30006194> 11.06.2013

32 Milli Eğitim Bakanlığı, MEGEP, Kuyumculuk Teknolojisi Takının Gelişimi, ANKARA 2006 ss: 48-49



Şekil 17 Vazo, Mızrak ve Nar detaylı kolye, Altın, Cesnola Koleksiyonları, Kıbrıs, M.Ö. 5.y.y. ikinci yarısı Metropolitán Müzesi³³

³³ http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130003295?rpp=60&pg=8&ft=* &when=1000+B.C.-A.D.+1&what=Jewelry&pos=432

12.06.2013

Mezar gömülerinde de takıları ile insanların gömülmesi sık rastlanır. Arkeolojik kazı eserlerinde ana tanrıça figürlerine çok sık rastlanmaktadır. Büyüsel, tılsımlardan korunmak için yine takı kullanımı antik dönemlerde yaygındır. Pilinus isimli arkeogemoloji üzerine kaynak olabilecek eserleri olan antik yazar. Değerli ve yarı değerli taşların, şifa ve korunma amacı için kullanımlarından bahseden ilk kaynak olmuştur.

“Bir kız çocuğu iskeleti üzerinde bulunan; mavi renkli apatit kristallerinden iri kalçalı çok şematik tanrıça figürleri şeklinde yontulmuş tanelerden oluşan bir kolye, dinsel-büyüsel amaçlı takıların halen kullanıldığını göstermesine rağmen Çatalhöyük’e takı artık günlük hayatın bir parçası ve kadın güzelliğinin tamamlayıcısıdır. Başka bir anlatımla, kadınlar, anaerki toplumlarda ve daha sonraki evrelerde, dinsel-töresel amaçlı takılar kullanırken, bu takıların aynı zamanda bir süslenme ve güzel görünme objesi olabileceğini çok öncelerde fark etmişlerdir. Bu enteresan buluntuların biri de genellikle tapınaklardaki kadın mezarlarından çıkarılan bu nedenle de dinsel amaçlarla kullanıldığı zannedilen opsidyen aynalardır. Volkan camı yumru haline getirip bir tarafı düzgün kesilmiş ve bu yüzey çok iyi cilalanıp parlatılarak, belki de insanlık tarihinin en eski aynaları yapılmıştır.”³⁴

34 TÜRE Altan- SAVAŞÇIN Yılmaz M. ANADOLU ANTİK TAKILARI, Goldaş Kültür Yayınları-2, 2002 İstanbul S:20



Şekil 18 Ganimet takıları, Hellenistik Dönem, M.Ö. 330-300, Yunan, Altın, kaya kristali ve zümrüt, 4 adet fibula 2 adet koç başlı bilezik, 1 adet aplikli kolye, Artemis figürlü küpe 158. Galeri, Metropolitan Müzesi³⁵

³⁵ <http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130017507?rpp=60&pg=6&ft=artemis&pos=313> 12.06.2013



Şekil 19 Kolye ve takılar, Demir Çağı, M.Ö. 5.-4.y.y. İber yarım adası Altın, 406. Galeri, Metropolitan Müzesi³⁶

³⁶ http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/30006199?rpp=60&pg=2&ft=*%&when=1000+B.C.-A.D.+1&what=Jewelry&pos=83 12.06.2013

1.4. Antik Dönem Takı Çeşitleri

Antik Çağ insanları ölü gömme geleneklerine armağan koyma geleneğini eğer başlatmasaydı, belki günümüzde antik takılar hakkında bir bilgi sahibi olamayabilirdik. Ölü armağanları, Neolitik (Cilalı Taş) çağda karşımıza çıkmaktadır. Mezarlarda rastlanan ölü armağanları arasında çeşitli taşlardan, hayvan diş, boynuz ve kemiklerden, deniz kabuklarından yapılmış boncuk dizileri, bilezikler, yüzükler, değerli taşlardan yapılmış gözyaşı şişeleri, diademler, saç süsleri, fibula ve tanrı tanrıça totemleri gibi takılar yer almaktadır. Ayrıca gömülü olan ölünün vücuduna yerleştirilmiş bazı takılarda yer almaktadır. Bu takılar kulak tıkaçları, gözün üstüne yerleştirilen altın plaka, ağzın üstüne yerleştirilen altın plaka, el ve ayak bileklerini kelepçe olarak saran altın plakaların varlıkları dikkat çekmektedir. Altın saç halkaları antik Anadolu'da Tunç Çağı'nda ortaya çıkıyor. Antik dönem takı üretimi kuyumculuğun başlangıcı M.Ö. 4. Binyıla kadar uzanır. Fakat bu dönemlere ait çok az örnek günümüze kadar korunabilmiştir. Troya(Thrace)'da, ele geçen altın takılar, M.Ö. 2600-2000 yılları arasında tarihlenmektedir. M.Ö. 2. Binyılda Anadolu'da büyük bir devlet kuran Hititler'e ait takı örnekleri ise dönemlerinin özelliklerini belirleyemeyecek kadar azdır. M.Ö. 7.y.y. dönemi takılarının en korunmuş örnekleri Batı Anadolu'da yer almaktadır. Lydia antik uygarlığının başkenti olan Sardes'in bir kuyumculuk merkezi olduğu bilinmektedir.

Takılarda yer alan Arı motiflerinin Tanrıça Artemis'in sembolü olduğu kabul ediliyor. Ephesos antik şehri ile Artemis tapınağı ile karşılaşmaktayız. Ancak antik Anadolu insanları ana tanrıça kültüne inanmaktadır. Bu bağlamda Tanrıça kültü evrenseldir; uygarlığın kurucusu, doğanın yöneticisi ve arıların kraliçesidir. Arkeolojik kazılarda ele geçen, Ana tanrıça figürü üç ayrı karakteri temsil etmektedir. Birinci karakter bakire, evli kadın ve doğurgan kadındır. Bu temsiller çift balta sembolü motifin üçer adet tekrarlanması ile belirtilmektedir. Tanrıçanın en çok görülmekte olan simgesi ile arı, hilal ve atmacadır. Arı formunu antik küpelerde, apliklerde, broşlarda, iğne topuzlarında rastlamaktayız. Ephesos ile karşımıza çıkan Artemis ay tanrıçasının sembolü

olan hilal formu hilal biçimli sandal küpelerde ve sarkaçlarda karşımıza çıkar. Özellikle atmaca formu tanrıçanın doğadaki egemenliğini simgeler. Bu motif ise broş ve sarkaçlarda karşımıza çıkmaktadır. Aynı dönem takılarda Güverse (granülasyon) tekniği ile kaplanmış formlar dikkat çekmektedir. Antik dönem takılar kadınların sıklıkla kullandığı nesnelerdi. Erkeklerin takı kullanım nesnelerini ele alırsak, karşımıza yüzük, fibula ve gerektiğinde çelenk kullandıkları bilinmektedir.



Şekil 20 Artemis Kutsal Savaşçı Figürü, Arkaik Dönem, M.Ö. 6.-5.y.y. Laconian dönemi, 171. Galeri, Metropolitan Müzesi³⁷

³⁷ <http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130012118?rpp=60&pg=4&ft=artemis&pos=228> 12.06.2013

M.Ö.5.y.y. ‘da Yunan tarihçi Herodot, antik yunan kültüründe arıların kutsal kabul edildiği ve bu işaretlerin komşu ülkeler tarafından da kullanıldığını, ayrıca üretim için meyvelerin kullanıldığı anlatılmaktadır. Bu mit ve ritüellere tüm coğrafyada büyük saygı duyulmaktaydı. Bu mitlerin en ünlüleri arasında, Tanrıça Demeter ve kızı Persephone nin bulunduğu bir mitte, tanrıça Demeter’in yeryüzüne meyve ve tahıl hediye gönderdiği anlatılmaktadır.

“Demeter’in de yatağına girdi Zeus,

Canlıları doyuran, tarlalar tanrıçasının.

Ak kollu Persephone’yi doğurdu Demeter,

Yer altı tanrısı Aidoneus

Kaçırdı onu anasının koynundan

Ve bilge Zeus bıraktı kızı ona.

Demeter ekinleri ve özellikle buğdayı simgeler, onun tek efsanesi mevsimleri simgeleyen bir efsanedir. Bu efsane daha çok buğday üreten bölgelerinde gelişmiş ve tutunmuştur.”³⁸

“Paralel olarak Hitit efsanesine göre, Hannahanna (Hitit ana tanrıçası) ona arı adını verdi. Hitit metinlerinde toprak ana tanrıçası olarak yer almaktadır. Bu Mitolojide Tanrı Telepinu kaybolur, onun kaybı ile beraber kuraklık ve yangınlar tüm yaylaları sarar. İnsanlar helak olur. Tanrılar Telepinu’yu bulmak için çaba göstermeye başlar. Önce güneş tanrısı bir kartal gönderiri, Ancak kartal Telepinu’yu bulamaz. Sonra Fırtına tanrısının girişimi başarısız olur. Son olarak, ana tanrıça Hannahanna bir arı gönderir. Arı Telepinu’yu bir çayırdaki uyuklarken bulur ve onu sokmaya başlar. Bu uyanış ile Telepinu

38 ERHAT Azra, Remzi Kitapevi 5.basım İstanbul Eylül 1993 S.85

çok öfkelenir, bu öfkeyle nehirler sel olur, topraklarda deprem olur. Fakat bunlarla beraber yeniden hayat düzene gelir doğa bereketine kavuşur.”³⁹

Bu açıklamada yer alan, Hannahanna hitit tanrıçası araştırmalarda başka isimlerle karşımıza çıkmaktadır. Ancak Hitit kültüründe bal ve bal arası kutsal olarak kabul görmektedir.



Şekil 21 M.Ö. 2000-1400, Minos sanatı eserleri, Arı figürü amulet, Fotoğraf Andree Stephan

³⁹ PARODİ-SANCHEZ Julie S.R.C. The Eleusinian Mysteries And The Bee 2009 S.44

Minos sanatında yer alan hayvan figürleri arasında yer alan takı objesidir. Ege medeniyeti olan Minos arı figürüne önem vermiştir. Arı Figürü, bereketin sembolü olarak kullanılmaktadır. Ayrıca Kybele figürü arı şeklinde de betimlenmiştir. Şekil 23’ te olduğu gibi, Çevre coğrafyalarda dini inançlar birbirleri ile sentezlenmiştir. Kybele figürü ege bölgesi topraklarında karşımıza Artemis olarak çıkmaktadır. Bu değişerek yerleşen kült figürler yaşadıkları topraklarda insanlara göre şekil almıştır.



Şekil 22 Malia arıları, Minos arıları M.Ö. 1700-1500. Granülasyon tekniği kullanılmıştır altın kolye apliğidir. Herakleion Arkeoloji Müzesi 2009 Fotoğraf Wolfgang Sauber



Şekil 23 Kanatlı Arı Tanrıça, M.Ö. 7.y.y. Rodos buluntuları, British Museum

Antik Dönem insanları ticari ilişkiler ile çeşitli uygarlıklarda kullanılan takıları taklit etmektedirler. Bu bağlamda medeniyetler birbirleri ile etkileşim halindedirler. Mezopotamya uygarlıklarının etkisinde kalan Anadolu’da medeniyetleri ile aralarında yeni bir üslup ortaya çıkar. Pers egemenliğindeki Anadolu’da M.Ö. 500’den itibaren bu akım grek-pers üslubu olarak karşımıza çıkar. Bu dönemde giysilerde Fibula kullanımı mevcut değildir. Küpe, gerdanlık ve sarkaçlar, bilezikler, yüzükler, elbise tokaları ve elbise aplikleri yer almaktadır. Bu döneme ait takı eserlerde yarı değerli taş kullanımı yaygınlaşmış, cam ve fayans gibi yeni teknikler ile renk katılmıştır.



Şekil 24 50 adet göz biçimli boncuk dizisi, Pers kültürü, M.Ö. 5.-4.y.y. Cam, 134. Galeri Metropolitan Müzesi⁴⁰



Şekil 25 Yivli kâse, Achaemenid Dönemi, Pers, M.Ö. 6.-5.y.y. Altın, 405. Galeri Metropolitan Müzesi⁴¹

⁴⁰ http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/100009483?rpp=60&pg=4&ft=* &when=1000+B.C.-A.D.+1&what=Jewelry&pos=187

12.06.2013

M.Ö.6.y.y. Büyük Kiros (M.Ö.538-530) Pers hanedanı devridir. Acheamenid'i devirmiştir. Hindistan'a Doğu Avrupa ve Mısır'a uzanacak büyük bir imparatorluk kurmuştur. Kıbrıs Kralı Darius M.Ö. 521-486 Pers hükümdarlığındadır. Acheamenid Hanedanı iki y.y. süren M.Ö. 331 yılında Persepolis'i tahrip eden Büyük İskender ile savaşa girmişlerdir. Acheamenid hanedanlık dönemi eski ahit yazılarında belgelenmiştir. Yukarıda yer alan yivli kasede Asur İmparatorluğu döneminin estetik algısının devam ettiği görülmektedir. Ayrıca İskender ile savaş sonrası Grek-Pers kültürü ortaya çıkar, bu etkilere Batı Anadolu medeniyetlerinde rastlanmaktadır.



Şekil 26 Mısır Tanrısı Bes Kolye, Acheamenid dönemi, M.Ö. 6.-4.y.y. persian, 405. Galeri Metropolitan Müzesi⁴²

M.Ö. 5. Yüzyılda İon,Yunan, Lidya, Mezopotamya ve Mısır İnsanları sanat ve Mimarıda Pers kültürünü benimsediler. Yukarıdaki kolyede ata binen erkek figürü plakalarda kullanılmıştır. Lotus çiçeğini temsilen şekillere rastlanmaktadır. Bu kolyede farklı kültürlerden simgeler bir araya gelmiştir. Mısır tanrısı olan Bes Kolyenin merkezinde yer almaktadır.

41 <http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/30002950?rpp=20&pg=1&ft=persian&when=1000+B.C.-A.D.+1&where=Asia&pos=14>

12.06.2012

42 <http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/30004484?rpp=20&pg=1&ft=persian&when=1000+B.C.-A.D.+1&where=Asia&pos=19>

12.06.2013

Elbise ve sa iğneleri 30 bin yıllık kùltùr içerisinde dinsel, modasal, estetik farklılıklar ve değişik malzemeler ile gùnùmuze kadar varlıklarını sùrdùrmùřtùrler.



şekil 27 Altın iğne, Arkaik Dònem, M.Ö. 6.y.y. Doğu Yunan, 171.Galeri, Metropolitan Mùzesi⁴³



şekil 28 Gùmùř Fibula (engelli iğne), M.Ö.4.y.y. Yunan Dònemi, 161. Galer Metropolitan Mùzesi⁴⁴

43 <http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130016087> 12.06.2013

44 <http://www.metmuseum.org/collections/search-the-collections/130018680> 12.06.2013



Şekil 29 Yatan aslan altın fibula (Çengelli iğne) Arkaik Dönem, M.Ö.6.-5.y.y. Altın, 170. Galeri Metropolitan Müzesi⁴⁵

⁴⁵ http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130006461?rpp=60&pg=1&ft=* &when=1000+B.C.-A.D.+1&what=Fibulae&pos=54 12.06.2013



Şekil 30 Diadem (alınlık) altın taç, Hellenistik dönem, M.Ö. 330-300, 158. Galeri Metropolitan Müzesi⁴⁶

Bronz Çağ'da M.Ö. 3000 yıllarında kralın yöneticilik sembolü, onu yüceltip tebaasından ayıran altın taç ve değerli taşlarla bezenmiş bir tören diadem bulunmaktadır. Bu diadem örnekleri antik dönemde levha parçalar şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

⁴⁶ <http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130008064?rpp=20&pg=1&ft=diadem&where=Greece&pos=4> 12.06.2013



Şekil 31 Penceredeki kadın, Mobilya parçası, Assur M.Ö. 9.-8.y.y. Arslantaş, 406. Galeri Metropolitan Müzesi⁴⁷

Penceredeki kadın, bu özel örnekte Mısır sanatı motifleri ile birlikte Fenike üslubu görülmektedir. Oyularak motifler kabartılmış ve sık sık cam kakma süs yerleştirilmiştir. Bir pencereden dışarı bakan kadın yüz motifi kullanılmış ayrıca kıvrımlı stün detayı anıtsal mimaride binilen bir dekoratif unsurdur. Bu figürde Mısırlıların kullandığına benzer bir peruk dikkati çeker, ayrıca saçlarının üzerinde kabartma olarak yer alan küpe detayları çok net seçilebilmektedir. Asur medeniyetine ait Nemrut topraklarında da bu mobilya parçasına benzer kadın figürleri bulunmuştur.

⁴⁷ <http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/30003358?rpp=20&pg=1&ft=hair+ribbon&when=1000+B.C.-A.D.+1&where=Arslan+Tash&pos=1> 13,06,2013



Şekil 32 Leopar Paktoral (Pectoral) M.Ö. 6.y.y. Asia, Altın, 207. Galeri Metropolitan Müzesi⁴⁸

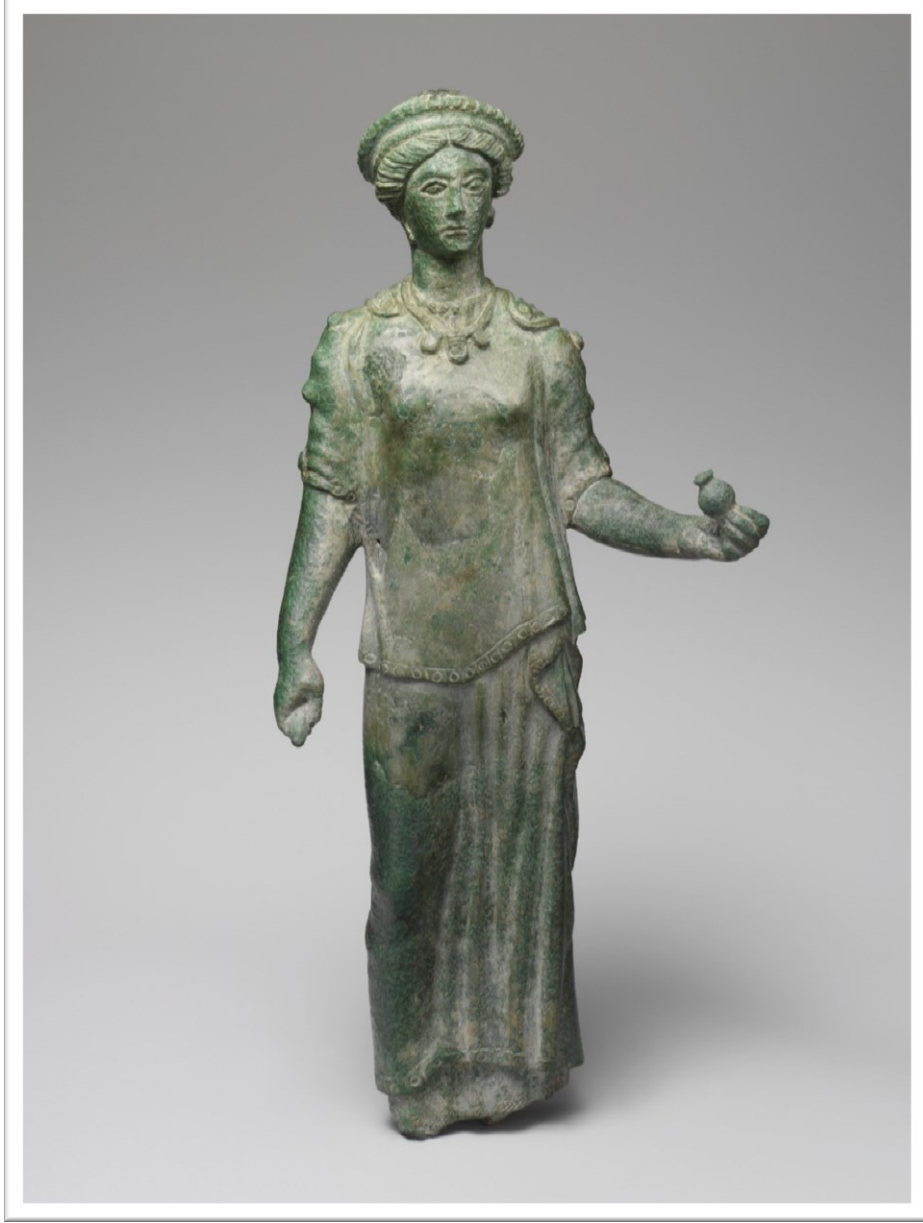
Paktoral adı verilen bir bu takıların günümüze ulaşabilen örnekleri altın, gümüş rölyeflerle süslü bu takıların sadece erkekler tarafından rütbe ve statü belirtisi olarak taşındığı kabul edilmektedir.

⁴⁸ <http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/60033789?rpp=60&pg=1&ft=pectoral&when=1000+B.C.-A.D.+1&pos=7> 13.06.2013



Şekil 33 Varna altın hazineleri, Altın Paktoral, M.Ö. 6.-5. Y.y. Troia Dönemine ait altın takılar, Varna Arkeoloji Müzesi

Varna Kalkolitik Nekropolü antik Avrupa medeniyetleri arasında bulunan en eski altın takılarından. Truva kazılarının Heinrich Schliemann 'nin keşifleri ile Varna Arkeoloji Müzesinde sergilenmektedirler. Günümüze kadar çok iyi korunabilmiştir. Bu kazıda 280 mezar kazısı yapılmıştır. 6kg'dan fazla 23,5Karat saflığında 3.010 nesne ele geçmiştir.



Şekil 34 Kadın heykeli, Bronz, Hellenistik Dönem, M.Ö.4.-3.y.y. 170. Galeri Metropolitan Müzesi⁴⁹

Şekil 34'te yer alan şık giyimli kadın heykeli, taç, paktoral (pectoral) takı takmaktadır. Bir elinde bereket simgesi nar, diğer elinde de kâse tuttuğu düşünülmektedir. Dönemin kadın giyim kültürüne örnek teşkil etmektedir. Boyuna takılan takılardaki detay süslemeler yer almıştır. Saç şekline uygun takılmış baş süsleri detaylarını görülebilmektedir.

⁴⁹ <http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130015695?rpp=60&pg=2&ft=dress&when=1000+B.C.-A.D.+1&pos=120> 14.06.2013



Şekil 35 Altın ve Bakır Saç spirali, M.Ö. 5.y.y. Kıbrıs, 171. Galerî Metropolitan Müzesi⁵⁰

M.Ö. 3000’li yıllarda antik Anadolu uygarlıklarında saç süsleri görülmeye başlanır. Altın veya altın kaplama çeşitli madenler kullanarak yapılmışlardır. Urartu ve Asur uygarlıklarında çok sık rastlanır.

⁵⁰ <http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130003245?rpp=20&pg=1&ft=Hair+Ribbon&when=1000+B.C.-A.D.+1&where=Asia&pos=18>

13.06.2013



Şekil 36 Fibula Demir çağı, M.Ö. 8.-7.y.y., Frigya Uygarlığı, Bronz eser Metropolitan Müzesi⁵¹

“Fibula iki parça kumaşı birbirine tutturmaya yarayan bir araçtır. Bunlar modern çengelli iğnelerin atasıdır. Çengelli iğneler normal iğnelerin yerine geçmiş, dolayısıyla batma tehlikesine de son vermişlerdir. Birisinin iğneyi diğer ucuna doğru yay şekli vererek eğmeyi düşünmüş, böylece bir uç iğne görevi görürken ötekisi de onu tutan kilit haline getirilmiştir. Daha sonra uç ve kilitten ibaret bu fibula formu çok çeşitli tiplerde ve modellerde üretilmiştir.”⁵²

Bu açıklamaya göre; Fibulaların çengelli iğnelerin atası olduğu savunulur. Günümüz çengelli iğneleri daha sadeleşmiş olarak hayatımızda yer almaktadır. Fibula örnekleri incelenecek olursa, dönemine göre kullanışlı bir nesnedir. Ayrıca, sade formları frig kültürü eserlerinde dikkat çeker.

⁵¹ <http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/30003741?rpp=20&pg=1&ft=phrygia&pos=3> 11.06.2013

⁵² MUSCARELLA White, Oscar - Phrygian Fibulae - Frig Fibulaları - Friglerin Gizemli Uygarlığı- YKY İstanbul 2007 Aralık - S:173- 174- 175



Şekil 37 Doğu elbiseli çocuk heykelciği, bronz, M.Ö.1.y.y., Geç Hellenistik, Yunan, 164. Galeri Metropolitan Müzesi⁵³

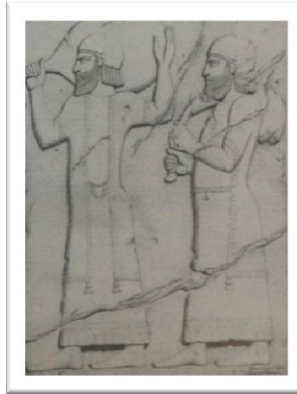
Şekil 37'deki çocuk heykeli klasik olmayan bir kostümü bulunmaktadır. Özellikle pantolonu ve piramidal şapkası dikkat çeker, İlk yüzyılın ortasından başlayan,

⁵³ <http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130015111?rpp=20&pg=1&ft=dress&when=1000+B.C.-A.D.+1&pos=2> 14.06.2013

Mezopotamya Kommagene ve kuzey krallıklar içinde Hellenistik dünyada doğuyu yansıtan bir heykeldir. Heykelde temsil edilen kimlik çok tartışılmaktadır. Attis'i temsil ettiği düşünülmekte, Orta Anadolu'da Frigya'da toprak ve bitki örtüsü tanrısı olarak kabul edilir. Heykelde yer alan giysi kumaşının tutturulduğu noktaların iğne veya fibula kullanıldığı dikkat çekmektedir. Bu heykel dönemin giysilerine ışık tutmaktadır.

“Fibula Geç Tunç Çağı'nda M.Ö. 13. yüzyıl civarında Avrupa'da bir yerlerde, belki de Yunanistan'da ortaya çıkmış, hemen ardından Batı Ege ve Akdeniz'deki yerleşimlere dağılmıştır. Kısa süre sonra çeşitli kültürler kendilerine özgü fibulaları yaratmaya başlamış ve bunlar o kültürlerin karakteristik nesneleri olmuşlardır. Bu halleriyle onları takanların tabi olduğu devleti ya da milleti gösteren bir çeşit kimlik kartına benzetebilirler; Ben Urartuluyum; Ben Frigliyim gibi. Bu kültürel kimliği yansıtan bir örnek Assur kralı II. Sargon'un Khorsabad'daki başkentinde görülebilir. Burada, taş kabartma olarak işlenmiş bir sahnede kral tribut/hediyeler getirenler görülür. Bunlardan biri hafif dönmüş şekilde Frig fibulasını bize gösterir. Ve sahneyi seyredenlerin (o zaman ya da şimdi) onu Frigli olarak tanımasını sağlar.”⁵⁴

Bu açıklamaya göre; Fibula örneklerinin, uygarlıklara göre süsleme biçimlerinin değiştiği savunulur. Farklı süslenmiş fibula örnekleri ile kullanan insanların, hangi medeniyetin tebaasından olduğunun ayırt edilebildiğinden bahsedilmektedir. Ait olduğu kültürün işareti süs motifi olarak görülebilir.



Şekil 38 Tribut/ Hediye taşıyan elçiler Louvre Müzesi

54 MUSCARELLA White, Oscar - Phrygian Fibulae - Frig Fibulaları - Friglerin Gizemli Uygarlığı- YKY İstanbul 2007 Aralık - S:173- 174- 175



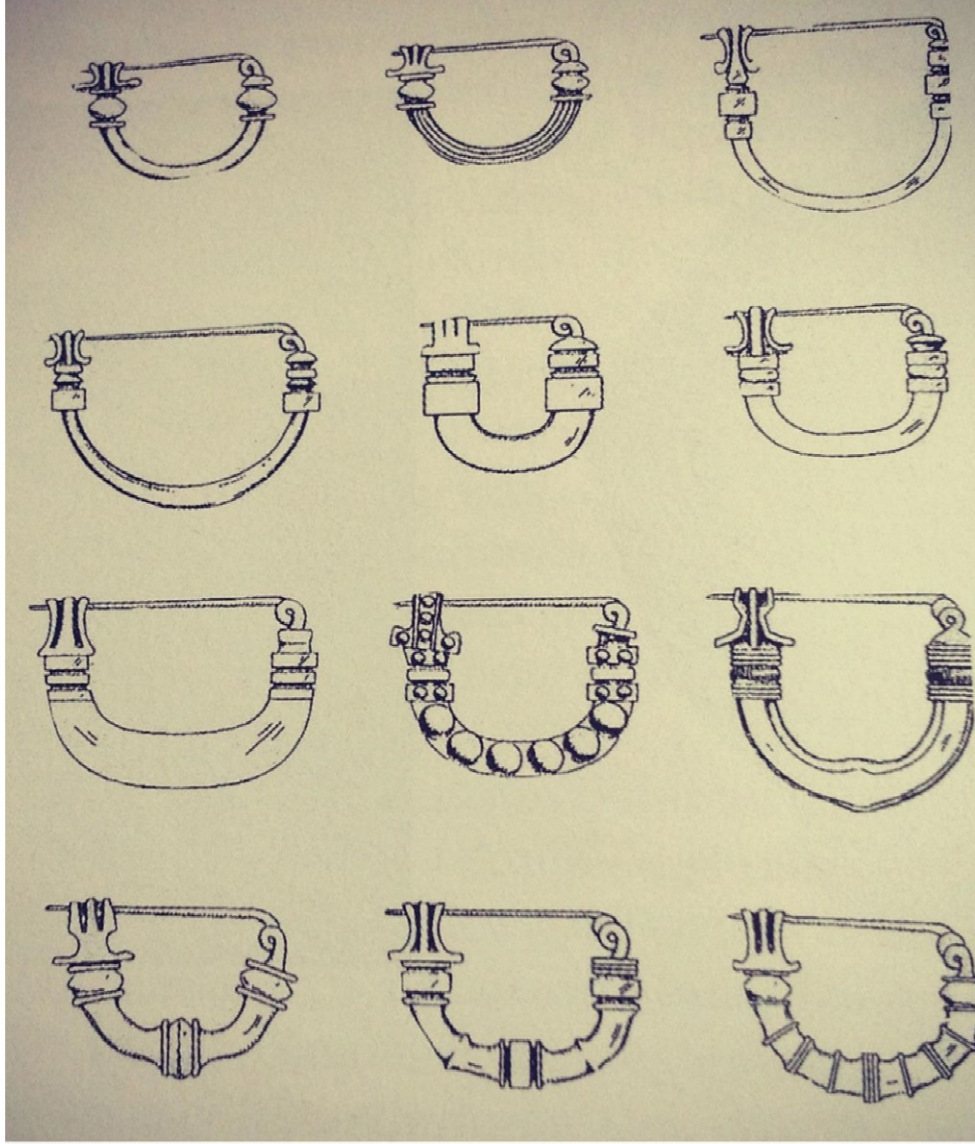
Şekil 39Tabal Kralı Urpallu'nun İvriz'deki kaya kabartması Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi

Şekil 39'daki görüntü; Sağda yer alan Assur Kralı Urpallu'nun üzerindeki giysi kumaşını bir fibula ile tutturulmuş olduğu açıkça görülebilmektedir.

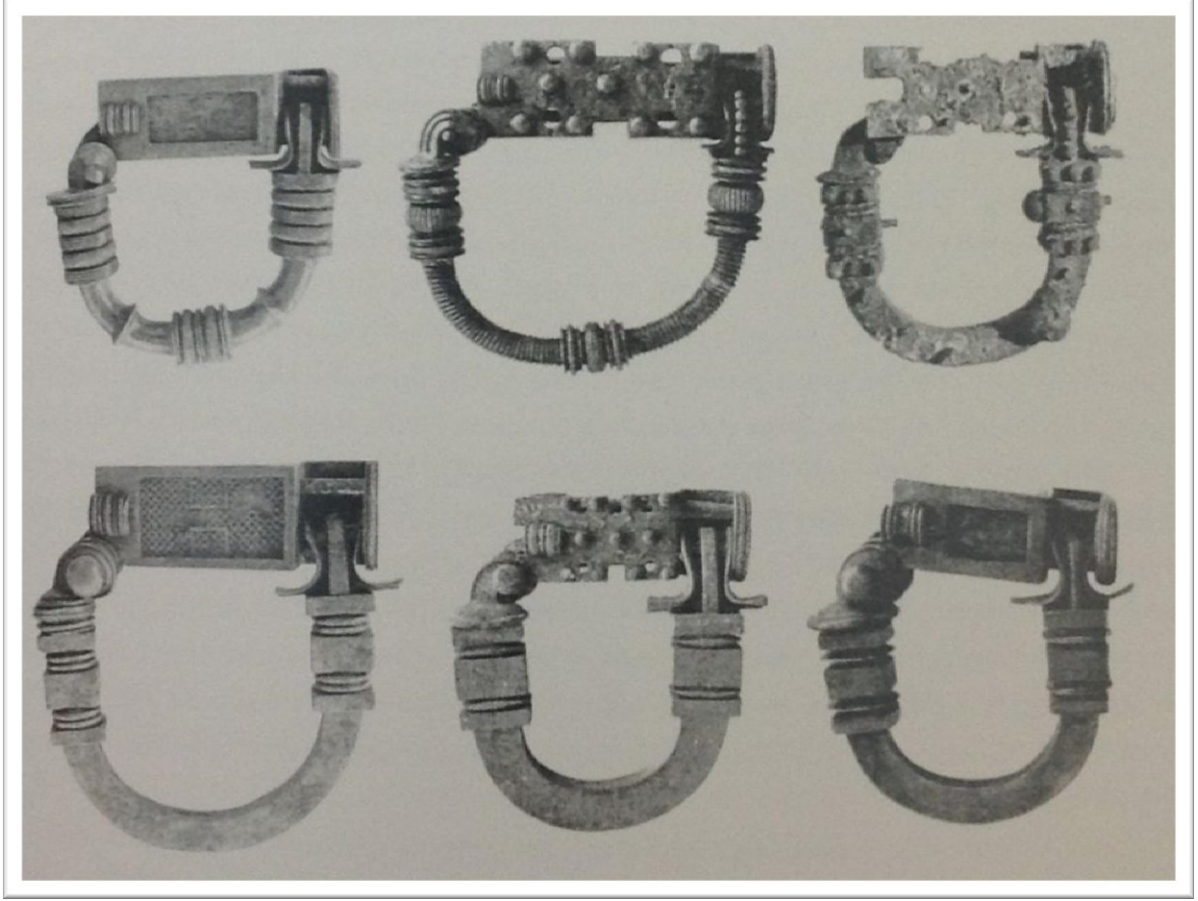


Şekil 40 Eskişehir Müzesi Frig dönemi eserleri Fibula örneği, M.A.

Şekil 40'ta yer alan modern bir nesne olarak görünen fibula, sade süslemesi uçlarındaki yivlerden oluşan dönemini ve frigya kültürünü yansıtan güzel bir örnektir.



Şekil 41 Gordion Tümülüsü, Fibula buluntularından bir grubun ölçeksiz rekonstrüksiyon çizimi, Muscarella'dan
Altan Türe- Anadolu Antik Takılar S:78



Şekil 42 Gordion MM Tömölüsü'nde bulunan Frig Fibulaları Gordion Müzesi

Takılar, araştırma tezinde yer verilen takı gruplarına göre çeşitleri;

- Kadın Takıları
- Erkek Takıları
- Çocuk Takıları
- Hayvan Takıları
- Ölü Takıları

Çalışmanın konusu Frig takıları ile sınırlı olduğundan dolayı bu başlıklar, kazılar sonucu ortaya çıkan takılarla değerlendirilmelidir. Aynı döneme ait yakın coğrafyalarda yer alan takılara çoğunlukla yer verilmiştir. Dönemin üslup ve tekniklerine örnek teşkil etmesi edebilmektedirler. Malzemeler, hammadde zenginliklerine göre çeşitlilik

göstermektedir. Ancak takı örnekleri aynıdır. Örneğin; kullanılan bağlama elemanları, boncuk dizim teknikleri, aplik ve boncukların delinme şekilleri v.b. Teknik özelliklere bağlı kalınarak resimlere yer verilmiştir.



Şekil 43 Çocuk Myt Altın Kolye, Orta Dönem Krallık Hanedanlığı, 11. Hanedan, II.Mentuhotep dönemi, M.Ö. 2051-2030, Mısır II.Mentuhotep Tapınağı, Altın, Keten sicim, Metropolitan Müzesi⁵⁵

a.Kadın Takıları

Frigya Uygarlığında kullanıldığı varsayılan ve kazılarda ele geçen takılar arasında, Kadın takılarının kullanım alanlarına göre başlıca şu şekilde gruplandırmak mümkündür.

-Baş ve Saç süslemesinde kullanılan takılar

⁵⁵ http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/100000354?rpp=60&pg=19&ft=*%&when=8000-2000+B.C.&pos=1090 11.06.2013

- Boyunda kullanılan takılar
- Bele takılan takılar
- El - Kol takıları
- Giysilere takılan takılar (Fibula-Muska)
- Koku şişeleri
- Giysilere dikilen rozet biçimli plakalar



Şekil 44 Çocuk Altın Bilezik, ilk Hanedanlık dönemi, Khasekhemui saltanatı, M.Ö. 2650, Mısır, Khasekhemui Tapınağı, 101. Galeri, Metropolitan Müzesi⁵⁶

a.1. Baş ve Saç Takıları:

Diadem: “ Anadolu’da M.Ö.3.bin yıldan beri bilinmektedir. Troya Schliemann Hazinesin de ince düz diademler vardır. Alacahöyük’ten düz ve süslü, aynı zamanda da sarkaçları olan diademler bulunmuştur. Hellen dünyasında çelenk ilk kez M.Ö. 7. yüzyılın ikinci yarısında görülür. Yunanlılar’ın yaşamında çelenk önemlidir. Her zaman taze bitkilerden değil, bazen altından da yapılmıştır. Bitkilerden yapılmış çelenkler vazo

⁵⁶ <http://www.metmuseum.org/collections/search-the-collections/100004094?img=0> 11.06.2013

resimleri üzerinde görülebilir. Lydialılar saçlarına altın süsler takardı. Bilicilik merkezi Delphoi'da rahipler başlarında altın ve fildişi diademler taşırlardı. Metal diademler ve çelenklerden başka, üzeri metal rozet süslü veya işli kumaştan baş bantları vardı. Bu tip baş bantları Aktepe mezarındaki kadın ve erkeğin başında görülebilir. Kadının başında açık kırmızı, erkeğin başında ise mavi diadem vardır. Bu mezar, M.Ö. 500'lere tarihlenir. Akhaemenid Dönemi'ne ait ise de Lydia geleneklidir. Aktepe örnekleri, baş bantlarının daha sonra devam ettiğini gösteriyor. Gordion boyalı evdeki duvar resminde, öndeki kadının başında çelenk vardır. Bu çelenk taze bitkilerden yapılmışa benziyor. Arkadaki kadının başında ise düz bir bant bulunur.⁵⁷

Frigya uygarlığına ait diadem süs takısına örnek olarak; Gordion boyalı ev'deki duvar resminden ayrıntıda, iki figürün kafalarında çelenk biçiminde diadem örneği ile karşılaşmaktayız. Duvar resmindeki diadem örneği incelendiğinde parçalım döküm apliklerinin birleştirilerek belirli bir kompozisyon ile şekillendirildiği görülmektedir. Gerdanlıklarda da bu yöntem kullanılmıştır. Metropolitan müzesin de sergilenen gerdanlık, parçalı içi boş döküm boncuklarının birleştirilmesi ile gerdanlık yapılır. Bu gerdanlıklar bir kaç parçası bir arada takılarak kullanılmaktadır. Ancak diademler tekli olarak kullanılır. Bazı diademler levha yöntemi ile şekillendirilmiş olup, içi boş boncuk aplikleri ile motifler uygulananlarına da rastlanmaktadır. Bu tip takı örneklerinin süslenme şekilleri, bulunduğu yere ve takacak olan kişinin statüsüne göre değişmektedir. Bu aplik parçalarda yer alan boncuk delikleri 2'li olarak karşımıza çıkar. İp ile bağlama şeklini tek delikli boncukları ara eleman kullanarak bütün kolyeyi oluşturmaktadırlar.

Diademler: “Taçlar: İlk örneklerini ince altın, gümüş veya çok az da olsa tunç levhadan oval veya kısa kenarları yuvarlak, ortası rozet motifli olarak görmekteyiz. Repoussé nokta veya zikzak bezemeli olanları da vardır. M.Ö.3.binde Alacahöyük ve Troia'da da bulunmuşlardır. M.Ö. 2.binin ortalarında Kıbrıs'ta yaygındır (Enkomi mezar buluntuları). Tarılar ve insanlar için adak, sunu veya otorite göstergesi veya süs takısı anlamında kullanılmışlardır. Özel hayatta, doğumda, sevgi belirtisi olarak, şölenlerde, hastalıkta, ölümden ve cenazede kullanılırdı. Taç, daha çok geç dönemlerde rütbe ve takı

57 MERİÇBOYU Akyay Yıldız, Antikçağ'da Anadolu Takıları, Akbank Kültür Yayınları: 69 İstanbul 2001 S: 79

olarak kullanıldı. Pilinius’a göre başlangıçta tanrı simgesiydi. Tanrı heykelleri, tapınak, kutsal yer, kurbanlık hayvan ve hatta evler taşlandırılıyordu. Taçların ilk örnekleri zeytin, meşe ve mersin ağacı dal ve yapraklarından daha sonra da metalden yapılmıştır.”⁵⁸

Yapılan araştırmalarda, bu takıların tek olarak kullanmak yerine çoklu kullanımları tercih edilmektedir Saç süsleri ile beraber diadem kafaya yerleştirilirdi. Ayrıca Paktoral kolyelerle bu süslenme desteklenirdir.

Küpeler: “Kulağı süslemek güdüsünün evrensel simgesi olan küpelerin ilk örnekleri kulağa takılan sade halka süslerdi ve kadına özgü bir takı sayılırdı. Anadolu’da 3.bine ait Troia II, Alacahöyük ve Eskiypar küpe buluntuları form ve teknik üstünlüğünü o dönem için kanıtlayan belge niteliğindedirler. Arkaik ve Klasik dönemlere ait mezarlarda ince işçilik gösteren çok güzel küpeler bulunmuştur. Bunlar genellikle yalın görünümde, hilal ve spiral somlu küpelerdir.”⁵⁹

58 BİNGÖL Işık, ANTİK TAKILAR, Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Kültür Bakanlığı 1999 Ocak Ankara S: 33

59 BİNGÖL Işık, ANTİK TAKILAR, Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Kültür Bakanlığı 1999 Ocak Ankara S: 33



Şekil 45 Sandal veya çift eğer biçimli altın küpe (M.Ö. 8.yüzyıl), Van Müzesi, BELLİ Oktay Urartu Takılar S:224

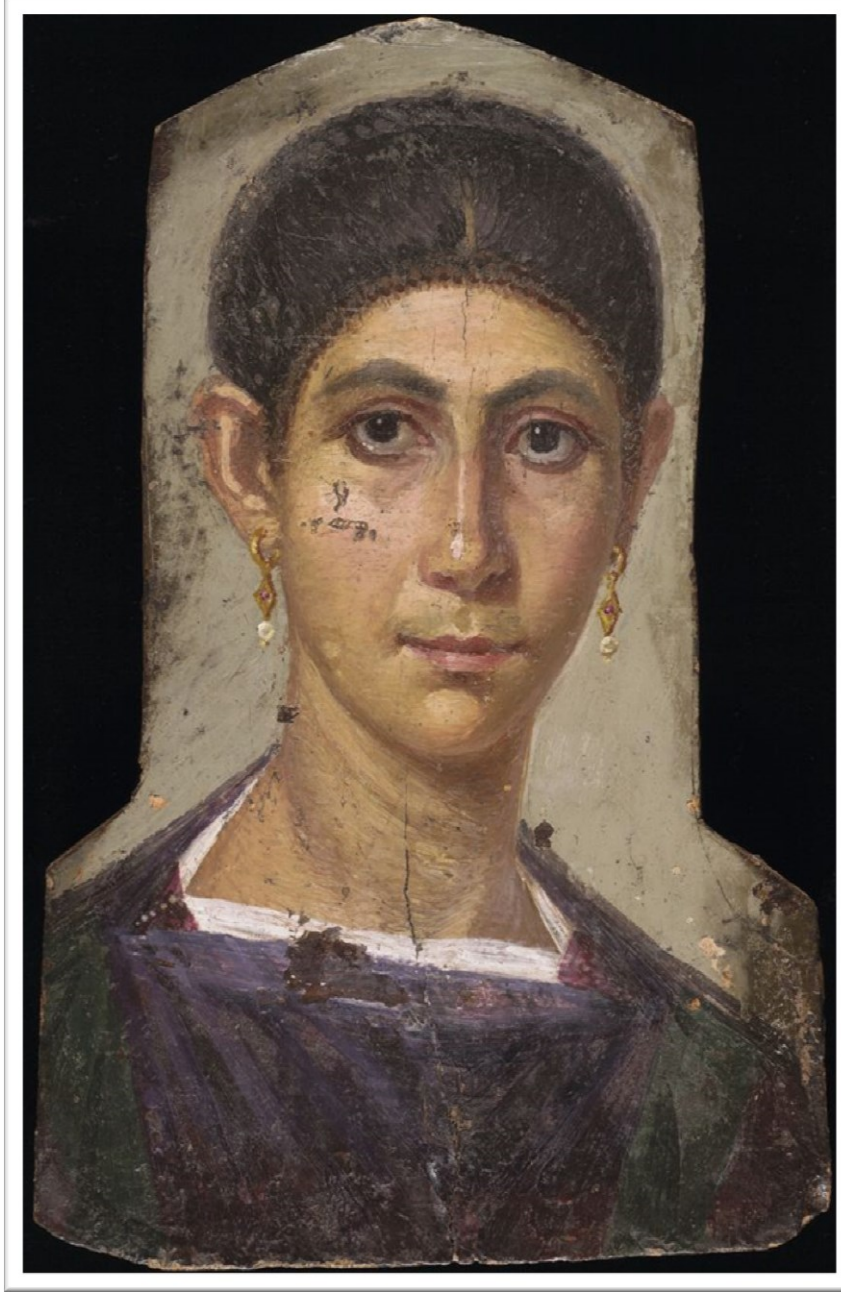


Şekil 46 Sandal biçimli altın küpe (M.Ö. 8.yüzyılın ikinci yarısı), Yücel Aşkın Koleksiyonu BELLİ Oktay Urartu Takıları S:223

Küpe, günümüz de olduğu gibi antik dönemlerde de kadınların dış güzelliğini tamamlayan, estetik olarak beğenilme çabasını destekleyen bir unsurdur. Kadınların güzelliklerini takıların parlaklıkları ile vurgulayan önemli bir detay olmuştur. Antik Anadolu Uygarlıkları birçok alanda olduğu gibi aksesuar ve maden işlemeciliği konusunda da dikkat çekmektedir. Friglerin maden eşya üretimi ve takı işçiliğinde dönemlerine göre ne kadar ileri düzeyde olduklarını bugün müzelerde sergilenmekte olan arkeolojik eserlerde gözlemlemekteyiz.

Küpeler: “İlk olarak Efes eserleri içinde küpeleri ele alalım. Bunları biçim olarak üç ana grupta toplayabiliriz; hilâl biçimli, sandal biçimli ve sarmal sarkaçlı. Hilâl küpeler ile sandal biçimi küpe süslemelerinin, Tanrıça Artemis’in özelliklerini yansıttığını görüyoruz. Küpe süslemelerindeki bitkiler, tahıllar, arı gövdeleri tanrıçayı yansıtır. Daha önce denildiği gibi takılar dinsel ağırlıklıdır bu dönemlerde. Tanrıçaya adak olarak sunulan bu armağanlar belli bir amaç için verilmişti kuşkusuz.”⁶⁰

60 MERİÇBOYU Akyay Yıldız, Antikçağ'da Anadolu Takıları, Akbank Kültür Yayınları: 69 İstanbul 2001 ss: 47-48-49-50



Şekil 47 Küpeli kadın mumya portresi M.S. 130-140 Antinoupolis (Mısır) Harvard Sanat Müzesi

Yukarıda Şekil 47’de yer alan resimde çok net olarak takılan k peyi inceleyebiliriz. İnci kullanıldığı göze çarpmaktadır. Küpenin altın olu u Kadının varlıklı olduğunu temsil etmektedir. Sa  bandında s s dikkat çekmektedir. Bu resim günümüze kadar Mısırın kuru iklimi sayesinde korunmuştur. Mısır kültüründe, Yunan boyama teknikleri kullanılmıştır. Mezar içerisine portre bırakmak yeryüzündeki ruhun temsili için Mısırdaki eski bir gelenektir.

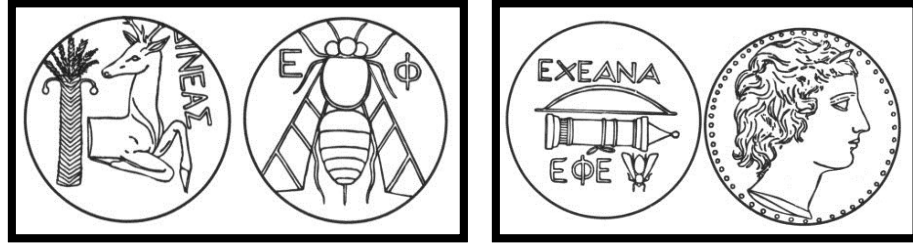
Hilal Küpeler: Artemision’da altın ve elektrondan yapılmış hilâl biçimli küpe örnekleri çok sayıda bulunmuştur. Hilâl küpeler kendi içlerinde   e ayrılır. İlk grupta düz ve ince hil lin bir ucu incelerek devam eder ve kulak kancasını oluşturur. Bu küpelerin boyutları çok küçüktür; 0,6 cm ile 1,2 cm arasında değiştir. En basit hilâl küpe biçimi ve aynı zamanda sayıca en çok olan gruptur. İkinci gruptaki küpelerde hil lin bazen bir ucu bazen de iki ucu Topuzlu’dur.    nc  grup küpelerde hilâl uçları Topuzlu’dur ve hil lin ortasında ayrıca bir çember s s bulunur. Bazı küpelerde hil lin ortasına bir topuz eklenmiştir. İki ucu Topuzlu ve süslü küpelerin  n tipleri, M. . 12.-6. yüzyılların arasında Filistin ve Suriye’de görülür. Hilâl küpeler ince bir levhanın kıvrılmasıyla yapılmış, süslemeleri ve  engeli sonradan eklenmiştir. Hilâl küpeler grubuna sokabilece imiz, fakat tasarımı biraz farklı bir eserde;    hilâl yan yana getirilerek birleştirelmıştır. Bu tip k peden iki örnek bulunmuştur. Fildişi heykelciklerinden birinin kulağında bu küpenin benzer bir  rne i vardır.



Şekil 48 Ressam Oionokles, Tanrıça Eos tarafından kaçırılan Kephalos M.Ö.470-460 İspanya ulusal arkeoloji müzesi

Şekil 48’de yer alan Vazo resminde tanrıça Eos tasvir edilmiştir. Kephalos’un kulaklarındaki halka küpeler açık olarak görülebilmektedir. Kafasındaki Diadem kalından inceye doğru giden bir geometrik form olarak yer almaktadır.

Sandal tipi Küpeler: “İkinci gruba giren bu küpeler, arkeoloji literatüründe sandal biçimi olarak tanımlanır. Küpenin kesiti sandala benzediği için bu ismi almıştır. Sandal tipi küpenin en erken örnekleri, Mezopotamya’da M.Ö. 2500 civarına tarihlenen Ur mezarlarından çıkmıştır. Sandal tip Efes küpeleri Geç Assur (M.Ö. 9.y.y. - 7.y.y) etkileri taşır. Bu küpelerin paralelleri Anadolu’da ve Ege’de bulunmamıştır. Bu nedenle çok özgün olduklarını belirtmek gerekiyor. Sandal tipi küpelerin bir kısmı yuvarlak, diğer bir kısmı da sivri kesitlidir. Yuvarlak kesitli kalıp baskı metodu ile şekillendirilmişlerdir. Küpelere şekil verildikten sonra süslemesi yapılır, üstteki içbükey boşluk düz bir levha ile kapatılır, birleşme yerlerine boncuklu tel geçirilir ve son olarak kulak halkası eklenir.”⁶¹



Şekil 49 Antik Anadolu Efes para örnekleri M.Ö. 479 civarı, teknik çizim M.A.

Arı sembolü, Efes tören hayatında önemli yeri vardır. Büyük ana tanrıçanın sembolü olmuştur. Antik yunan kültüründe Melissai (işçi arılar) sembolize etmiş olduğu bazı kaynaklar tarafından kabul edilmektedir. Antik Anadolu kültürlerinde birçok nesne üzerinde arı sembolü yer almıştır.

“Efes’te bulunmuş çok süslü ve gösterişli bir küpede arı gövdeleri vardır. Arı gövdeleri arası arasında üçer adet dört yapraklı çiçek dizileri yerleştirilmiştir. Küpenin iki uzun yan kenarına boncuklu tel geçirilmiş ve bunların iç kenarlarına tahıl dizisi eklenmiştir. Arı gövdeleri arasındaki çiçeklerin üçer adet olması, tanrıçanın üç sayısı ile

61 MERİÇBOYU Akyay Yıldız, Antikçağ’da Anadolu Takıları, Akbank Kültür Yayınları: 69 İstanbul 2001 s: 47

ilgili olabilir. Üç sayısı tanrıçanın üç karakterini simgeler; bakir oluşunu, evli bir kadını ve analığı. Efes'teki heykelin eteğindeki hayvanlar da üçer adettir. Biçim olarak benzeyen başka bir küpede, arı gövdeleri yerine düz bombeler yapılmıştır. Bombelerin aralarına ve iki yan kenara boncuklu tel geçirilmiştir. Boncuklu tel, takı süslemelerinde genel olarak bordürlerde ve aynı zamanda lehim yerlerini kapatmada kullanılırdı. Burada görülen örneklerde, aynı prensiple kullanıldığı görülüyor. Sandal tipi küpelerden birine değişik süsleme yapılmıştır. Kalıpla biçimlendirilmiş düz bombenin üzerine, uzunlamasına ve alt alta boncuklu teller ve boncukla silmeler eklenmiştir. Farklı biçimdeki bir küpe sandal tipi üç küpenin birleşmesiyle yapılmıştır. Yan kenarları dikey yiv kabartmalıdır. Alt kenarlardaki birleşme yerlerine boncuklu tel geçirilmiştir.”⁶²



Şekil 50 Sarmal küpe, Yeşil altın, Yunan klasik dönem M.Ö. 5.y.y. Bronz üzeri altın kaplama
<http://www.christies.com> erişim tarihi 13.06.2013

62 MERİÇBOYU Akyay Yıldız, Antikçağ'da Anadolu Takıları, Akbank Kültür Yayınları: 69 İstanbul 2001 s: 48

Sarmal Küpe Sarkaçları: “Sarmal küpe sarkaçları iki çeşittir. Omega biçimi olarak isimlendirilen örneklerde; üstteki halka kısadır ve alttaki uçlar çapraz yaptıktan sonra yukarı doğru döner. Sarmal küpe sarkaçlarında ikinci çeşidi oluşturan örneklerde; küpe halkası uzundur ve altta çapraz yaptıktan sonra yukarıya doğru dönen uçlar kısadır. Efes Artemision’daki fildişi heykelcikler arasında atmacalı rahibe heykelciği vardır. M.Ö. 570- 560 arasına tarihlenen bu heykelciğin kulaklarında çok değişik küpeler görülür. İki parçalı gibi gözüken bu küpenin üst kısmı kulak kepçesini kaplar, alttaki parça ise kulak memesinin üzerindedir. Rahibenin kulağındaki bu küpe için, bazı hipotezler ileri sürülmüştür. M.Ö. 6. yüzyılın üçüncü çeyreğine tarihlenen Gordion boyalı evdeki kadın betilerinin kulaklarında, Sardes nekropolünde bulunmuş fildişi kadın başının kulağındaki küpeler, Efes’in sandal tipi küpe geleneğini yansıtır. Yuvarlak biçimli küpenin dış kenarı düz, içi dilimli ve ortası boştur.”⁶³

Yukarıda bahsedilmekte olan Efes arkeolojik buluntularında yer alan küpe örneklerinin benzerleri Frigya uygarlığında da aynı benzer örneklerle rastlanmaktadır. Dönemin ticari ilişkileri ile bağlantılı olarak küpe gibi benzer sanatsal eserlerin süsleme, motif ve form benzerliklerine sıklıkla rastlanmaktadır. Özellikle birçok müzede Frigya dönem eserlerinde içi boş sandal küpe örnekleri, başka uygarlıklara ait aynı takı eserlere olan benzerliği net olarak anlaşılabilmektedir.

63 MERİÇBOYU Akyay Yıldız, Antikçağ’da Anadolu Takıları, Akbank Kültür Yayınları: 69 İstanbul 2001 s: 50



Şekil 51 Metal işi Sandal küpe, (M.Ö. 2600-2500) Mezopotamya, Ur Medeniyeti, Sümer Kültürü, Metropolitan Müzesi

Saç Takıları: “Altın saç halkaları Anadolu’da Tunç Çağı’ndan beri görülmektedir. Alacahöyük mezarlarında iskeletin başının yakınında bulunmuş olan halkaların, saçları toplamak ya da saçlara süs olarak takıldıkları varsayılmaktadır. İç kalp üzerine ince altın safıhanın kaplanmasıyla yapılan türlerin, bükülmüş olarak önceden hazırlanarak saça takıldıklarını, masif türlerinin ise ancak saçlara sarılmaları sırasında bu şekli aldıklarını söyleyebiliriz.”⁶⁴

Saç takılarına örneklerde altın levhadan kesilerek yapılmış olanlar, Repousse tekniği ile süslenmiş örneklerine sık rastlanır. Spiral biçimli saç takılarında ise, iç kalıp üzerine ince altın safıhadan kaplanarak kullanılan örnekler yaygındır. Uçları bombeli, uc kısımlarının birinde ufak delikler mevcuttur. Saç süsleri, saç tutamının üzerine içi boş yuvarlak altın borunun spiral şekilde kıvrılarak sarılması ile kullanılmaktadır.

⁶⁴ BİNGÖL Işık, ANTİK TAKILAR, Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Kültür Bakanlığı 1999 Ocak Ankara S: 33

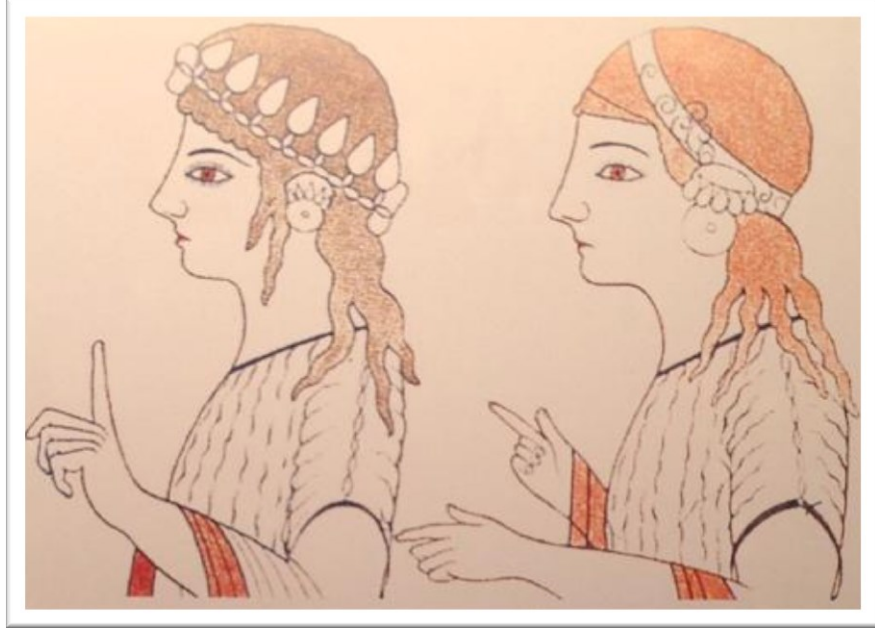


Şekil 52 Uzun elbiseli iki kadın figür bulunmaktadır, Tanrıça figürü olabilir. Gerdanlık Altın, Mezopotamya M.Ö. 18.-17. yüzyıl Metropolitan Müzesi

a.2. Boyun Takıları:

“Kolyeler: Kolye kelimesi her ne kadar boyun takılarının tümüne verilen bir isim olarak algılanmaktaysa da, gerçekte bu takı grubunun sadece bir cinsini belirlemektedir. Genellikle tek ögeli boyun takılarına, kolye; boyun saran rakılara, boyunluk (yekpare veya çok parçalı olabilir); çok ögeli olanın da gerdanlık denilmektedir. Çeşitli halka ve formlarından oluşan ögesiz zincirler de kolye grubuna girerler. Kemik, deniz ve akarsu hayvanlarının kabuklarından yapılan ilk örneklerdir. Daha sonra altın, gümüş, tunç, yarı kıymetli ve kıymetli taşlar ve camın da ilavesi ile çok çeşitli kolye tipleri oluşturulmuştur. Önceleri yalın olarak kullanılan metale değerli taşların ilave edilmesi ile zengin görüntüler meydana getirilmiştir. Ayrıca altın tozu kaplama terrakotta taneler de kullanılmıştır. Her çağda çeşitli malzemelerden ve çeşitli tiplerde yapılan boncuklar özellikle Helenistik ve Roma dönemlerinde altın tellerle bağlanarak takılarda kullanılmışlardır. Fayans, cam, yarı kıymetli ve kıymetli taşlardan altın, gümüşü tunç boncuklar çok çeşitli biçimlerde (üçgen, silindirik arpa, konik küre, v.b.) çok yaygın ve bol olarak kullanılmıştır.”⁶⁵

65 BİNGÖL Işık, ANTİK TAKILAR, Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Kültür Bakanlığı 1999 Ocak Ankara S: 34-35



Şekil 53 Gordion- Boyalı ev-'deki duvar resminden ayrıntı. Kadınların kulaklarında iki parçalı küpe var M.Ö. 6. y.y. üçüncü çeyreği MERİÇBOYU Akyay Yıldız, Antikçağ'da Anadolu Takıları S:51



Şekil 54 Atmacalı fildişi rahibe heykelciği, kulağında iki parçalı küpesi var. M.Ö 580-570 Efes Artemision, İstanbul Arkeoloji Müzesi MERİÇBOYU Akyay Yıldız, Antikçağ'da Anadolu Takıları S:51

Gerdanlıklar: “Gordion A tümölüsünden de altın takılar çıkmıştır. Bu takılar arasında bulunan bir gerdanlıktaki Lydia etkileri görülür ve hatta bu eserin Lydia’dan ithal edildiği ileri sürölür. Frygia M.Ö. 600 civarında Lydia’nın egemenliğine geçmiştir. Frygia’da Lydia etkilerini Gordion boyalı evdeki kadınların küpelerinden biliyoruz. Gordion gerdanlığı Anadolu takı tarihi için önemli bir örnektir. Yüksöklü meşe palamudu boncukları ilk örnekleri bu eserde görülür. Bu boncukların aralarında dört iri güversenin lehimle birleştirilmesiyle oluşmuş boncuklar bulunur. Bu boncukların paralelleri Efes’te vardır ve bunlar iğne topuzu olarak yorumlanmıştır. Bunların boncuk oldukları Uşak ve Gordion gerdanlıklarıyla anlaşılmıştır. Uşak gerdanlığının güverseli boncukları, tekli boncukların üçlü örneğidir; tabii bu gerdanlıktaki güverseler daha küçüktür. Gerdanlıklar her zaman tek olarak takılmaz; bazen ikisi, üçü bir arada kullanılırdı. Gordion’da su mermerinden tanrıça biçimli vazö bulunmuştur. M.Ö.600 civarına tarihlenen bu eserde, tanrıça boynunda üç gösterişli gerdanlık taşır.”⁶⁶

66 MERİÇBOYU Akyay Yıldız, Antikçağ’da Anadolu Takıları, Akbank Kültür Yayınları: 69 İstanbul 2001 ss: 50-53



Şekil 55 Gordion A Tümülüsünden meşe palamudu boncuklu gerdanlık M.Ö. 6. y.y. üçüncü çeyreği Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi MERİÇBOYU Akyay Yıldız, Antikçağ'da Anadolu Takıları S:53

Pendantifler: Yaptığım araştırmalar sırasında karşıma çıkan Pektoral takılar ile pendantif takılar aynı benzerlik göstermektedir. Tek parça veya boynu saran levha biçimli olarak örnekleri vardır.

“Altın, gümüş zincir veya kumaştan ince kordona takılan takı ögesidir. Tek kullanıldığı gibi, kolye ve küpe ögeleri arasında diğer parçalardan büyük boyutlarıyla veya kolyelerde tek öge olarak kendini gösterir. Kıymetli madenlerden yalın olarak işlenenlerinin yanı sıra, çeşitli metal ve kıymetli taş kombinasyonların dan oluşturulan örnekleri de vardır.”⁶⁷

67 BİNGÖL Işık, ANTİK TAKILAR, Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Kültür Bakanlığı 1999 Ocak Ankara s: 33

Boyunluklar: “Masif veya içi boş olarak kıymetli metallerden yapılan ve boyunun çember gibi saran takılardır. Tasma şeklindeki boyunlukların ilk örnekleri Ur mezarlarında bulunmuştur.”⁶⁸

Boyunluk şeklindeki takılar ilk olarak Mısır, Mezopotamya bölgelerinde rastlanmaktadır. Daha sonraki tarihlerde Urartu ve Assur örnekleri bu modayı devam ettirmiştir. Varna Arkeoloji müzesinde yer alan Thrace hazinelerinde de boyun takıları oldukça fazladır. Thrace şehri buluntuları büyük bir önem teşkil etmektedir. Çünkü Friglerin Brig adı ile Thrace üzerinden iç anadoluya göç ettikleri bilinmektedir.



Şekil 56 Plasma taş ve Altın, M.Ö. 5.y.y. Yunan Klasik Dönem, 171. Gakeri, Metropolitan Müzesi⁶⁹

68 BİNGÖL Işık, ANTİK TAKILAR, Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Kültür Bakanlığı 1999 Ocak Ankara ss:21-21-23

69 <http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130004096?rpp=20&pg=1&ft=ring&when=1000+B.C.-A.D.+1&pos=9> 14.06.2013

a3. El - Kol Takıları:

Yüzükler: “El, bazen de ayak parmaklarına takılan yüzük halkalarının kesiti yarım daire, kare, ince bant gibi farklı biçimlerde olabilir. Düz halka yüzüklerin dışındakilerde, üste gelecek yer genişletilir, yüzük kaşı adı verilen bu bölüm, kabartma veya oyma, mühür, motif ya da figürlerle bezenebilir. Genel olarak ise yüzük kaşına, yüzük taşının (yüzük geminin) tutturulması için bir montür yerleştirilir ve montürün içine de çeşitli formlarda yüzük gemleri oturtulur. Simgesel bir anlam taşıması, büyülü sayılmasından kaynaklanır. Başlangıçta bir otorite göstergesi olarak ortaya çıkmış, daha sonra, hükümdar ile halk, yüksek din görevlileri ve tanrı arasındaki bağı simgeleyen, ayrıca evlilik birliği ve bağlılığı temsil eden bir anlam kazanmıştır. Daha sonraları süs takısı olarak yaygınlaşmıştır. Enerken örnekleri kemikten yapılmış sade halkalardır. Altın, mühür yüzükler önem kazanmıştır. Gelişme döneminde ise taşlı yüzükler ortaya çıkmaktadır. İlk taşlı örnekler, yüzük halkasına sabit olmayan döner skrabelerin takılması ile oluşturulmuştur. Metal yüzüklerin yanı sıra cam yüzükler de sevilerek kullanılmışlardır.”⁷⁰

Yüzüklerin bazı örneklerinde yarı değerli taşların üst kısımları bazı sembol, figür gibi temsiller ile oyulmuştur. Bu oyulmuş taşta sahip yüzüklerin mühür olarak kullanıldıkları düşünülmektedir.

70 BİNGÖL Işık, ANTİK TAKILAR, Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Kültür Bakanlığı 1999 Ocak Ankara s:35



Şekil 57 Altın Hermes Figürlü Yüzük, M.Ö.4y.y., Yunan 158. Galeri, Metropolitan Müzesi ⁷¹

Hermes figürü büyük önem taşımaktadır. Hermes, habercidir. Aynı zamanda seyahat edenleri koruduğuna inanılır. Bu sebeple Hermes figürlü yüzüklere çok sık rastlanmaktadır. Seyahate çıkan herkes tarafından koruma için üzerlerinde taşımaktadırlar.

Bilezikler: “İlk örnekleri yine taştan yapılmış olup masif altın bileziklerin yanı sıra tunç üzeri altın kaplama veya yalnız gümüş ve tunç, daha sonra da camdan yapılmış bilezikler de bulunmuştur. Erkeklerin de taktıkları heykel ve kabartmalardan anlaşılmaktadır. M.Ö. 2. binde tunç ve gümüş bilezikler Anadolu’da bol ve sade olarak işlenmiştir.” ⁷²

BİNGÖL Işık, bilezik tanımına ek olarak arkeolojik kazılarda bulunan eserler arasında masif yarı değerli ve değerli taşları halka şeklini vererek bilezik olarak kullanılmıştır. Ayrıca demir maden bileziklerin üzerini altın yaprakları ile kaplayarak kullanılmış örnekleri mevcuttur. Toplumların maddi güçlerine göre çeşitli malzemeler kullanılarak takı yapıyordu.

⁷¹ <http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130016701?rpp=20&pg=1&ft=ring&when=1000+B.C.-A.D.+1&pos=19> 14.06.2013

⁷² BİNGÖL Işık, ANTİK TAKILAR, Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Kültür Bakanlığı 1999 Ocak Ankara s:35



Şekil 58 Altın Yılanlı figürlü Bileklik, Hellenistik dönem, M.Ö. 300-250, 163. Galeri Metropolitan Müzesi⁷³

⁷³ <http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130016404?rpp=20&pg=1&ft=bracelets&when=1000+B.C.-A.D.+1&pos=10> 14.06.2013.



Şekil 59 Altın Aslan başlı bileklik, M.Ö.5.y.y. Cypriot, Klasik dönem yunan, 171. Galeri Metropolitan Müzesi⁷⁴

Halhal: “Kadınların ayak bileklerine taktıkları halkadır. İran’da M.Ö.2.bin sonlarıyla M.Ö. 7. yüzyıl arasına tarihlenen kabartmalardaki figürlerde halhallara rastlanmıştır. Anadolu’da, genelde güneydoğu bölgelerinde yaygındır. Mermer, ağaç, deri çok az da olsa metalden yapılmış halhallar da vardır. Üstüne hareket ettikçe ses çıkarması için küçük metal çingirak veya pullar da takılabilmektedir. İlk buluntular ise mezarlarda iskeletlerin ayak bileklerine takılı olarak ele geçmiş enli, metal safîhalardır.”⁷⁵

Pazıbent: “Genelde metalden yapılmış, kolun üst bölümüne takılan banttır. Asur kabartmaların da tanrılar ve erkeklerin; Geç Hitit kabartmalarında ve Roma döneminde kadınların da pazıbent taktıkları bilinmektedir. M.Ö. 5.- 4. yüzyıla ait Oxus hazinesinde de pazıbentler vardır.”⁷⁶

⁷⁴ <http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130003462?rpp=60&pg=2&ft=bracelets&when=1000+B.C.-A.D.+1&pos=111> 14.06.2013

⁷⁵ BİNGÖL Işık, ANTİK TAKILAR, Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Kültür Bakanlığı 1999 Ocak Ankara S:35

⁷⁶ BİNGÖL Işık, ANTİK TAKILAR, Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Kültür Bakanlığı 1999 Ocak Ankara S:35



Şekil 60 Altın figürlü pazibenti, M.Ö. 200, Yunan hellenistik dönem, 163. Galeri Metropolitan Müzesi⁷⁷

a.4. Giysi Takıları:

Aplikler: “Herhangi bir obje veya elbiseye tutturulan süsleme öğeleridir. Her dönemde görülmekte olup buluntuların çoğu altındandır.”⁷⁸

“Efes Artemis Tapınağı’nda kumaşa dikilen çok sayıda altın aplik bulunmuştur. Lydia kumaşlarının altın ve gümüş işlemeli olduğunu Herodotos’tan da öğreniyoruz; altın

⁷⁷ <http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130015344?rpp=60&pg=4&ft=bracelets&when=1000+B.C.-A.D.+1&pos=232> 14.06.2013

⁷⁸ BİNGÖL Işık, ANTİK TAKILAR, Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Kültür Bakanlığı 1999 Ocak Ankara S:35

ve gümüş işlemeli yataklar, erguvan kumaşlar ve gömlekler toplattı. (Herodotos I,50). Değerli metal levhadan kesilmiş aplikler, nomadların (göçerlerin) giysi, çadır ve tentelerini süslemiştir. Mezopotamya'nın Güney Rusya Kafkasya'nın nomad özelliğini Anadolu halkları da benimseyerek, giysilerini ve eşyalarını apliklerle süslemişlerdir. Efes apliklerinin süslemeleri Batı Anadolu özelliği taşır. Kumaş aplikler Ege adaları ve Yunanistan için yabancıdır. Anadolu'da ise bu gelenek yüzlerce yıl sürmüştür. Apliklerin çoğu dörtgen, yuvarlak ve yıldız biçimlidir. Üzerlerine kalıp baskı ile kabartma bezek yapılmış ve aynı ögeden birçok aplik üretilmiştir. Uçan arı kabartmaları stilize edilerek dört yapraktan oluşan bir ögeye (ingilizce: quatrefoil) dönüşmüştür. Bu ögede arı gövdeleri yaprak biçimine arı kanatlarında yaprak aralarını dolduran yarım daire süsler şeklinde getirilmiştir.”⁷⁹



Şekil 61 Varna Necropol Kazıları, Aplik parça örnekleri Thrace hazineleri M.Ö. 5.y.y. Varna Arkeoloji Müzesi Bulgaristan

79 MERİÇBOYU Akyay Yıldız, Antikçağ'da Anadolu Takıları, Akbank Kültür Yayınları: 69 İstanbul 2001 S: 75

Broşlar ve İğneler: “Bezeme amacı ile elbiseye takılan iğne. Masif metalden veya metal ile taşın birlikte kullanımları ile genelde yuvarlak, oval, kare ve dikdörtgen formlardaki takılardır. Repoussé teknikte yapılmış bitkisel ya da geometrik bezemelerin yanı sıra; insan veya hayvan kabartmaları ile bezeli de olabilmektedirler.(Fibula dan geliştirilmiş olduğu düşünülmektedir Broşların) İğneler bütün dönemler boyunca iğne yapmak için kullanılan malzeme önceleri kemik sonraları tunç’tur.”⁸⁰



Şekil 62 2 altın fibula, ve iğneler, aplik örneklerle beraber, arkaik dönem M.Ö.5.y.y. Etruscan, 170.Galeri Metropolitan Müzesi⁸¹

80 BİNGÖL Işık, ANTİK TAKILAR, Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Kültür Bakanlığı 1999 Ocak Ankara S:37

81 <http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130014085?rpp=20&pg=1&ft=jewelry&when=1000+B.C.-A.D.+1&what=Fibulae&pos=12>
14.06.2013

“Kemik iğne Anadolu’da çok sayıda bulunmaktadır. Tunç, bakır, gümüş ve altın gibi metallere yapılmış iğnelere de rastlanmaktadır. İğneler kalıba dökme, çekiçleme ve dövme, telden kıvrırma tekniklerinde yapılmışlardır. Troya kazılarında bir iğne döküm kalıbı bulunmuştur. Gövdenin içinin boş; baş kısımlarının kalıba döküm olarak yapıldığı iğneler vardır. Ayrıca tunç üzerine altın kaplama iğneler de Kültepe I b katında bulunmuştur. Bu tekniklerde yapılan iğnelerin başları konik, piramidal, çift spiral, çengel, halka, topuz, kuş başlı, bitkisel v.b. şekillerde olabilir. Bazı iğnelerin başları gövdeye geçmeli olarak yapılmıştır. Bazen baş kısmı kıymetli taş veya boncuklarla süslü olabilir. Bazı iğnelerin baş kısmına yakın bölümlerinde bir delik vardır. İğneler düşmemeleri için bu delikten bir zincir veya kordon ile bağlanmaktadırlar. İğneler yerleşim bölgelerinde bulundukları gibi ilk örneklerinden başlayarak en fazla mezarlarda ele geçmiştir. Mezarlarda bulunan iğneler genelde büyük ve iri olanlarının elbiseler; küçük boy olanlarının da saç için oldukları varsayılmaktadır. Ayrıca iğneler nazarlık olarak da kullanıldıkları gibi adak olarak tapınaklara da bırakılmışlardır.”⁸²

Kral Midas’ın Tümülüsünde kazı çalışmaları sonucu 145 adet fibula bulunmuştur. Adak olarak bırakıldığı düşünülmektedir. Çeşitli medeniyetlerden getirildiği de varsayımlar arasındadır.

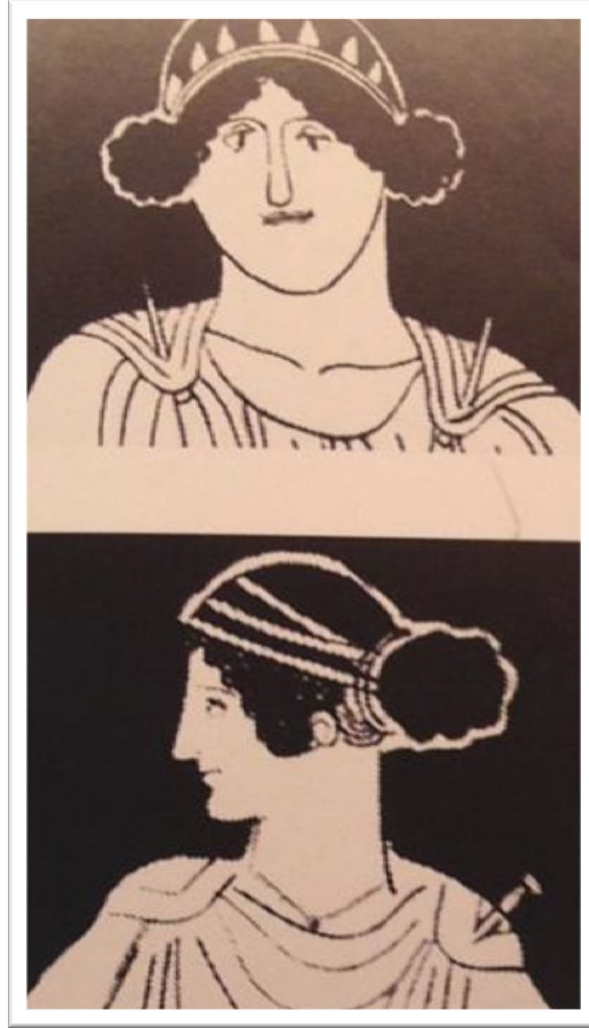
Fibulalar: “Fibula, çengelli iğne demektir. Anadolu tipi fibulalarının yay kısımları yarım daire, kilit plakaları el biçimindedir. Yayların üzerinde çeşitli halka süsleri vardır. Efes Artemision’da bulunmuş elektron fibula yarım daire yayı ve el biçimi plakasıyla Anadolu özelliğindedir. Başka bir fibula da ise kilit plakası yoktur, farklı yapılmıştır. Fibulalar yapıldıkları bölgelere göre farklılık gösterir. Anadolu, adalar ve Suriye-Filistin tiplerindeki fibulaların kendilerine özgü biçimleri vardır.”⁸³

Sadece dekoratif amaç içermeyen, antik mücevherdir. Aynı zamanda, kumaşları giysi formunda tutturmak için fibula kullanımı oldukça yaygındır. Her fibula bulunduğu

82 BİNGÖL Işık, ANTİK TAKILAR, Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Kültür Bakanlığı 1999 Ocak Ankara S:37

83 MERİÇBOYU Akyay Yıldız, Antikçağ’da Anadolu Takıları, Akbank Kültür Yayınları :69 İstanbul 2001 ss: 47-48

toprakların motiflerini temsil eder. Böylece insanların giysilerini tutturmak amacı için kullanılırken aynı zamanda hangi medeniyetin tabasından geldiğini simgelemektedir.



Şekil 63 Kırmızı figürlü vazolar üzerindeki betimlemelerde, Peplos adı verilen giysilerde topuzlu iğnelerin kullanımları görülüyor. MERİÇNOYU Akyay Yıldız, Antikçağ'da Anadolu Takıları S:69

Topuzlu İğneler: “Saç ve elbise içindir. M.Ö. 3.bin yıldan itibaren görülür. Efes Artemision iğneleri tapınağa adak olarak sunulmuşlardır. Çok sayıda iğne bulunmuştur. Bunlar elektron, altın, fildişi ve kemikten yapılmıştır. İğne topuzlarında altın, elektron, gümüş, Necef, dumanlı kuvarz, kehribar, yaldızlı pişmiş toprak gibi gereçler kullanılmıştır. Gövdeleri ince ve kısa olduklarından elbise iğneleri olmalıdırlar. Artemision kazında altın ve elektron iğneler, tanrıçanın imgesini taşıyan kaide üzerinde bulunmuşlardır. Özgün bir iğne topuzu arı biçimlidir. İğne gövdesi noksandır. Arının süslemesi Doğu Yunan Dönemi özelliği olan güverselerle yapılmıştır. Bu eser

Artemision’da tek örnektir. Arı, tanrıçayı singeler, Elmalı- Bayındır D tümölüsünden, biri aslan başı diğeri ördek biçimli elektron iğne topuzları çıkmıştır.”⁸⁴

Antik Dönemde kullanılan takı çeşitlerini alt başlıklarda sıralanması;

b. Antik Dönem Erkek Takıları

- Askeri rütbe takıları
- Askeri silah süs takıları
- Giysilere takılan takılar (Fibula-Muska)
- Baş ve Boyun takıları
- Bele takılan takılar
- Parmağa takılan takılar

c. Antik Dönem Çocuk Takıları

- Bebek muskaları
- Ahşap figürler

d. Antik Dönem Hayvan Takıları

- At göğüslüğü
- Koşum takımları

e. Antik Dönem Ölü Takıları

- Kulak tıkaçları
- Ağız, Göz ve Bilek plakaları
- Baş çelenkleri

84 MERİÇBOYU Akyay Yıldız, Antikçağ’da Anadolu Takıları, Akbank Kültür Yayınları: 69 İstanbul 2001 S: 69

e.Antik Dönem Ölü takıları:

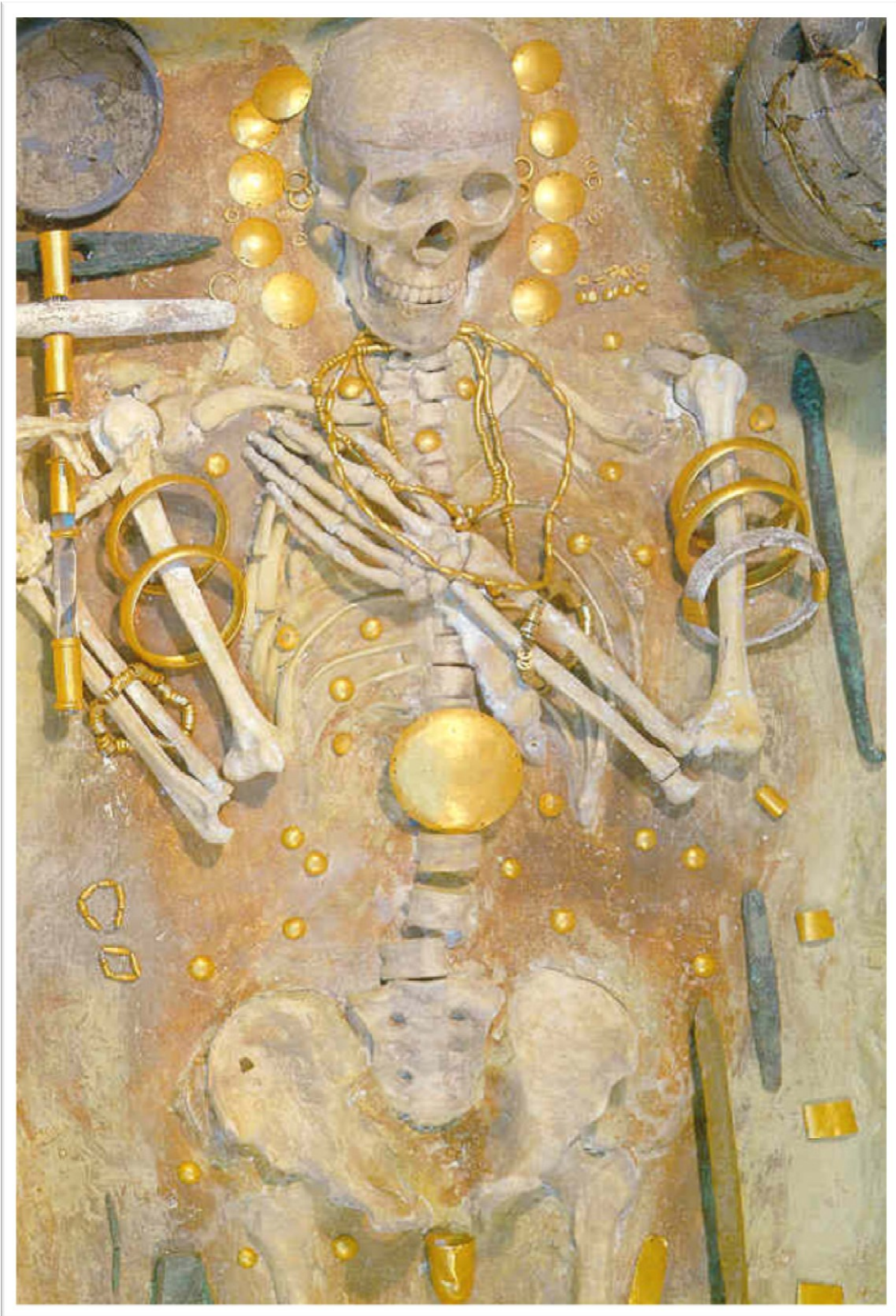
“Ağız ve Göz Bantları: Dini inançlar nedeniyle ölümlere takılan bantlar genelde mezarlarda tek veya çift olarak bulunmaktadırlar. Hemen hemen hepsinde ip geçki deliği ya da bu delik yerine halkaları vardır. Bu ip geçki delikleri çok azında düzenli açılmıştır. Çoğunda aceleyle açıldıklarını gösterecek şekilde düzensiz delikler görülür. Çeşitli formlardadırlar. Genelde oval olup uçları yuvarlak ya da düzdür. Çok sağlam bulunanların yanı sıra parçalar halinde de ele geçmektedirler. Mezarda iskeletin başı hizasında bulundukları için ağız ve göz bantları olarak kullanıldıkları kesin olmakla birlikte, hangilerinin göz, hangilerinin ağız için olduğunu saptamak olanaksızdır. Yalnız kabartma olarak dudak şekli ya da izi olanların ağız bandı olarak kullandıkları anlaşılmaktadır.”⁸⁵

Bu açıklamaya göre; Tümülüslerde ölümlerin göz, ağız, kulak ve el- ayak bileklerini metal levhaların varlığından bahsedilmektedir. Bu metal objelerin ne amaç için kullanıldığına dair bir açıklamaya rastlayamadım. M.Ö. 2. binin son çeyreğine ait buluntular arasında ise ağız bantlarında dudak kabartmalarına rastlanmaktadır. M.Ö. 8. yüzyıldan sonra bantların üzerinde geometrik kabartma, sikke veya mühür baskıları, bitki motifleriyle hayvan figürlerini görmekteyiz.

Kulak Tıkaçları: “Ağız ve göz bantlarının yanı sıra ölümlerin kulaklarını kapatmak için ya dini inanış gereği veya haşaratın vücuda girmesini önlemek amacıyla kullanılmış olabilir. M.Ö. 3.bine ait altın veya altın kaplama kulak tıkaçları bulunmuştur.”⁸⁶

⁸⁵ BİNGÖL Işık, ANTİK TAKILAR, Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Kültür Bakanlığı 1999 Ocak Ankara S:37

⁸⁶ BİNGÖL Işık, ANTİK TAKILAR, Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Kültür Bakanlığı 1999 Ocak Ankara S:37



Şekil 64 Varna necropol, M.Ö 4500-4000. Elit mezar ürünleri VARNA- Bulgaristan

Şekil 64'te yer alan arkeolojik mezar fotoğrafı, Doğu Makedonya'da Dimitra Kazılarında ortaya çıkan Ölü takıları yukarıdaki resimde yer almıştır. Balkanlar'da Bulgaristan'nın doğusunda Varna'da yüzlerce nekropol ortaya çıkmıştır. Dönemin ölü takılarına emsal teşkil edecek bir veridir bu resim.

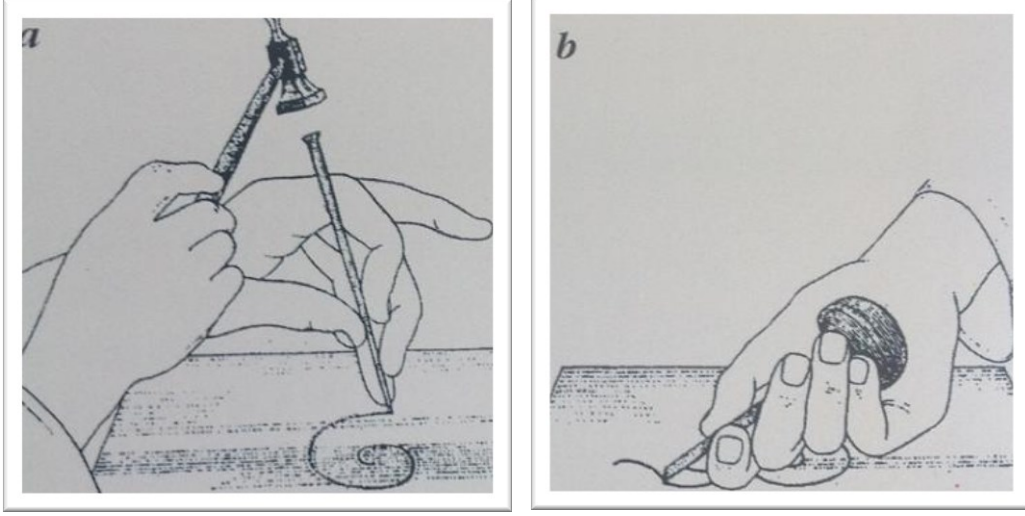


Şekil 65 Kemik yüzük, Hellenistik Dönem, M.Ö. 2.y.y. 171. Galeri Metropolitan Müzesi ⁸⁷

Kemik yüzük, üstünde yüzük taşının yeri için çukur yapıldığı düşünülebilir, taş veya cam kullanılmış olabilir. Hellenistik dönem yüzüklerinin tipik bir örneğidir.

⁸⁷ <http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130004603?rpp=20&pg=1&ft=Bone&when=1000+B.C.-A.D.+1&pos=9> 15.06.2013

1.5. ANTİK ÇAĞ'DA KULLANILAN TEKNİKLER



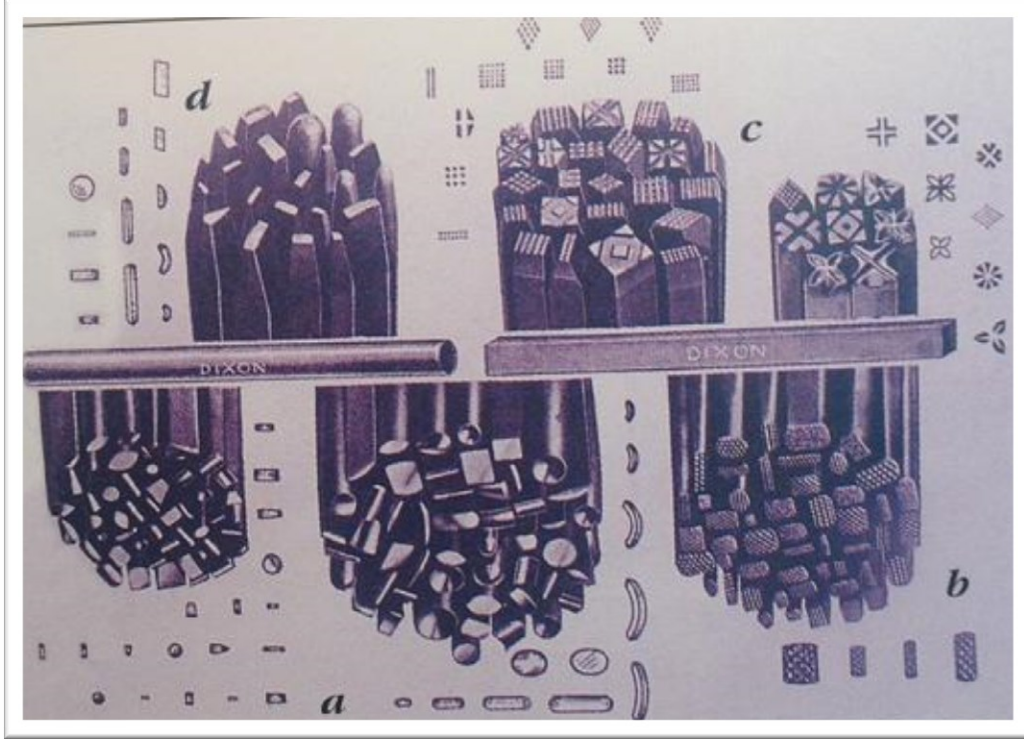
Şekil 66 Kalem işi aletleri a. Çekiç darbeleri yardımıyla desen yapmak için kullanılan çekiç kalem b. Sapı avucuna oturacak şekilde yapılmış keski ALTAN Türe- Kuyumculuğun Doğuşu S:41

a. Repusse (Dövme) tekniği

Yaprak metallerin bezemesinde kullanılan en yaygın tekniktir. Dört ayrı uygulaması vardır.

a.1. Kalemle çekiçleme: İnce, yuvarlak uçlu kalemlere çekiçle arkadan vurularak safiha üzerine istenen figür ya da motifin işlenmesidir. Genelde yarı sıcak zift üzerine yerleştirilen yaprak metale arkadan, gereken durumlarda da önden vurularak çalışır. Her çağda kullanılmıştır.

a.2. Modeli çekiçleme (damgalama): Genelde dekoratif süslemelerin yapımında çok kez yinlenecek motifler için kullanılır. Ucuna kabartma olarak işlenmiş motifin olduğu kaleme arkadan vurularak kabartmanın negatifinin safihanın üzerinde çıkması sağlanır. Arkadan kabartma veya önden çalışılarak oyma şekilleri yapılır.



Şekil 67 Çeşitli repousse gereçleri. a. Repousse çalışmasında kullanılan değişik metal kalemler. b. Zemine hasır örgüsü görüntülü bir dekor vermek için kullanılan uçlar. c. Kabartma desen uçları monte etmekte kullanılan uçlar. d. Değişik desen uçlarının monte edildiği, sert çelikten yapılmış daire ve kare kesitli, içi boş saplar. Altan Türe – Kuyumculuğun Doğuşu s:32

a.3. Erkek modele çekiçleme: Ağaç veya kemikten yapılmış erkek (kabartma) model üzerine yerleştirilen safihaya döverek modelin şeklinin verilmesi.

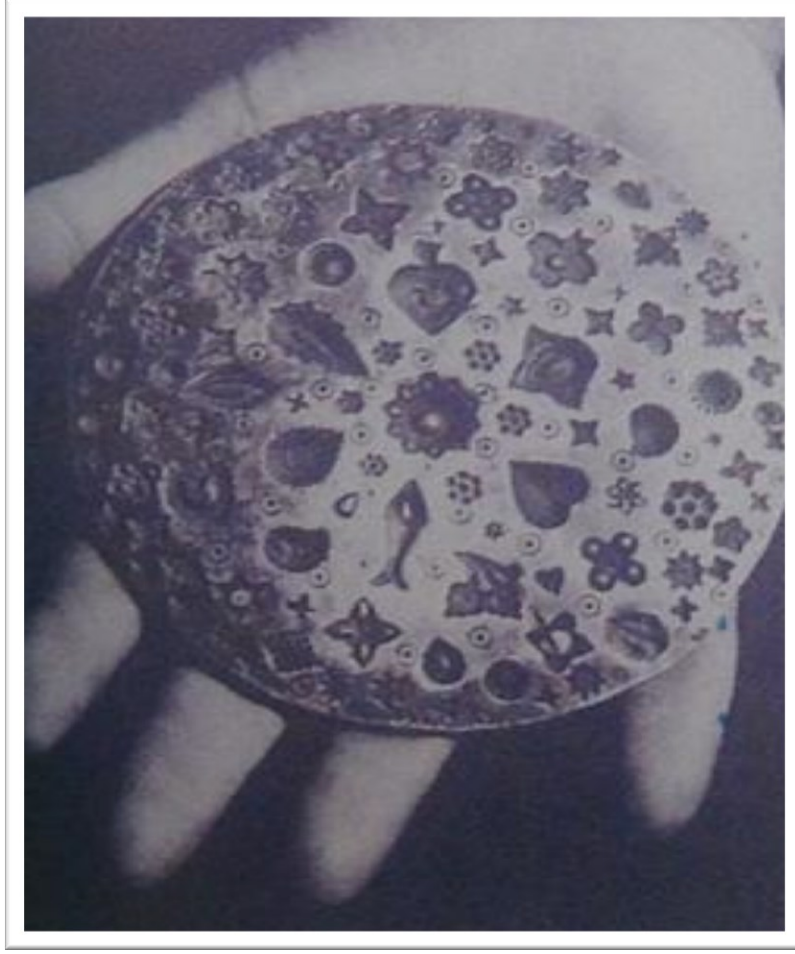
a.4. Dişi modele çekiçleme: Çukur bir kalıp olarak düşünebileceğimiz dişi modelin üzerine yerleştirilen safihanın tokmakla dövülerek modelin şeklinin çıkarılmasıdır. Genellikle tam veya yarım tanelerin yapımında kullanılırdı. Bu kalıbın taş, tunç, ahşap veya kemikten yapılmış olanları bulunmuştur.



Şekil 68 Güney İtalya’da, Tarentum’da bulunan stampa parçalarla düzenlenmiş kolye (M.Ö. 5.y.y.) Altan Türe- Kuyumculuğun Doğuşu s:33



Şekil 69Kurşuna dövme tekniği ile seri olarak üretilmiş rozet şekilli altın süs parçaları (M.Ö. 7.y.y. sonu) Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi. Altan Türe- Kuyumculuğun Doğuşu s:33

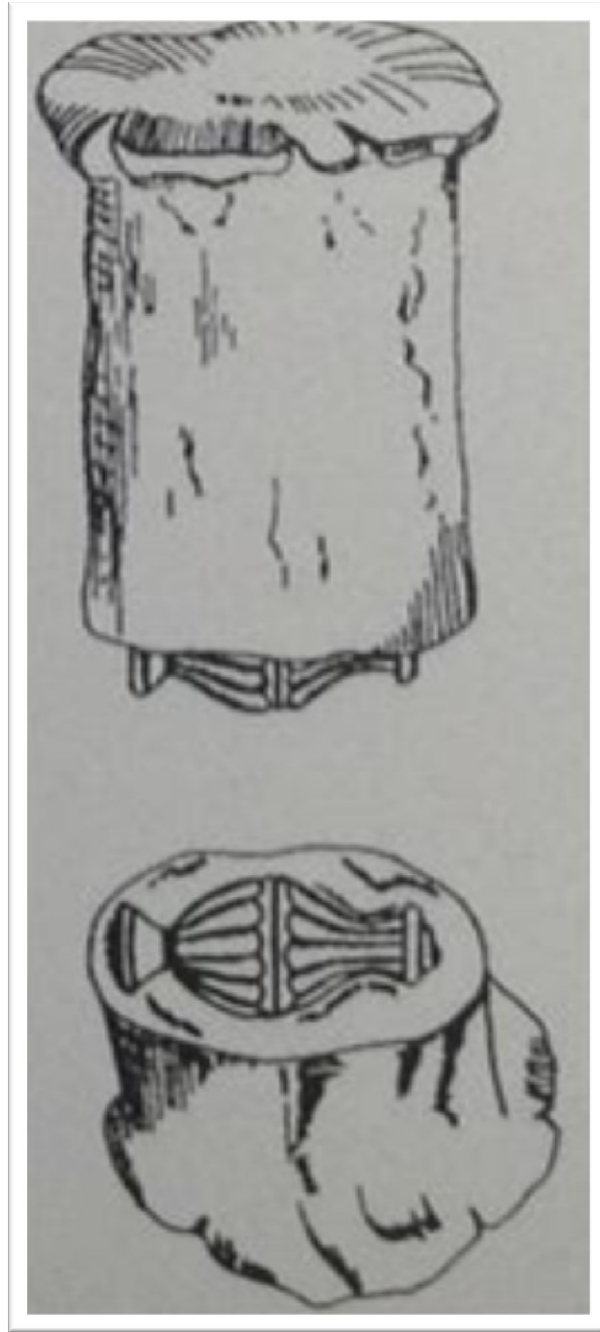


Şekil 70 Kurşun külçe üzerine kabartma deseni çıkararak açılan negatif kalıplar. Altan Türe-Kuyumculuğun Doğuşu s:33

b. Stampa (Mühür baskı) tekniği

“Kurşuna dövmenin daha geniş bir uygulaması olan stampa tekniğinde model, kalın bir metal kütlenin iç yüzeyine oyularak işlenir. Aynı model başka bir metal kütle üzerine kabartma olarak tekrar yapılır. Böylece, sürekli kullanılabilecek, kurşun gibi kolayca deforme olmayacak pozitif ve negatif kalıplar üretime hazır hale getirilmiş olur. İnce metal levha iki kalıp arasına yerleştirilir. Kuvvetli bir çekiç darbesi ile pozitif ve negatif kalıplar iç içe gömülürken aradaki levhayı ezerek modelin formunu alması sağlanır. Bu teknik günümüz pres makinelerinde seri üretimde kullanılmaktadır.”⁸⁸

⁸⁸ TÜRE Altan- SAVAŞÇIN Yılmaz. M, Kuyumculuğun Doğuşu Goldaş Kültür Yayınları, 2000 İstanbul, S: 35



Şekil 71 Bronz stampanın pozitif ve negatif parçaları (M.Ö. 2.y.y.) Bu dövme kalıplarından elde edilen amphora şeklindeki parçalar kolye ve küpelerde sarkaç olarak kullanılıyordu. Altan Türe-Kuyumculuğun Doğuşu s:33



Şekil 72 Steatit'ten oyulmuş takı döküm kalıpları, Mendere Manesiası kazı buluntusu. Geç Roma devri. BİNGÖL Işık, Anadolu Medeniyetleri Müzesi Antik Takılar, s:29



Şekil 73 Steatit'ten oyulmuş takı döküm kalıpları, Mendere Manesiası kazı buluntusu. Geç Roma devri. BİNGÖL Işık, Anadolu Medeniyetleri Müzesi Antik Takılar, s:29

c. Döküm tekniği

“Dolu döküm ve içi boş döküm olarak iki tip vardır. Ekonomik olmadığı için fazla kullanılmamış olan döküm tekniği, bazı iğne, fibula, küpe, yüzük ve bileziklerde karşımıza çıkmaktadır. Boş döküm tekniğinde içi boş takı öğelerine form verme aşamasında ve kullanımları sırasında ezilmemeleri için mum, zift, kil ve reçine gibi karışımlar iç kalıp malzemeleri olarak kullanılır. Boş döküm tekniği, iç ve dış kalıp arasındaki mum türü malzemenin eritilip, dışarı aktarılmasından sonra, yerine eritilmiş metalin akıtıldığı tekniktir. Bu teknikte yapılan dökümlerin kiminde, kil ve reçine türü iç kalıp objenin içinde kalır. Kiminde ise; kil türü iç kalıplar kırılarak; mum türü olanlar ise üretimin tamamlanmasından sonra objeye açılan küçük delikten dışarı akıtılarak objenin içi boşaltılır. Takı öğeleri için taştan yapılmış açık kalıplar Anadolu’da yapılan kazılarda, özellikle Kültepe’de bol miktarda bulunmuştur.”⁸⁹

Bu paragrafta; dolu döküm tekniklerinin açıklamasına yer verilmiştir. Bu teknik günümüzde de halen kullanılmaktadır. Tek bir fark bulunmaktadır. İç kalıp antik dönemde kil maddesi kullanılarak yapılmaktadır. Günümüzde iç kalıp için özel döküm alçısı tercih edilmektedir. Döküm teknikleri, Ergitilen metal katılaşıırken içinde bulunduğu kalıbın şeklini alır. Kalkolitik Çağ’da, alet ve silahların seri üretiminde döküm tekniği kullanılmıştır. Ancak, steatik ve benzeri, ısıya dayanıklı taşlardan oyulan bu ilk kalıplar, tek parçalı, açık kalıplardır. Bu kalıplara döküm yapılarak kabaca form verilen alet ve silahlar, daha sonra dövülerek yeniden işlenip son şekilleri veriliyor, böylece işlevsellikleri arttırılıyordu. Döküme çok elverişli olan ideal bronz alaşımı ve M.Ö.3. binyılın başlarından hemen sonra geliştirilen, iki veya daha fazla parçalı, kapalı döküm kalıplarıyla kusursuz dökümler yapılabilirdi.

Kuyumculukta altın ve gümüşten üretilen küpe, bilezik ve kolye parçaları gibi birçok takı için döküm kalıpları kullanılmıştır. Sıkı dokusu, ateşe dayanıklılığı ve kolayca

89 BİNGÖL Işık, Anadolu Medeniyetleri Müzesi, ANTİK TAKILAR, T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü Ankara Ocak 1999 s. 25

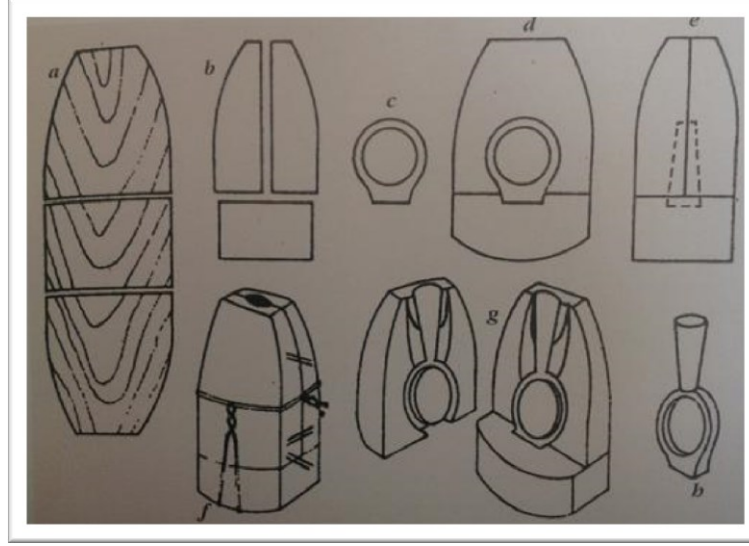
oyularak detaylı çalışmalar yapılabilmesi nedeniyle, Tunç Çağı başlarından 20.yüzyıl başına kadar takı kalıplarının yapımında steatit taşı tercih edilmiştir.

“Bu tip kalıpların örnekleri Kültepe-Kaniş, Sardes ve daha birçok arkeolojik kazıda ele geçti. Bu kalıplar küçük objelerin dökümünde kullanıldığı için hem seri imalat pratiği sağlamak, hem de potadaki ergimiş metali aynı anda kullanabilmek amacıyla çoğunlukla birkaç parçanın birlikte dökülebileceği şekilde düzenlenmişti.”⁹⁰

Bu açıklamaya göre; metal aplik parçalar için çoklu döküm yaptıkları bilinmektedir.

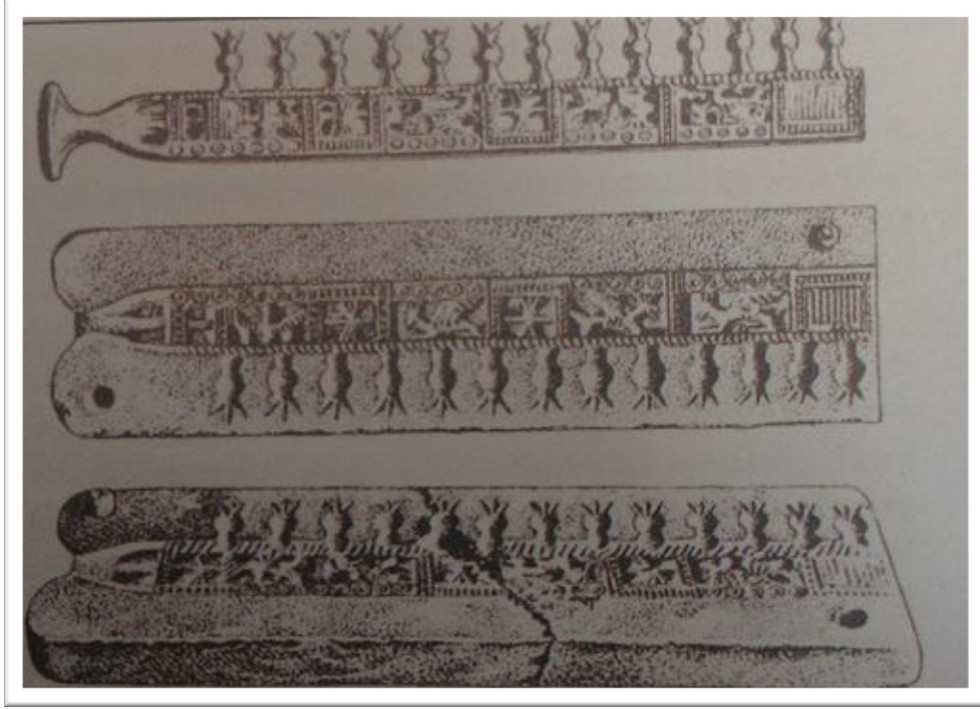
c.1. Kaybolan Mum Tekniği: Bu teknik, çok karmaşık ve detaylı objelerin dökümünde Tunç Çağı başlarından itibaren kullanılmıştır. Önce, Figürün veya takının bal mumundan bir modeli yapılır. Bu modelin uygun bir noktasına döküm kanalını teşkil edecek şekilde yine mumdan genişçe bir sap parçası yerleştirilir. Sonra modelin üzeri, döküm kanalı açıkta kalmak üzere kalınca bir kil tabakasıyla kaplanır ve kuruması beklenir, sonra da fırınlanır. Böylece mumun eriyerek akması ve kilin pişerek ısıya dayanıklı hâle gelmesi sağlanır. Bu şekilde elde edilen kil kalıp henüz sıcakken, döküm kanalının ağzından erimiş metal akıtılarak döküm tamamlanır. Daha sonra kalıp kırılıp atılır. Döküm kanalı kesilerek alınır. İşlem, elde edilen metal objenin tesviyesi ve cilası yapılarak tamamlanır. Eski çağların kuyumcuları döküm ve muhtelif tekniklerle yapılmış el işi parçaları, aynı takının kompozisyonu içinde birlikte kullanılarak şaşırtıcı incelik ve zariflikte takılar yaratmıştır. Günümüz kuyumculuğunda seri ve standart bir üretim için kullanılan santrifuj (merkezkaç) veya vakum gibi hassas döküm tekniklerinin temel prensibi de kaybolan mum tekniğidir.

90 TÜRE Altan- SAVAŞÇIN Yılmaz. M, Kuyumculuğun Doğuşu Goldaş Kültür Yayınları, 2000 İstanbul, S: 35



Şekil 74 Mürekkep balığı kabuğu ile bir yüzüğün döküm kalıbının hazırlanması. a-b. Kabuğun kalıp parçaları hâlinde kesiliğ hazırlanması. c. Kalıbı alınacak yüzük. d-e. Yüzüğün kabuk içine yerleştirilip bastırılması. (Daha sonra model çıkartılıp döküm kanalı açılacak). f. Ek yerlerinin çizgilerle yapılan işaretlere göre yeniden birşeltiriliğ elle sıkılarak bağlanması. g. Döküm sonrasında kalıbın açılması. h. Döküm kanalı ile birlikte yüzük. Altan Türe-Kuyumculuğun Doğuşu S:37

c.2. Mürekkep Balığı Kemiğine Döküm Tekniğı : Tek parça dökümler yapmak ya da mevcut bir modelin kalıbını pratik bir şekilde alıp döküm tekniğıyle bir adet üretmek için kullanılan diğeri bir malzeme de mürekkep balığı (sübye) kabuğudur. Kabuğun, yumuşak dokulu iç kısmının yüzeyi iyice düzeltildikten sonra karşılıklı gelecek iki parça hazırlanır. Figür bu parçaların birinin yüzeyine oyularak işlendikten sonra bir döküm kanalı ve kalıp içinde kalan havanın döküm sırasında atılması için uygun noktalara ince tahliye kanalları açılır. Kalıbın iki parçası birleştirilip bağlandıktan sonra döküm yapılır. Bu yöntemin diğeri uygulamasında da kalıbı alınacak takı, düzeltilmiş iki mürekkep balığı kabuğu arasına yerleştirilir. Sonra bu parçalar elle sıkıştırılarak modelin yumuşak doku içine gömülmesi sağlanır. Daha sonra model çıkartılıp bir döküm kanalı açılarak parçalar yeniden birleştirilir ve döküm yapılır. Günümüzde, az da olsa kullanılmakta olan bu teknik büyük bir olasılıkla eski çağlarda da kullanılmıştı.



Şekil 75 Suriye’de bulunan ve M.Ö.1300 yıllarına tarihlenen takı döküm kalıbı. İki parçalı olan kalıp taştan oyulmuştur. Altan Türe-Kuyumculuğun Doğuşu S:37



Şekil 76 M.Ö. 1. binyılda granülasyon tekniğinin yayılımı ve önemli merkezleri Altan Türe-Kuyumculuğun Doğuşu S:49

d. Granülasyon (Güverse)

“Güverse: Arkeoloji literatüründeki granülasyonun günümüz kuyumculuğundaki karşılığıdır. Güversenin yapılışına gelince; Kömür tozu tabakası üzerine açılan küçük çukurların içine serpilten altın kırıntıları ısıtılıp yumuşadıklarında, kendiliğinden küre şeklini alırlar. Sonra bu tanecikler boylarına göre ayrılır. Güverse ile motiflerin içine dolgu süsleme yapılır. Piramit biçimli öğelerin yüzeyleri kaplanır. Dış çizgiler ve bazı ayrıntılar güverse ile belirtilir.”⁹¹

Bu açıklamaya göre; Günümüzde kuyumculuk terimi olarak Güverse olarak bilinmektedir. Ancak Granülasyon olarak literatürler de yer aldığı açıklanmıştır. Bu teknik günümüzde kuyumculukta kullanılmaktadır.

“En eski kuyumculuk örneklerinde takıların yüzeyleri repousse tekniği ile yapılmış yarı küreciklerle süsleniyordu. Ancak metal işletmeciliğindeki gelişime bağlı olarak takılar küçülüp çalışmalar incelidikçe sınırlı olanaklar olan bu bezeme tekniğinin yerini, çok küçük metal küreciklerin takı yüzeylerine kompozisyon tekniği almıştır. Taneleme anlamına gelen granülasyon kelimesinin Türk kuyumculuğundaki karşılığı gühersedir. Eski çağlarda kuyumcuların granülasyonda kullanılan küçük metal kürelerin yapımını bir rastlantı sonucu bulmuş olabileceklerini düşünmek mümkündür. Çünkü birçok elementin yanı sıra altın, gümüş ve diğer soy metallerin çok ufak parçaları da eritilip sıvı hâline getirildiğinde, yüzey gerilimi nedeniyle tıpkı bir su damlası gibi kürecik şeklini alırlar ve katılaşırlar bu şekilde korurlar. Teknik yönden bakır ve gümüşle granülasyon yapılabilir. Ancak, çok küçük ve çok düzgün formlu küreciklerin yapımı için ideal metal altındır. Granülasyon çalışmasında esas problem, çapları 1mm’den küçük topları, aynı metalden yapılmış takının yüzeyine, hem küreciklerin

91 MERİÇBOYU Akyay, Yıldız - Antikçağ’da Anadolu Takıları- Akbank Kültür ve sanat Kitapları: 69 İstanbul 2001 S: 36

formunu deforme etmeden hem de takının yüzeyini eritip zarar vermeden ve hazırlanan kompozisyonu bozmadan kaynatmaktır.”⁹²

Bu paragrafta yer alan; güverse tekniği çok ileri düzeyde çalışılmıştır. Antik dönemde, 1mm’lik küreler oldukça ufaktır. Günümüzde kuyumculukta 1mm’lik küre kaliteli olarak kabul edilir ve kullanılır. Bu yöntemde bakır hidroksit, Arap zıncı ile karıştırılıp bir lehim macunu hazırlanır. Bu karışım takının yüzeyine ince bir tabaka hâlinde sürülür. Hemen ardından, daha önce hazırlanan ve elenerek boylarına göre ayrılan kürecikler, pense alınıp desene uygun şekilde takı yüzeyine yerleştirilirdi. Bu işlem sırasında kürecikler yüzeye sürülü lehim macun içindeki macuna yapışır. Desen tamamlanınca takı kontrollü bir alevle ısıtılır; lehim macunu içindeki bakır hidroksit önce bakır okside sonra da bakıra dönüşürken hacminin büyük bir bölümünü yitirerek küreciklerin dibinde toplanır ve küreciğin zemin metaline temas ettiği bölgede altınla lokal bir alaşım yapar.

M.Ö. 2600-2400 yıllarına tarihlenen bu buluntular, granülasyonun Mezopotamya’da, Sümerler tarafından bilindiğini ve buradan ticari yollarla yayıldığını gösterir. Antik takılardaki granülasyon uygulamalarının benzerliği de bu tezi doğrular. Bu yayılma sadece deniz yolu ile olmamış; Doğu Akdeniz’den kara yolu ile Anadolu’ya Güney Kafkasya’ya ve Karadeniz kıyılarına ulaşmıştır.

e. Kazıma tekniği

“Geç Minos ve daha sonra Miken yüzükleri üzerinde görülmektedir. Kazıma obsidyen veya bakırdan yapılmış aletler kullanılmıştır. Kalem keski kullanılarak yapılan oymacılık ise az kullanılmıştır. Yarı kıymetli ve kıymetli taş ve benzerlerinin kazımayla işlenmelerine -intagli- adı verilir.”⁹³

92 TÜRE Altan- SAVAŞÇIN Yılmaz. M, Kuyumculuğun Doğuşu Goldaş Kültür Yayınları, 2000 İstanbul, ss: 48-49

93 BİNGÖL Işık, Anadolu Medeniyetleri Müzesi, ANTİK TAKILAR, T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü Ankara Ocak 1999 s. 28

“Bu teknikte keskin uçlu çelik kalemler veya sapı avuca oturacak şekilde yapılmış keskiller kullanılır. Bu çelik kale ve keskiller kare kesitlidir, uçları eğimli bir yüzey şeklinde açılıp baklava dilimi formu kazandırılmıştır. Alt köşedeki sivri uç, iki yanından biraz yontulup birer köşe daha oluşturularak bir topuk meydana getirilmiştir. Ucunun bu özelliği nedeniyle keski veya çelik kalem, metal üzerinde fazla derine batmaz ve desen işlenirken rahat hareket ettirilir. Kazıma tekniğinde, kalem veya keskinin ucu sivri ve keskin olduğundan, açılan yiv içindeki metali kesip yongalar hâlinde çıkarır. Uzunlukları 15cm olan çelik kalemler çekiç ile kullanılır, buna karşılık keskiller (burin) avuç içinde sıkıca kavrayıp metal yüzeyine bastırarak kullanmak gerekir.”⁹⁴

f. Kesme tekniği

“-Kesme-, üzerinde çalışılan taştan daha sert bir maddenin ucu, kenarı veya zerreciklerinin aşındırması ile gerçekleşir, Bu nedenle teknolojik kazımadan heykeltraş kalemi ile işlenmeye kadar uzanan geniş bir anlamı da kapsamaktadır. Özünde kesme yerine aşındırma kavramı kullanmak daha doğru olabilir. Dişli metal testereler ağaç işleri için uygun aletlerdir, ama süs taşı işlemeciliği için hem yeterince sert değildirler hem de bu testerelerle ince çalışmalar yapılamaz. Çakmaktaşı veya metal bir bıçağın ağız kısmı ise ancak sabuntaşı, kireçtaşı, alabaster (kaymaktaşı) gibi yumuşak taşarı kesmek, şekillendirmek ve oymalar işlemek için uygun bir araçtır. Sertlikleri düşük olan taşların doğrudan çakmaktaşı uçlarla kesilmesi veya desen işlenmesi mümkündür. Eski mühür oymalarında görülen-V- şekilli yivler obsidien ve çakmaktaşı gibi taş uçlarla açılmıştır. M.Ö. 2. binyıldan itibaren mühürlerdeki desen işlemlerinde görülen -U- şekilli yivler ise metal aletlerle açılmıştır.”⁹⁵

Yontma veya kesme yolu ile kabaca şekillendirilen süs taşları bu kanallar içinde sürtülüp aşındırılarak yuvarlak ya da oval boncuklar elde edilmiştir.

94 TÜRE Altan- SAVAŞÇIN Yılmaz. M, Kuyumculuğun Doğuşu Goldaş Kültür Yayınları, 2000 İstanbul, ss: 42-43

95 TÜRE Altan- SAVAŞÇIN Yılmaz. M, Kuyumculuğun Doğuşu Goldaş Kültür Yayınları, 2000 İstanbul, ss: 64-65-66

Günümüz mermer ocaklarında da aynı teknik kullanılmaktadır. Eski Mısır'da serpantin ve benzeri yumuşak taşlardan üretilen mühürlerin delimi ve işlenmesi sokak ustaları tarafından el ile gerçekleştirilirken Bizans devrine gelindiğinde kuvars ve benzeri sert taşlar çok ustaca işlenebiliyordur. Hindistan'da, eski çağlara ait bir süs taşı işleme atölyesinden çıkartılan, kısmen işlenmiş kuvars parçaları üzerinde düzgün kesim izleri vardır. Bu izler burada da aynı teknikle kesim yapıldığını, yani günümüzdeki süs taşı kesim işlemine çok yakın olan bir tekniğin Tunç Çağı başlarından itibaren yaygın şekilde kullanıldığını göstermektedir.

1.5. Antik Dönem Organik Takılar

“Kara ve deniz hayvanlarının iskeletleri, dişleri, kabukları ile organik fosiller bu gruba girer. Kolay işlenir. Organik olduklarından hava ve sudan çabuk etkilenecek bozulurlar.”⁹⁶

FİLDİŞİ : “Fillerin savunma aracı olan dişleri (kemik yapısında, çok sert bir maddeden meydana gelmiştir.) Yakındoğu'da, Babil devri Mezopotamya'sında, daha sonra da Fenike medeniyetinde fildişi işçiliği büyük gelişme gösterdi (British museum'daki Nemrud eşya kalıntıları; Louvre'daki Ras-Şamra alçak kabartmaları). Eski Yunanda fildişi, mobilya ve süs eşyalarının yanı sıra, üstü altın ve fildişi levhalarla kaplı dev heykeller yapımında kullanıldı (Phéidias'ın Athena Parthenos heykeli).”⁹⁷

96 MERİÇBOYU Akyay, Yıldız- Antikçağ'da Anadolu Takıları- Akbank Kültür ve Sanat Kitapları:69 İstanbul 2001 S:22

97 MEYDAN LAROUSSE - FEL, GLA 7- ss:85,86

“Yüzük, bilezik ve boncuk gibi takılar yanında ev aksesuarı, mobilya süslemesi ve benzeri lüks eşyanın yapımında kullanılmış. Fildişi, M.Ö. 3.bin yıldan beri bilinir. Afrika’nın doğusunda ve Hindistan’dan getirilmiştir.”⁹⁸



Şekil 77 Koçbaşı spenks, delikli amulet, Fildişi, ARSLAN TAŞ, Assur, M.Ö. 9.-8.y.y. 400.Galeri Metropolitan Müzesi⁹⁹

98 MERİÇBOYU Akyay, Yıldız- Antikçağ’da Anadolu Takıları- Akbank Kültür ve Sanat Kitapları:69 İstanbul 2001 S:22

KEMİK: “Organik gereçler içinde en dayanıklı malzemelerdir. Neolitik Çağ’dan itibaren kullanılmıştır. Bilezik, boncuk, amulet, süs iğneleri, sarkaçlar yapılmıştır.”¹⁰⁰

Diş ve Tırnaklardan yapılan Tılsımlar: “Genelde ilkel toplumlardaki yerliler tarafından avlanan hayvanların diş ya da pençe ve tırnakları çok güçlü bir tılsım olarak görülürdü. Buna sebep olarak da hayvanlardaki o müthiş gücün, bu tılsımı kullananlara da geçeceğine inanılmasıydı. Ayı dişleri, bir kaplanın pençesi, bir kurt dişi, yaban domuzu ya da fildişi çok rağbet gören, her birinin ayrı ayrı koruyucu bir güç yüklendiği tılsımlardı. Mesela bir ayı pençesi, doğum sırasında kadının en büyük yardımcısı olarak görülürdü. Ya da bir kurt dişi bebekleri korkulardan uzaklaştırır ve dişlerinin ağrılarını keser diye bilinirdi. İskandinav ırklarının birçoğunda kutsal bir hayvan olarak bilinen Boz ayının pençesi, hayvanda bulunan o büyük gücün ve cesaretin tılsımı taşıyana yansıyacağı anlamı taşırdı. Bugün, bir kaplan dişi ya da pençesi, kumarbazların çok inandıkları bir uğur tılsımıdır.”¹⁰¹

99 http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/30003348?rpp=20&pg=1&ft=* &when=1000+B.C.-A.D.+1&where=Arslan+Tash&what=Bone&pos=9 15.06.2013

100 MERİÇBOYU Akyay, Yıldız- Antikçağ’da Anadolu Takıları- Akbank Kültür ve Sanat Kitapları:69 İstanbul 2001 S:22

101 <http://www.astromerkez.com/gizliilim.php?c=5&p=105> (erişim tarihi 23 Mart 2013)



Şekil 78 AMBER (Kehribar) Fibula, M.Ö. 7.-6.y.y. Etrüks Arkaik Dönem 170. Galeri Metropolitan Müzesi¹⁰²

KEHRİBAR: “Antik çağ toplumu ve kültürleri kehribardan çok etkilenmişlerdir. Kehribar özellikleri nedeniyle insanların kalbinde mistik bir yer edinmiştir. Yakıldığında güzel reçine kokusu verdiği için, Aztek ve Maya medeniyetlerinde süs taşı olmasının yanında dini törenlerde tütsü ve buhurdan olarak kullanılmıştır. Etrüsklerde, tanrı ve tanrıçalarını kehribardan tasvir ettiler. 3600 yıl önce kurulmuş Miken medeniyeti de, 3000 yıl önce Lübnan da kehribar arayan Asurlular da, Mezopotamya, Mısır, Yunan, Roma, Fenikeliler, Etrüskler, Venedikliler, Keltler de "Kuzeyin Güneş Işığının" (Sunbeam of The North) büyüüne kapılmışlardır. Bu dönemlerde kehribara talep fiyatları öyle yükseltmiş ki, bir parça kehribar canlı bir köleden daha değerli sayılmıştır. Fenikeliler kehribar temini için deniz yoluyla bugünkü Danimarka'nın batı sahillerine seyahat ediyorlardı. Taş devrinden başlayarak kehribar ticari malzeme olarak kabul görmüş ve takas ürünü olarak değerlendirilmiştir. Romalılar ve yunanlar şarap, yağ, tuz, ipek, bronz ve altın vererek karşılığında kehribar alıyorlardı. Prehistorik toplumlar yalnızca deniz kıyılarından toplanabilen kehribarın kaynağı için çeşitli yorumlarda bulunmuşlardır. .”¹⁰³

¹⁰²<http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130006959?rpp=60&pg=1&ft=amber&when=1000+B.C.-A.D.+1&pos=39> 15.06.2013

¹⁰³ TÜZÜN Dinçer, <http://www.kehribar-amber.com> (erişim tarihi: 23 Mart 2013)

Antik dönemlerde eşyalar, nesneler renkleri, parlaklıkları, dokuları sebebi ile tılsımlı oldukları zannedilirdi. Tanrıların gözyaşları (tears of the gods), güneşin gözyaşları (tears of the sun), ağaçların gözyaşları (tears of trees) ve Tanrıların idrarı (urine of the gods)'nın kehribara dönüştüğünü kabul ediyorlardı.



Şekil 79 Kehribar kolye uçları, Arkaik Dönem, M.Ö. 7.y.y. Etrüsk, Yunan, 170. Galerî Metropolitan Müzesi¹⁰⁴

İNCİ: “İnci kesilmez, parlatılmaz. En erken M.Ö. 5.yüzyılda İran’da görülür. İnci, Basra Körfezi ile Hindistan’da çıkarılır. İnci takılarda boncuk olarak, iğne topuzu

¹⁰⁴ <http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130016597?rpp=20&pg=1&ft=amber&when=1000+B.C.-A.D.+1&pos=16> 15.06.2013

olarak kullanılmıştır. Taklit inciler sedeften ve camdan yapılmıştır. İnci dayanıksız bir maddedir. Antik çağ’da en değerli gereçler arasında kabul görmüştür.”¹⁰⁵



Şekil 80 İnci ve Sard taşlı Kolye veya Küpe, Cyprus, M.Ö. 5.y.y., Altın, Cesnola Koleksiyonu, Metropolitan Müzesi¹⁰⁶

¹⁰⁵ MERİÇBOYU Akyay, Yıldız - Antikçağ'da Anadolu Takıları- Akbank Kültür ve sanat Kitapları: 69 İstanbul 2001 S: 22

¹⁰⁶<http://www.metmuseum.org/collections/search-the-collections/130003705> 15.06.3013

“İnciler, Eskiden Perslerde -Tanrı'nın Gözyaşları- olarak adlandırılan inciler, saflığı ve doğallığı simgelediğinden en ideal düğün hediyelerinden sayılmaktadır. Tarihte, ilk olarak incileri kimlerin toplayıp mücevherde kullandığı bilinmemektedir. Günümüzde bilinen en eski inci mücevher, Paris'te Louvre Müzesi'nde sergilenen ve M.Ö. 520 yılında ölen bir Pers prensesine ait olmalıdır. Doğal bir incinin oluşumunda, kum tanesi gibi yabancı maddeler istiridyenin koruyucu katı kabuğundan içeri girerek istiridyeyi strese sokar. İstiridyenin kendisini korumak için kalsiyum karbonat, conchiolin ve sudan oluşan bir karışım salgılar. Böylece, yabancı maddelerin dışını sedefle sararak kabukları (inci) oluşturur. İnci boyu büyüdükçe nakre kalınlığı artar.”¹⁰⁷



Şekil 81 İnci 104 parça, Altın Kolye, Mısır, Louvre Müzesi, J. De Morgan

107 GÖZEN Aylin- İstanbul'un 100 Mücevheri Ve Sanatçısı- İstanbul'un Yüzleri Serisi-39 /İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. yayınları İstanbul 2010 ss:151-152-153

İnci M.Ö. 3200 yıllarında Tanis Sfenks'in erken antik Mısır'da süs olarak kullanıldığı kayıtlara geçmiştir. Louvre Müzesinde bulunan J. De Morgan eski Mısır'da kristal ve mücevherlerin yanında inci takılara çok rastlandığı kayıtlara geçmiştir. Pers tabletlerinde Antik Mısır'da Ptolemaios dönemi İnci çok değer kazandığı yazmaktadır. Yukarıdaki kolye oldukça hoş kompozisyon oluşturmaktadır. Bu takılarda en çok dikkat çeken İnceltilmiş altın tel kullanımının yaygınlığıdır. Mısırdaki bulunan inci mücevherler arasında en uzun kolye olarak bu parça gösterilmektedir.



Şekil 82 Deniz Kabuklarından Kolyeü, M.Ö.9.y.y. Assur, Hasanlu projesi Metropolitan Müzesi¹⁰⁸

DENİZ KABUKLULARI:

“En erken kullanılan gereçler arasındadır. Önemli ticaret malı olmuşlardır. M.Ö.2000’de Akdeniz kabukluları, Orta Avrupa Alpleri’nde görülür. Deniz salyangozu kabuğu, bereketi simgeler. Altın ve taş taklitleri yapılmıştır. Deniz salyangozu Asya ve Afrika’nın bazı yerlerinde para olarak kullanılmıştır. Altın montürlü deniz salyangozu

¹⁰⁸ <http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/30003948?rpp=60&pg=1&ft=shell&when=1000+B.C.-A.D.+1&pos=31> 15.06.2013

sarkaçlar vardır. Fosil deniz kabuklarının koruyucu (amuletik) önemi vardır. Bunları tarihlemek çok zordur.”¹⁰⁹

MERCAN: “Parlaklığı ve çok koyu ve değişmez rengi dolayısı ile kırmızı mercan takı yapmak için ta antik çağlardan beri kullanılmıştır. Mercan takılar eski Mısır ve diğer tarih öncesi mezarlarda bulunmuştur. Klasik edebiyatta geçer; Romalı şair Ovid kırmızı mercanı Perseus'un başını kesmiş olduğu Gorgon'dan akan kanların o Medusa'nın bakışları ile taşlaşmasından oluştuğunu tanımlar. Pliny M.O. 1'inci yüzyılda Akdeniz'den Hindistan'a mercan ihraç edildiğini yazmaktadır. Ayrıca mercanın sağlıklı etkileri olduğuna inanırlar; öğütölmüş mercanı yılan ve akrep sokmasına karşı ilaç olarak kullanırlar ve bazı hastalıkların mercanın renk değıştirmesi suretiyle teşhis edilebileceğini zannederlerdi. Hindistan'da ise antik Vedik (veda) astroloji'ye göre kırmızı mercan Merih gezegeni ile bağlantılıydı.”¹¹⁰

“Sert ve kalkerli organik maddedir. Bunlar denizde yaşayan omurgasız ahtapotların iskeletidir. İlkçağ' da pembe, kırmızı ve beyaz renkte mercan kullanılmıştır. Kırmızı ve beyaz renktekiler daha değerlidir. Çubuk ya da tüp biçimli mercan Kızıldeniz'den çıkartılır. Fosil mercan boncuklar.”¹¹¹

M.Ö.6.bin yılda Çatalhöyük'te bulunmuştur. Batı Asya'da M.Ö.5. yüzyıldan sonra kullanımı çoğalmıştır. Bunlar belki Basra Körfezi'nden çıkartılıyordu. Roma Devri'nde Akdeniz ile Hindistan arasında mercan ticareti yapılıyordu. Bir Roma yazıtına göre, Batı Anadolu'da Sipylos Dağı eteklerindeki Magnesia'da mercan işleyen ustaların cemiyeti vardır.

109 MERİÇBOYU Akyay, Yıldız- Antikçağ'da Anadolu Takıları- Akbank Kültür ve Sanat Kitapları: 69 İstanbul 2001 S:22

110 [http://tr.wikipedia.org/wiki/Mercan_\(takı\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Mercan_(takı)) (erişim tarihi: 16 Nisan 2013)

111 MERİÇBOYU Akyay Yıldız- Antikçağ'da Anadolu Takıları - Akbank Kültür ve Sanat kitapları: 69 İstanbul 2001 S:23

1.6. Antik Dönem İnorganik Takılar

a. Antik Dönem Madenleri

“Son Buzul Çağı’ndan sonraki Yeni Isı Dönemiyle beraber ortaya çıkan iklimsel değişimlerinde etkisiyle yerleşik yaşam düzenine geçiş yapan Anadolu insanı, yaşam sahalarında bulunan bakır, demir, altın, gümüş, kurşun, çinko ve arsenik gibi metallerin yataklarını keşfederek elde ettikleri bu metallerden gereksinim duydukları hemen her türlü eşyayı başarıyla üretebilme başarısını gösterebilmişlerdir.”¹¹²

Tarih öncesi İnsanlar, coğrafyaların da yer alan metalik madenlere, binlerce yıl önce işlemeye başlamıştır. Dünya uygarlık tarihi içerisinde en büyük aşama madenlerin keşfidir. Antik Anadolu medeniyetlerinin doğuşunu simgeleyen Paleolitik çağdan günümüze kadar Anadolu toprakları madenler konusunda oldukça zengindir. Eski Orta Doğu uygarlıkları arasındaki ticaretin günümüzden dört bin yıl önce başladığı belirlenmiştir. Bugüne değin yapılan çeşitli araştırmalar Anadolu madencilik tarihini şu kronolojik ayrımı ile saptanmıştır.

Kalkolitik Çağ (maden-taş) M.Ö.5000-3000 - Eski Tunç Çağı M.Ö. 3000-2000 - Orta Tunç Çağı M.Ö. 2000- 1550 - Yeni Tunç Çağı M.Ö. 1550- 1200- Demir Çağı M.Ö. 1200-550

Anadolu da metalik madenden yapılmış en eski işlenmiş materyaller, Diyarbakır-Ergani’ye yakın Çayönü tepesi olarak anılan höyükteki kazılarda bulunmuştur.

“Altın, elektron ve gümüş değerli metaller olarak bilinmektedir. Bunların içinde altın, bulunur bulunmaz kullanılabilir özelliğe sahiptir. Havadan ve sudan etkilenmediği için okside olmaz ve kararmaz. Diğerlerine kıyasla daha kolay işlenir. Bu değerli özellikleri ilk Tunç Çağı’ndan itibaren altın ticaretinin giderek artmasına neden olmuştur.

112 BAŞAK Oktay, TAŞ ÇAĞI'NDAN TUNÇ ÇAĞI'NA ANADOLU'DA MADEN SANATIN GELİŞİMİ VE KULLANIMI Yüzüncü Yıl Üniversitesi Van Gölü Çevresi Kültür Varlıklarını Araştırma ve Uygulama Merkezi S:18

Altın rafine etme düşüncesi, gümüşü rafine etmekten kaynaklanmış olmalıdır. Grekçe 'de bu işlemin adı **obryza**'dır. Bu kelimenin kökeni Hititçe'ye dayanır. Anadolu'da altını ilk rafine edenler de Lidyalılardır.”¹¹³

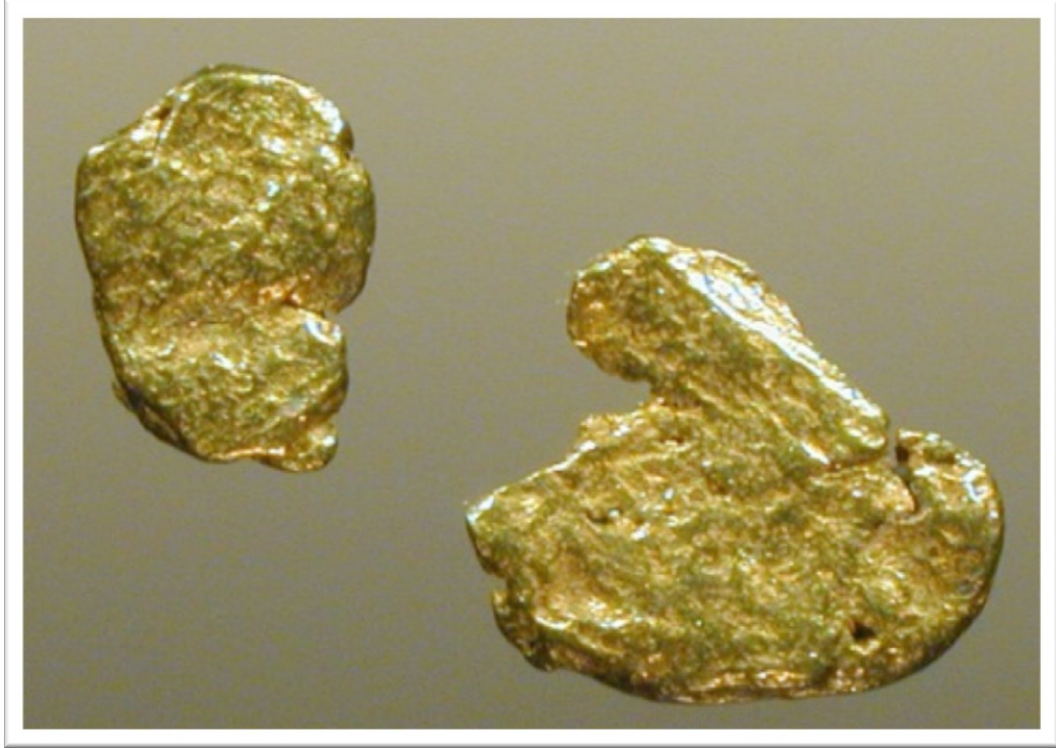
Obryza kelimesi o zaman kadar kullanılır olmalı ki Yunanca'ya bu yolla geçmiş olmalıdır. Sardes'te kentin içinden geçen Paktolos (Sard) Çayı'nın doğu yakasından Lydia altın rafinerilerine ait bir atölye ortaya çıkarılmıştır. Etrafı yaklaşık 20-25 metre duvarla çevrili bu atölyede tavlama işlemi için ocaklar, içinde maden ergitilen birçok kap, yani kal potaları bulunmuştur. Bu belgeler, altının kal işlemiyle elde edildiğini kanıtlamaktadır. Antik Sardes rafinerisi, M.Ö. 600- 500 tarihleri arasında faaliyet göstermiştir. Altın atölyelerinin bulunduğu alanın ortasında ana tanrıça Kybele'nin sunağı vardır. Altın işçileri tanrıçanın koruması altında olmalıdır. Altın rafine etme sırasında, eğer içinde gümüş varsa diğer bileşik metallere ayırmak için kurşun eklenir; gözenekli yapılmış pişmiş toprak potada, kömür ateşi üzerine eritilir. Kurşun ve varsa diğer metaller hava akımı sayesinde okside edilerek uçmaları sağlanır veya bu metaller potanın kenarına yapışır. Geriye saf altın tortusu kalır. İçinde gümüş varsa iki metal birlikte tortu bırakır. Gümüşün altından ayrılması için iki yöntem vardır. Tuz veya organik bir madde ile gümüş karışımı altın, potada kaynatılır, Tuz, gümüşün pota tarafından emilmesini sağlanmaktadır.

“Mısırlı madenciler altını kurşun, tuz ve arpa kabukları ile birlikte ısıtarak istenmeyen metalleri ve gümüşü altından ayırmışlardır. Sülfür işlemi ile ayırmada sülfür ve antimuan sülfür karışımı, maden ile potada kömür ateşi üzerinde ısıtılır. Bu sırada gümüş, gümüş sülfürde dönüşerek potada yüzeyde birikir ve kolayca alınır. M.Ö. 14.yüzyılda Mısır Amarna mektuplarında bu işleminden söz edilmektedir. Altının saflığını denemek için mihenk taşı kullanılırdı. Anadolu ve yakın çevresinde altın madenleri bulunmaktaydı.”¹¹⁴

113 MERİÇBOYU, Akyay Yıldız- Antikçağ'da Anadolu Takıları Akbank Kültür ve Sanat Kitapları:69 İstanbul 2001 ss:16.

114 MERİÇBOYU, Akyay Yıldız- Antikçağ'da Anadolu Takıları Akbank Kültür ve Sanat Kitapları:69 İstanbul 2001 ss:16.17.18.19

Doğada oldukça az bulunur, hiçbir doğal koşullardan etkilenmez, parlaklığını sonsuza kadar korur ve kolayca işlenebilen bir metaldir. Birçok efsanede tanrılar ile özdeşleştirilmiştir. Ayrıca altın tapınaklarda tapınma aracı olarak da kullanılmıştır. Altına duyulan tutku, o kadar güçlüdür ki, savaflara bile neden olmuştur. Midas efsanesi, Altın Post mitosu ve birçok efsane örneği mevcuttur. Güç ve görkemin simgesidir. Altını kutsal gördüklerinden, çoğu toplumda ölü gömülerinin yanlarına altından yapılmış değerli nesneler koymaktaydılar. Bu altın takılar, alın bantları, göz ve ağız kapatan ince altın şeritler, ölü hediyeleri olarak mezara sunulmuştur. Altın gibi değerli bir metal olan gümüşün, parlak ve yansıtıcı olma özelliğiyle, kötülüklerden korunduklarına inanmışlardır. Eski çağlarda gümüş, ekonominin temeli olan ikinci değerli madde olarak anılmaktadır.



Şekil 83 Eskişehir Arkeoloji Müzesi, Hellenistik Dönem, Altın Parçalarına örnek

ALTIN:

Antik gemoloji yazarı Plinius'un da belirttiği şekilde, antik isimi Paktolos olan (Gediz) nehrindeki altının varlığı, Lydia başkenti Sardes'de yapılan kazılar sonucunda

doğrulanmış ve altının ergitilerek kazanıldığı atölyeler Paktolos nehri kenarında yapılan kazılarla ortaya çıkarılmıştır.

“Takılarda çok kullanılan doğada serbest halde bulunabilen, kolay işlenen ve okside olamayan bir metaldir. Nehir yataklarında kuvars ile karışık döküntü taneler halinde bulunur ve yıkanmak suretiyle kuvarstan ayrılır. Altın, gümüş ve bakırla karışık olarak da bulunur. Önceleri doğal alaşımlar saflaştırılmadan kullanılmışlardır. Yüzde 20 oranında gümüş bulunan altın alaşımına beyaz altın veya electrum adı verilir. Arkeolojik araştırmalara göre altın ilk kez Anadolu’da saflaştırılmıştır. Ergitme sözcüğünün karşılığı Yunanca **obryza** kelimesinin Hititçe’ye geri gidişi de bu işlemin kökeninin ne kadar erken olabileceği konusunda bir fikir vermektedir. Altın ustaları bu ignotları dövüp salih (yaprak) haline getirerek takıların yapımında kullanırlar. Salihalar daha da inceltilerek varak haline getirilmek istenirse, iki taraflı kösele veya abanoz ağacı arasına konularak dövülür ve inceltilir. Doğada bulunan elektronu ayrıştırarak altın ve gümüş elde etmekte kullanılan yöntemlerden biri de semertasyon (cementation) olarak isimlendirilir. Bu yöntemde önce elektron, plaklar haline getirilir ve sonra da üzerlerine tuğla tozu ve tuz karışımı ile örtülür”¹¹⁵

GÜMÜŞ:

Gümüş çok eski zamanlardan beri bilinmekle birlikte yine de altın ve bakırdan sonra keşfedilmiştir. Altın az olmasına rağmen, dünyanın her yanına yayılması sebebiyle daha önce kullanılmaya başlanmıştır. Ayrıca tabii halde gümüş az olup, çok derinlerde bulunuyordu.

“Gümüşün M.Ö. 3100 yıllarında Mısırlılar ve M.Ö. 2500 yıllarında Çinliler ve Persler tarafından kullanıldığı belirtilmiştir. Yunan tarihinde Atina'daki gümüş madenlerine rastlanır. MÖ 800 yıllarına doğru gümüş, Nil nehri havalisinde para olarak kullanılmaya başlanmıştır. Gümüşü ilk olarak Romalıların işlemeye başladıkları iddia edilmektedir. Endüstri ilerledikçe daha karışık ve saf olmayan gümüş filizleri üzerinde çalışılmaya başlandı. Bugün gümüş büyük bir nispetten bakır, kurşun ve çinko

115 BİNGÖL Işık R.F - Anadolu Medeniyetleri Müzesi Antik Takılar- Kültür Bakanlığı Yayınları Ocak 1999 S:19

üretimindeki yan ürünlerden elde edilir. Gümüş, tarihte çeşitli yöntemlerle cevherlerinden ayrılmıştır. En eski metotlardan biri, kurşunla karıştırma yöntemidir. Bu yöntemde gümüş cevherleri veya saf olmayan gümüş ürünleri kurşun veya kurşun filizleriyle basit bir fırında eritilir ve gümüş-kurşun karışımı elde edilir. Buradan da kolay bir şekilde saf gümüş kazanılır. Diğer bir yöntem de, amalgama metodudur. Çamur haline getirilen gümüş cevherleri, tuz ve civayla muamele edilerek, elementle gümüş elde edilir. Bundan başka, siyanat yöntemi gibi başka gümüş elde etme yöntemleri de geliştirilmiştir.”¹¹⁶

“Altın gibi mücevhercilikte kullanılan kıymetli bir madendir. Genellikle doğada Galena cevheri denilen kurşun ve gümüş karışımı halindedir. Saflaştırma metodu yine ilk kez M.Ö. 3.binde Anadolu’da uygulanmıştır. Cevher önce basınçla ezilmiş. Sonra yıkanmış ve elenmiştir. Tabii ki altının rafinerisi sırasında da bir miktar gümüş elde edilmiştir. Daha sonra altında olduğu gibi kalıplanarak ingot haline getirilmiştir.”¹¹⁷

DEMİR:

Demirin ilk kullanımına dair işaretler, mızrak uçları, bıçak ve süs eşyası şeklinde olup Sümerlere ve antik dönem Mısırlılara kadar (yaklaşık MÖ 4000 yılları) dayanmaktadır. Demirin kolay korozyona uğraması nedeniyle altın ve gümüşten yapılan nesnelere kıyasla çok eski tarihlerde demirden yapılan nesnelere daha az rastlanır, Giza, Mısır’da bulunan ve MÖ 3500 yıllarına ait olduğu tahmin edilen bazı demir boncukların meteor taşlarından yapıldığı düşünülmektedir. Daha sonraları MÖ 2000 yıllarında özellikle Mezopotamya ve Anadolu civarında ergitilmiş demirden yapılmış objeler daha çok görülmeye başlanır. Bu objelerin içeriğinde nikel rastlanmaması da meteor taşlarından yapılmadıklarının bir göstergesidir. Ancak bunların kullanımlarının daha çok törensel olması, demirin o çağlarda altından bile daha pahalı olmasından dolayıdır.

¹¹⁶ <http://tr.wikipedia.org/wiki/Gümüş> (erişim tarihi: 5 Nisan 2013)

¹¹⁷ BİNGÖL Işık R.F - Anadolu Medeniyetleri Müzesi Antik Takılar -Kültür Bakanlığı Yayınları Ocak 1999 Ankara s:19

“İlyada'da savaş silahları bronzdan yapılmasına karşın demir ingotlar ticarete kullanılmaktadır. Bazı kaynaklara göre o çağlarda demir, bakır'ın saflaştırılması sırasında bir yan ürün olarak ('sünger demir') ortaya çıkmakta ve devrin metalürji bilgisi, demiri yeni baştan üretmeye MÖ 1600 ile MÖ 1200 yıllarına gelindiğinde demirin Orta Doğu'da giderek artan bir şekilde kullanıldığı görülür, fakat gene de bronzun yerini alamaz. MÖ 1200 ile MÖ 1000 yıllarında Orta Doğu'da, araç-gereç ve silah yapımında bronzdan demire hızlı bir geçiş yaşanmasının ardında demir işleme teknolojisinde kaydedilen bir gelişme değil, bronz yapımında kullanılan kalayın arzında yaşanan kesinti yatmaktadır. Dünyanın değişik yörelerinde değişik zamanlarda yaşanan bu geçiş süreci, yeni bir çağın, 'Demir Çağı'nın başlangıcının işareti olmuştur”¹¹⁸

BAKIR:

“Parlak sarımsı rengi ile gün ışığında hemen fark edilebilen altın, ilk fark edilen madenlerin başında gelmesine karşın, Anadolu insanı tarafından yaklaşık 10.000 yıl önce işleyip değişik alet ve takı yapımında kullandıkları bakır, metalürjinin ilk dalı olarak kabul edilmiştir. Buralarda yaşayan halk, yaşamlarını sürdürdükleri alanlarda buldukları nabit (doğal) bakırı toplayıp, bunlardan delici, boncuk gibi küçük alet ve süs eşyası yaptıkları görülmüştür. Bu dönemin önemli yerleşmelerinden biri olan Çayönü’nde ele geçen buluntular, M.Ö. 7. binlerde bakıra dayalı bir endüstrinin olduğuna işaret etmiştir. Çayönü yerleşim yerinde “Kafataslı Yapı” olarak bilinen yerleşme yerinde ele geçen bakır bir boncuk, erken evrelerden itibaren madenlerin tavlandığını ve dövme tekniğinin de bilindiğini göstermiştir.”¹¹⁹

Tunç Çağında, antik Anadolu topraklarında yaşayan medeniyetlerin “maden sanatında” erişmiş oldukları düzeye tanıklık eden en somut verilerdir. Erken Tunç Çağı'nı başlamasıyla birlikte bakıra bir miktar kalayın karıştırılmasıyla elde edilen Bronz, döküm tekniklerinde yeni bir dönem teşkil etmektedir. Bakıra göre daha sağlam ve gösterişli bir alaşım olan tunç, hemen her alanda kullanılmıştır.

¹¹⁸ <http://tr.wikipedia.org/wiki/Demir> (erişim tarihi: 6 Nisan 2013)

¹¹⁹ BAŞAK, Oktay - TAŞ ÇAĞI'NDAN TUNÇ ÇAĞI'NA ANADOLU'DA MADEN SANATININ GELİŞİMİ VE KULLANIMI Yüzüncü Yıl Üniversitesi Van Gölü Çevresi Kültür Varlıklarını Araştırma ve Uygulama Merkezi ss:20, 21, 22

“Tunç Çağı’ndaki metalürjik gelişmeler, metal eserlerin çeşitliliğini ve sayısını artırmıştır. İlk Tunç Çağı II de, önceki dönemlerde kullanılan açık kalıpla dökümün yanı sıra, kapalı kalıpla döküm eserlerin üretimine geçilmiş olması, eserlerin sayısında artışa yol açtığı gibi, nitelik olarak da olumlu katkı sağlamıştır. Döküm tekniğindeki bu gelişmeler, özellikle 2. binde yaygın bir şekilde kullanılacak olan çoklu kalıpların ortaya çıkmasıyla daha da hız kazanacaktır Eserler ana hatlarıyla şekillendirildikten sonra kullanılan madene göre soğuk veya sıcak dövülerek birtakım aletler kullanılarak son şekilleri veriliyordu.”¹²⁰

b. Antik Dönem Yarı Değerli Taşlar

Antik Dönem insanları nesnelerin tılsımlarına inandıklarını daha önceki yazılarımda da değinmiştim. Bu sebeple yarı değerli taşların kullanımı oldukça fazla tercih edilmektedir. Antik mısır takılarında başlayarak tüm iç Anadolu- ege kültürlerinde ayrıca kültürlerin etkileşimi ile ortaya çıkan pers-greko sanat üslubunda da yarı değerli taş kullanımı dikkat çekmektedir.

Yarı değerli taşların kuyumculukta iki ana işlevi vardır. Bunlardan birisi altın ve gümüş takılarda yüzük taşı ve taş kakma olarak kullanılmasıdır. Diğer işlevi ise ziynetten ayrı olarak boncuk, gerdanlık sarkaçları, mühür, yüzük ve bazen de bilezik yapılmasıdır. Yarı değerli taşların süsleyici unsurları yanında her bir taşın sihirli oluşu ve kendine özgü gücünü olduğu inancı da yaygındır. Anadolu’da yarı değerli taşla altının birlikte kullanıldığı en erken örnekler Alacahöyük mezarlarında bulunmuştur. Altının yanında Necef ve kırmızı akik boncuklar kullanılmıştır. M.Ö. 3.bin yılın ikinci yarısına tarihlenir. Bu çağda sadece altından yapılmış takılar da vardır.

“Mısır ve Mezopotamya’da M.Ö.3.bin yılda, altın ve yarı değerli taşların bir arada kullanıldığı sayısız eser bulunur. Anadolu’da yarı değerli taşların yaygın kullanımı Akhaemenid Devleti’nin egemenliği ile başlamaktadır. Yunanistan, Ege Adaları ve

¹²⁰ BAŞAK, Oktay - TAŞ ÇAĞI’NDAN TUNÇ ÇAĞI’NA ANADOLU’DA MADEN SANATIN GELİŞİMİ VE KULLANIMI Yüzüncü Yıl Üniversitesi Van Gölü Çevresi Kültür Varlıklarını Araştırma ve Uygulama Merkezi ss:20, 21, 22,

İtalya’da bulunmuş yarı değerli taşlarla süslü takılar, özellikle Skrabe yüzükler Akhaemenid topraklarındaki kuyumcu atölyelerinde, Hellen zevkine uygun tarzda yapılarak bu ülkelere satılmıştır. Bu tip takıların belki bir kısmı Batı’daki atölyelerde de yapılmış olabilir. Hellen dünyasında yarı değerli taşların yaygın kullanımı Hellenistik Dönem ile birlikte başlar.”¹²¹



Şekil 84 Akik boncuk kolye, Kıbrıs, Cesnola Koleksiyonu, M.Ö.5.y.y. Metropolitan Müzesi¹²²

121MERİÇBOYU Akyay, Yıldız - Antikçağ'da Anadolu Takıları - Akbank Kültür ve Sanat Kitapları: 69 - İstanbul 2001 S:19

122 <http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130003187?rpp=20&pg=1&ft=agat&when=1000+B.C.-A.D.+1&pos=2> 15.06.2013

AGAT: “(Akik) Farklı renkte bantlara sahip kalsedondur. Bantlar paralel, dalgalı konsantrik daireler şeklindedir. Renkleri beyaz, soluk kahverengi, mavimsi vb.dir. İsmi Sicilya’daki Achates nehrinden almaktadır. Bu nehir boyunca agatlar bulunmaktadır. Oluşumuyla ilgili iki teori öne sürülmüştür. Hiç birisi agat oluşumunu tam açıklamamaktadır. Değerli taş olarak agat üreten ülkeler şunlardır: Mısır, Hindistan, Sicilya, Almanya, Brezilya, ABD, İskoçya, Uruguay.”¹²³

“Akiğin, tehlikelerden, korkaklıktan, nazardan koruduğu, uykusuzluk çekenlere iyi geldiği söylenir. Bedeni ateşlediğine, insanın gücünü tazelediğine inanıldığından, bu taş Ateş Taşı da denmiştir. Eski Romalıları bakılırsa, tılsımlı güçlerini göstermesi isteniyorsa, akik taşı yüzük takılması gerekir. Eski Roma’dan 2000 yıl sonra, bir İngiliz şiirinde de akik taşına övgüler düzülmesi, bu inanın günümüze değin uzandığını göstermektedir.

Dünyaya yazın gelen çocuklar,
Aylardan hazıranda doğanlar,
Parmaklarına taktıkları akik yüzüklerle
Uzun yaşarlar, sağlık ve varlık içinde.”¹²⁴

Bir inanışa göre, akik özellikle toprağın korunması beslenmesi açısından önem taşır. Parmağına akik taşından yüzük takan bahçıvanın bahçesinde dünyanın en güzel çiçekleri açar; sabanının kenarına akik iliştiren çiftçinin ekinleri göğe erer. Ortadoğu’nun bazı yörelerinde ise, akik taşının, defnelerin gömülü olduğu yerlerin bulunmasına yardımcı olduğuna inanılır.

“Doğada bol bulunan, yarı değerli silis mineralidir. Değişik renklerde mat ya da saydam şeritler halinde katmanlaşmış bir kalsedon türü olan agatın temel yapısı kuvarstır. Beyaz, gri, mavi, kahverengi, sarı ya da kırmızı renklerde olur. Aynı taş horizontal olarak kesilirse cameo yapımında kullanılır.”¹²⁵

123 AYDIN Nihal - Tabiat Tarihi Müze Müdürlüğü yayını - MTA-Değerli Taşlar- Nisan 1992 ANKARA S:17

124 P Dergisi- Sayı17 Bahar 2000- ÇAĞLAR BOYUNCA TAKI VE MÜCEVHER- Taşlar ve Simgeleri S:131

125 BİNGÖL Işık, Anadolu Medeniyetleri Müzesi Antik Takılar, Kültür Bakanlığı Yayınları- Ocak 1999- Ankara- S:21



Şekil 85 Amatist sıvama taş küpe, Altn, M.Ö. 5.y.y. civarı, Kıbrıs, Metropolitan Müzesi¹²⁶

AMETİST: “Kuvarsın mor, eflatun türüdür. İsmi Yunanca Amethystos’dan gelmektedir. Bu sarhoş olmayan, sarhoşluktan koruyan olarak çevrilebilir. Ametistin renginin nedeni bilinmemektedir. Genellikle bu rengi manganezin varlığından ileri geldiğine inanılmaktadır, fakat analiz sonuçları kesin değildir. Değerli taş olarak ametist

¹²⁶ <http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130003842?rpp=20&pg=1&ft=amethyst&when=1000+8.C.-A.D.+1&pos=1> 15.06.2013

üreten ülkeler şunlardır: Rusya, Brezilya, Uruguay, ABD, Kanada, Hindistan, Madagaskar, Rodezya Japonya, İngiltere, İrlanda, Çin, Avustralya, Güney Afrika.”¹²⁷

“Eski Yunan düşünürü Aristoteles, -mor yakut- diye de bilinen yarı değerli bir taş olan ametist ile -ayıklık- arasındaki ilişkiyi, mitologyadan yola çıkarak anlatır: Şarap ve coşkunluk tanrısı Diyonyosos, onuruna düzenlenen bir bolluk ayininde sarhoş olmuş; tutmuş Amethyst adında genç güzel bir orman perisine saldırmış. Kızcağız, umarsız, kendisini azgın Dionysos’un elinden kurtarması için Erdenlik Tanrıçası Artemis’e yalvar yakar olmuş. Tanrıça Artemis de, o saat, Dionysos’un kaba saba ellerinde pırıl pırıl parıldaayan bir mücevhere dönüştürmüş orman perisini. O zaman, Dionysos, ansızın ayrılıvermiş ve yaptığından çok utanmış. Kendini bağışlatmak için, parlak taş, en sevdiği şarabın menekşe rengini vermiş; bundan böyle, bu taşı taşıyan kadınlar ve kızlar benim sarhoşça saldırılarımdan korunacak diye de ant içmiş.”¹²⁸

AKUAMARİN: “Denizin berrak sularını andıran bu sluk mavi-yeşil taş, Duru taş diye de bilinir. Üzerinde taşıyan zihin açıklığı verdiği, gevşetip rahatlattığına, gündelik baskılardan kurtardığına inanılmıştır. Kimi yörelerde Cesaret Taşı da denen akuamarinin, takıları daha gözü pek kıldığına, özellikle ölümü yüreklilikle karşılamasını sağladığına gereksiz karamsarlıklara kapılmayı önlediğine de inanılır.”¹²⁹

Bugün hâlâ, uyuşturucuların ayartıcılığına karşı koruyucu özellikler taşıdığı, nazarlıklarda kullanıldığında insana huzur verdiği ve yapay uyarıcılara duyulan gereksinimi ortadan kaldırdığı söylenmektedir.

“Adı Latincedeki -Aqua (su)- ve -Mare(deniz)- kelimelerinden gelir. Akuamarinin farklı tonları değişik isimlere sahiptir. İçindeki demir, akuvamarine neredeyse fark edilmeyen soluk maviden güçlü deniz mavisine kadar olan rengini verir.”¹³⁰

127 AYDIN Nihal - Tabiat Tarihi Müze Müdürlüğü yayını - MTA- Değerli Taşlar- Nisan 1992 ANKARA S:17

128 P Dergisi- Sayı17 Bahar 2000- ÇAĞLAR BOYUNCA TAKI VE MÜCEVHER- Taşlar ve Simgeleri S:131

129 P Dergisi- Sayı17 Bahar 2000- ÇAĞLAR BOYUNCA TAKI VE MÜCEVHER- Taşlar ve Simgeleri S:131

130 GÖZEN Aylin- İstanbul'un 100 Mücevheri Ve Sanatçısı- İstanbul'un Yüzleri Serisi-39 /İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. yayınları İstanbul 2010 S:153



Şekil 86 Altın, Beril, Granat Küpe, Hellenistik Dönem, M.Ö. 2.-1.y.y. civarı, 176. Galeri, Metropolitan Müzesi¹³¹

BERİL: “İhtiyar Plinius’a göre Beril’in daha çok Hindistan ve Yukarı Mısır’da işletildiğine dair izler vardır. Yahudilerin büyük rahiplerinin göğüslüğünü süsleyen on ikinci taş. Hristiyanlar bu taşı, kutsal cumartesileri ateş tazelemek için kullandılar. Ortaçağda tabii veya yapma kristallere beril denirdi; bunlardan gözlük ve berilistik denen, kehanette kullanılan sihirli ayna yapımında faydalanılırdı.”¹³²

Beril, bazen büyük boyutlarda altıgen billûrlar halinde bulunur; şeffaftır, mücevher olarak kullanılır; berilin renksiz, pembe, sarı, gök mavisi, çeşitleri vardır. Hoş

¹³¹ <http://www.metmuseum.org/collections/search-the-collections/130003301?rpp=20&pg=1&ft=beryl&img=1> 15.06.2013

¹³² MEYDAN LAROUSSE BAS-CAM 3. CİLT BER S: 124

bir yeşil rengi olan zümrüt en kıymetli çeşitleri vardır. Hoş bir yeşil rengi olan zümrüt en kıymetli çeşididir. Bu taş çeşitleri berilyum maden cevherini meydana getirir

ELMAS:

M.Ö. 800 yıllarında Hindistan'dadır. Tarihin büyük kısmında, elmaslar nehir yatakları yakınlarından ve bu çevredeki toprak yüzeyinden çıkarılmıştır.

“Büyüleyici pırıltısıyla eski zamanlardan beri kralların taşı olan pırlanta, karbon grubundandır. Adı, Yunancada -yenilmez- anlamındaki **adamas**'tan gelir. Yüzyıllar boyunca pırlantaya yönelik pek çok efsane anlatılmıştır. Gücü ve yenilmezliği anlattığına inanıldığı için 14.yüzyıla kadar özellikle krallar pırlanta taşıyabilmiştir. 14.yüzyıldan itibaren Avrupa'nın bazı bölgelerinde, inciyle birlikte mücevherde kullanılmaya başlamıştır. Yaygın bir inanişaya göre pırlantanın günümüzdeki gibi ölümsüz aşkın sembolü haline gelmesi, 1477 yılında Avusturya arşidükünün nişanlısına nişan yüzüğü olarak hediye etmesiyle başlamıştır. Brezilya ve 1866'nın başlarında Güney Afrika'nın büyük yatakları keşfedilmiştir. Rusya da büyük elmas yataklarının bulunduğu ülkelerden biridir.”¹³³

133 GÖZEN Aylin- İstanbul'un 100 Mücevheri Ve Sanatçısı- İstanbul'un Yüzleri Serisi-39 /İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. yayınları İstanbul 2010 S:150



Şekil 87 Altın Granat ve Akik küpe ve kolye, Geç Hellenistik Dönem, M.Ö. 1.y.y., 163. Galeri Metropolitan Müzesi¹³⁴

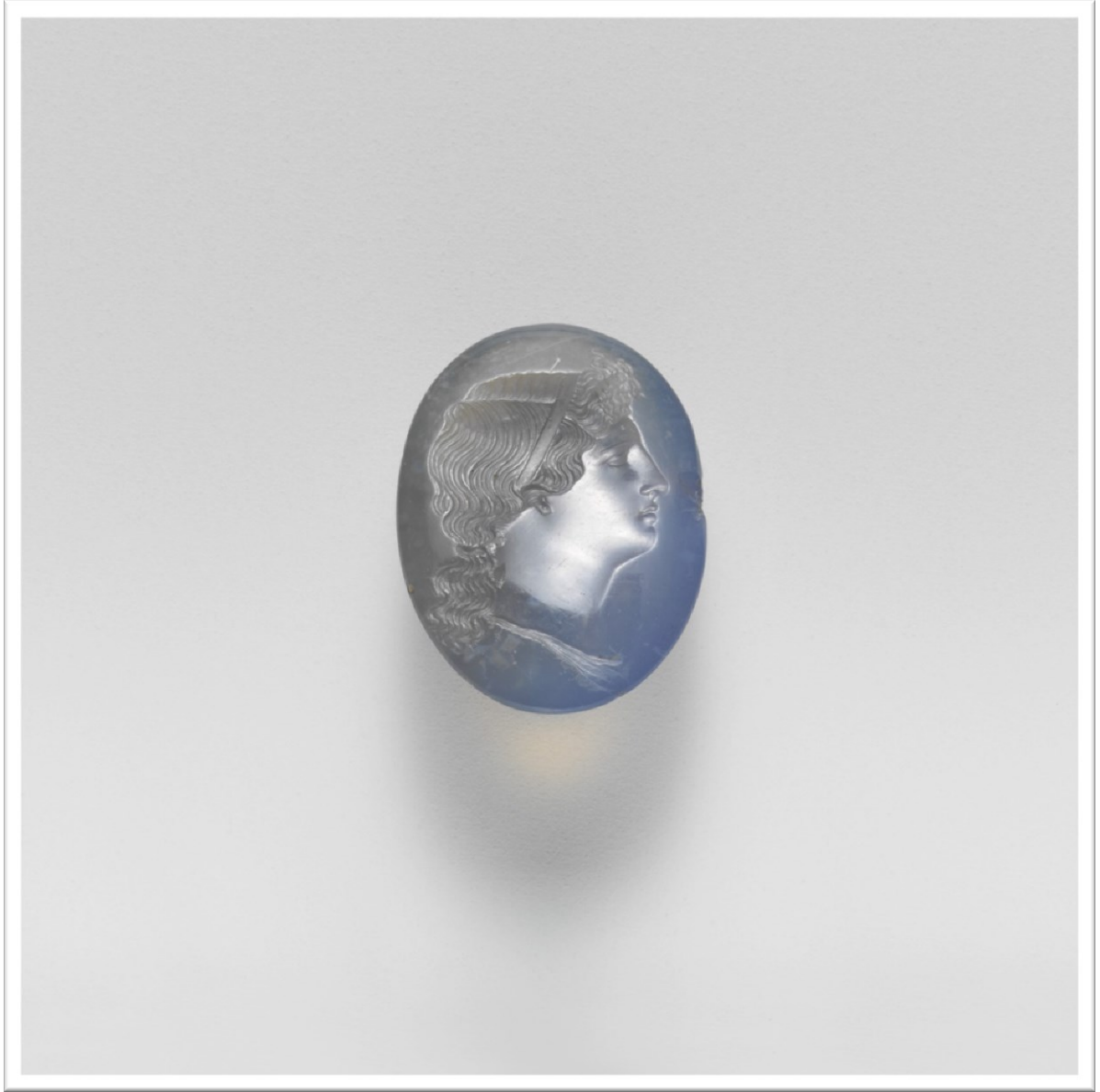
GRENA:

Kolye ve Küpeden oluşan bu sette, Cabochon granat taşı ile dekore edilmiştir. Küpelerin halkaları kapalı olarak durmaktadır. Kulak arkasından geçme sallantılı küpe olarak kullanılmış olabilir.

“Çeşitli minerallerin silikatlarıdır. Sertlik derecesi 6,5,-7,5’tur. Anadolu’da vardır. Genelde kırmızimsı, kahverengi ve morumsudur. Kırmızı renkleri Hellenistik ve Roma dönemlerinde kullanılmıştır.”¹³⁵

¹³⁴ <http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130016703?rpp=20&pg=1&ft=garnet&pos=3> 15.06.2013

¹³⁵ BİNGÖL Işık, Anadolu Medeniyetleri Müzesi Antik Takılar, Kültür Bakanlığı Yayınları- Ocak 1999- Ankara- S:21



Şekil 88 Oval Kalsedon taşı, Hellenistik dönem, M.Ö. 2.y.y., Yunan, 163. Galeri Metropolitan Müzesi¹³⁶

KALSEDON: “-Anadolu'da Hititlilerden bu yana (belki de daha öncelerinden) kullanılan Kalsedon taşının uluslararası adı Romalılar dönemindeki ihracat sırasında ilk kez kullanılmıştır.- Romalılar döneminde İstanbul'un bugünkü Kadıköy limanından sevkiyatı yapılan taş, adını limandan aldı. Chalcedon, Kadıköy'ün o dönemki adıydı. Üsküdar kadar meşhur olan bir başka semt de aynı yakadaki Kadıköy ya da çağlardaki

¹³⁶ <http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130014964?rpp=60&pg=1&ft=chalcedony&when=1000+B.C.-A.D.+1&pos=31> 15.06.2013

söylenişiyile Chalcedony'dir (Kalsedon), yani Anadolu'nun 'Mavi Altın'ı ki ismini Romalılar döneminde ihraç edildiği limandan alan mavi taştır bu. Çin kaynaklarında Chalsedon rivayete göre insanların ilk mücevher taşıdır. Ruh besleyici ve inancı güçlendirici özelliği vardır. Tanrılar tarafından gönderildiğine inanılan taş, başarı ve gücün sembolü olarak kabul ediliyor. Bu taşta sahip olanların uyku sorunu yaşamadığı ve güzel rüyalar gördüğü rivayet edilir. Sahiplerini felaketlere karşı koruduğuna inanılır. Kalsedon, hukukçu taşı olarak bilinen Kalsedon, rivayete göre Roma'lı avukatlar tarafından Kolye olarak kullanılmış ve bu kolyeler sayesinde davaları kazanırlarmış. Anadolu tarihinde ticari ilişkiler MÖ 3000 yıllarında başlamıştır. Ticaret sonradan Mısır, Mezopotamya, Kafkasya ve Trakya'dan devam etmiştir. Anadolu'nun ilk ihraç ürünleri değerli taşlar ve diğer işlenmemiş materyallerdir. Neolitik çağ boyunca, Orta Anadolu'dan gelen Obsidian taşı Kıbrıs ve Mezopotamya'ya satılmıştır. İlerleyen yıllarda, Anadolu metalürjisi başladı ve altın çağına erişti. Soylular ve şehir sakinleri dekoratif aksesuarlar ile ilgilenmeye başladılar.”¹³⁷

137 <http://www.kalsedon.com.tr/tasintarihi> (erişim tarihi: 27/Mart/ 2013)



Şekil 89 Sard Kolye ucu, M.Ö. 5.y.y. civarı, Kıbrıs, Cesnola Koleksiyonu, Metropolitan Müzesi¹³⁸

KARNEOL: “(SARD TAŞI) Silis minerali kalsedonun yarı saydam ve yarı değerli bir türüdür. Kırmızı kahverengi, sarı ve et kırmızısı renklerde dir. Sarı tonlarında olanın karnelyen, kırmızı olanlara sard denilmesine karşın, karnelyen sözcüğü genelde her ikisi için de kullanılmaktadır. Özellikle Yunan ve Roma dönemlerinde yüzük ve mühürlerde kullanılmıştır.”¹³⁹

¹³⁸ <http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130003585?rpp=20&pg=1&ft=sard&pos=2> 15.06.2013

¹³⁹ BİNGÖL Işık, Anadolu Medeniyetleri Müzesi Antik Takılar, Kültür Bakanlığı Yayınları- Ocak 1999- Ankara- S:23

LAPİS-LAZULİ:

“İsmi İran dilindeki lazward’dan gelmektedir. Bu kelime mavi olarak çevrilmektedir..”¹⁴⁰



Şekil 90 Lapis Lazuli Konik Mühür, Neo-Babil Dönemi, M.Ö. 7.-6.y.y. Mezopotamya Kültürü, Metropolitan Müzesi¹⁴¹

“Kuyumcuların binlerce yıldır işledikleri lapis lazuli (lâcivert taşı), kimi uygarlıklarda Gece Taşı ya da Hakikat Taşı diye adlandırılmıştır. Özellikle eski Mezopotamya uygarlıklarında, koyu mavi ya da lâcivert renginden ötürü Cennet Taşı da denen ve gökyüzünün ve cennetin simgesi sayılan lapis lazuli, tapınakların tavanlarının bezenmesinde kullanılmıştır. Bu taşın çok değişik koruyucu özellikleri olduğuna inanılır. Ama özellikleri olduğuna inanılır. Ama özellikle depresyon, acı ve üzüntüyü aldığı, sadakat, sevgi ve ruh duyarlılığını arttırdığı söylenir. Eski Mısır’da, çocukları, akraba

140 AYDIN Nihal - Tabiat Tarihi Müze Müdürlüğü yayını - MTA-Değerli Taşlar- Nisan 1992 ANKARA S:20

141 <http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/30006382?rpp=60&pg=1&ft=lapis+lazuli&when=1000+8.C.-A.D.+1&pos=18> 15.06.2013

arası evliliklerden kaynaklanan zihinsel bozukluklardan korumak amacıyla da kullanılmıştır.”¹⁴²

Rengin dolayısıyla, gözün mavisiiyle ilişkilendirilmiştir. Keskin gözleri simgelediği de düşünülmüştür. Eski Çin’de lapis lazulinin görüş gücünü simgelediğine inanılır; göz hastalıklarını iyileştirdiği düşünülürdü.



Şekil 91 Wahibre isimli bokböceği, I.Psamtik veya Apries dönemi, Son dönem hanedanı, M.Ö. 664-525, ONYX Metropolitan Müzesi¹⁴³

¹⁴² P Dergisi- Sayı17 Bahar 2000- ÇAĞLAR BOYUNCA TAKI VE MÜCEVHER- Taşlar ve Simgeleri S:133

ONİKS: “Silis minerali agatın yarı değerli taş niteliğindeki türüdür. Birbirini izleyen siyah ve beyaz tabakalı bir yapıya sahip olan oniks, kolayca katmanlarına ayrılabilirdiği ve iyi bir renk zıtlığı oluşturduğu için kameo yapımında kullanılır.”¹⁴⁴

PLASMA: “Silis minerali kalsedonun saydam olamayan, minik taneli veya lifli, yarı değerli bir türüdür. Beyaz, sarımsı, yeşil renkte olup Hellenistik ve Roma dönemlerinde kullanılmıştır.”¹⁴⁵

143 http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/100050623?rpp=20&pg=1&ft=* &when=1000+B.C.-A.D.+1&what=Onyx&pos=4 15.06.2013

144 BİNGÖL Işık, Anadolu Medeniyetleri Müzesi Antik Takılar, Kültür Bakanlığı Yayınları- Ocak 1999- Ankara- S:23

145 BİNGÖL Işık, Anadolu Medeniyetleri Müzesi Antik Takılar, Kültür Bakanlığı Yayınları- Ocak 1999- Ankara- S:23



Şekil 92 İnci ve Safir Altın küpe, M.S. 6.-7.y.y. Bizans Dönemi 301. Galeri Metropolitan Müzesi¹⁴⁶

146 <http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/170003892?rpp=20&pg=1&ft=sapphire&when=A.D.+500-1000&pos=1> 15.06.2013

SAFİR: “Gökyakut diye de bilinen safir, tarih boyunca kralların ve hükümdarların kötülük, ihanet ve büyülerden korunmak, düşmanları etkisiz kılabilme amacıyla takmış oldukları kutsal bir taştır. Aynı zamanda, çok çeşitli hastalıklara, özellikle de göz hastalıklarına iyi geldiği söylenir. Simyacılar, bu taşın panzehir özellikleri taşıdığını söylemişlerdir. Yaygın bir inanışa göre, safir nazarlık zihin açıklığı verir, kafa karışıklığını ortadan kaldırır, sinir hastalıklarını iyileştirir. Anonim bir Victoria dönemi şiiri de bunu doğrulamaktadır:

Güz yaprakları eylül yeliyle
Savrulurken doğan kızlar,
Akılları uçup gitmesin diye
Alınlarına safirler taksınlar.

Bir zamanlar Yıldız Taşı ya da Kader Taşı diye de adlandırılan yıldızlı safirlerin ise, özellikle âşıkları koruyan özel güçler taşıdıklarına inanılırdı.”¹⁴⁷

Bu değerli taş, herkesi büyüleyen koyu mavi akşam renklerinden bir yaz gününün parlak mavi rengine kadar göklerin hemen hemen tüm tonlarını yansıtır. Ancak, çok az bilinmesine rağmen, beyaz, sarı, pembe, turuncu ve mor gibi, mavinin dışında başka hemen hemen her renkte de bulunur.



Şekil 93 Bebek Harpocrates, Sardoniks, Geç Hellenistik, M.S.1.y.y. Yunan Kültürü, Metropolitan Müzesi¹⁴⁸

148 <http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130008737?rpp=20&pg=1&ft=Sardonyx&pos=6> 15.06.2013

SARDONİKS: “Silis minerallerinden kalsedonun açık kahverengi ile koyu kahverengi arasında değişen renklerde yarı saydam bir türüdür. Mühürlerde daha çok kullanılmıştır. Yunan Etrüks ve Roma dönemlerinde görülür.”¹⁴⁹

STAETİTE: “(Sabun Taşı) Magnezyum silikat, hidrat türünden, mat, sertlik derecesi 1’dir. Beyaz, gri, mavi, yeşil, kahverengi, sarı renklerde dir. Daha çok mühür yapımında kullanılmıştır.”¹⁵⁰

149 BİNGÖL Işık, Anadolu Medeniyetleri Müzesi Antik Takılar, Kültür Bakanlığı Yayınları- Ocak 1999- Ankara- S:23

150 BİNGÖL Işık, Anadolu Medeniyetleri Müzesi Antik Takılar, Kültür Bakanlığı Yayınları- Ocak 1999- Ankara- S:23



Şekil 94 Topaz Yüzük taşı, M.Ö. 1.y.y., Hellenistik Dönem, 171. Galeri Metropolitan Müzesi¹⁵¹

TOPAZ: “Flüorlu alüminyum silikat mineralidir, saydamdır. Renksiz, sarı, mavi ve kahverengi olanları vardır. Hellenistik ve Roma dönemlerinde az kullanılmıştır.”¹⁵²

¹⁵¹ <http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130005416?rpp=20&pg=1&ft=topaz&pos=1> 15.06.2013

¹⁵² BİNGÖL Işık, Anadolu Medeniyetleri Müzesi Antik Takılar, Kültür Bakanlığı Yayınları- Ocak 1999- Ankara- S:23



Şekil 95 Yakut Kolye veya Küpe, Cesnola Koleksiyonu M.Ö.5.y.y. civarı, Kıbrıs, Metropolitan Müzesi¹⁵³

¹⁵³ <http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130003869?rpp=20&pg=1&ft=ruby&when=1000+B.C.-A.D.+1&pos=1> 15.06.2013

YAKUT:

Mücevher tarihinin başından beri farklı isimler altında bilinmektedir. Yakut diğer kırmızı taşlardan tamamen ayırt edilemez. Yakut ve Safir özdeş oldukları şimdi bile anlaşılabilir. Tek ayırt edici farkları birinin renkli olmasıdır. Yakut ve Safir doğada yaygın olarak bulunan kristalize dolan Alümina elmastan sonraki en sert mineral maddedir

“En değerli taşlardan biri sayılan ve güvercin kanı rengine olan yakut, hükümdarlığı, iktidarı veelediği için Soyluluk Taşı diye bilinir. Kimilerce Mars (Merih) gezegeniyle de özdeşleşen bu taşın çok değişik şeylere, söz gelimi mutsuzluk, kısmetsizlik, kavga, düşman saldırıları, zehirler, akıl hastalıkları, cinsel vakitsiz ölümler, sel baskınları ve kasırgalara karşı koruyucu özellikler içerdiğine inanılır.”¹⁵⁴

Burma’da, olağanüstü güçler yakıştıran yakut, mücevher olarak kullanılmasının yanı sıra, sahibinin dişlerine ve etine de gömülür; doğrudan doğruya bedene yerleştirilen yakutun, o kişiyi savaşlarda yaralanmaktan koruyacağına inanılırdı. Hindistan’da ise, Değerli Taşların Efendisi diye adlandırılan yakutun, hükümdarı ve ailesini koruduğu inancı egemendi.



Şekil 96 Zümrüt Küpe, Kıbrıs, M.Ö. 5.y.y. civarı, Cesnola Koleksiyonu, Metropolitan Müzesi¹⁵⁵

ZÜMRÜT: “Eski çağlarda, simyacılar tarafından bilgelikle, Hristiyanlar tarafından da inançla özdeştir ilmiştir. Astrologlar ise, zümrüt ile Jüpiter gezegeni

¹⁵⁵ <http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130003843?rpp=20&pg=1&ft=emerald&when=1000+B.C.-A.D.+1&pos=2> 15.06.2013

arasında yakın bağlar kurmuşlardır. Bu taşın düş gücünü geliştirdiğine, belleği güçlendirdiğine, zekâyı keskinleştirdiğine inanılır; özellikle kısırlığı giderdiğine inanılır. Aslında, zümrüde, pek çok özellik yakıştırılmıştır. Bu taşın insanları saray ve hükümdardan koruduğuna, dizanteriyi iyileştirdiğine, kadınlara doğumda yardımcı olduğuna, kötü ruhları kovduğuna inanılmıştır. Simyacılar zümrüdün, yutulduğu zaman pek çok hastalığı iyileştirdiğini, hoş yeşil renginin ise gözlere iyi geldiğini ileri sürmüşlerdir. Zümrüt, kimi yörelerde, Mutlak Aşk Taşı diye de bilinir ve takanın sevme yeteneğini koruduğuna inanılır. Sevgilinin sadakatini güvence altına alacağı düşünüldüğünden, sevgiliye verilebilecek en güzel hediyelerden biridir. Bazı kaynaklarda, zümrüdün, bu taşı bedenlerinde taşıyanlara zenginlik ve gönenç getireceği yazılıdır. Ama irice bir zümrüdün ne kadar değerli olduğu göz önüne alınırsa, bu öngörünün boş inançlardan çok, paranın gerçekliğinden doğduğu da söylenebilir. Ama bu olumsuz yaklaşım, zümrüde değerinden bir şey kaybettirmemiş; zümrüt, hem değerli bir taş olarak mücevherleri süslemeyi, hem de nazarlardan insanları kötülüklerden korumayı sürdürmüştür.”¹⁵⁶

Eskiden İran’da yolculuğa çıkanlar, zümrüdü yeşil bir şeride bağlayıp sol kollarına. Yılandan korkan yolcular için bulunmaz bir taşı yılanların gözlerini kamaştırır, dahası kör ederdi: *-Onlar ki, zümrüdün göz değmemiş ısıltılarına bakarlar, yılanlar gibi kör olurlar.-* Hristiyan Kilisesi ise yeşilden hiç bir zaman hoşlanmamış, zümrüde eskiden beri kuşkuyla bakmış, Şeytan Taşı olarak görmüştür. İlkbaharın ve doğurganlığın rengini taşıyan, çeşitli pagan tanrılarıyla ilişkilendirilen zümrüt, Hristiyanlığın ilk dönemlerinin sofu Kilise Babalarına hiç de çekici gelmemiştir.

c. Antik Dönem Takılar 'da Kullanılan İnsan yapımı gereçler

CAM: “ Soda veya potas katılmış silisli kumun ateşte eritilmesiyle yapılan sert, saydam ve çabuk kırılır cisim” TDK.



Şekil 97 Cam mozaik boncuk, 26. Hükümdar dönemi Mısır, M.Ö. 664-610 yılları arası, 130. Galeri Metropolitan Müzesi¹⁵⁷

“Camın tarihi antik çağlara uzanır. İlk olarak ne zaman üretildiği net olarak bilinmese de mevcut en eski cam eşyalar yaklaşık olarak MÖ 2500 yılına ait Antik Mısır boncuklarıdır. Daha geç dönem Mısır bulgularında ise tüye benzer renkli zikzak motifleri olan cam kaplara rastlanır. Modern anlamda camdan mozaik yapımına ise Ptolemaic dönemde İskenderiye'de ve Antik Roma medeniyetlerinde rastlanır.”¹⁵⁸

Saydam, yarı saydam ve opak çeşitleri bulunur. En erken cam cinsi malzeme Mezopotamya ve Mısır'da M.Ö.5.bin yıldan taş veya taş taklidi pişmiş torak boncukları sıralamada kullanılmıştır. Daha sonra M.Ö. 2500 civarında Mısır'da camdan boncuk

¹⁵⁷ <http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/100019858?rpp=20&pg=1&ft=glass&when=1000+B.C.-A.D.+1&what=Beads&pos=4>
15.06.2013

¹⁵⁸ <http://tr.wikipedia.org/wiki/Cam> (erişim tarihi: 20 Nisan 2013)

yapımı başlamıştır. M.Ö.2.bin yıl ortalarında cam yapımı geliştirilmiş ve kalıp baskı ile çok çeşitli kolye boncukları üretilmiştir. Çok renkli cam hamurundan bilezikler de yapılmıştır.

“Antik cam silis, kalsiyum karbonat ve sodyum veya potasyumlu alkali karışımından oluşur. Özelliği olmayan yapay bir üründür. Çabuk kırılır. Renk için cam hamuruna istenilen rengi veren metal oksitler karıştırılmıştır. M.Ö.2. bin yıldaki cam opaktır ve genelde üzerinde sarı süsleri olan mavi renktedir. Camdan kolye boncukları ve bu arada göz boncukları, bilezikler, yüzükler, yüzük taşları, gerdanlıklar yapılmıştır. Özellikle Roma Devri’nde cam takılar, altın ve yarı değerli taş taklidi olarak karşımıza çıkarlar. Bazen renksiz camdan yapılmış takılar, altının taklit etmek için yaldızlanmıştır.”¹⁵⁹

TERRAKOTTA: “(Pişmiş Toprak) Taklit mücevhercilikte ve özellikle M.Ö.4.-3. yüzyıllarda görülür.”¹⁶⁰

159 MERİÇBOYU Akyay, Yıldız - Antikçağ'da Anadolu Takıları - Akbank Kültür ve Sanat Kitapları: 69 - İstanbul 2001 S:22

160 BİNGÖL Işık, Anadolu Medeniyetleri Müzesi Antik Takılar, Kültür Bakanlığı Yayınları- Ocak 1999- Ankara- S:23



Şekil 98 Lotus çiçekli Terracotta kolye, Hellenistik dönem, M.Ö. 3.y.y. , 171. Galeri Metropolitan Müzesi¹⁶¹

Yukarıda yer alan terracotta kolye boncukların içerisinde telleri yer almaktadır. Terracotta mücevherler hem ucuz olduğu gibi oldukça yaygın kullanılmaktadır. Kalıp kullanılarak boncuklar üretilmektedir.

“Sırlı ve sırsız olmak üzere iki çeşidi vardır. Sırlı pişmiş toprak fayans adıyla bilinir. Fayans M.Ö.5. bin yılda Mezopotamya’da daha sonra Mısır’da görülür. Mavi, yeşil ve sarı renklerde yapılmıştır. Çok Çeşitli biçimlerde, fayans boncuklar, sarkaçlar, mühürler ya da ev aksesuarı türünde nesneler yapılmıştır. Çok çeşitli biçimlerde, fayans boncuklar, sarkaçlar, mühürler ya da ev aksesuarı türünde nesneler yapılmıştır. Fayans

¹⁶¹ <http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130015709?rpp=20&pg=1&ft=terracotta&what=Jewelry&pos=1> 15.06.2013

abuk kırılır. Buna karşın yapımı kolay olduğu için ucuzdur. Albenili görünümü ve pahalı olmayışı ile geniş coğrafyalarda alıcı bulmuştur. Sırsız pişmiş toprak takılar altın görünümü vermek için yıldızlanmıştır. Bazen kırmızı ve mavi renklerde boyanır. Yaygın değildir.”¹⁶²

FAYANS VE FİRİT: “Tozumsu kuvarsın sırla kaplanmış türüdür. Birçok renklerinin yanı sıra yeşil veya yeşilimsi mavi renkleri çok yaygındır. En çok boncuk ve amuletler de kullanılmıştır. Kalıpla veya elle şekil verilmiştir. M.. 6.yüzyıla kadar daha çok, sonra az olarak kullanılmıştır.”¹⁶³

Hellenistik dönem kuyumculuk çalışmalarında ise bol ss taşı ve mine kullanılmış, dönemin zenginliği ve ince estetik anlayışı nedeniyle gerçek ss taşı ve incilere önem verilmişti. Roma devrinde ekonomik nedenlerle altın kullanımının sınırlandırılması ve Roma estetik anlayışının yalın ve çok renkli taşları yeğlemesi sonucu, ss taşı kullanımı büyük lde arttı. Altın, M.S.2.y.y.’dan itibaren, ancak taşların montr ve bağlantı parçaları olarak kullanılmaya başlandı. Bu yoğun talep ve ithal yolu ile getirilen ss taşlarının pahalıya mal olması sebebiyle ss taşı ve incilerin imitasyonları üretildi. Hatta doğal zümrüt kristallerinin yeşil camdan taklitleri yapıldı. Latin yazar Plinius (Yaşlı), hiçbir sahtekrlığın kıymetli taşların taklitlerinden kazılan kadar para kazandırmayacağını, anlatarak olayın boyutunu sergiler

“M.. 3. binyıl başlarında Mısır, Sümer ve İndus kültürleri mat kumlu bir çamurdan yapılan ve yüzeyi renkli bir sıra ile kaplanan fayans yapımını biliyorlardır. Bu kimyasal buluş, alkali silikatların (feldispat mineralleri) ve silisin, yani kuvars kumunun, odun külü ve/veya Mısır llerinde doğal olarak bulunan nötronda (sodyum karbonat NaCO₃-soda) birlikte ısıtıldığında metaller gibi kolayca eriyebildiğini keşfetmenin sonucudur. Gordion’daki Hitit mezarlığının hafiri, kazı başkanı M.Mellink, fayans boncukların Suriye ve Mısır modellerine uygunluk gösterdiğini, Anadolu’da yapılmış olabileceklerini, ancak yapımları için gerekli tekniğin Anadolu’ya dışarıdan getirilmiş olması gerektiğini söyler. Yani Krallık döneminde Mısırlı sanatçılar Kuvars kumu ile sodayı beraber ısıtarak şeffaf cam yapmayı keşfettiler ve bu yolla yaptıkları camları metal

162 MERİÇBOYU Akyay, Yıldız - Antikçağ’da Anadolu Takıları - Akbank Kültür ve Sanat Kitapları: 69 - İstanbul 2001 S:22

163 BİNGÖL Işık, Anadolu Medeniyetleri Müzesi Antik Takılar, Kültür Bkanlığı Yayınları- Ocak 1999- Ankara- S:21

oksitleri ile renklendirme tekniklerini geliştirdiler. Arkaik ve Klasik devirlerin takılarında altın kullanımı ağırlıktaydı ve süs taşlarına çok az yer veriliyordu. Bu talep sınırlılığı nedeniyle renkli camlar nadir olarak mühür yüzüklerin yapımında kullanıldı..”¹⁶⁴

İKİNCİ BÖLÜM

2- FRİGYA (PHRYGİA) UYGARLIĞI’NA GENEL BAKIŞ

2.1. Frigya Uygarlığı Tarihçesi

“Hitit İmparatorluğu’nun yıkılışa geçtiği yıllarda Anadolu kuzeydoğudan Kafkaslar, batıdan da Boğazlar üzerinden gelen birtakım göçmenlerin etkisi altına girmeye başlamıştı. Doğudan gelenlere Muşki deniyordu ve Elazığ yöresine yerleşmişlerdi. Batıdan, Makedonya’dan gelenler ise Bryg ya da daha çok tanınan biçimiyle Phryg adını taşıyorlardı ve Çanakkale Boğazı’nı aşıp Marmara Denizi’nin güney ve güneydoğu kıyılarına yerleşmişlerdi. Homeros’un sözünü ettiği Troia Savaşları sırasında Phrygler henüz İznik Gölü ve Sakarya boylarında yaşıyorlardı. Her iki halk da çeşitli beylerin etrafında kümelenmiş boylardan oluşuyordu. Yavaş yavaş Orta Anadolu’ya doğru harekete geçen bu boylardan Phrygler 1100/1000 yıllarına doğru Polatlı yöresine, yani sonraları başkentliklerini yapacak olan Gordion’a varmışlardı.”¹⁶⁵

Bu açıklamaya göre; Trak üzerinden göç eden bu kavim (Troia)’da Brig ler olarak anılmaktadırlar. Muşki kelimesi ile bu topluluğu temsil etmeleri tartışılmaktadır. Muşkilerin başka bir kavim olduğu düşüncesi de mevcuttur.

“PHRYGİA; İlk çağ klasik dönemindeki anlayışına göre, Phrygia denince kastedilen Anadolu parçası Ankara ilinin güneybatı bölümü; Eskişehir, Kütahya, Afyon illerinin tümünü; Denizli ilinin kuzey parçasını kapsıyordu. Xenophon, Anabasis’te, ikonion/Konya’yı, güneydoğuya, doğru gidilirken uğranılan en son Phrygia kenti olarak

164 TÜRE Altan- SAVAŞÇIN Yılmaz. M, Kuyumculuğun Doğuşu Goldaş Kültür Yayınları, 2000 İstanbul, ss: 54-55

165 SEVİN Veli, Anadolu Arkeolojisi Der Yayınları İST-1999 ss:188-189

niteler, Phrygia'nın çoğu bölümüne Helenestik çağ'da KELT/GALAT halkı yerleştiği ve onların ülkesi olan yöreye artık Galatia dendiği halde, tarihsel bir alışkanlıkla, orası için dahi, Phrygia adının kullanılması süre gitmiştir.”¹⁶⁶

Bu açıklamaya göre; Frigya toprakları ilk çağ'da Ankara çevresi ile temsil edilir. Hellenistik dönemde Frigya kenti KELT- Galat halkı istila edip yaşamakta olsa bile, o bölge Phrygia olarak kaynaklara geçmiştir.

“Frig baş şehri Gordion'da *Prof.Young* başkanlığındaki Amerikan heyeti tarafından sistematik kazılar yapılmıştır. Friglere ait yerleşme yerleri araştırılmıştır. Bugün Friglerin, antik yazarların da bildikleri gibi, Trak asıllı bir kavim oldukları anlaşılmıştır. Dil benzerliklerinden başka, arkeolojik buluntular da bunu göstermektedir. *Herodotos*, Friglerin istilacı bir kavim olduklarından ve Küçük Asya'ya Trakya'dan geldiklerinden bahseder. Friglerin Ege göçleri sırasında mı, yoksa M.Ö. VIII, yüzyılında meydana gelen Trak kavimlerinin göçüyle mi geldikleri tartışma konusudur. Ege göçleriyle anılan Muşkilerin Frigler olduğu ileri sürerler. Bu görüş, Asur kralı *Sargon II*'nin savaştığı Muşki kralı Mita ile yunan efsanelerindeki Frig kralı Midas'ın aynı şahsiyet olduğu varsayımına dayanarak, ilk defa *Hugo Winckler* tarafından öne sürüldü.”¹⁶⁷

Bu açıklamalardan da anlaşıldığı üzere bazı isim benzerlikleri kaynaklarda rastlanmaktadır. Muşki ismi farklı kaynaklarda Midas olduğu ileri sürülür.

“Buna karşılık *Hogart* da Mita kelimesinin, Hititlerin Labarna'sı veya Romalıların Sezar'ı gibi aslında şahıs adı iken zamanla unvan haline geldiğini ileri sürdü. Daha sonraları Muşkilerin, *Herodotos*'da sözü geçen Muşe'lerle, Tevrat'taki Meseh'lerle ve Kilamuva yazıtında adı geçen Muşkab'larla ilgili olabilecekleri de ileri sürüldü. Muşkilerin Batı Anadolu'ya Ege göçleri ile gelen Mysia'lılarla ilgili olabileceği de düşünülmüştür.”¹⁶⁸

166 UMAR Bilge, Türkiye'deki Tarihsel Adlar- inklap Yayınları 2. Baskı 1993 İstanbul S:663

167 MEYDAN LAROUSSE 1971 4.CİLT Dürb-Gari S:859

168 MEYDAN LAROUSSE 1971 4.CİLT Dürb-Gari S:859

Bu açıklamara göre; Grigya kralı Midas, çeşitli antik yazılarda Mita olarak geçmektedir. Ancak Frigyalılara'da Muşkiler olarak yer verildiğine de rastlanır.

Güneydoğu Avrupa'daki Mosia, Marmara güneyindeki *Mysia* yer adlarının bir kavim adı olan *Muşkiler*le ilgili olması akla yakın gelmektedir. Bunun bir rastlantı olduğu kabul etmek güçtür. Nitekim Makedonya'daki *Mysia* kavmi ve Marmara güneyin'deki *Mysia* bölgesi ile *Muşki* adı da birbirlerine çok benzemektedirler. Böylece bir Güneydoğu Avrupa kavmi olan *Brigler*'in yani *Phryglerin* olduğu gibi *>Mysialı<* diyebileceğimiz daha başka Balkan kavimlerinden hiç olmazsa bir bölümünün uzun bir süre için Kuzeybatı Anadolu'da kaldıkları bilinmektedir.

“Phrygler **Troia VIIb***'nin tahrip edilmesinden sonra M.Ö. 1190 sıralarında Anadolu'ya gelen Balkan kökenli boylardan biridir. Ancak siyasi bir topluluk olarak ilk defa M.Ö. 750'den sonra ortaya çıkmışlar, Midas döneminde ise (M.Ö. 725-695/675) bütün Orta ve Güneydoğu Anadolu'ya egemen, güçlü bir krallık düzeyine ulaşmışlardı. Hind-Avrupa kökenli oldukları halde kısa bir süre içinde Anadolulaşmışlar ve bir yandan Hellen öbür yandan Geç Hitit etkileri altında kalmış olmakla birlikte özgün ve Anadolulu bir kültür oluşturmuşlardır.”¹⁶⁹

Bu açıklamaya göre; Frigya uygarlığı göç ettikleri kendi toprakları olan Troia'nın etkilerini yerleştikleri iç Anadoludaki Hitit uygarlığının etkileri ile harmanlayıp kendi sanat üsluplarını yaratmışlardır. İki farklı kültürün birleşmesi sonucu ortaya Frigya kültürü ortaya çıkar.

“Frig'ler, Asurlular'ın *>Muşkiler<* olarak bahsettiği kavimdir.”¹⁷⁰

“M.Ö. 1200'lü yıllarda, Trakyalı kavimler boğazları geçerek Anadolu'nun bereketli topraklarına göçerler. Bu kavimlerden biri de *>At yetiştiren aristokratlar<* diye anılan Frigler. M.Ö. 750'li yıllarda güçlü bir krallık kurmuşlar. M.Ö. 1000'li yıllardan

169 AKURGAL Ekrem, Anadolu Kültür Tarihi, TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları 1997 S.:265

169*Troia VIIb: M.Ö. 1260 - M.Ö. 1190 dönemini kapsayan arkeolojik kazı katmanı

170 TUNAY İ., Ankara Sanat 1969 Sayı44 S:26

M.S. 5. yüzyıla dek Frigya olarak bilinen bu bölgede başkent Gordion - sonradan verilen adı ile Yassihöyük- siyasal, Midas ise dinsel merkezidir.”¹⁷¹

Bu açıklamaya göre; Frigyalıların at yetiştiricisi olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Frigya uygarlığının siyasi merkezinin Gordion, dini merkezinin ise Midas kenti olduğu anlaşılr.

Bir hikâyeye göre;

Mısırlılar, *Psammetikos* zamanından önce, kendilerinin dünyanın ilk insanları sayıyorlardı. Ama gün gelip de *Psammetikos* krallığı ele alınca ve ilk insanların kimler olduğu merakına düşünce, işte o günden sonra diyorum, kendilerini gene bütün öbürlerinin en eskisi oldukları kanısına vardılar. *Psammetikos*, soruşturmalarına rağmen, dünyaya ilk gelen insanların kimler olduğunu bir türlü öğrenemeyince, şu anlatacağım çareye başvurdu: Bir çobana, rastgele iki tane yeni doğmuş çocuk verdi, bunlar ağıla konulacak ve şöyle büyütülecekti: Çocukların yanında kimse ağzını açıp tek söz söylemeyecekti; ayrı bir odada kendi başlarına büyüyeceklerdi; çoban, belli saatte keçileri alıp yanlarına götürecek süt içirip iyice doyuracak, sonra kendi işlerine bakacaktır. *Psammetikos*’un böyle yapmasının ve bu emri vermesinin nedeni, çocukların viyaklamalar çağını aştıktan sonra ağızlarından çıkacak ilk sözü yakalamaktı; gerçekten de öyle oldu. Üzerinden iki yıl geçince, bir gün çoban kapıyı açıp içeri girdi, önünde diz üstü duran iki çocuk, ellerini uzatarak, “**Bekos!**” diye bağırdılar. Çoban bu sözü ilk duyduğunda bir şey demedi, ama daha sonra da her gelişinde aynı sözü işitince efendisine haber verdi ve isteği üzerine çocukları kendi görsün diye aldı, ona götürdü. *Psammetikos* kendi kulağı ile de duyduktan sonra, herhangi bir şeye bekos adını vermiş olan insanların kimler olduklarını araştırmaya koyuldu; araya taraya Phrygia’lıların ekmeğe bekos dediklerini öğrendi. Böylece ve bu ipucuna tutunarak Mısırlılar, Phrygia’lıların kendilerinden daha eski olduklarını itiraf ettiler.

Herodotos, Frigya’ı Küçük Asya yaylasının en zengin halkı olarak tasvir etmiştir. Frigya satraplığının merkezi, Kelainai şehriydi. Asya içlerinden Milet ve Efes şehirlerine giden büyük ticaret yolu üzerinde bulunan bu bayındır ve zengin şehir, aynı zamanda iç ticaretin de bir antreposu durumundaydı. Ticaret kervanları buradan Frigya, Lydia ve

171 Marie Claire Masion 2000 Mart S:13

Karia sınırları üzerinde büyük kervansaraylar ile ünlü olan Karovra (bugün Sarıkevre) şehrine kadar giderdi... Frigya gittikçe silinerek yunan pazarı için bir esir avı sahası haline geldi

“Troia’yı uygarlığının altın çağını M.Ö. 700 dolaylarında yaşayan Phryg halkı kurmuş ya da adlandırmış değildir. Phryg halkı ve onun uygarlığı destanların anlattığı Troia Savaşından, Troia’nın düşmesinden sonra, Thrak kökenli yaban sürülerinin Anadolu da yerli halk ile yerli kültürlerle karışması sonucunda oluşmuştur.”¹⁷²

Bu açıklamaya göre; Frigyalıların köklerinin Thrace (Thrak) kavimlerine dayandığı anlaşılır.

2.2. Frigya Uygarlığı Coğrafi Konum

Gordion merkez olmak üzere, Orta Anadolu’da Ankara, Sinop, Alacahöyük, Pazarlı, Boğazköy, Konya’nın bir bölümü; Doğu Anadolu’da Malatya, Batı’da Afyon ve Manisa’ya kadar uzanan topraklar üzerinde yerleşmişlerdi.

“*Herodotos*’a göre ise Frigler, Halys (Kızılırmak) ırmağının sol sahilinde oturuyorlardı ve Lidya ile Kapadokya arasındaki bölgede Frig mezarları ve Frig anıtlarının bulunması ile doğrulanmıştır. Bununla beraber Anadolu’nun hiçbir yerinde M.Ö. 8. yüzyıldan daha öncesine ait hiçbir Frig eserinin bulunamadığı bir gerçektir.”¹⁷³

Bu açıklamaya göre; Kapadokya bölgesinde yer alan frigya kaya mezarları ile Frigya uygarlığının sınırlarının Kapadokya içlerine kadar ilerlediği anlaşılır. M.Ö. 8.y.y.’dan öncesine ait hiçbir Frigya eseri bulunmamaktadır.

172 UMAR Bilge İlkçağda Türkiye Halkı İnkılap yayınları İstanbul 1999 S.146

173 BÜLBÜL Cemil, Afyon Kocatepe Üniv.Tarih Bl. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı :27 Yıl: 2009/2 (79-94 s.) Eski Anadolu Tarihinde Frigler

“Frig Devleti’nin yaşadığı anlaşılan İç Anadolu kuzeyde ve güneyde uzanan sıradağlar arasında bir bölgedir. Frigya’nın en dikkat çekici engebese, Mysia’ya dahil ettiği, batı sınırındaki Dindymos (Murat) dağıdır. (2312 m.) Aynı adı taşıyan Dindymos (Gündüz dağı 1820m.) ise Friglerce kutsal sayılıyordu. Pessinous yöresindeki bu dağ ile *Agdistis Dindymene* de denilen Ana Tanrıça arasındaki bir ilişkinin varlığına inanılıyordu. Bölgenin güneyinde, eteklerinde *Apameia*’nın kurulu olduğu *Signia* (Akdağ 2494 m.) yükselmektedir. Güneybatı ucunda ise *Kadmos* (Honaz 2471m.) ve *Salbakos* (Balbağ 2308 m.) dağları yer almaktadır. Kuzeybatıdaki Küçük Frigya ise yüzey şekilleri bakımından, doğudaki büyük Frigya yüksek ovalarıyla batıdaki Ege bölümünün geniş vadi olukları arasında bir eşik oluşturmaktadır. Bölgenin en çok bilinen düzlükleri arasında *Hygaleis* (Baklan ovası), *Doiantos* (Banaz ovası) ve *Kaystros* (Akarçay ovası) sayılabilir.”¹⁷⁴

Bu paragrafa göre; Frigya uygarlığının yerleştiği coğrafik harita açıklanmak istenmiştir. Bu bağlamda; Murat dağı, Gündüz dağı, Akdağ, Honaz dağı, Balbağ dağı, ve Balkan ovası, Banaz ovası, Akarçay ovasını içeren bölgeler Frigya uygarlığı sınırlarını belirlemektedir.

“İlkçağın klasik döneminde olsun daha sonra olsun, genellikle Mysia’nın kuzey parçası sayılan bölgeye (Marmara denizi güney kıyıları) ve o arada Troas yöresine (Troia kendi dolaylarına, hatta aşağı yukarı Biga Yarımadasının tümüne) dahi Phrygia’nın Büyük Phrygia, dendiği olurdu. Bu nedenle, karışıklığı önlemek için, asıl Phrygia’nın Büyük Phrygia, diğerinin Hellespontos Phrygia’sı diye adlandırıldığına rastlanır. Gerçekte, Hellespontos (Çanakkale Boğazı) yöresine Phrygia denmesi, Hellenlerin bir yanlışlığından kaynaklanıyordu.”¹⁷⁵

Bu açıklamaya göre; Frigyalıların geldiği toprakların Hellespontos (Çanakkale Boğazı) olduğu yer almaktadır. Ancak Umar Bilge’nin açıklaması ile Hellenlerin bir yanlışlığı olduğunu belirtir.

174 SEVİN Veli, Anadolu’nun Tarihi Coğrafyası T.T.K. Yayınları, Ankara 2007 S:199

175 UMAR Bilge İlkçağda Türkiye Halkı İnkılâp yayınları 1999 İstanbul ss.168-169

Klasik çağ Hellenleri, M.Ö. 1200 öncesi Anadolu halklarının hiçbirini tanımıyorlardı. Phrygia’lılar dünyanın en eski ulusu sanıyorlardı; o nedenle, illiada’da anlatılan destanın Troia’lılarını da Phrygia’lı sanıyorlardı ve işte bu yüzden o halkın vatanını, Priamos Troia’lıları halkının Vatanı’nı kastederek, Anadolunun Çanakkale Boğazı yöresi ile güney Marmara yöresini, Phrygia, Hellespontos Phrygia’sı diye adlandırılmaktaydı.

2.3. Frigya Uygarlığı Toplumsal Yapısı

Frigler, cesur, savaşçı bir topluluktur (Homeros)*

*Onlar çok mutlu insanlardı (Arrianus**)*

*Onlar çok barışsever bir topluluktur (Strabon***)*

*Cesareten yoksun köle ruhlu topluluklardı (Livius****)*

“Frig toplumu hakkında çok az şey bilinir. Devlet muhtemel olarak feodal bir düzenle idare ediliyordu. Büyük topraklar daima rahiplerin malıydı. Frig devleti güneybatıda, Askanios gölüne (bugün Burdur) kadar uzanmıştı. Bu genişlemeden sonra bir ara Frig devleti Anadolu’nun iki ucuna, Ege denizinden Yukarı Fırat vadisine varan tek bir devlet haline geldi. Frigya’nın fetih hedefi kıyılardan çok, Anadolu’nun iç kesimleriydi; çünkü Frigya özellikle bir köylü ve çiftçi memleketi idi. Kralları bütün gayret ve dikkatlerini ziraata verirlerdi. Gordion ve Midas şehrinde gelişmiş bir aydın tabakası vardı. Bunun yanında tüccar ve esnaf sınıfları da bulunuyordu. Bunların çoğunluğunu Yunanlı, Foçalı, Suriyeli, Urartulu gibi yabancılar meydana getiriyordu. Kuyumculuk çok gelişmişti. Frigya tezyinatına ait eserleri, Tranalı kral Urpalla’nın ivriz ve Bulgar Madeni’ndeki kabartmalarının üzerindeki elbiselerde görmek mümkündür. Midas şehrinin etrafı bugün bile ormanlarla kaplıdır. Kereste hiç şüphesiz o zamanlar önemli bir iktisadi faktördü. Bir başka faaliyet alanı da atçılıktı. Friglerde de, birçok hint-

avrupa kavminde olduğu gibi, diğer yerli kavimlere hükmeden bir aristokrasi hüküm sürmüş olmak gerekir.”¹⁷⁶

Bu açıklamaya göre; Frigya uygarlığının tabasının yabancı medeniyetlerden oluşmuştur. Ayrıca Frigya uygarlığı, köylü ve çiftçi halktan oluşmaktadır.

“Göçebe kökenleri nedeniyle usta süvari oldukları anlaşılan Phrygler uçları öne eğik serpuşlar takar, bir kollarında küçük kalkanlar ve uzun bir mızrak taşırlardı. Piyadeler ise çoğu kez sizlere değin çıkan işlemeli çoraplar ve kısa eteklik ile dize inen dar bir şort giyerlerdi. Çok daha sonraları cesaret ve enerjiden yoksun köle ruhlu halk olarak tanınmışlardır.”¹⁷⁷

Bu açıklamaya göre; Friglerin kullandığı frig şapkasının süvariler tarafından kullanılmıştır. Frig şapkasını bazı kaynaklara göre Yunan kültüründe halkın kullanımından bahsedilir.

“Frigler, aynı topraklarda kendilerinden önce yaşamış olan Hitit- Luwi ve Hurriler’in kültüründen çok farklı bir kültür yaratmışlardır. Fakat ne var ki, Frig toplumu ve toplum yapısı hakkında çok fazla bilgi yoktur. Erken dönemlerde onlar daha çok savaşı bir toplum görüntüsü vermektedirler. Frigya genellikle bir köylü ülkesiydi ama doğal kaynaklar yönünden de fakir sayılmazdı. Ekonomisinin temeli tarım ve hayvancılığa dayanıyordu. Frigler’de tarımın önemi, taptıkları *Kybele*’den (Toprak Ana) bellidir. Yaşama ve kalkınmanın öz kaynağının tarım olduğunu bilen Frigler, tahıl üretimine büyük önem vermişler, tarım alanlarına zarar verenleri şiddetle cezalandırmışlardır. Tarımda imeceyi en etkin uygulayanların başında Frigler gelir.

176 Meydan Larousse 1971 4. cilt S.861

177 SEVİN Veli Anadolu Arkeolojisi Der Yayınları İstanbul 1999 genişletilmiş 2. basım S.195

***Homeros** (Grekçe: Ὅμηρος, *Hómēros*) Antik Çağ’da yaşamış İyonyalı ozan.

****Lucius Flavius Arrianus ‘Xenophon’**, İngilizce **Arrian** (Ἀρριανός), ve **Nicomedia’lı Arrian** olarak bilinen Bitinya kökenli antik Romalı tarihçi.

*****Strabon**, (Yunanca: Στράβων) (MÖ 64 - M.S. 24) Roma Cumhuriyeti döneminin Yunan tarihçi, coğrafyacı ve filozof.

******Titus Livius** (yaklaşık MÖ 59 - MS 17), İngilizce’de daha çok **Livy** olarak tanınan tarihçi, yazar. Ünlü bir Roma tarihi, *Ab Urbe Condita* (*Şehrin Kuruluşundan İtibaren*), yazmıştır.

Verimli toprakların ekinlerini toplarken orakçılar hep bir ağızdan türkü söyler, böylece yorgunluk duymazlardı. Frigyalılar bağcılığı da geliştirmişlerdir.”¹⁷⁸

Bu açıklama ile; Friglerin tarıma önem verdikleri anlaşılır. Frigya uygarlığının kanunlar ile adalet sisteminin varlığı da belirtilmiştir.

Aşağı Sakarya ve Menderes ovalarında çok verimli bağlar kurmuş, şarap tanrısı Dionizos şerefine bağ bozumu şenlikleri düzenlemişleridir. *Apameia*’da yetiştirilen üzümünden yapılan şarap oldukça ünlüydü. Sandıklı ovası içindeki *Eukarpia* (Emirhisar) üzümünün bolluğuyla tanınmaktaydı. Hatta eskiçağlarda *Zeus*, *Dionysos* ve *Demeter* gibi tanrıların *Eukarpia* topraklarını iki kat verimli kıldıklarına inanılırdı. Tarım ve Hayvancılıkla geçinen köylerin yanında kentlerde yaşayan daha gelişmiş bir aydın tabakası, tüccar ve esnaf sınıfları da vardır

“Frig ulusunu tanıma konusunda çeşitli kaynaklara sahibiz. Örneğin bunlardan biri, Asur kabartmaları ve duvar resimleri oluşturmaktadır. Asur İmparatoru 3. *Tiglatpileser*’in (M.Ö. 744-727) Tabal’a karşı düzenlediği sefer, Nimrud’da *Tiglatpileser* sarayının kabartmaları ve Tell Ahmar’daki (Kuzey Suriye’de Til Barsip) eyalet sarayının renkli freskleri üzerinde betimlenmiştir. Bu duvar resimleri Doğu Fryg ya da Taballiler’i tanımamıza yardımcı bulunan en eski belgelerdir. Fryg süvarileri ile ilgili ise Gordion’da 3 numaralı megaron içinde bulunan bir fildişi kabartma ile yine aynı odada bulunmuş kabartmalı bir ahşap pano bilgi verir. Bu kabartmalara göre Fryg süvarileri uç kesimi öne eğik tipik Thrak serpuşlarına benzer başlıklar giyerler, bir kolları üzerinde yuvarlak küçük kalkanlar ve uzun mızrak taşırlardı. Til-Barsip freskleri üzerindeki Frig kadınları ise yatay bantlarla süslü uzun giysiler ve çan biçimli püskülleri olan, erkeklerinkine benzer kısa tunikler giyerlerdi. Fryg askerleri, giysilerini tutturmak için tunçtan, çok süslü bir çengelli iğne (*fibula*) takarlardı; bu tunç fibulanın en iyi örneği İvriz kabartmasında, Tabal kralı Urpalla’nın üzerinde görülebilir. Bu türde 145 kadar fibulaya Gordion’daki Büyük Tümülüs’te mezar armağanı olarak rastlanmıştır.”¹⁷⁹

178 BÜLBÜL Cemil, Eski Anadolu Tarihinde Frigler, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı: 27 Yıl 2009/2 (ss.79-94)

179 SEVİN Veli, FRYGLER Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi 1, 1982 İstanbul Görsel Yayınlar Ansiklopedik S:236

Bu açıklamaya göre; Frigyalı kadınların, süslü uzun giysiler giymişlerdir. Buna bağlı olarak Thrack giysilerinden Hellenistik dönemde mevcut olan çan biçimli süslü etekleri olan giysiler ile benzerlikleri dikkat çekmektedir. Thrak kökenlerinin geleneklerini iç Anadolu’da da sürdürdükleri açıkça gözlemlenir.

Bunlara göre Fryg erkekleri bukleli saçları, kısa sakalları ve Lydia tipinde yuvarlak küpeleriyle Yunan özellikleri taşırlar; uzun giysileri, köşeleri, püsküllü renkli yatay bantlarla bezidir, uzun çizmeleri vardır. Fryg piyade askerleri dizlere kadar çıkan uzun çorap, kısa etek, sorguçlu ve yanaklıklılı miğfer giyerler, kısa mızrak ve yuvarlak kalkan taşırlar. Bu tür Fryg piyade askerlerinin betimlerine, M.Ö. 6. yüzyılın başlarına ait bir Doğu Fryg kenti olan Pazarlıda bulunmuş pişmiş topraktan levhalar ile Afyon yakınlarındaki Tatarlı Fryg Tümülüs’ünün ahşap duvarları üzerindeki boyalı panolar üzerinde rastlanır.

2.4. PHRYGİA SANAT ALANLARI

a. Frigya Uygarlığı n’da Dil ve Yazı

“Friglerin Hint-Avrupa karakterli, Trak ve Eski Yunanca ile ilişkili dilleri vardı. Gordion’da saptanan Frig diliyle yazılmış en erken yazıtlar M.Ö. 8.yüzyıl başlarına tarihlenir. Fenike alfabesinden alınmış, Eski Yunan, Lidya ve Likya alfabesine benzeyen Frig alfabesi 19 harften oluşmaktaydı. Çoğunlukla soldan sağa, az sayıda sağdan sola ya da *boustrophedon** stilde yazılmış olan bu yazıtlar çok kısa ve sayıca azdır. Bunlar, kaya anıtları, nişler, sunaklar, mühürler ve çanak çömlekler üzerine kazınmıştır. Yazıtların birçoğunda aynı sözcük ya da sözcük grupları tekrarlanmıştır. Ayrıca günümüze kadar bu dilin çözümüne katkı yapacak çift dilli (bilingual) bir yazıt (Frigçe ve çözülmüş bir başka dil) bulunmamıştır. M.Ö. 3. yüzyılın başına kadar kullanılmış görünen Frig yazısının bu

**Boustrophedon*: Eskiçağ 'da yazıtlarda kullanılan yazı stillerinden biridir. Eski Yunancada öküz dönüşü anlamına gelmektedir. Bu sisteme göre yazının bir satırı soldan sağa, sonraki satırı sağdan sola yazılıyordu.

erken biçimi ***Paleo-Frigçe***** (Eski Frigçe) olarak adlandırılır. Frigçe yaklaşık 500 yıllık bir suskunluktan sonra M.S.2.-3. yüzyıllarda bölgede yeniden ortaya çıkar. Roma Dönemi'ne ait olan bu yeni biçimi ***Neo-Frigçe****** (Yeni Frigçe) olarak nitelenir.”¹⁸⁰

Bu açıklamaya göre; Frig uygarlığı bitiş tarihinden sonra da Roma döneminde değişerek bu alfabenin kullanıldığı anlaşılır. Bu alfabenin tercih edilerek aynı topraklarda kullanıldığı açıktır. Frig yazısı okunabilmekle birlikte henüz tam olarak çözülememiştir.

“Orta Anadolu’nun batısında, Lidya’nın kuzeydoğusundaki yörede konuşulan eski bir dil. Günümüze ulaşan Frigya metinleri, iki ayrı döneme ait iki ayrı alfabeyle yazılmıştır. Eski bir Yunan alfabesinden türemiş Frigya alfabesiyle ve Eski Frigya dilinde yazılmış metinler M.Ö. yaklaşık 730-450 arasına tarihlenir. Daha çok mezar yazıtlarında rastlanan, Yunan alfabesiyle ve Yeni Frigya dilinde yazılmış metinler ise M.S. 1. ve 2. yüzyıllardan kalmadır. Eski Frigya metinleri, iç kesimlerde (örn. Yazılıkaya - Eskişehir) ve doğuda (örn. Gordion - Polatlı) bulunanlar olmak üzere iki grupta; Friglerin yayılması sonucunda daha doğuda ortaya çıkan yazıtlarda (Alaca Höyük, Boğazköy ve Kemerhisar’da bulunan yazıtlar) doğu grubunda toplanabilir. 1966’da Biritinya’daki Germanos’ta (bugün Soğuk Çam) bulunan kaya yazıt, günümüze ulaşmış en uzun Eski Frigya metnidir. Bazı dilbilimciler, Frigya dilinin, Yunanca ve Ermeniceyle yakınlığı bulunan bir Hint-Avrupa dili olduğu görüşündedir. Bazı bilim adamlarıysa Frigya dilinin Trak ve İlyria dilleriyle yakınlığı olduğunu savunmaktadır.”¹⁸¹

Bu açıklamaya göre; Frigya dili ve metinleri iki döneme ayrılmaktadır. Yunan alfabesi ve yeni frigya alfabesi olarak tanımlanmaktadır.

“Friglerin başlı başına bir yazı sistemi vardı. Kaynağı ve gelişimi henüz aydınlatılmamış olan bu yazı bir taraftan Aramii, diğer taraftan Ege yazı sistemlerinin

180 SİVAS TÜFEKÇİ Taciser, Eski Anadolu Tarihi 6.Ünite Anadolu Üniversitesi Yayın No:2268 Açık öğretim Fakültesi Yayını No:1265 2011 Eskişehir S.103

****Paleo-Frigçe**: Frig dilinde Frig alfabesi ile yazılmış belgelerdir.

*****Neo-Frigçe**: Yunan alfabesi ile Frig dilinde yazılmış olan belgelerdir

181 AnaBritannica Genel Kültür Ansiklopedisi cilt 9 Ana Yayıncılık 2000 İstanbul S:169

etkisi altında meydana gelmişe benzemektedir. Gordion'da meydana gelmiş bulunan bronz vazoların bazılarında erken Yunan yazısının alfabetine benzeyen Frigçe yazılar görülmüştür. Kayalara yazılmış yazıtlarda da aynı yazıları görmek mümkündür. Bunların hepsi, tarih olarak VII. yüzyıla kadar çıkar. Frig ve Yunan alfabelerinin aynı Fenike kaynağından gelmesi ihtimal dâhilindedir. Frig alfabesi M.Ö. V. yüzyıla kadar kullanılmıştır. Frig diline ait kalıntılarla Yunan yazarlarından gelme otuz kadar kelime bu dili tam olarak açıklamaya yetememektedir. Fakat genel olarak bu dilin Hint-Avrupa dillerinden olduğu ve içinde İslav, Aramii ve hatta frig öncesi Hitit dillerinden de eklemeler bulunduğu söylenebilir. Frig edebiyatı hakkında bilgi yoktur; fakat Frigyalılar hayvan hikâyelerinin bulucuları olarak kabul edilir.”¹⁸²

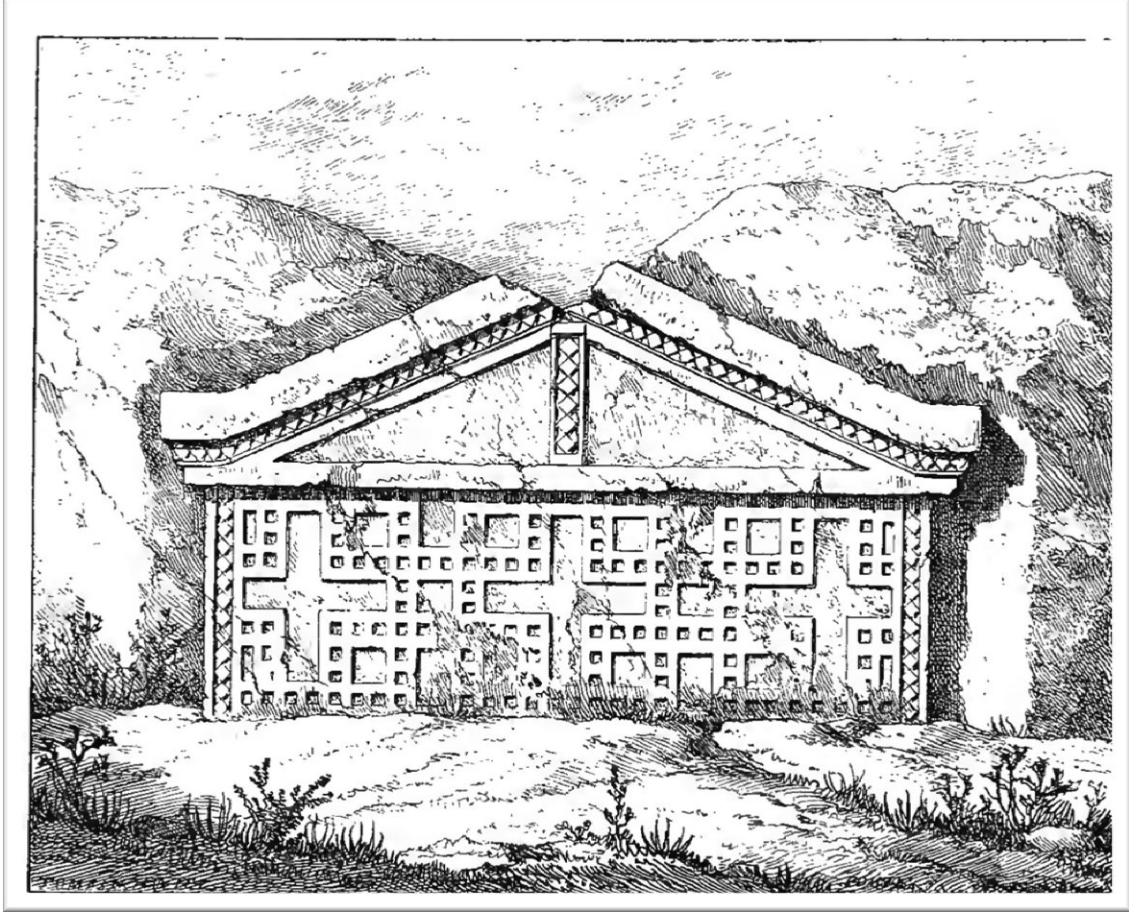
Bu açıklamaya göre; Fenike kaynaklarında rastlanan yazılar ile Frigya yazıları arasında benzerlik mevcuttur. Yunan alfabesinde yer alan harflerin Frig alfabesinde de bulunmaktadır. Bu bağlamda, Yunan kültürü ile etkileşimleri açıkça ortadadır.

“Fryg alfabesinin kökeni konusunda görüş birliği yoktur. Bazıları bu alfabenin Yunanistan'dan alındığına inanırlar. Bazıları ise gerek Yunan ve gerekse Fryg alfabelerinin aynı semitik kaynaktan çıkmış olmakla birlikte, birbirlerinden bağımsız olarak geliştiğini savunurlar. Gordion kazıları Yunan kültürünün oluşumu sırasında Frygia'nın oldukça gelişmiş bir kültüre erişmiş bulunduğunu göstermiştir. Bu nedenle Frygler'in alfabe konusunda Yunanlılar'ı atfedilen alfabenin batıya yayılımında Frygler'in önemli bir rol oynadıkları Gordion kazılarında ele geçirilen buluntulardan anlaşılmaktadır. Gordion'daki Büyük Tümülüs'te bulunan M.Ö. 700 yıllarına ait tunç kazanlardan biri Frygia formunda, soldan sağa doğru giden alfabe ile yazılmıştı, balmumundan ve son bölümü eksik Frygçe kısa bir yazıt taşır. Aynı türde 3 kısa alfabetik Fryg yazıtına yine bu mezardaki halka dipli 3 tunç kâsenin ağız kenarları üzerinde de rastlanmıştır. Gordion kazılarında yazılı belgelere rastlanmayışı Frygler'in kilden tabletler yerine tahta gibi çürüyebilen tabletler kullandıklarını gösterir. Frygia alfabesinin Ionia ve öteki Yunan alfabeleri gibi Fenike alfabesinden geliştiği kabul edilebilir. Bu alfabe Frygia'da M.Ö. 8. yüzyılın ikinci yarından itibaren kullanılmıştır. Kaya anıtlarının

182 Meydan Larousse cilt 4 1971 S:862

üzerine ustaca kazılmış olan yazıtlarına, M.Ö. 8. yüzyılın ikinci yarında Fryg, yazısının oldukça gelişmiş bulunduğunu anlayabilmekteyiz.”¹⁸³

Henüz okunamamakla birlikte bu buluntular Frygler’lerin Hititler ve Asurlular gibi balmumu üzerine yazılmış tabletlere sahip olduklarını göstermektedir.

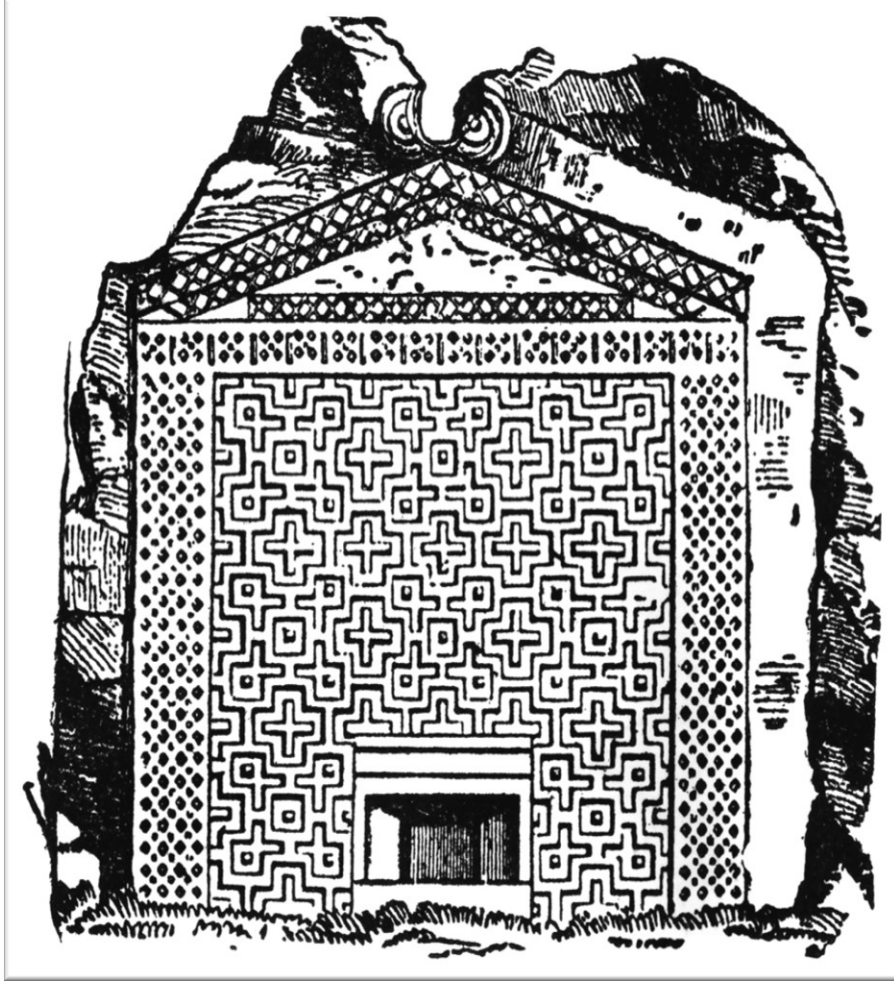


Şekil 99 Frigya topraklarında yer alan Kaya mezar süslemesi, mimari detay resmi; History of Art in Phrygia, Lydia, Caria and Lycia, Perrot Georges kitabından Ayazeen Nekropolü Tümülsü

183 SEVİN Veli, Frygler, Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi 1, Görsel Yay ınlar İstanbul 1982 S:240

b. . Frigya Uygarlığın'da Mimari

“Olgun stil süresindeki Phryg mimarlık eserleri ana çizgileri ile Balkan ya da Hellen kökenlidir. Gordion'daki bütün yapılar megaron planlıdır. Boğazköy'deki evler de kısaltılmış megaron biçimde idiler. Midas Tümlüs'ündeki mezar odası da *semerdamlı** idi. Mimarlık konusunda bugüne değin herhangi bir Doğu etkisine rastlanmamıştır.”¹⁸⁴



Şekil 100 Frigya uygarlığı topraklarında yer alan kaya mezar süslemesine örnek resmi; History of Art Phrygia, Lydia, Caria and Lycia, Perrot Georges kitabından

184 AKURGAL Ekrem, Anadolu Kültür Tarihi, Tubitak Yayınları 17. Basım Ocak 2005 Ankara S:269

184**Semerdamlı*: (Topuz Çatı) Kare planlı bir yapıyı örten pramidal biçimli kırma çatı.

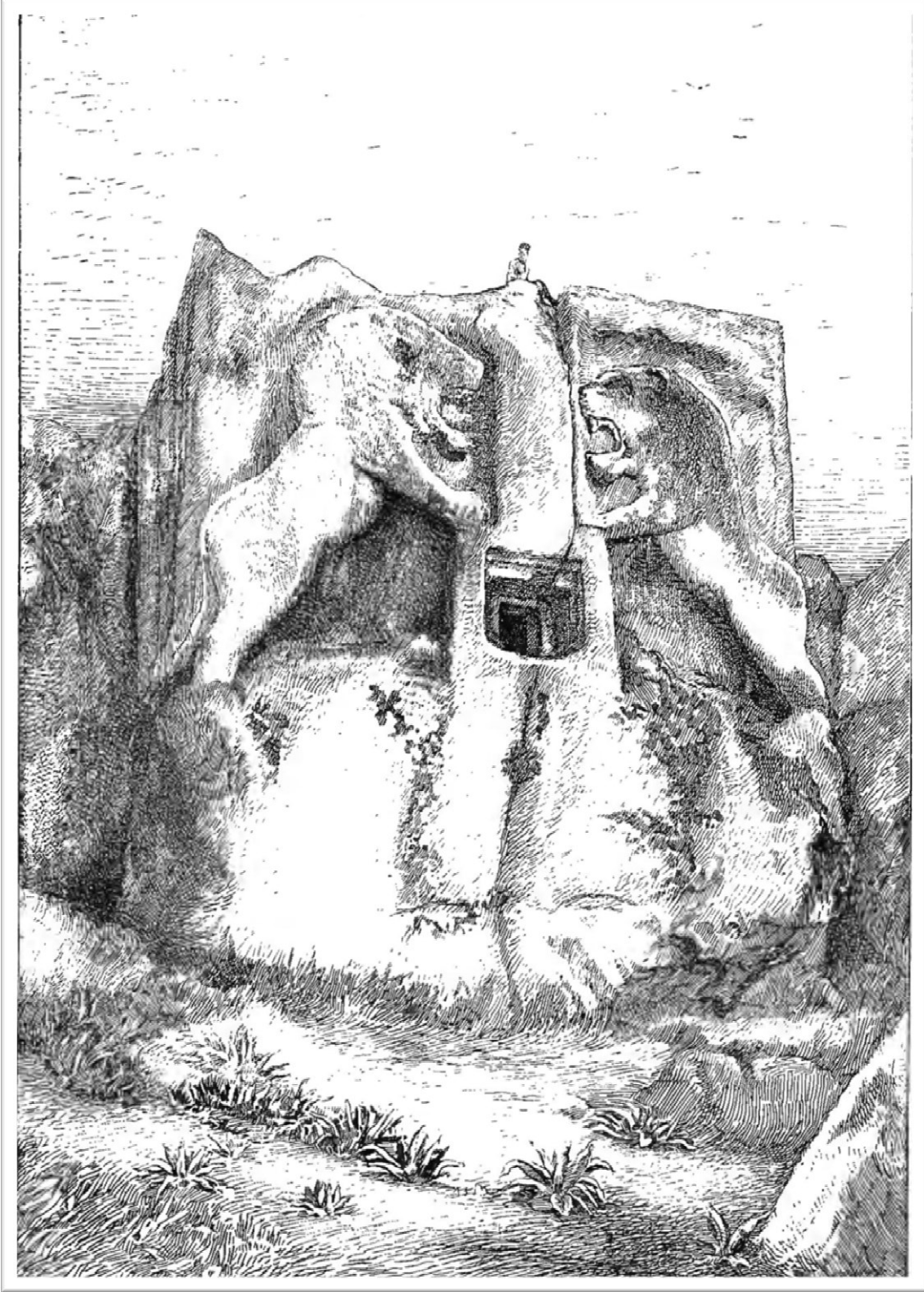
Aslında daha çok köylü olan Thrak kökenli Anadolu Frigler'i, mimarlık alanında oldukça başarılı bir ulustur. Onların karakteri hemen her mimari uygulamada kendini belli etmektedir. Oldukça geniş bir coğrafyaya yayılan bu halkın mimarlıktaki başarıları daha çok Boğazköy, Alacahöyük, Pazarlı ve biraz da Hacıtuğrul/Yenidoğan Höyüğü kazılarından izlenebilir.

“Gordion’da Midas dönemi sitadeli farklı inşa evrelerine ait yapılarıyla bir kerede planlanıp inşa edilmeden çok giderek büyüüp gelişen bir uygulamanın ürünüdür. Nitekim yapıların çoğu kez farklı mimari teknik ve malzemeye inşa edilmiş olması aynı zamanda yapılmadıklarını gösterir. M.Ö. VIII. yüzyıl Frig mimarisinde en dikkat çekici yeri >**megaron**< denilen yapı türü alır. Bu adın isim babası ünlü ozan *Homeros*’tur. Ona göre bu, içinde erkeklerin toplantılar yaptığı büyük salondur. *Megaron* yapı tarzı ilk Tunç Çağı’nın başlarından bu yana Batı Anadolu’nun sevilen bir konut türü olmuştur. *Megaron* planlı, geleneksel Frig konutlarını taklit eden kaya mezarlarının büyük bir bölümü Dağlık Frigya bölgesindedir. Frig oda mezarlarının çoğu, kayaların yerden erişilmesi zor, yüksek kesimlerine oyulmuştur. Bunların kare ya da dikdörtgen şeklinde küçük ve basit birer girişi vardır. Frig kültürünü anlamamızı sağlayan en önemli arkeoloji unsurlardan birisi kaya anıtlarıdır. Çeşitli inançlarla ilgili olarak yapılan anıtların birkaç çeşidi vardır. Bunlar önyüzler (**fasad**), odacıklar, merdiven (basamaklık) anıtları ve idol (tapınç heykelcikleri) kabartmalarıdır. Kült anıtlarının yanı sıra kayalara oyulu mezarlar da Frig kültüründe önemli yer tutar.”¹⁸⁵

Bu açıklama ile; Frigya mimarisinin plana sabit kalarak korunmadığı, ihtiyaç dahilinde, odaların eklenerek binanın değiştirildiği anlaşılır. Megaron yapılar frig uygarlığında ilk Tunç çağında ortaya çıkmıştır. Frigyalıların yaşam alanlarında tapınma köşelerinin varlığı dikkat çeker.

185 BÜLBÜL Cemil, Eski Anadolu Tarihinde Frigler, Afyon Kocatepe Üniv. Tarih Bl., Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 27 Yıl: 2009/2, S.88

185***Megaron**: Batı Anadolu ve Ege dünyasında M.Ö.3.bin yıldan itibaren kullanılan, önde, dar kısa taraflarında giriş holü ve arkada ocaklı büyük bir salondan oluşan dikdörtgen planlı yapılardır.



Şekil 101 Frigya Uygarlığı topraklarında yer alan Aslanlı Kayanın örnek resmi; History of Art in Phrygia, Lydia, Caria and Lycia, Perrot Georges kitabından Aslanlıkaya

“Dağlık Frigya Bölgesi’ndeki Frig yerleşmeleri vadileri sınırlandıran yüksek, kayalık platolar üzerine kurulmuş olan kalelerden oluşmaktadır. Kalelerde olasılıkla yönetici sınıf oturmaktaydı. Halk ise kalelerin eteklerinde köy niteliğindeki yerleşmelerde yaşıyor olmalıydı. Frig kaleleri, hem bulundukları vadiye hem de vadiye ulaşan yollara hakim stratejik noktalarda konumlanmıştır. Eskişehir’in güneyinde Yazılıkaya/Midas Kenti, Pişmiş Kale, Akpara Kale, Kümbet Asar Kale, Yapıldak Asarkaya Frig kalelerinin en özgün örneklerini oluşturur.”¹⁸⁶

Sarp kayalardan oluşan doğal savunma sistemi bu yerleşmeleri çevreler. Rampalı bir yol ya da ana kayaya oyulmuş merdivenler Yardımıyla ulaşılan yerleşmelerde, ana kayada oyulmuş mekânlar, büyük sarnıçlar, silolar, merdivenli geçitler, önlerinde dini törenlerin yapıldığı kült anıtları ve oda mezarlar bulunmaktadır.

“Frig Krallığı kalenin içerisinde ve kuvvetlendirilmiş bir mevkiyeydi. Etrafı tamamen surlar ile çevrili bu erken hisar aynı zamanda karmaşık bir merdiven sistemiyle de ilişkiliydi. Frig Krallığı döneminde burada çevresi güçlendirilmiş, kale tipi bir yerleşme vardı, tamamen surlar ile çevrili bu erken hisar ile ilişki olmalıydı. Haspels, bu bilgiden yola çıkarak erken yerleşme için M.Ö.8. yüzyıl sonunda Gordion’un Kimmerler tarafından yıkıldığı M.Ö. 7. yüzyıl başına kadar bir süreyi öne sürmüştür.”¹⁸⁷

Bu paragrafta açıklandığı üzere; Frigya uygarlığı yerleşim alanlarının büyük kale duvarları ile koruma altına alındığı anlaşılır. Bu koruma belki saldıran diğer kavimlerin varlığı ortaya çıkartmaktadır.

186 Eski Anadolu Tarihi, 6. Ünite, SİVAS TÜFEKÇİ Taciser, Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 2268, Açık öğretim Fakültesi Yayını No:1265 S.106

187 HASPELS, Emillie, HENRITTE, Caroline, Friglerin Gizemli Uygarlığı, Yapı Kredi Yayınları İstanbul Aralık 2007 S.41



Şekil 102 Frigya Uygarlığı topraklarında yer alan kaya mezarın içindeki duvara işlenmiş Kybele figürü; Saçlarına takılan süsler ve Amulet kolye açıkça görülmektedir. History of Art in Phrygia, Lydia, Caria and Lycia, Perrot Georges Kitabından Tanrıça Kybele

c. Frigya Uygarlığın ‘da Din

“Fryg dini *ilkel Anadolu* ve *Hind - Avrupalı* olmak üzere iki ana bölüme ayrılır. Frygia’nın en eski ve en kendine özgü kültü, Halys’in doğusundaki Luwilerce *Kubaba*, Lydialılarca *Kybele* ya da *Kybebe*, Frygkerce *Kubile* ya da *Matar Kubile* ve Yunanlılarca da Kybele olarak adlandırılan Büyük Ana ya da Ana Tanrıça kültüdür; bu tanrıça Frygler tarafından *Agdistis** olarak da tanımlanırdı. Bu ana

Tanrıça'ya Anadolu'da 7.bin yıldan beri tapınılıyordu. Nitekim Çatalhöyük ve Hacılar'da bulunmuş Neolitik çağa ait kilden Ana Tanrıça heykelcikleri bunun en güzel örnekleridirler. Frygler'in hemen tümüyle Anadolu geleneklerini benimsemiş ve bunları sürdürmüş olduklarını en iyi biçimde bu Ana Tanrıça dini gösterir. Fryg kabartmalarında Kybele'nin başına kuleye benzer yüksek bir taç vardır; bu taç, onun, kentlerin ve tarımsal ürünlerin tek egemeni sayıldığıının simgesidir. O aynı zamanda genç kızların da koruyucusudur. Tanrıçanın en büyük tapınma yeri Pessinus'ta idi (bugün Balahisar). Burada tanrıça gökten inmiş bir idol olarak kabul edilirdi. Bu olasılıkla siyah meteorik bir taşı.¹⁸⁸

Burada Kybele ve onun yanında genç sevgilisi *Atys* bulunuyordu. Tanrıçanın sevgilisi Atys ile birleşmesinin doğaya yeni bir yaşam verdiğine, sevgilisini yitirmesinin ise doğanın kışın uykuya daldığını temsil ettiğine inanıyorlardı. Kutsal sayılan Dindymos Dağı'nın eteklerinde ve bu etekleri sulayan Gallos'un kıyılarında tanrılar tanrıçası *Agdistis Dindymene*, Romalılar dönemine değin bir tanrıça olarak kaldı ve gelişti. Ana Tanrıça 'ya ayrılmış olan bu kutsal kentin gerek dinsel, gerek ticari yönetimi, Atys adını taşıyan bir takım başrahiplerce yerine getiriliyordu.

“Böylece Pessinus Kybelesi'nin tapınağı etrafında bir devlet oluşmuştu. Burada iki yüksek rahip bulunuyordu: Bunlardan biri Atys'in adını taşıyordu ve emri altında gallus denen rahipler vardı; galluslar'ın erkeklikleri giderilmişti ve bu ameliyatı dinsel tapınmanın coşkunuğu içinde kendi kendilerine uygularlardı. Galluslar'ın bu hareketi, Atys'in kendi erkekliğini gidermesini taklitten başka bir şey değildi. Bu vahşi olayla tanrıçanın bahar bayramı kendine özgü bir biçim alırdı. Frygler bu tanrıçayı o denli benimsediler ki, tüm devlet ve ülkelerini Pessinus Kybelesi'nin mülkü saydılar, Frygia Devleti yıkıldıktan sonra bu bölgede Lydia egemenliği başladıktan sonra da tanrıça Frygia ulusal karakterini korudu. Bu dönemde ve bunu izleyen zamanlarda Frygler bu dini köyden köye, kasabadan kasabaya giden misyonerler aracılığıyla Anadolu halkı arasında yaymağa başladılar. Böylece bu din Anadolu'da uzun süre tutunabildi. Ana

188 SEVİN, Veli FRYGLER, Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi 1, Görsel Yayınlar Ansiklopedik Neşriyat ve Sanayi A.Ş. 1982 ss.236-237

Tanrıça kültü M.Ö. 204 yılında Roma'ya taşındı ve Roma dininde de önemli rol oynadı.”¹⁸⁹

Kybele kutsal alanları genellikle dağlarda yapılmıştı ve tanrıçanın tatlı su kaynaklarının yakınındaki çıplak yarlarda olduğuna inanılırdı. Eskişehir ve Afyon arasındaki kutsal platoya M.Ö. 8. yüzyıl ile 6. yüzyıl arasında, tanrıçanın tapınaklarını temsil etmek üzere yapılmış olan kaya yapıları da yakınlarından kutsal Fryg ırmaklarının çıktığı kayalıklar üzerine oyulmuştu.

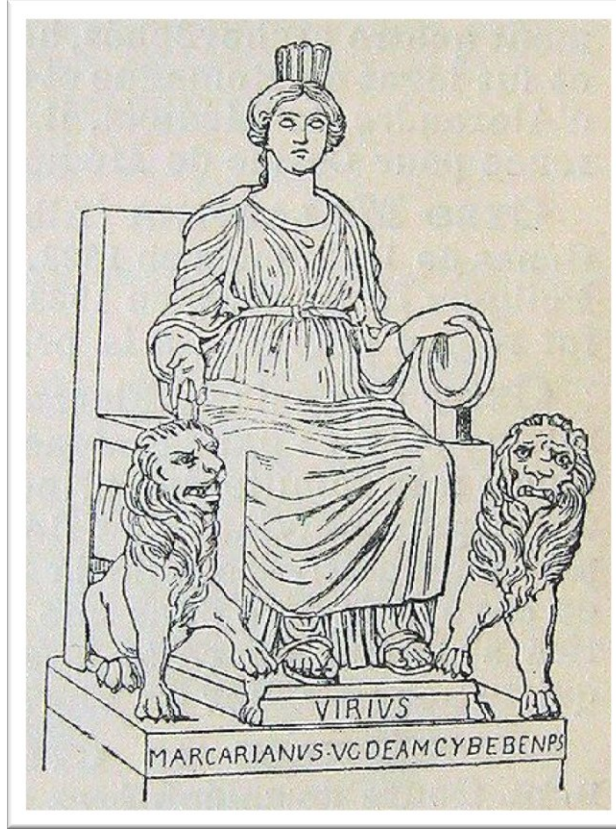
“Tapınaklar arasında üzerinde bazen geometrik bazen de hayvan motiflerinin yer aldığı bu kaya yüzeylerinden en ünlüsü, kuşkusuz ki, **MIDAI = Midas** adını içeren Frygce yazıtı nedeniyle Midas mezarı denen anıt oluşturur. Ancak bu anıt bir mezar olarak değil yine bir tapınma cephesi olarak kullanılmıştır. Öteki tüm Fryg oyma kaya cepheleri olarak kullanılmıştır. Öteki tüm Fryg oyma kaya cepheleri gibi M.Ö. 8.yüzyılın ikinci yarısına ait olan Midas anıtının yüzünde doğuya bakar. Bir kaya yüzeyinin işlenmesiyle oluşturulmuş bulunan bir süslü cephe çadırdam bir tapınağın ön kesimini temsil eder. Bu cephenin en önemli bölümü, tanrıça yontusunun içinde durduğu merkezi kaya nişidir. Bu anıt aslında Frygler’in Büyük Tanrıça’sı adına yapılmış bir kutsal alandır. Bu nedenle anıtın merkezi bölümündeki nişin içinde Kybele’ye ait bir yontunun durduğu sanılır. Anıtın duvarlarına kazılmış olan **MATEP** yani Ana anlamına gelen yazıtlardan, Midas anıtının Mater Kybele, yani Büyük Ana Tanrıça’ya ait olduğu anlaşılmaktadır. Frygler’in kayalara oyulmuş diğer bir dinsel yapı türü de genellikle doğuya bakan merdivenlerdir. Bir çeşit oturma yerine doğru çıkan bu merdivenlerin sunak olarak kullanıldıklarına inanılır. Ancak bunların tanrıçanın oturması için hazırlanmış sembolik tahtlar olarak düşünülmüş olması da olasıdır. Roma dönemindeki Frygia pantheonu ile ilgili bilgi, Yozgat yöresinde bulunmuş bir kaya kabartmasından öğrenilir; bu kabartmada Kybele arslanı üzerindedir, **Herakles***, oturur durumda bir figür (Atys?), **Asklepios****, **Telesforos** ve sonunda kutsal bir alan içinde, kartalla birlikte tanımlanmış **Kronos****** ya da **Zeus******* kabartmaları görülür.”¹⁹⁰

189 SEVİN, Veli FRYGLER, Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi 1, Görsel Yayınlar Ansiklopedik Neşriyat ve Sanayi A.Ş. 1982 ss.236-237

190 SEVİN, Veli FRYGLER, Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi 1, Görsel Yayınlar Ansiklopedik Neşriyat ve Sanayi A.Ş. 1982 ss.236-237

***Herakles**: Yunan mitolojisinde **Herakles**, Roma Mitolojisi’nde **Herkül**, Zeus ile Miken kralının kızı Alkmene’nin oğludur.

Bu açıklama ile; Frigya kaya mezarlarının duvarlarında yer alan Matep sözcüğünün Büyük Ana Tanrıça olduğu belirtilir. Bu bağlamda Frigya uygarlığı inan sisteminin Ana tanrıça kavramına dayalı olduğu anlaşılır. Tapınma duvarların varlığıda dikkat çeker. Kutsal alanlarına Kybele figürüne öncelik verildiği bahsedilmiştir.



Şekil 103 Frigya Uygarlığı Topraklarında yer alan Kybele tanrıçası heykeline örnek çizim; Cybele, Nouveau Larousse Illustre 1894

****Asklepios: Asklepios, (Asclepius)** (Yunanca Ἀσκληπιός, Latince **Aesculapius**) Yunan Mitolojisi'nde tıbbın ve sağlığın tanrısı. Apollon ve Koronis'in oğlu, Hygieia, Meditrina, Iaso, Aceso, Aglæa ve Panacea' nın babasıdır.

******Kronos: Kronos** adının zaman anlamına gelen *khronos* sözcüğünden almaktadır. İlk titan olmakla birlikte, zamanı yarattığı ve zamanlarda seyahat ettiği söylenir.

190 *******Zeus: Zeus**, eski Yunan mitolojisinde tanrıların kralı, en güçlü ve önemli tanrıdır. Gökyüzünün, şimşek ve gök gürültülerinin tanrısıdır. Çoğu zaman elinde bir şimşek ile resmedilmiştir.

***Agdistis:** Eski Anadolu tanrıçalarından biri. Adını Sivrihisar bölgesindeki Agdos dağından almıştır. Pausanias'ın anlattığına göre, Zeus bir rüya görüyor ve tohumları yeryüzüne saçılıyor bu tohumlardan kendisinde hem dişilik hem de erkeklik vasfı bulunan Agdistis yaratılıyor, tanrılar bu tuhaf mahlûku yakalıyorlar. Erkeklik uzvunu kesiyorlar. Kesilen uzvun yerinden bir badem ağacı çıkıyor. Sangrios (Sakarya) nehrinin kızı, bu ağaçtan bir badem koparıyor, göğsüne koyuyor ve gebe kalarak Attis'i dünyaya getiriyor.

Frigya (Phryg) dini çok tanrılıdır. Bunlardan en tanınmışları Güneş Tanrısı *Sabazios* ile Ay Tanrısı *Men*'dir. Sbazios Trakya kökenliydi; Yunanlılarca Men denen Ay Tanrısı ise olasılıkla eski bir Anadolu tanrısının değiştirilmiş biçimiydi. Ancak Phrygler denince akla hemen, çoğu kez yalnızca Matar (Anne), bazen *Matar areyastin* ya da *Matar kubileya* bazen de Agdistis (Kaya Kadın) denen Büyük Ana gelir. Yunanlılar ona Kybele der. Anadolu'da Erken Neolitik Çağ'dan beri tapınım gören ve Hitit-Luviler'ce Kubaba denen Kybele Phrygler'in gözünde bir doğa tanrıçası hatta doğanın bizzat kendisiydi. En önce gelen kutsal hayvanları yırtıcı bir kuş ve arslan olan tanrıçanın Attis adında bir sevgilisi vardı. Tanrıçanın Attis'e her yıl ancak ilkbaharda kavuştuğuna, böylelikle de doğuya yeni bir yaşam geldiğine; onu yitirdiği aylarda ise doğanın kış uykusuna yattığına inanılıyordu. En büyük tapınma yeri Pessinous'taydı (Ballıhisar). Eskişehir'in Sivrihisar ilçesi yakınlarındaki kentte tanrı çayı siyah meteorik bir taş temsil ediyordu

Anıtsal kaya cephelerini taşçı ustaları yukarıdan aşağıya doğru işleyerek biçimlendiriyordu. Bu türde işçiliğin en güzel temsilcisi, bitirilmemiş olması yüzünden >Bitmemiş Anıt< olarak adlandırılan kaya cephesidir. Phryg soyluları ölümlerini ya kayaya oyulmuş mezarlar ya da Tümülüs denen yığma tepelerin altındaki odalara gömerlerdi. Kaya mezarlarının kimilerinde cephe kabartmalarla süslenmişti. Bunlardan en güzeli Afyonkarahisar yakınlarındaki Arslantaş Mezarı'dır. Mezar anıtı adını ard ayakları üzerinde duran karşılıklı iki arslan kabartmasından alır. Daha çok krallar, prensler ve yakınları için yapılan tümülüsler ise Anadolu'ya yabancıdır ve ilk kez Phrygler tarafından Trakya ve Makedonya'dan getirilmiştir. Ahşap küçük bir mezar odasının ya da bazen basit bir çukürün üzerine toprak, ender olarak da küçük taş yığılarak yapılan bu tür anıtlar çok yaygın kullanım görmüştür. Şekil 101'de temsili yer almaktadır.

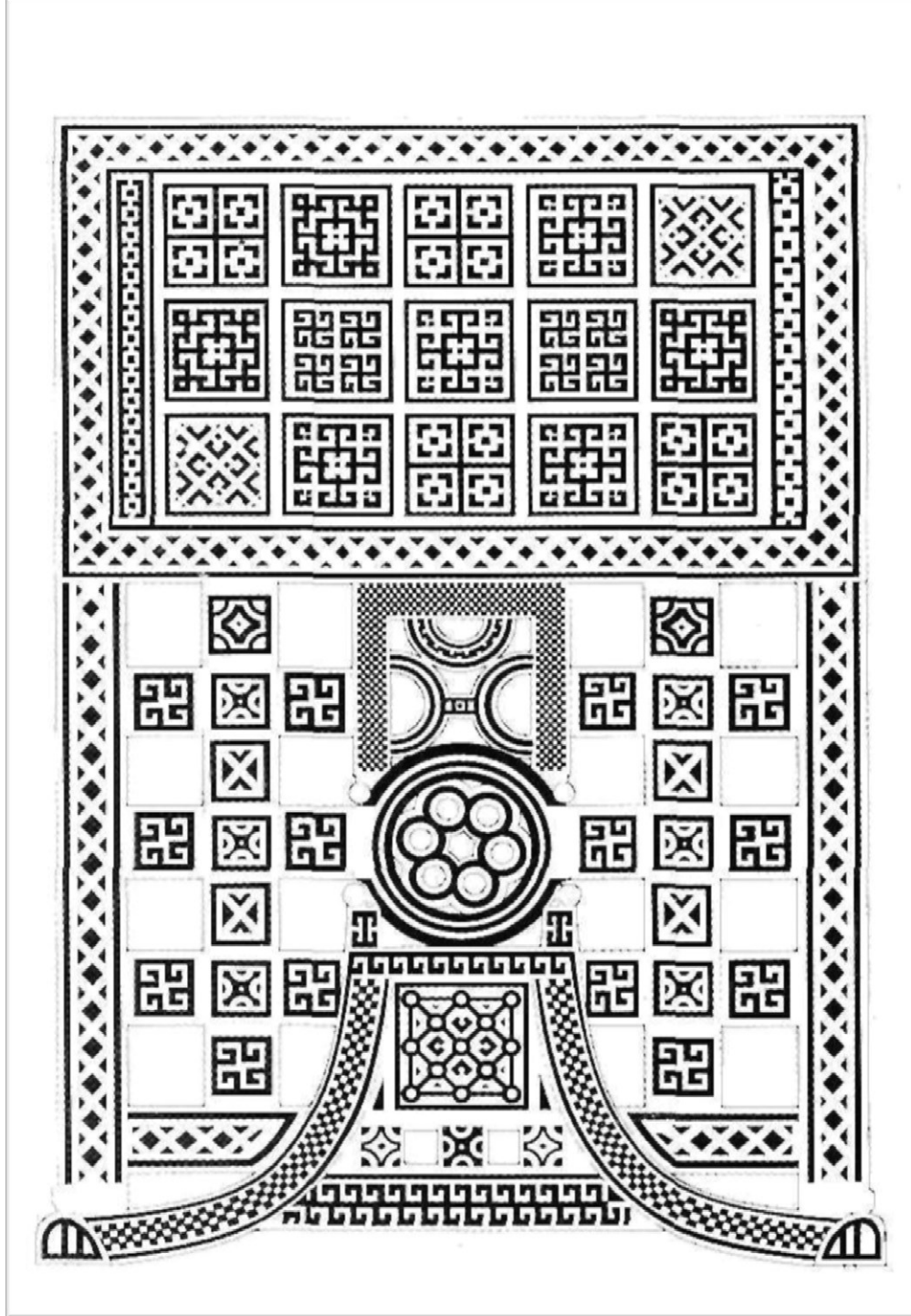
“Batıda Afyon'dan güneybatı uçta, Antalya yakınlarındaki Elmalı, güneydoğuda da Niğde yöresine değin uzanan bir alanda karşılaşılan bu gelenek, sonraları türlü biçimlere girerek, Roma egemenliği döneminin içlerine de sürüp gitmiştir. Phryg Tümülüslerinin en yoğun olarak kümелendikleri yöreler ise Gordion ve Ankara çevresidir. Bunlardan en büyüğü Gordion'dadır. Büyük Tümülüs denen ve Midas'a ait

olduğu sanılan bu anıt 300m. kadar çapı da ve 53 m. yüksekliğindedir. Ağaç halkalarından yararlanılarak geliştirilmiş dendrokronoloji çalışmaları bu tümülüsün inşasında kullanılan ağaçların 720 yılında kesilmiş olduğu ortaya koymuştur. Bu odalar içinde cesetler önceleri, sedir üzerine konmuş ahşap sandukalara yerleştirilir., duvar çok renkli ve desenli kumaşlarla kaplanır, bazen de boyanarak dekore edilirdi. Odalarda kapı yoktu. Yanlarına pek çok armağan bırakıldıktan sonra üzeri çoğu kez düz ya da semerdam türündeki bir çatıyla örtülen mezar odaları bir daha hiç açılmamak üzere taş, çamur ve toprakla örtülmüştür. Daha basit kimi mezarlarda ise oda yerine ahşapla kaplanmış dikdörtgen çukurlarla yetinilmiştir. Mezarın üzerine yığılan toprağın yüksekliği ölen kişinin önemine göre değişiyordu. VII. yüzyıl sonlarından itibaren Phrygler olasılıkla Yunanistan'dan gelen etkiler sonucunda ölülerini yakmaya başladılar. Tümülüslerde gömü sırasında ve da daha sonra ölü kültüyle ilgili kimi törenler yapılmaktaydı. Bu nedenle önlerine taştan kabartmalarla süslü, sunak türü yapılara yer vermiştir.”¹⁹¹

Bu açıklamaya göre; Frigya tümülüsünde duvarlar kumaşlarla kaplanmaktadır. Ölüler ahşap sandukalara koyularak tümülüste yerini almaktadır. Frigya uygarlığında ölü yakmak işlemine rastlanmakta olduğu anlaşılır. Ancak ölümlere yapılan kaya sunaklarına daha sık rastlanmaktadır.

191 SEVİN, Veli, Anadolu Arkeolojisi, Der Yayınları İstanbul 1999 2.basım, ss.197- 198- 199

d. Frigya Uygarlığın 'da Ahşap İşçiliği



Şekil 104 Gordion Kral Midas'ın mezarından ağaç paravanının teknik çizimi Elizabeth Simpson M.Ö. 700 sıraları, Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi

“Midas’ın Tmls’nde ve ayrıca bir prensesin tmlsnde bulunan masa, iskemle ve paravan Resim (*tahta perde*) gibi aēaē mobilya kalıntılarını Amerikalı uzmanlar örnek biēimde restore etmişlerdir. Bunlardan Elisabeth Simpson’un restore ettiēi masa olaēanst iřēilik gösterir. şimdi Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi’nde sergilenen bu eşsiz eserler dünyanın en deēerli mobilya ürünleri arasında önemli bir yer alırlar. Herodot’tan ērendiēimize göre Lydia Kralı *Gyges* (M.. 680-652) mahkeme işlerini görürken üzerinde oturduēu tahtı Delphi’deki Apollon Tapınaēı’na armaēan etmişti. Herhalde söz konusu taht Gordion’daki mobilyanın türünde bir eserdir. Mobilyayı süsleyen bezemeler Geē Hitit Kralı *Varpalavas*’ın giysisinde görülen ögelerin yakın benzeridir. nl Phryg tekstil işleri de şüphesiz bu tür motiflerle işlenmişlerdi. Bu süsleme sanatı İon sanatēılarına da örnek olmuştur.”¹⁹²



şekil 105 Kral Midas Tmls Sunum Tezgâhı Aēaē paravan 1957 Pennsylvania Üniversitesi Arkeoloji ve Antropoloji ekibi

¹⁹² AKURGAL, Ekrem. Anadolu Kültür Tarihi, Tubitak Yayınları 17.Basım, Ocak 2005, Ankara, ss.268-269

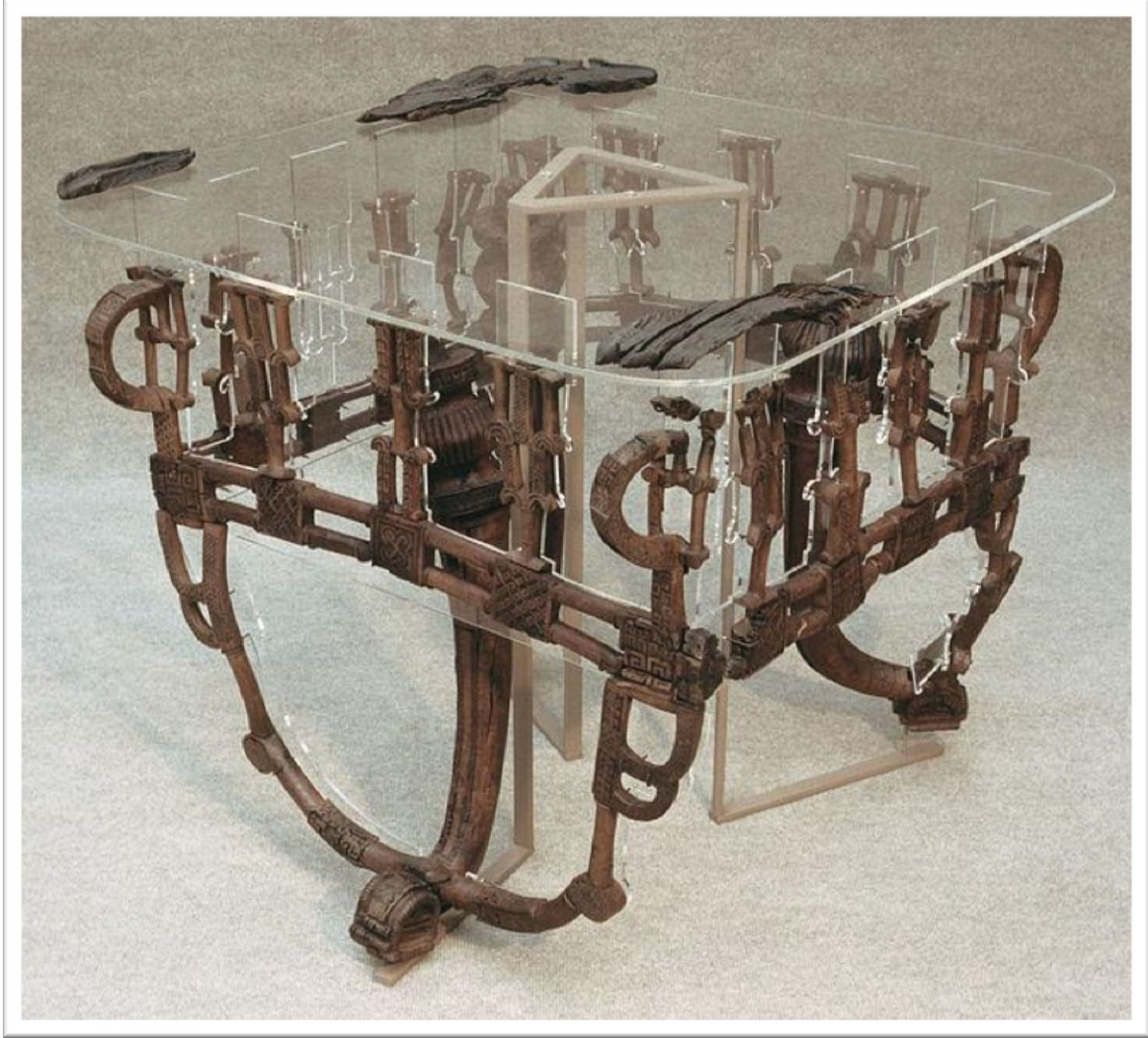


Şekil 106 Hitit Kral Varpalavas Sağ taraf. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi Alçı Rölyefi

“Phrygler’in en özgün sanat dalı mobilyacılıktır. Bu daldaki ustalık ve özgünlüğün en önde gelen nedeni bölgenin orman yönünden zengin oluşudur. Gordion Tümlüslerin de bulunan mobilyalar marangozluktaki üstün düzeyin en canlı kalıntılarıdır. Metal çivi kullanılmaksızın, birbirine ağaç çiviler ve geçmeler tutturulmuş masalar, tabureler ve sehpalar çoğu kez Phrygler’e özgü geometrik bezekli oyma ve kakmalarla süslenmiştir. Mobilya yapımında yalnızca eşyanın işlevine uygun ağacın seçimi ile yetinmeyip estetik bir düşünceyle ağacın renk ve kokusu da göz önünde bulundurulmuştur. Sözelimi sarı ve sert şimşir ağacının dayanıklılığının yanı sıra onunla güzel bir kontrast oluşturan koyu renkli ceviz ile ardıç ve porsuğun kullanılmış olması

ilginçtir. Kakmacılıkta, şimşir üzerine açılan 1-2 mm'lik yuvalara hoş kokulu ardıçtan yapılmış kakmalar özel bir tutkalla yerleştirilmiştir. Midas dönemi Gordion'unda daha çok mobilyacılıkla ilişkili olarak çalışan bir fildişi atölyesi de vardır. Ancak bu dal ahşap oymacılığı gibi çok gelişmiş değildir. Gordion'a gerek hammadde ve gerekse işlenmiş durumda, köklü bir geleneğe ve çok sayıda atölyeye sahip Kuzey Suriye'den fildişi gelmiş olmakla birlikte, yerli atölyenin kendine özgü bir stili vardır. Özellikle ahşap kakma parçası olarak görülen küçük levhalardaki silahlı süvari, balık yiyen, kartal başlı karışık yaratık ve geyik kabartmaları, ince bacakları üzerinde yükselen hantal hayvan gövdeleri ve baklava dilimi biçimli gözleriyle Kuzey Suriye, Fenike, Asur ve hatta Urartu'dan tümüyle farklı, Koloni Çağı'ndan beri etkin Orta Anadolu'ya özgü bir atölyenin ürünleridir.”¹⁹³

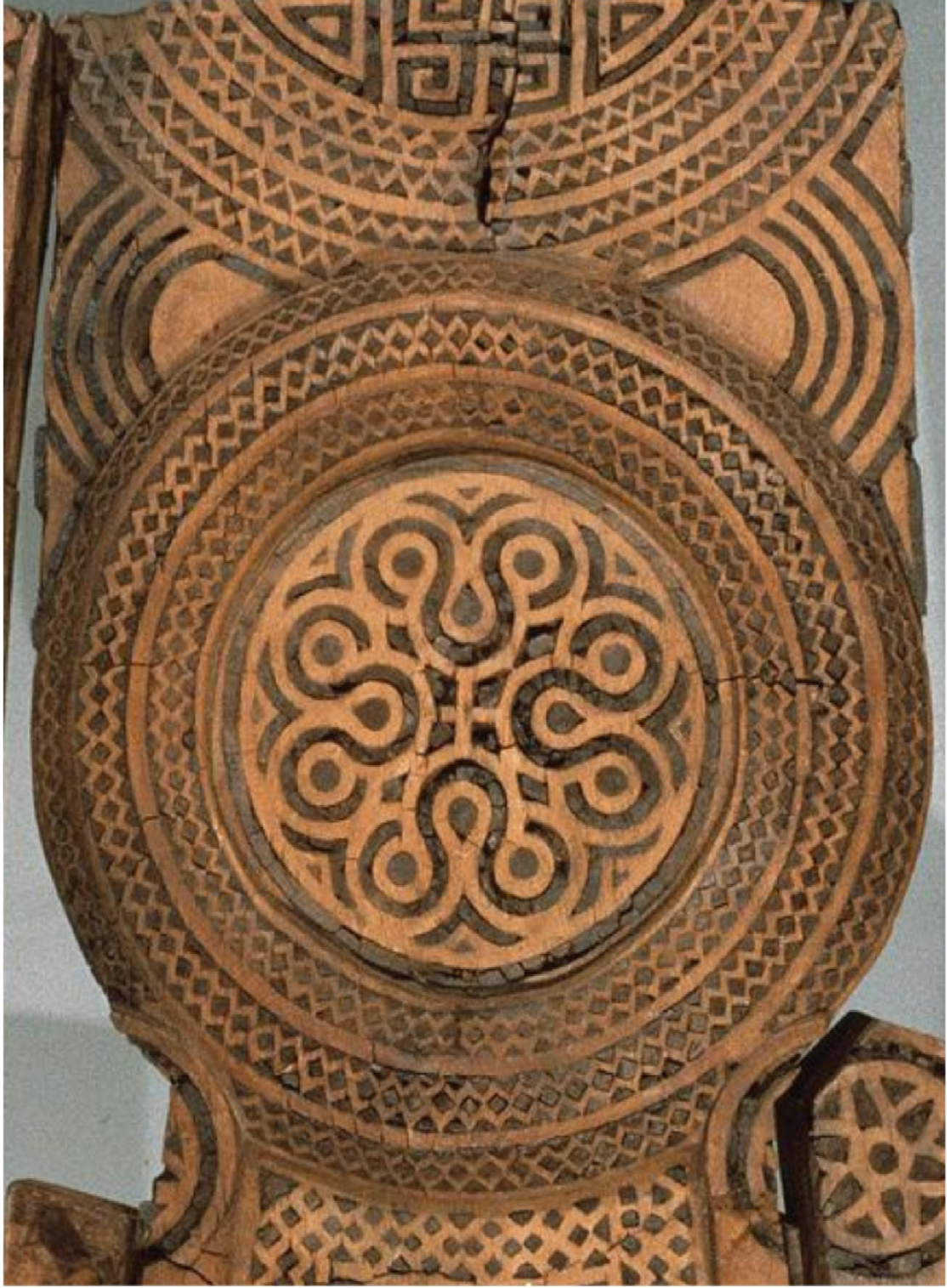
193 SEVİN, Veli. Anadolu Arkeolojisi Der Yayınları 2. basım, İstanbul 1999, ss.200, 201, 202



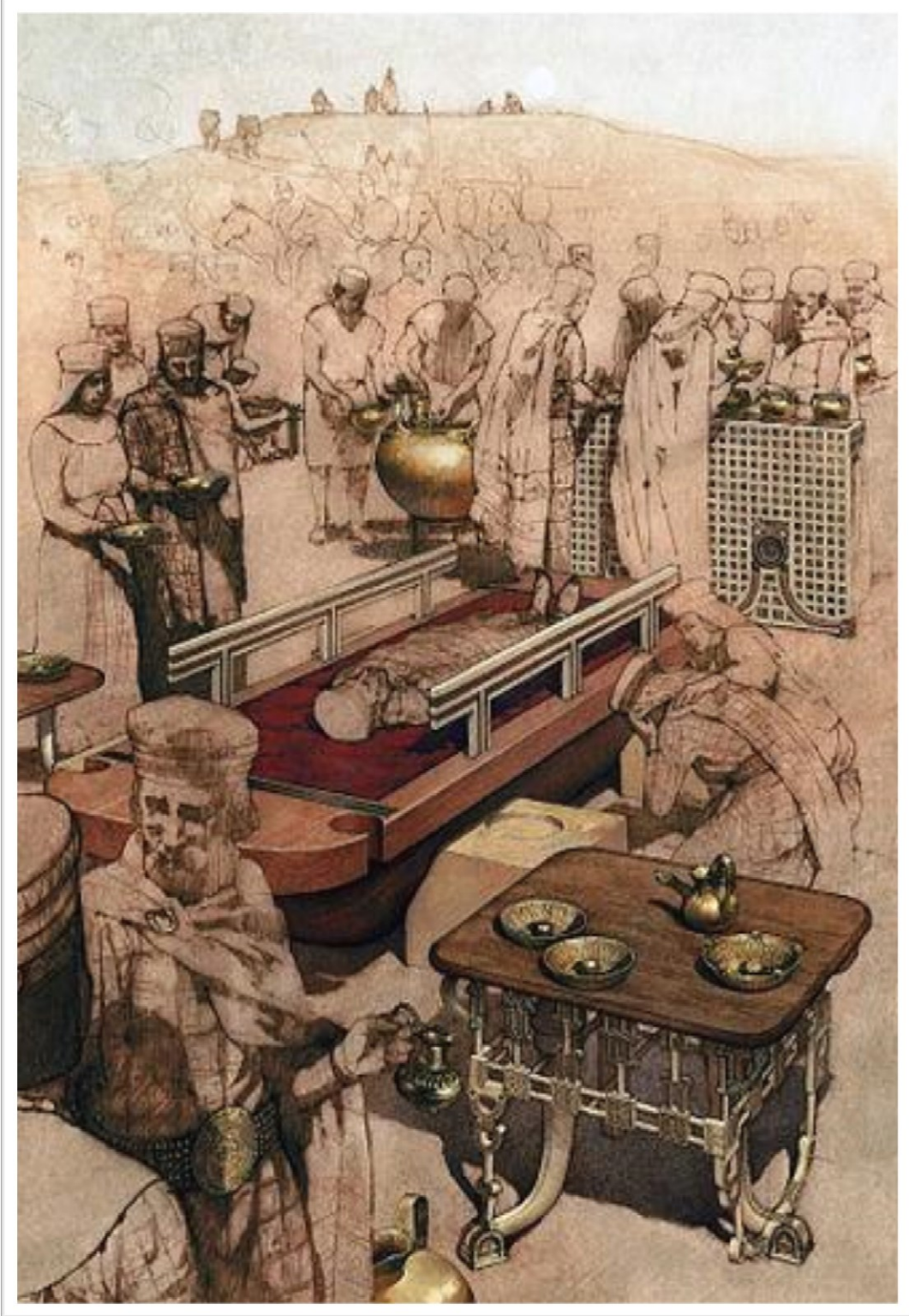
Şekil 107 Elizabeth Simpson Ahşap yenileme Robert Payton ait Gordion Mobilya proje ekibi (1981-1



Şekil 108 Pennsylvania Üniversitesi Arkeoloji ve Antropoloji Müzesi, Ahşap Tabure Gordion Ahşap proje ekibi (1993-1996) Elizabeth Simpson



Şekil 109 Pennsylvania Üniversitesi Arkeoloji ve Antropoloji Müzesi, Ahşap proje ekibi Gordion (1993-1996)
Elizabeth Simpson



Şekil 110 Kral Midas'ın cenaze töreni İllüstrasyonu Greg Harlin ve Elizabeth Simpson

e. Frigya Uygarlığın ‘da Takılar

“Frigler, özellikle Tunç işçiliğinde uzmanlaşmışlardı. Bu alaşım bakır ve kalayın belirli oranlarda birleştirilmesiyle yapılmıştı. Bu endüstri dalında daha çok güneyden, Suriye’den ilham alınıyordu. Örneğin yalnızca Büyük Tümülüs’te 175 *fibula**, 170 kâse, kazanlar ve çok sayıda kemer ele geçirilmiştir. Bunlardan bir bölümü Suriye’den ve Asur’dan armağan olarak ya da ticaret yoluyla gelmişse de önemli bir bölümü Gordion’da ya da bu yöredeki Frig sanatçılarınca dövme ve dökme teknikleri kullanılarak üretilmişlerdir. Bunlar arasında günümüz hamam taslarının atası olan, ortası göbekli ya da kulpları makarayı andıran kâseler, biçimli tutamları boğa başlarıyla süslü kazanlar, kelepçeler, kemerler ve çengelli iğneler sayılabilir.”¹⁹⁴



Şekil 111 Aslan başı Kemer Tokası, Phrygia, Bronz, M.Ö. 700-500, Britshmuseum¹⁹⁵

194 SEVİN, Veli, Eski Anadolu ve Trakya Başlangıcından Pers Egemenliğine Kadar, Atlaslı Büyük Uygarlıklar Ansiklopedisi, İletişim Yayınları, 1. baskı, İstanbul 2003 S.276.

195 http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=369505&partId=1&searchText=phrygia&images=true&page=1 14.04.2013

“Nitekim Frigler Maden işçiliğinde de yüksek bir düzeye ulaşmışlardı. Yaylı çengelli iğneler dönemin >teknolojik< bir Frig buluşu olup, bunlar Asur ve Geç Hitit merkezlerinde aranan ve beğenilen sanat eserleri idiler. Frig eserleri Hellen sanatını etkilediği gibi, söz konusu eserler daha sonraki dönemlerde iyonyalı sanatçılar tarafından da taklit edildiler.”¹⁹⁶

Pilinius’a göre “iğne ile nakış işleme bir Frig buluşu idi.” Bu yüzden nakışlı giysilere PHRYG adı verilmiştir.

“M.Ö. 330-30 arasındaki Hellenistik dönem takı sanatının en önemli dönemlerindendir. Hellenistik dönem bir önceki dönemin devamı olmakla birlikte, çarpıcı ve etkileyici nitelikleri dikkat çeker. İnsan ve hayvan figürleri bol olarak kullanılmaya başlamıştır. Bol *granülasyon** ve *filigre** ile zenginleştirilen süs eşyaları yapılmıştır. Hellenistik döneme kadar sadece metalin (özellikle altın) kendisi kullanılarak yapılan süs eşyaları, bu devirden itibaren kıymetli taşlarla da bezenmiştir.”¹⁹⁷

Zümrüt, yakut, agat, akuamarin, grena, karneol, sard, plasma, amatist gibi birçok değerli taş Büyük İskender’in doğuya yaptığı sefer sonucu, Hellenistik dönem süs eşyalarına yansımıştır. Menadlarla eroslar, zenci tasvirleri, aslan, boğa, geyik gibi hayvanların başları sevilen figürler arasındadır. Özellikle hayvan başlı takı öğeleri Doğu Akdeniz yöresinde M.Ö. 4.-1. yüzyıllar arasında bol olarak kullanılmıştır. Yeni motif arayışları içinde sanatçının severek işlediği Herakles düğümü de yine bu dönemde popüler olmuştur.

196 AKURGAL, Ekrem, Anadolu Uygarlıkları, Net Turistik Yayınları A.Ş. 9. Baskı 2007 İstanbul S.193.

196**fibula*: Tunç, altın ya da gümüşten yapılmış, giysi uçlarını tutturmaya yarayan veya süs amaçlı kullanılan bir tür çengelli iğne.

196**Granülasyon tekniği*: Altın ve gümüşten yapılmış çok küçük küreciklerin dekoratif tarzda dizilmelerinden meydana gelen işlemlerdir

196**Filigran (Telkari)* Altın- gümüş metal üzerine yine ince yassı metal tellerden belli süs ve bezeklerin yapılmasıdır. Bu teller düz, zikzag burmalı, spiral ve örgülü olabilir. Telkari diye bilinen bu teknikle vav, kake diye isimler alırlar

197 BİNGÖL Işık, Anadolu Medeniyetleri Müzesi, ANTİK TAKILAR, T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü Ankara Ocak 1999 s.

“Frigler, altını da kullandıkları maden sanatlarında oldukça ileriye gitmişlerdi. Kendilerinden önce gelen uygarlıkların seramikten yaptıkları kapların hepsini madenden yaparak, ayrıntılı motiflerle süslemişlerdir. Frigler’den önceki süslemelerde basit geometrik motifler kullanılırken, Frigler daha karmaşık geometrik desenlerle hayvan motiflerini uygulamışlardır.”¹⁹⁸

“Kendilerine özgü bir Anadolu üslubu yaratan Fryg’lerin süsleme sanatında ana motifi, ince bir işçilik ve özenli bir istif anlayışı ile yapılmış geometrik desenlerdir. Meander motifleri, *sivastikalar** ve eşkenar dörtgenlerden oluşan bu bezemeler ahşap, taş, tekstil ve seramikten sanat ürünlerinin yanı sıra fibula ve bel kemeri gibi metal aksesuarlarında da kullanılmıştır.”¹⁹⁹

Tamamen Frig’lere özgü olan bu bezemeler Erken Yunan sanatını da etkilemiş ve 7. yüzyıla ait Doğu Yunan seramiklerinde de benzer süsleme bordürleri kullanılmıştır. Fryg’ler fildişi oymacılığında çağdaşları Suriye ve Assur okullarından bağımsız bir üsluba sahiptir. Gordion kazılarında özgün Frig sitilinde yapılmış fildişi kakmalı mobilya parçaları ile bu tür aplikasyonlarda kullanılan fildişi oyma plakalar bulunmuştur.

Elmalı Tümülsü buluntuları arasında yer alan repousse tekniği ile desenlenmiş anfalos, kepçe, Fryg kapları için güzel örneklerdir.

“Elmalı Tümülsü’nden çıkartılan anne ve çocuğun işlendiği heykelcik, Fryg fildişi oymacılığının şaheserlerindendir. Fryg’ler bronz kapların yapımında ileri bir teknik düzeye ulaşmışlardır. Bu sanat dalında Fryg Federasyonu’nun bir bölümü olan Tabal ülkesinin özellikleri gittiği kabul edilmektedir. Tevrat’da “Tyr Limanı pazarlarında Tabal bronz kaplarının satıldığından” bahsedilmesi bu konuda önemli bir belgedir. Tipik Fryg formları olan makara kulplu kâselerle, Ana Tanrıça’ya içki sunusunda kullanılan

198 KARLIKLI, Şaziye, Yaşayan Anadolu Takıları, Atasay Kuyumculuk, İstanbul 2004, S. 12

198 **Svastika* (Sanskritçe:) ya da *gamalı haç*, tarih öncesi dönemlerden kalma sembol.

199 TÜRE Altan, SAVAŞÇIN Yılmaz M. ANADOLU ANTİK TAKILARI Goldaş Kültür Yayınları-2 2002 İstanbul ss.75-76

anfaloslu taslar (iç orta kısmı kabarık kaplar) doğuda Assur'a batıda Yunanistan'a kadar yayılmıştır. Genelde bronzdan yapılan bu kapların lüks eşya olarak gümüşten yapılmış örnekleri de bilinmektedir.”²⁰⁰

Fryg'lerin Başkenti Gordion çevresinde bulunan Tümülüs mezar anıtlarından en büyüğü olan ve zengin buluntuları nedeniyle (Midas'ın Mezarı) olarak isimlendirilen Tümülüs de yapılan arkeolojik kazıda; mezar odasından oyma ve kakmalarla bezeli ahşap masaların yanı sıra üç büyük bronz kazan, 166 adet bronz kâse ile 145 adet fibula çıkartılmıştır. Buna karşın, altın veya gümüş herhangi bir buluntu veya takıya rastlanmamıştır. Mezar tepesinin büyüklüğü ve ahşap mezar odasının özenli işçiliğinin vurgulandığı zenginlik ve önemle çelişen bu durum Kimmer saldırıları sonucu Fryg değerli metal birikimlerinin yağmalanmasına bağlamaktadır. Gerçekten de Fryg Krallık dönemine ait altın takı buluntusu son derece azdır. Bu durum da Fryg kuyumculuğunun yorumlanmasını zorlaştırmaktadır. Gordion'daki diğer Tümülüslerden ele geçirilen altın takılar, genellikle Lidya egemenliği dönemine aittir ve Doğu Yunan- Lidya etkileri göstermektedir. Lydia uygarlığı Kimmer saldırıları sırasında ayakta kalabilen medeniyetlerdendir. Ancak Frigya uygarlığı Kimmerlerin saldırısına karşı duramamıştır.

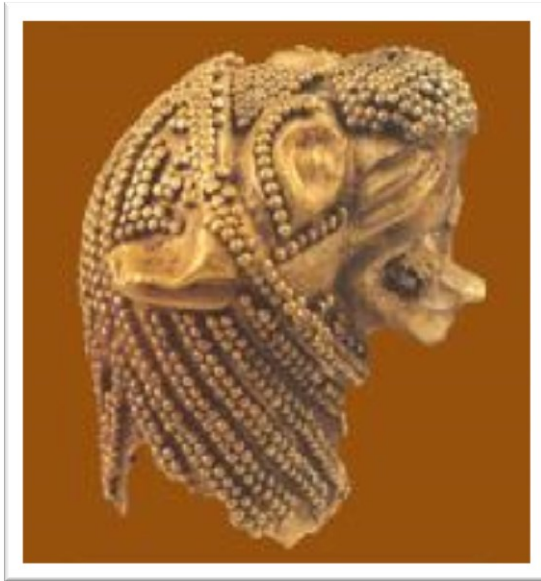


Şekil 112 Elektrum iğne başı Fryg dönemi, Bayındır/ Elmalı Tümülüsü (ANTALYA MÜZESİ)

200 TÜRE Altan, SAVAŞÇIN Yılmaz M. ANADOLU ANTİK TAKILARI Goldaş Kültür Yayınları-2 2002 İstanbul ss.75-76

***Elektrum** veya beyaz altın, altın ile gümüşün belirli miktarlarda karıştırılması ile elde edilir. 18 kt beyaz altına %75 altın ve %25 gümüş veya paladyum ilave edilir. Sarı altında ise gümüş ve paladyum yerine bakır gibi başka elementler ilave edilmekteydi. Genelde soluk sarı veya sarıya çalan beyaz renginde olur.

Şekil 113 Altın küpe Fryg Dönemi M.Ö. 7.y.y. sonları ya da 8. y.y. başları Bayındır/ Elmalı Tümülüsü ANTALYA MÜZESİ



Şekil 114 Elektrüm iğne başı Fryg Dönemi Bayındır/ Elmalı Tümülüsü Antalya Müzesi Altan Türe- Anadolu Antik Takıları S:77

“Elmalı Tümölüsü buluntuları içinde yer alan biri arslan başı diğeri ördek şekilli iki elektrik iğne başı M.Ö.8. yüzyıl sonlarına ve M.Ö.7. yüzyıl başlarına tarihlenmiştir. Arslan başının yelesi çift sıralı granölasyonların oluşturduğu *diagonal*(Köşegen)* hatlarla işlenmiş, göz çevreleri birer sıra granölasyon ile doldurulmuştur. Oturan ördek şeklinde işlenen ikinci iğne başının göğüs, sırt ve kanatları üçer granölasyon grupları ile zenginleştirilmiştir. Fryg kuyumculuğunun başyapıtları olarak değeriendirileceklerdir. „201

Yine aynı tümölüsün buluntularından olan bir çift altın küpe veya takı parçası; stampa göde tekniğı ile yapılmış basık *bikonik** (*İki koni biçimine verilen isimdir.*) parçalar ve bunların içinden geçen üçer zincir grubundan oluşmuştur. Zincirler üstten birer halka ile birleştirilmiş ve alt uçlarına birer küre şeklindeki süs takılmıştır.

“Elmalı Tümölüsü, gümüş eşyaların kullanım yaygınlığı konusunda da bir grup eser kazandırmıştır. Çok özenli bir işçilik gösteren enli bir gümüş kemerin yüzeyi, ince *yiv** bordürler arasında yer alan üç sıra halindeki karelerden oluşmuş yalın ama etkileyici tipik bir Fryg kompozisyonu ile süslenmiştir.”²⁰²

201 TÜRE Altan, SAVAŞÇIN Yılmaz M. ANADOLU ANTİK TAKILARI Goldaş Kültür Yayınları-2 2002 İstanbul ss.75-76

202 TÜRE Altan, SAVAŞÇIN Yılmaz M. ANADOLU ANTİK TAKILARI Goldaş Kültür Yayınları-2 2002 İstanbul ss.75-76

***Yiv; Bir sütun gövdesinin ya da bir vazo karnının çevresine eşit aralıklarla koştur ya da sarmal olarak uzunlamasına açılan oyuk



**Şekil 115 Gümüş Kemer, M.Ö. 8. y.y. sonları 7.y.y. başları.
Bayındır/Elmalı Tümülüsü Uzunluk 143 cm Genişlik 9.2 cm
Antalya Müzesi, Altan Türe- Anadolu Antik Takıları S:77**

Kemerin yan kenarlarındaki küçük delikler, deri üzerine aplike edilerek kullanıldığını göstermektedir. Gordion Tümülüslerinden de benzer bronz kemerlere ait plaka parçaları çıkartılmıştır. At koşum takımlarına ait gümüş bir göğüslük ile muhtemelen ahşap veya deri eşyalar üzerine aplike etmek için hazırlanan gümüş plakalar; geometrik desenleri ve kabara başlarını hatırlatan dövme bombelerden oluşmuş

bordürleri ile tipik Fryg tarzını yansıtmakta, özenli ama sade işçilikleri ile ilgi çekmektedir.

Gordion'da bulunan, su mermerinden Ana Tanrıça Kybele formunda bir koku şişesi de (*alabastron*) Fryg takıları hakkında fikir vermektedir. Koku şişesi üzerine işlenmiş disk şekilli küpeleri olan tanrıçanın boynundaki tasma kolye, ortalarında yuvarlak bir madalyon bulunan iki sıra basık boncuktan oluşmuştur. Boynundaki iki boncuk dizisi kolyenin, üsttekinin oval alttakinin kare şekilli pandantifleri vardır.



Şekil 116 Koku Şişesi
(alabastron) Su mermeri.
Gordion Tmls II.
M.. 7.y.y. sonu İstanbul
Arkeoloji Müzesi, Altan
Türe- Anadolu Antik
Takıları S:78



Şekil 118 Gümüş Aplike parçası M.Ö. 8.y.y. başları Bayındır/Elmalı Tümülüsü (Antalya Müzesi) Altan Türe- Anadolu Antik Takıları S:79



Şekil 117 Altın kolye Gordion buluntusu M.Ö. 6.y.y. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi, ALTAN Türe Anadolu Antik Takıları S:79



Şekil 119 Gümüş at göğüslüğü M.Ö. 8.y.y. sonları M.Ö. 7.y.y. başları Bayındır/Elmalı Tümülüsü Antalya Müzesi, ALTAN Türe Anadolu Antik Takıları S:78

Antik Anadolu Medeniyeti olan Frigyalıların dönemin modasına gerçek katkısı özgün bir aksesuar formu olan fibulalardır. Gövdeleri yay şeklinde olan fibulaların uçları küremsi süsler, *yiv** bantlar ya da dikdörtgen parçalar üzerindeki kabartma motiflerle süslüdür. Aynı süslemeler gövde üzerinde tek ya da üçerli gruplar halinde tekrarlanmıştır. İğnenin bir ucu iki ya da üç spiral kıvrım yapılır yaylandırılarak gövde üstüne kaynatılmıştır. Bu tiplerin yanı sıra iğneleri menteşeli fibula örnekleri ile bulunmuştur. İğne yuvaları genellikle çengel şeklinde kıvrılmış plakalardır. Diğer bir fibula tipinde de gövde uçları boyunca uzanan rölyefli bir plaka ile kilit sistemi sağlanmıştır.

“Genellikle bronz döküm, seri imalat biçiminde yapılan Fryg fibulaları ticari yollarla Urartu ve bütün Ön Asya kültürleri ile kıta Yunanistan ve İtalya’ya kadar yayılmıştır. Bu bölgelerde de kopyaları ya da yerel zevklerle harmanlanmış yen yorumları üretilmiştir. Şüphesiz ki ucu bronz fibulaların yanı sıra Fryg kuyumcuları altın ya da gümüşten lüks fibulalar da yapmış olmalıdır. Elmalı Tümülüsü buluntu kataloğu içinde yer alan gümüş bir fibula, bu konuda güzel bir örnek oluşturmaktadır”²⁰³

“M.Ö. 709’da Midas’ın Sargon’la antlaşma yaptığını biliyoruz. Antlaşma şüphesiz kabartmalarda betimlenmiş hediyeler ile iyice sağlama alınmıştır. Frigya Bölgesi’nin dışında, betimine rastladığımız başka bir Frig fibula örneği, Güney Anadolu’da İvriz’de bulunan kaya kabartmasında karşımıza çıkar. M.Ö. 8. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen kabartmada, Tabal Ülkesi kralı Urpallu çift iğneli Frig fibulası takmıştır ki, bu Gordion’daki MM Tümülüsü’nde bulunan bir başka örneğin ve diğer alt tiplerin tıpa tıp aynısıdır. Kralın fibulası Tabal’ın Frigya ile olan ilişkilerinin sembolü olarak Midas’tan Urpallu’ya kralı bir hediye olabilir veya Urpallu’nun Frigli geçmişine işaret etmektedir.”²⁰⁴

“Yakındoğu’daki ilk fibulalar Batı Suriye ve Doğu Akdeniz’de görülür; Ege ve Kıbrıs formlarını ya da tiplerini yansıtır. Olasılıkla M.Ö. 13. yüzyıl sonlarına veya M.Ö. 12. yüzyıla tarihlenirler ve görünüşe bakılırsa bölgeye batıdan gelen toplulukların

203 TÜRE Altan, SAVAŞÇIN Yılmaz M. ANADOLU ANTİK TAKILARI Goldaş Kültür Yayınları-2 2002 İstanbul ss.76- 79-80

204 MUSCARELLA White, Oscar - Phrygian Fibulae - Frig Fibulaları - Friglerin Gizemli Uygarlığı- YKY İstanbul 2007 Aralık - S:173- 174- 175

beraberinde girmişlerdir. M.Ö. 8.yüzyılın ikinci yarısında fibulaların gelişinde hızlanma ve kullanımında artış görülür. Yine aynı dönemde ilk kez daha doğuda ve kuzeyde ortaya çıkarlar; Assur ve Orta Anadolu’da, ardından Urartu ve Batı İran’da yaygınlaşırlar. Suriye, Mezopotamya ve Batı İran’daki birçok yerleşimde Bulunan örnekler temelde aynı tipin varyasyonlarıdır; dolayısıyla en azından günümüz arkeologları tarafından kimlik kartı olarak (Bunlar arkeologlar tarafından XII, 13 olarak adlandırılır) kolayca algılanamazlar.²⁰⁵

“Ancak Frig fibulaları gibi Urartu fibulaları da özgün ve o coğrafyaya özgüdür. Kültürel kimlik özelliklerinden başka, fibulalar arkeologlar önemli kronolojik *nirengi** noktaları olarak hizmet ederler. Yakınoğu’nun iç kesimlerinde her yerde, bir tabakada veya mezarda bulunan fibula, söz konusu konteksti yaklaşık M.Ö. 750 sonrasında tarihler. Bütün kültürlerde hem kadınların hem de erkeklerin fibula takıp takmadığı ya da bu konuda cinsiyet ayrımının gözetilip gözetilmediği bilinmemektedir. Başkent Gordion’da fibulalar çok miktarda bulunmuştur. Bunlar ortak özelliklerinden hemen tanınabilecek tipolojik bir grubu dâhildir.”²⁰⁶

Çoğunlukla yarım daire, az çok at nalı şeklindedirler. Kilit kısmı her iki taraftan çıkan bir çift yatay çıkıntıya sahiptir. Yay kısmına perçinlenmiş ya da onunla birlikte dökülmüş düz ya da süslü silmeler görülür. Çoğunlukla tek, bazen çift olan iğneler genellikle ayrı üretilir. Büyük bir kısmı tunçtan yapılmıştır; fakat altın, gümüş ve pirinç örnekler de bilinmektedir. Bazılarının pirinçten yapılması, altın görünümü verilmek istendiğini düşündürmektedir ki, bu da fibulaların aynı zamanda mücevher işlevi gördüğünü söylemek için başka bir nedendir

205 MUSCARELLA White, Oscar - Phrygian Fibulae - Frig Fibulaları - Friglerin Gizemli Uygarlığı- YKY İstanbul 2007 Aralık - S:173- 174- 175

206 MUSCARELLA White, Oscar - Phrygian Fibulae - Frig Fibulaları - Friglerin Gizemli Uygarlığı- YKY İstanbul 2007 Aralık - S:173- 174- 175

206*Nirengi: Belli sayıda noktanın konumunu kesinlikle saptayabilmek için, bu noktaları tepe olarak kabul ederek, bir alanı üçgenlere bölme işi.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3- FRİGYA (PHRYGIA) TAKILARI'NIN GENEL ÖZELLİKLERİ

3.1. KULLANILAN MADENLER

“Anadolu’da M.Ö.3000 dolaylarından başlayarak, madenlerden yararlanılması yaygınlaşmış ise de, gerçek bir maden çağı, ancak M.Ö. 2500 dolaylarında doğmuştur. Araç gereç, süs öteberisi ve diğer eşya yapımında kullanılan madenler; bakır, kurşun, altın, gümüştür.”²⁰⁷

Kuyumculuk eserleri alanındaki bilgiler, M.Ö.7.y.y. ‘dan sonra artar. Bunun sebebi Eski Çağ yazılı kaynakların bu tarihten sonra üretilen eserlerin günümüze kadar ulaşması ve Mısır yazılı kaynakları, Yunan antik vazo resimleri, sikkeler, arkeolojik kazılardan günümüze ulaşan takılar, heykel ve totemlerin üzerinde takılar ile betimlenmesi, tüm bu disiplinler arası çalışmalar ile geçmişimize ışık tutabilmekte. Phrygia Uygarlığı, takı ve madeni eşyalar arasında en çok bronz eserler günümüze kadar ulaşılabilmiştir. Bronz eserlerin üretiminde Phrygia en üst kaliteye ulaşmıştır. Antik Çağ’da en iyi örnekleri Bronz eserlerde görüyoruz Phrygia uygarlığında. Gümüş eserler ikinci sırada yer almaktadır. Kazılarda en az günümüze ulaşan altın eserlerdir. Bunların yanı sıra Fibula gibi takı örneklerinde en çok rastladıklarımız arasında Demir madenidir. Demir takı eserleri ince plaka altın ile kaplamalı çeşitlerine rastlanmaktadır. Bu uygulama ekonomik nedenlerden dolayı kullanılmış olabilir. Günümüz de olduğu gibi altın her çağ da değerliydi. Ayrıca cam boncuklardan yapılmış kolyeler ve terracotta boncuklardan yapılmış kolyelere rastlamakta mümkündür.

207 UMAR Bilge, Phrygia, İNKILAP Yayınları İstanbul 2008 S:15

3.2. Frigya (Phrygia) Uygarlığın'da Bronz (Tunç)

“Bakır pek yumuşak olduğundan, katışıksız olarak araç yapımında kullanılmaya elverişli bulunmadığından, daha çok, alaşımları ile kullanılıyordu. En çok kullanılan, bakırla kalayın alaşımı yâni tunç (bronz) idi. Tunç (Bronz) çağı adı buradan gelir. Bu çağa damgasını vuran tuncun kullanılması nasıl daha önceki bakır-taş çağında yavaş yavaş yaygınlaşmış ise, bu çağda da, bir sonraki çağa damgasını vuran demirden yararlanmak biliniyordu, ama demir henüz pek az kullanılıyordu.”²⁰⁸

“Kaltolitik Dönemin sonlarına doğru kullanılmaya başlanılan arsenikli bakır üretiminde bu dönemde artış olmuştur. Bakıra göre döküm için daha ideal bir alaşım olan arsenikli bakırdan yapılmış ürünlere, Anadolu'daki Tunç Çağı'nın önemli yerleşim merkezleri arasında bulunan; Beyce Sultan, Alishar, İkiztepe, Alacahöyük, Pulur, Yümüktepe ve Arslantepe'de bul miktarda rastlanılmıştır.”²⁰⁹

Fryg'ler bronz kapların yapımında ileri bir teknik düzeye ulaşmışlardır. Bu sanat dalında Fryg Federasyonu'nun bir bölümü olan Tabal ülkesinin özellikle ileri gittiği kabul edilmektedir. Tevrat'da -Tyr Limanı pazarlarında Tabal bronz kaplarının satıldığından- bahsedilmesi bu konuda önemli bir belgedir. Genelde bronzdan yapılan kapların lüks eşya olarak gümüşten yapılmış örnekleri de bilinmektedir.

3.3. Frigya (Phrygia) Uygarlığın'da Gümüş

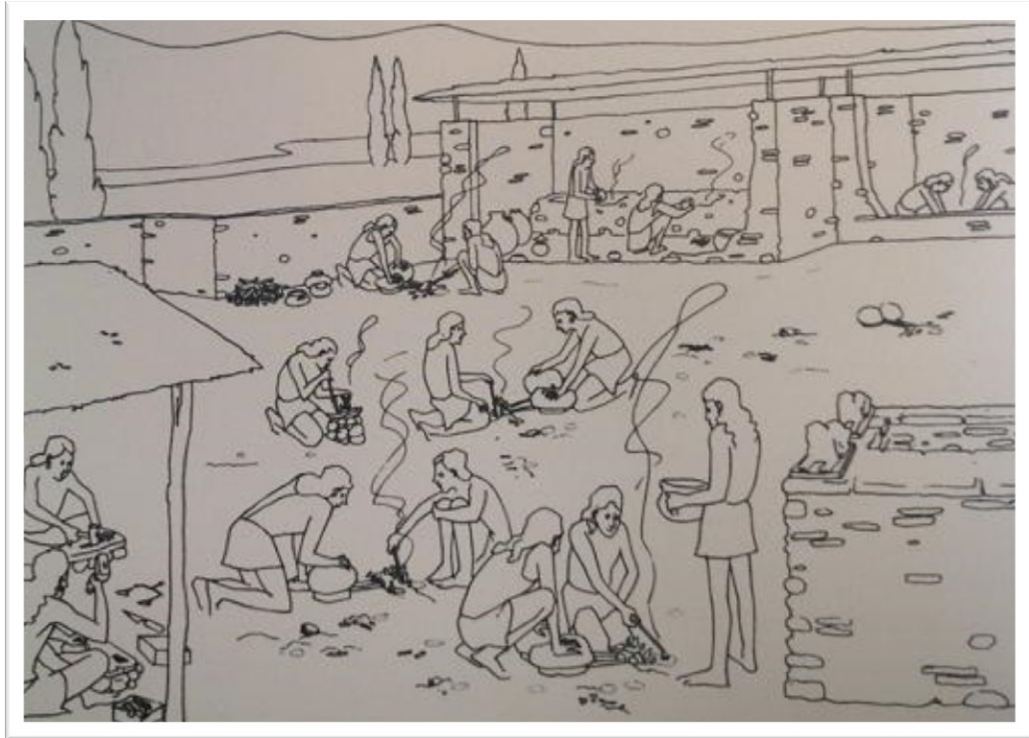
Antik Dönem kuyumculuğunda gümüş, altın kadar kullanılmış ancak oksitlenip bozulabildiği için günümüze daha az sayıda gümüş takı ulaşabilmiştir. Tabiatta altına oranla daha ender bulunur. Antik çağlarda gümüşün esas kaynağı, galen kristalidir. Ayrıca Elektumunda yaygın olarak kullanıldığı rastlanmıştır. Frig fibula örneklerinde elektumdan yapılmış olan eserlere rastlamak mümkündür.

208 UMAR Bilge, Phrygia, İNKILAP Yayınları İstanbul 2008 S:15

209 BAŞAK Oktay, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Van Gölü Çevresi Kültür Varlıklarını Araştırma ve Uygulama Merkezi MAKALE, Taş Çağı'ndan Tunç Çağı'na Anadolu'da Maden Sanatın Gelişimi ve Kullanımı S:24

Homeros'un İliada destanında, savaşçıların silah ve zırhlarında gümüş süslemelerin kullanıldığının anlatılması, Anadolu'da antik çağ'da işletilen 26 gümüş madeni tespit edilmiştir. Bu madenlerden elde edilen gümüşün büyük bir bölümü, Asur Ticaret Kolonileri döneminde (M.Ö. 2000-1800) başlayarak Anadolu dışı ihraç edilmiştir.

“Elektrumun saflaştırılması sırasında gümüş altından ayrıştırılmış olur. Gümüşün maden kayasından ayrıştırılıp saflaştırılması yöntemi M.Ö. 3.bin yılbaşlarında Anadolu'da bulunmuş ve buradan yayılmıştır. Eski çağlarda bu konuda uygulanan işlemler konusunda kesin bilgiler yoktur. En önemli kaynaklar *Plinius* (Yaşlı) ve Strabon'un açıklamaları karışıktır. Gümüşlü galen kırılıp yıkanır ve açık kavurma yoluyla sülfürden ayrıştırılır. Diğer gümüş cevherleri ise kurşunla ergitilir. Bu alaşım havalandırmalı açık ocaklarda ısıtılıp kurşun, kurşun oksit biçiminde ayrıştırılır ve gümüş açığa çıkar. Ancak bu gümüşün bakır, çinko, arsen gibi safsızlıkları vardır.”²¹⁰



Şekil 120 Kroisos'un altın arıtma alanını S.M. Goldtein ve E. Wable tarafından çizilen temsili resmi ALTAN Türe- Kuyumculuğun Doğuşu S:19

210 TÜRE Altan- SAVAŞÇIN Yılmaz. M, Kuyumculuğun Doğuşu Goldaş Kültür Yayınları, 2000 İstanbul, S: 21,22

3.4. Frigya (Phrygia) Uygarlığın'da Altın

İlk Tunç Çağı'ndan itibaren gümüş rafine işlemiyle elde edilmiştir. Anadolu'da altını ilk rafine edenler de Lydialılar'dır.

Sardes antik kentinin içinden geçen Paktolos Çayı'dır. Thomolos Dağı'ndan (Bozdağ'dan) doğan bu çay, Sardes'in içinden geçerek Hermos (Gediz) Nehri'ne ulaşır. Altın taşıdığı için Lydialılar Paktolos Çayı'na altın dalgalarıyla akan nehir demişlerdir. Paktolos altını ile bağlantılı bir efsaneyi burada anımsatmakta yarar vardır. Tanrı Dionysos alayında yer alan yaşlı satyr Silenos, bir gün Frygia ve Lydia dağ ve koruluklarında dolaştığı sırada uyuyakalır. Birlikte olduğu styrlar ve bakkhalar onu yalnız bırakarak giderler. Köylüler Silenos'u bularak Kral Midas'a getirirler. Midas, Silenos'u bir süre ağırlar ve sonra Dionysos'a verir. Dionysos buna çok sevinerek Midas'a ne dilerse vereceğini söyler, o da her dokunduğu şeyin altın olmasını ister, Dokunduğu her şeyin, yiyeceklerin de altın olması Midas'ı isyan ettirir ve Dionysos'a bundan kurtulmak istediğini söyler. Tanrı, Midas'ı bağışlayarak Paktolos Çayı'nın kaynağına giderek topraktan fışkıran su ile başını ve ellerini yıkamasını buyurur. Midas da söylenenleri yapar ve amacına ulaşır. Midas'ın yıkandığı sular bundan sonra altınlı akar ve Sardes'in zenginliği de buradan kaynaklanır. Anadolu çok zengin gümüş yataklarına sahiptir. Tarihin her evresinde bu yataklar ana kaynak olmuştur.

“Bugün Sart Çayı olarak isimlendirilen Paktolos, ilkçağ Anadolusu'nun en güzel efsanelerinden birine kaynak olmuştur. Latin şair Ovidius'un anlattığı bu efsaneye göre, tanrı Dionysos, sarhoş bir Satyr!e yardım ettiği için Phryg Kralı Midas'a ödül olarak, her dokunduğunu altın yapma özelliğini verir. Bir süre sonra yediği yemek ve içtiği su bile altın kesildiği için aç kalan, üstelik sevgili kızı bile bir altın heykele dönüşen Midas, tanrıya yalvararak kendisini eski haline getirmesini, bu güçten arındırmasını ister. Dionysos'un bunun için krala önerdiği yol Paktolos çayının kaynağında yıkanmasıdır. Midas, tanrısının buyruğunu yerine getirerek zenginlik hırsından kaynaklanan bu beladan

kurtulur, ama Paktohos (Sart ayı), o gün bugündür Tmolos dağından (Bozdağ) Sart Ovası'na altın tanecikleri taşır.²¹¹



Şekil 121 Kral Midas'ın Pactolus ayında Yıkantısı, Nicolas Poussin, 1627 617. Galeri Metropolitan Mzesi²¹²

211 TÜRE Altan- SAVAŞÇIN Yılmaz. M, Kuyumculuğın Doğuşu Goldaş Kültür Yayınları, 2000 İstanbul, S: 14



Şekil 122 Kupelasyon işlemi ile altı saflaştırılması. Bir Mısır duvar resminden detay. Körüklerin ayakla çalıştırıldığı görülüyor. ALTAN Türe- Kuyumculuğun Doğuşu S:19

“M.Ö. 4.y.y.’a tarihlenen ve Amarna Mektupları adı verilen bir papirüs grubu, altının saflaştırılmasıyla ilgili Mısır yöntemlerini açık bir şekilde anlatmaktadır. Sardes altın rafinesinde M.Ö. 580 yılında altın saflaştırmanın başladığını göstermiştir. Sardes antik kentinde, Sart Çayı kenarında bulunan ve kazı ekibince -Kuzey Paktolos- olarak isimlendirilen alanda, 1968 yılında yapılan arkeolojik araştırmalarda bir altın rafinerisi bulunmuştur. Bu sahada, içinde hâlâ altın tanecikleri görünen küçük ocakların gün ışığına

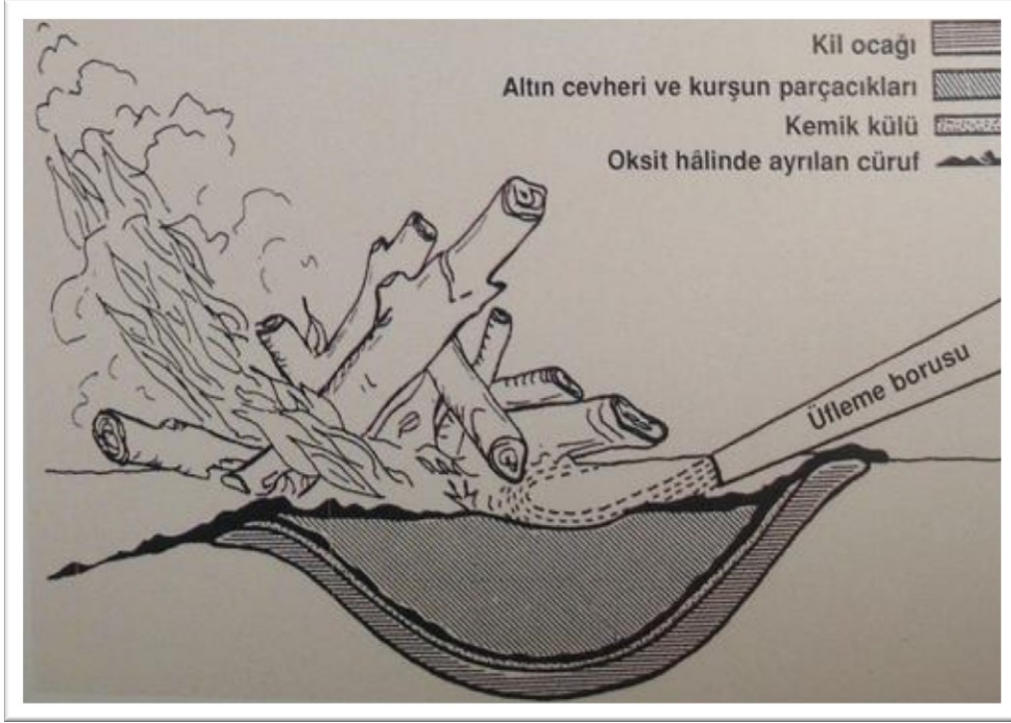
çıkarılmasıyla Sardes'te, -çanaklama- (cupellation) adı verilen altın eritme yönteminin kullanıldığı kanıtlanmıştır. Rafineri alanında 300 kadar bulunduğu tahmin edilen ocakların yanı sıra bol miktarda pişmiş toprak körük ağızlığı ve altın taneciği de ele geçirilmiştir. Bu buluntuları hayal gücümüzle yorumlayarak, düzinelerce işçinin Sart Çayı kumlarından elde ettikleri altın cevherinin kurşun parçalarıyla birlikte potalara doldurduklarını ve potalar üzerinde yaktıkları ateşi, körükle hava üfleyip besleyerek altın cevherini eritip saflaştırdıklarını düşleyebiliriz.”²¹³

Teknik açıklama;

Sardes altın rafinerisinde, elektrumun altın ve gümüş ayrıştırılması için -cementation- yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemde ince levha paraları haline getirilen elektrumun üstü tuğla tozu ve yemek tuzundan oluşan bir karışımla örtülüp kor hâline gelinceye kadar ısıtılmakta ve bu ısıda uzun süre bekletilmektedir. İşlem sonucu gümüş, gümüş klorür olarak ayrıştırmakta ve saf altın elde edilmektedir. İkinci bir işlemle de gümüş klorür ayrıştırılıp gümüş açığa çıkarılmaktadır.

Rafineri alanında, halka küpelerin ve düğme şekilli küçük külçelerin dökümünde kullanıldığı anlaşılan, steatit'te (bir çeşit talk) oyulmuş döküm kalıplarının parçalarının bulunması, tesis çevresinde kuyumcu atölyelerinin de yer aldığını düşündürür. Rafineride elde edilen saf altının bir bölümü Kroisos döneminde altın sikke basımında kullanılmıştır.

213 TÜRE Altan- SAVAŞÇIN Yılmaz. M, Kuyumculuğun Doğuşu Goldaş Kültür Yayınları, 2000 İstanbul, ss: 18-19



Şekil 123 Sardes altın rafinesinde bulunan eritme ve saflaştırma potası. Altan Türe- Kuyumculuğun Doğuşu S:19

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4-FRİGYA UYGARLIĞINDA KULLANILAN MOTİF ÖZELLİKLERİ

4.1. Frigya (Phrygia) Uygarlığın'da Ana motifler

Frigya uygarlığın kaya mezarları, süsleme motifleri hakkında oldukça fazla bilgi vermektedir. Kaya mezarı illüstrasyonların da görüldüğü üzere geometrik formlar yer almaktadır. Ancak, grek üslubunun çiçek bordür süsleme motiflerine de yer verilmektedir.

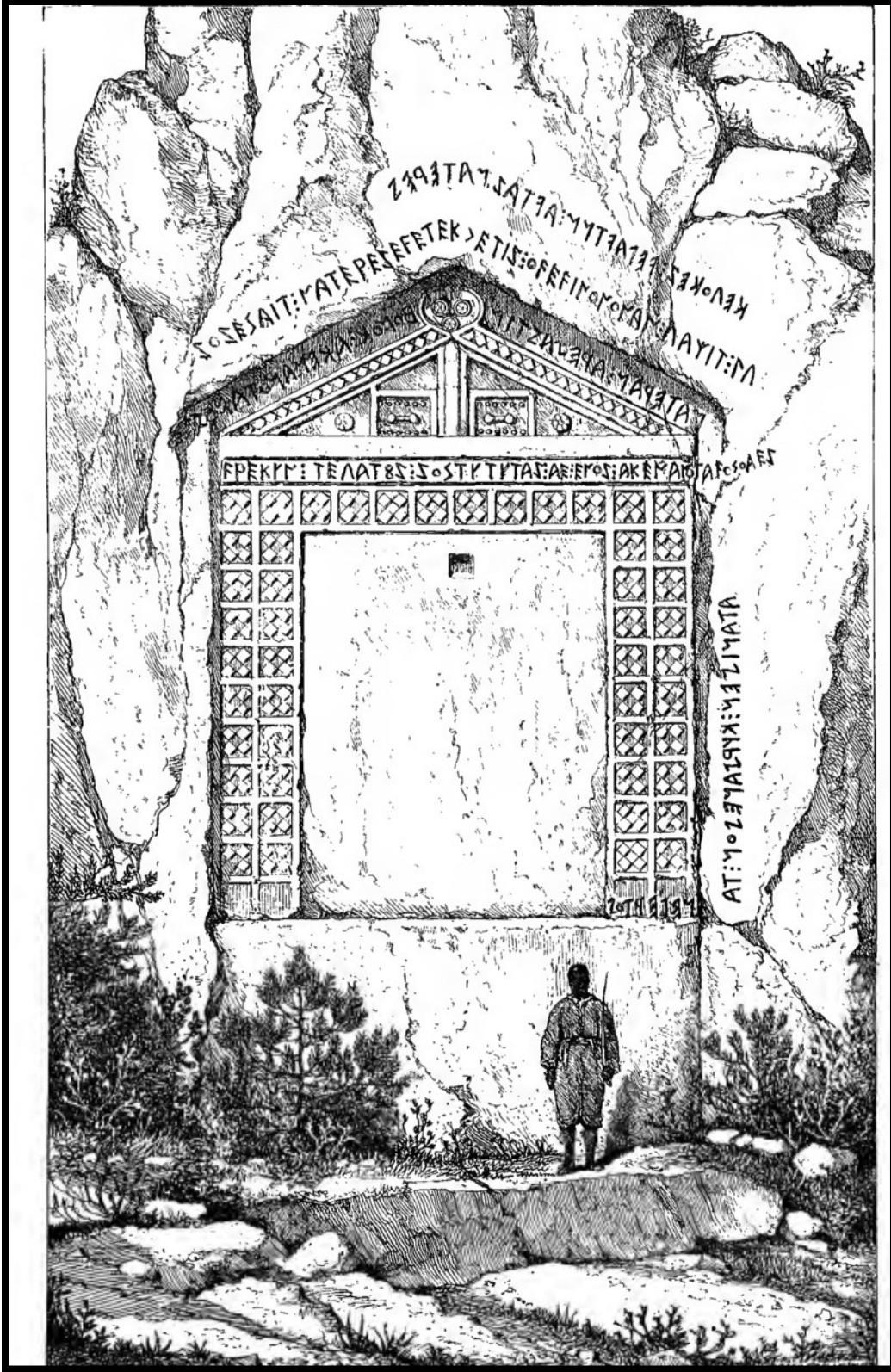
Maden eserlerde, çiçek motifinin kabartmasına sık rastlanmaktadır. Özellikle aplik parçalarda çiçek motifleri sık kullanılmıştır.



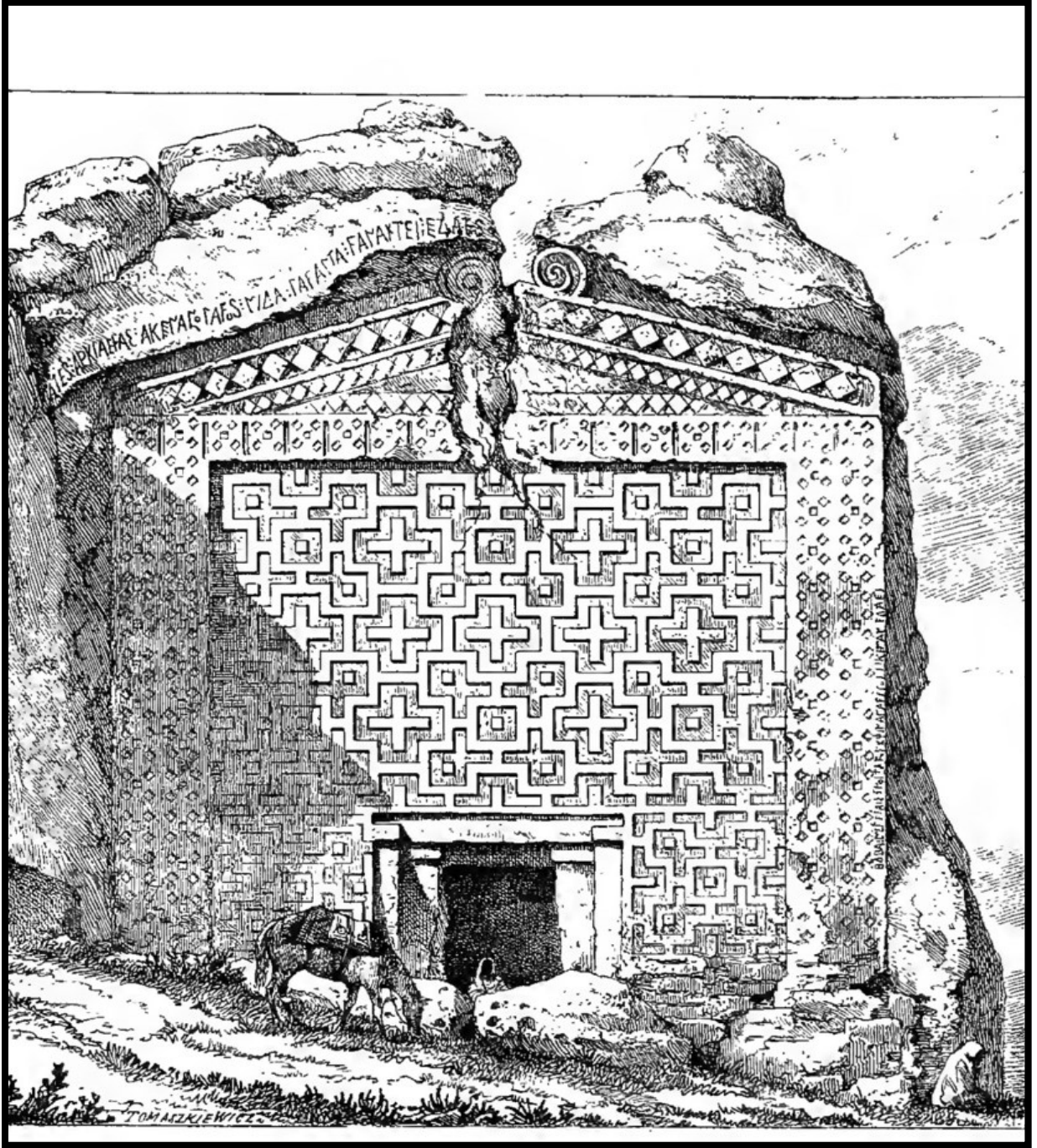
Şekil 124 Frigya Uygarlığına ait metal kase, Taç yaprakları tasarımı ile kase, Demir çağı, M.Ö. 8.-6.y.y., Frigya Kültürü, 404. Galeri Metropolitan MÜZESİ,²¹⁴

Frigya uygarlığına ait olan bu kase Gordion kentinde kazılar sonucu bulunmuştur. M.Ö. 800-700 yılları arası tarihlenir. Ortasında bombesi yükseltilmiş taş yapraklarının çember olarak yayılmıştır. Klasik Frigya sade metal işçiliğini yansıtmaktadır.

214 <http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/30004501?rpp=20&pg=1&ft=phrygia&pos=5> 20.06.2013



Şekil 125 Frigya Uygarlığı topraklarında yer alan kaya mezarı süslemesinin resmi; History of Art in Phrygia, Lydia, Caria and Lycia, Perrot Georges Kitabından



Şekil 126 Frigya Uygarlığında topraklarında yer alan kaya mezarı süslemesinin resmi; History of Art in Phrygia, Lydia, Caria and Lycia, Perrot Georges Kitabından

Şekil 125 ve Şekil 126’da yer alan Kaya mezar süslemelerinde Geometrik şekiller kullanılmıştır. Bu süslemede dama motifi ve hac veya artı şekli gözlemlenmiştir. Kaya mezar süslemeleri aynı zamanda konut süslemelerinde de tercih edildiği Şekil 129 ve Şekil 130’da dama motifleri dikkat çeker.

“Gordion’daki zengin bezeme repertuarı üç farklı sanatsal beğeniye yansıtmaktadır: Yunan, Frig ve Yakındoğu. Şekil 127’ deki Yıldız ve Tomar deseni, İyonya ile Yunanistan’daki küçük ölçekli sanatlarda Yaygındır.”²¹⁵



Şekil 127 Yıldız ve Tomar motifleri ile bezeli yağmur suyu oluğu Gordion Friglerin Gizemli Uygarlığı Yapıkredi yayınları 2007 İstanbul S:184

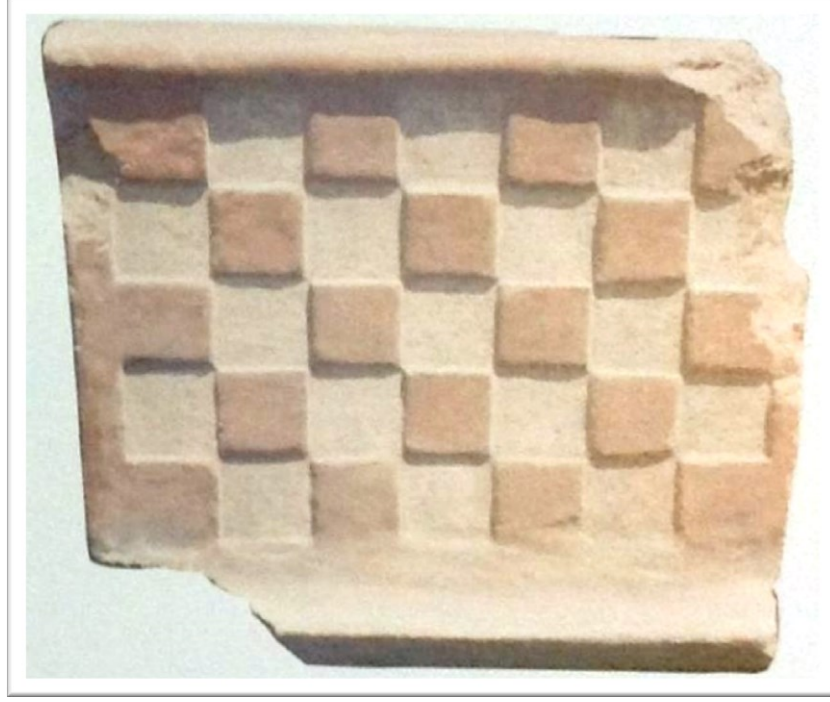
Gordion civarında bulunan eserler arasında baklavalılar, dama tahtası ve karelerin Orta Anadolu ve Frigya’da uzun ve köklü geçmişi vardır. İçerisinde insan figürlerinin yer aldığı ara bezemelere sahip motifler ise Yakındoğu örneklerinden, atlı arabayla yapılan

²¹⁵ GLENDİNNING Matt, Frig Pişmiş Toprak Mimari Levhaları, Friglerin Gizemli Uygarlığı Yapıkredi Yayınları 2007 İstanbul S:181

av tasfirleri, karşılıklı duran aslan ve boğa veya Theseus ve Minotauros olarak tanımlanan bir mücadeleyi betimleyen panolarda tanımlananlardır. Birbirleri ile etkileşime girmiş toplumlarda aynı motiflerin devamını görmek mümkündür. Gordion önemli bir merkez noktasındadır. Çünkü tüm doğuya devam eden yollar Gordiondan geçmektedir. Lidya ve Persler gibi büyük güçlerin arasında kalmıştır. Bazı araştırmacılar süslemelerdeki çeşitliliği Frigler'in sanatsal yetersizliklerine ve özgünlükten yoksun olmalarına bağlarken, diğerleri komopolit bir refah, prestij ve güç havası yaratmak için yerel yöneticiler tarafından meydana getirilen yapay bir birleşim olduğu kanaatindedir. Orta Frigya dönemi Gordion'nun zengin ve iyi ilişkilere sahip bir merkez olduğu düşünülürse ikinci görüş daha mantıklı karşılanmaktadır.



Şekil 128 Karşılıklı duran aslan figürlü motif Gordion Friglerin Gizemli Uygarlığı Yapıkredi yayınları 2007 İstanbul S:181



Şekil 129 Damalı tahta motifi korkuluk frizi levhası Gordion Friglerin Gizemli Uygarlığı Yapıkredi yayınları 2007 İstanbul S:183



Şekil 130 Baklava deseni ve Tomarlar deseni uygulanmış seramik mimari parçası, Gordion Friglerin Gizemli Uygarlığı Yapıkredi yayınları 2007 İstanbul S:182



Şekil 131 Keçi Figürlü askılı friz levhası Gordion Friglerin Gizemli Uygarlığı Yapı kredi yayınları 2007 İstanbul S:186

Dağlık Frigya'daki iyi bilinen işlemiş kaya cepheleri üzerinde yer alan balava, gamalı haç (svastika) ve Meander motifleri ile süslenmiş kaplama levhaları bulunmaktadır. Şekil 131'de yer alan Hayat ağacının iki yanında yer alan şahlanmış keçiler, aslan ve boğa çiftleri, yürüyüş düzeninde hoplitler, kentauros çiftleri ve Frig sanatında görülen tipik dörtlü kare motifi bulunur.



Şekil 132 Yıldız ve Tomar motifleri ile bezeli yağmur suyu oluğu Gordion Friglerin Gizemli Uygarlığı Yapıkredi yayınları 2007 İstanbul S:213



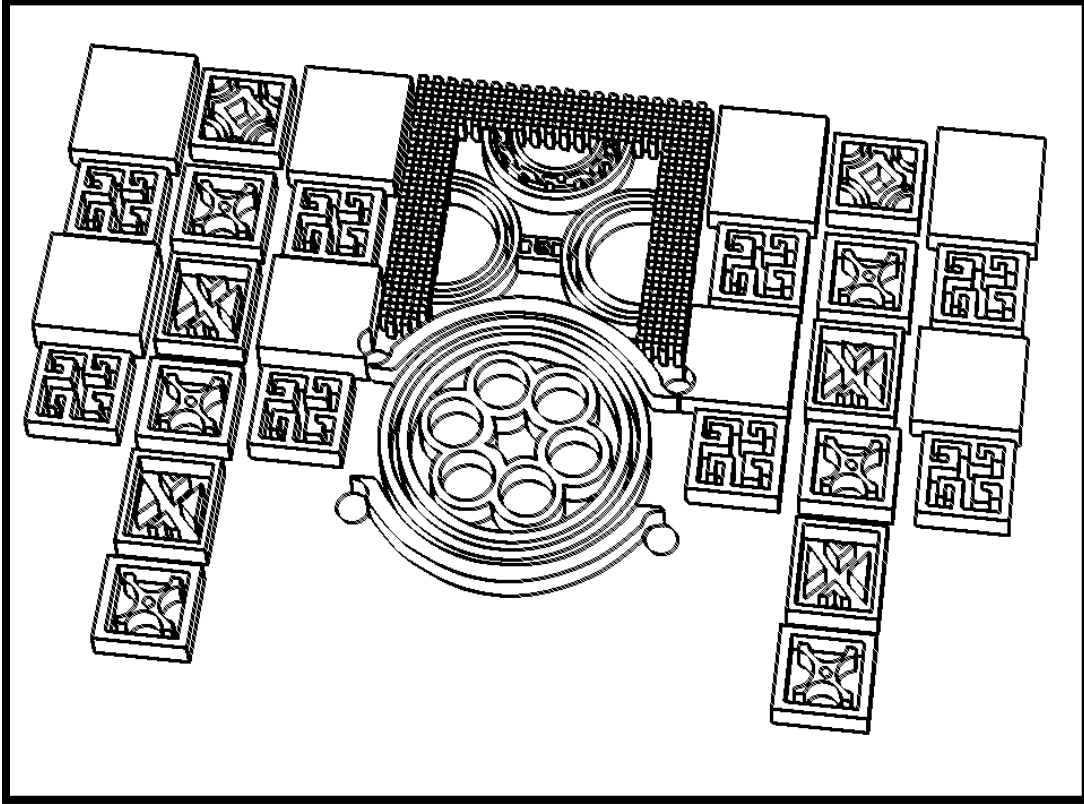
Şekil 133 Damalı desen ve artemis çiçek motifli seramik parça Gordion Friglerin Gizemli Uygarlığı Yapıkredi yayınları 2007 İstanbul S:202



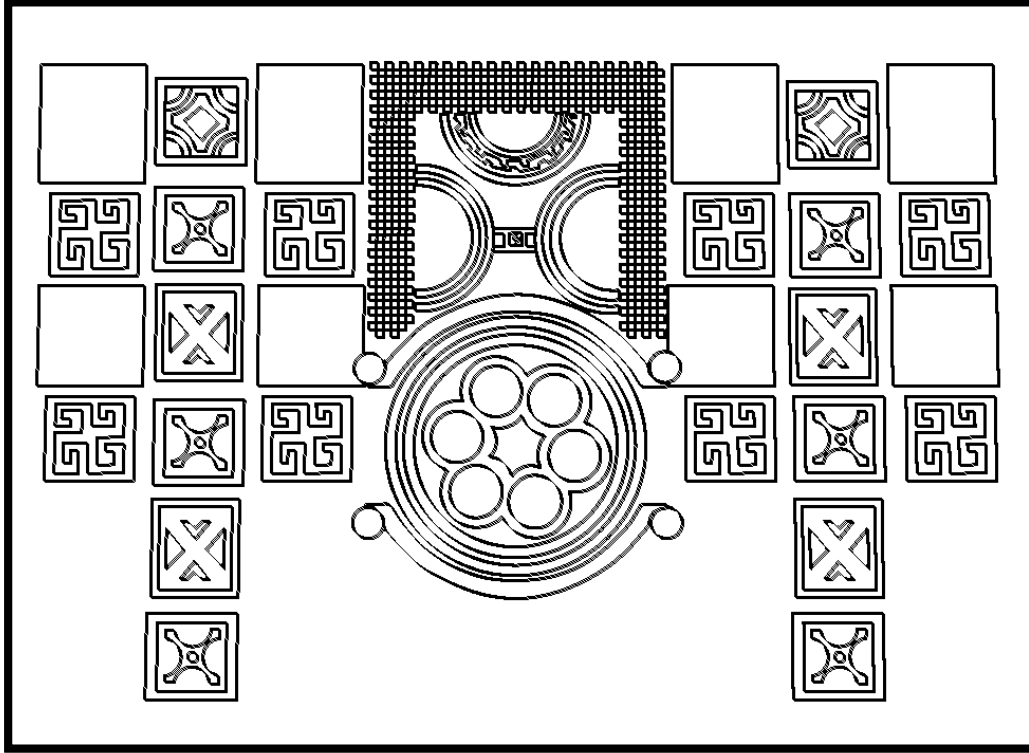
Şekil 134 Askılı Friz levhası Pazarlı Kazısı Pişmiş Toprak, Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Gordion Friglerin Gizemli Uygarlığı Yapıkkredi yayınları 2007 İstanbul S:214



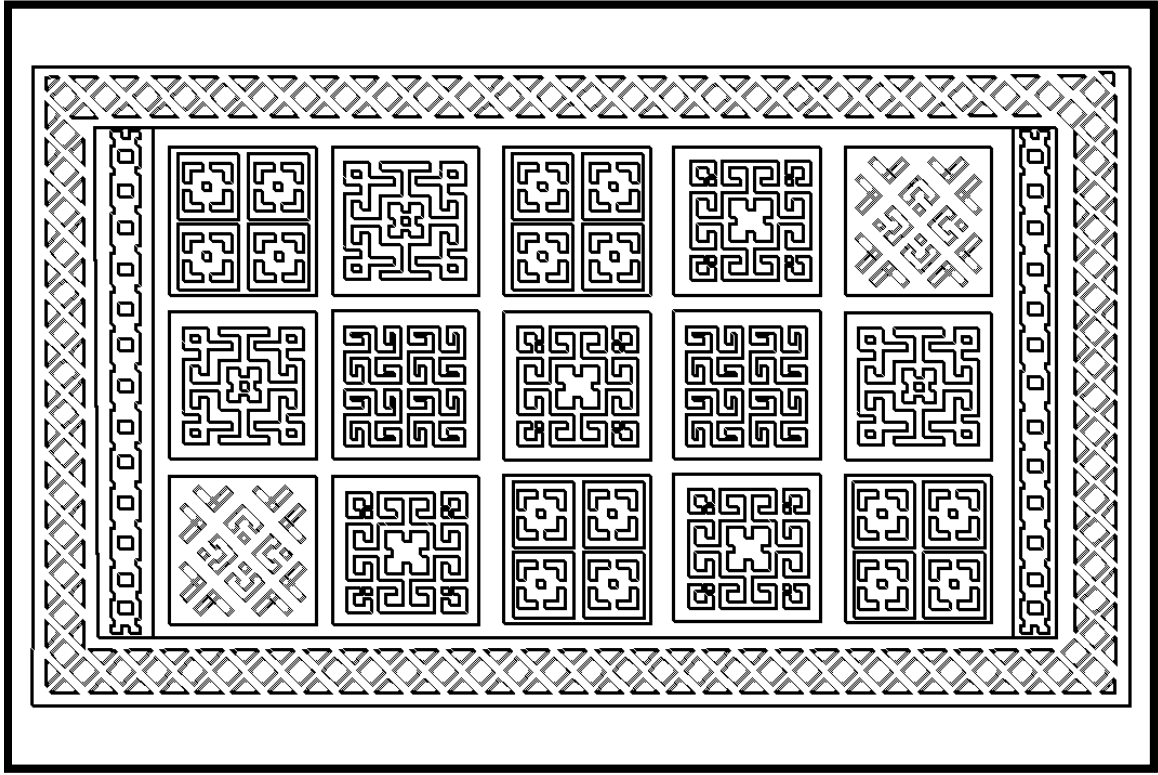
Şekil 135 Antefiks Pişmiş Toprak BURDUR MÜZESİ, Gordion Friglerin Gizemli Uygarlığı Yapıkkredi yayınları 2007
İstanbul S:220



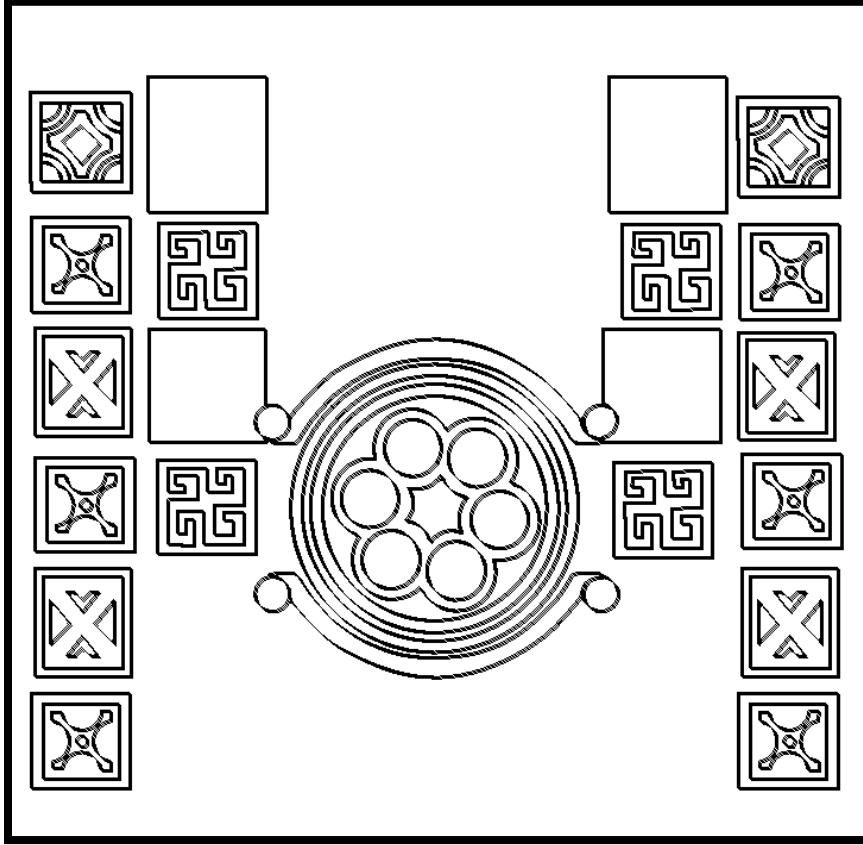
Şekil 136 Şekil 104'te yer alan Ahşap paravan örneğinin detayı Kral Midas Tümülüsü ahşap paravan üzerindeki desen teknik çizimi 3 boyutlu bilgisayar tasarım programında yeniden çizilmiş paravan detay çizim çalışması



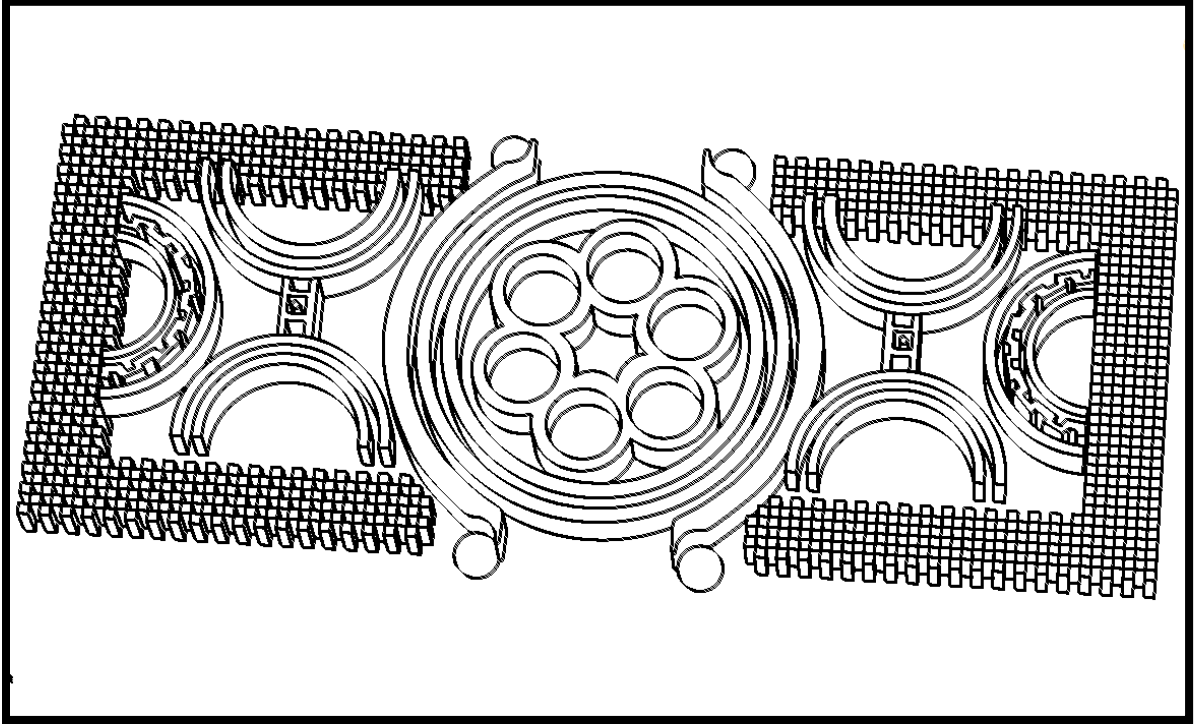
Şekil 137 Şekil 104'te yer alan Ahşap paravan örneğinin detayı Kral Midas Tümülüsü ahşap paravan üzerindeki desen teknik çizimi Dama deseni ve svastika motifleri dikkat çekmektedir. 3 boyutlu bilgisayar tasarım programında yeniden çizilmiş paravan detay çizim çalışması



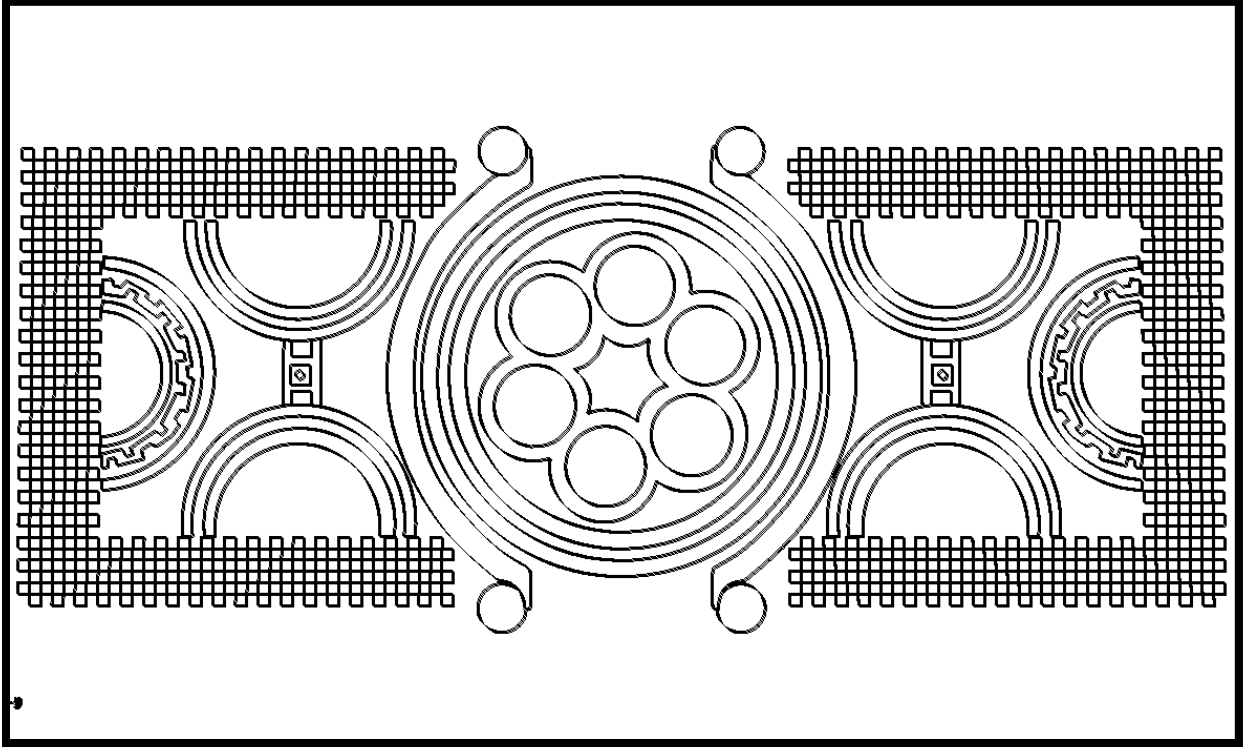
Şekil 138 Şekil 104'te yer alan Ahşap paravan örneğinin detayı Kral Midas Tümülüsü ahşap paravan üzerindeki 3 boyutlu bilgisayar tasarım programında yeniden çizilmiş paravan detay çizim çalışması



Şekil 139 Şekil 104'te yer alan Ahşap paravan örneğinin detayı Kral Midas Tümülüsü ahşap paravan üzerindeki desen teknik çizimi 3 boyutlu bilgisayar tasarım programında yeniden çizilmiş paravan detay çizim çalışması

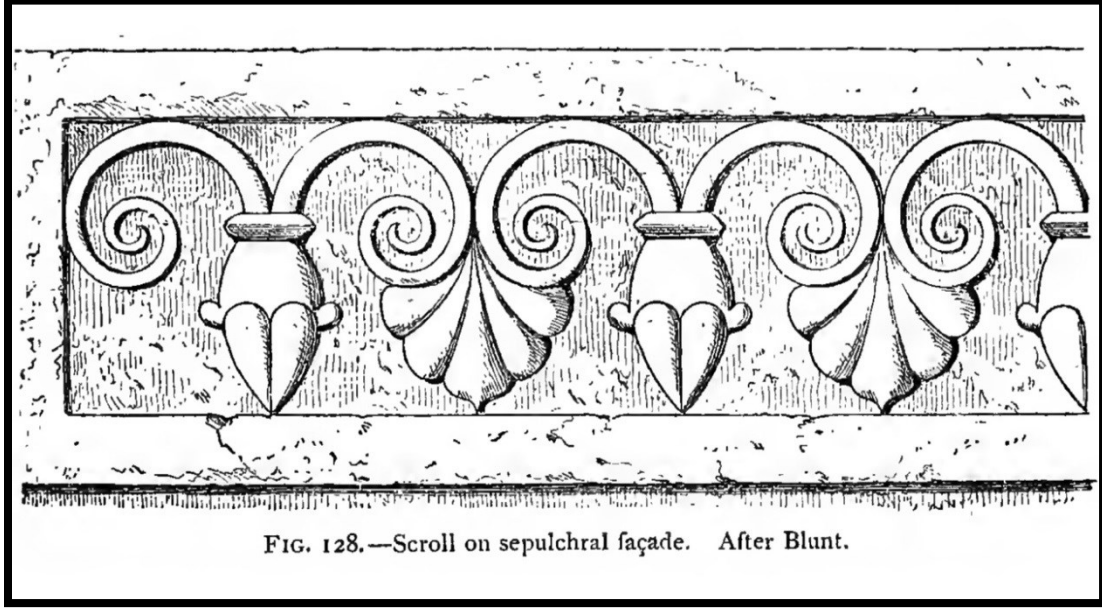


Şekil 140 Şekil 104'te yer alan Ahşap paravan örneğinin detayı Kral Midas Tümülüsü ahşap paravan üzerindeki desen teknik çizimi 3 boyutlu bilgisayar tasarım programında yeniden çizilmiş paravan detay çizim çalışması



Şekil 141 Şekil 104'te yer alan Ahşap paravan örneğinin detayı Kral Midas Tümülüsü ahşap paravan üzerindeki desen teknik çizimi 3 boyutlu bilgisayar tasarım programında yeniden çizilmiş paravan detay çizim çalışması

4.2. Frigya (Phrygia) Uygarlığın'da Ara bezemeler



Şekil 142 History of Art in Phrygia, Lydia, Caria and Lycia, Perrot Georges Kitabından Frigya uygarlığına ait duvar kabartma süslemesi



Şekil 143 Askılı Friz Levhası, Pişmiş Toprak BURDUR MÜZESİ Gordion Friglerin Gizemli Uygarlığı Yapı kredi yayınları 2007 İstanbul S:222

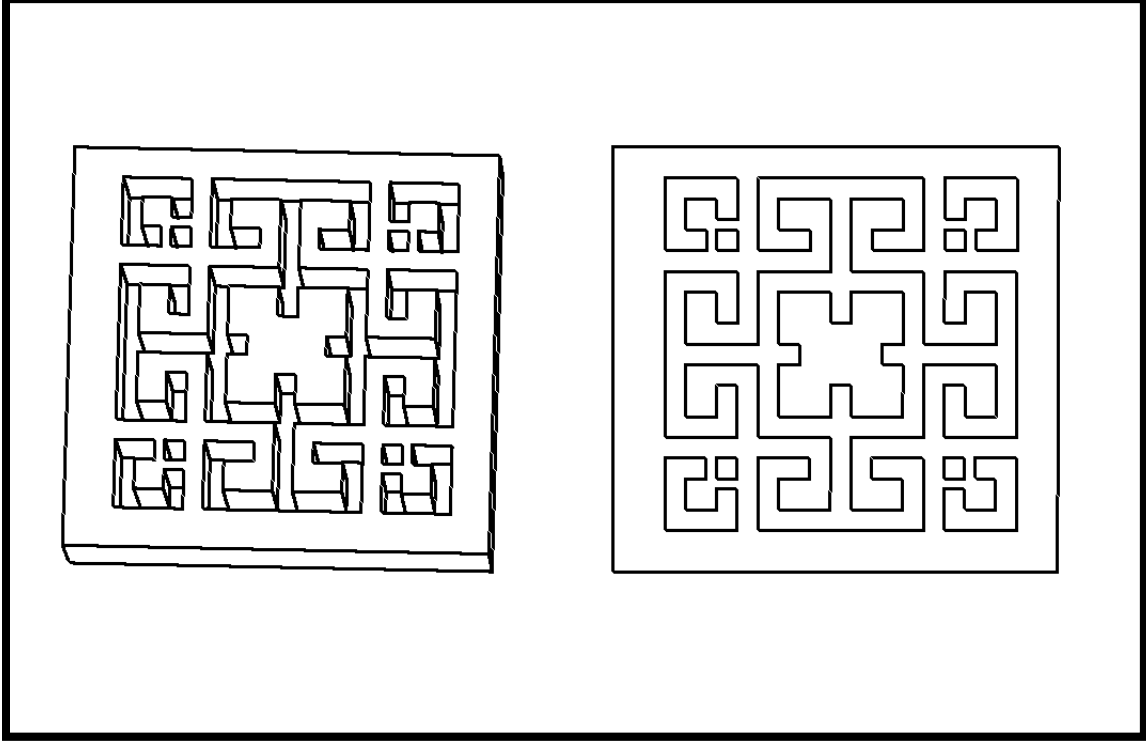


Şekil 144 Kemer Tokası, Gamalı haç, (Svastika) Yazılı kaya midas şehri, Afyonkarahisar Müzesi Gordion Friglerin Gizemli Uygarlığı Yapı kredi yayınları 2007 İstanbul S:242

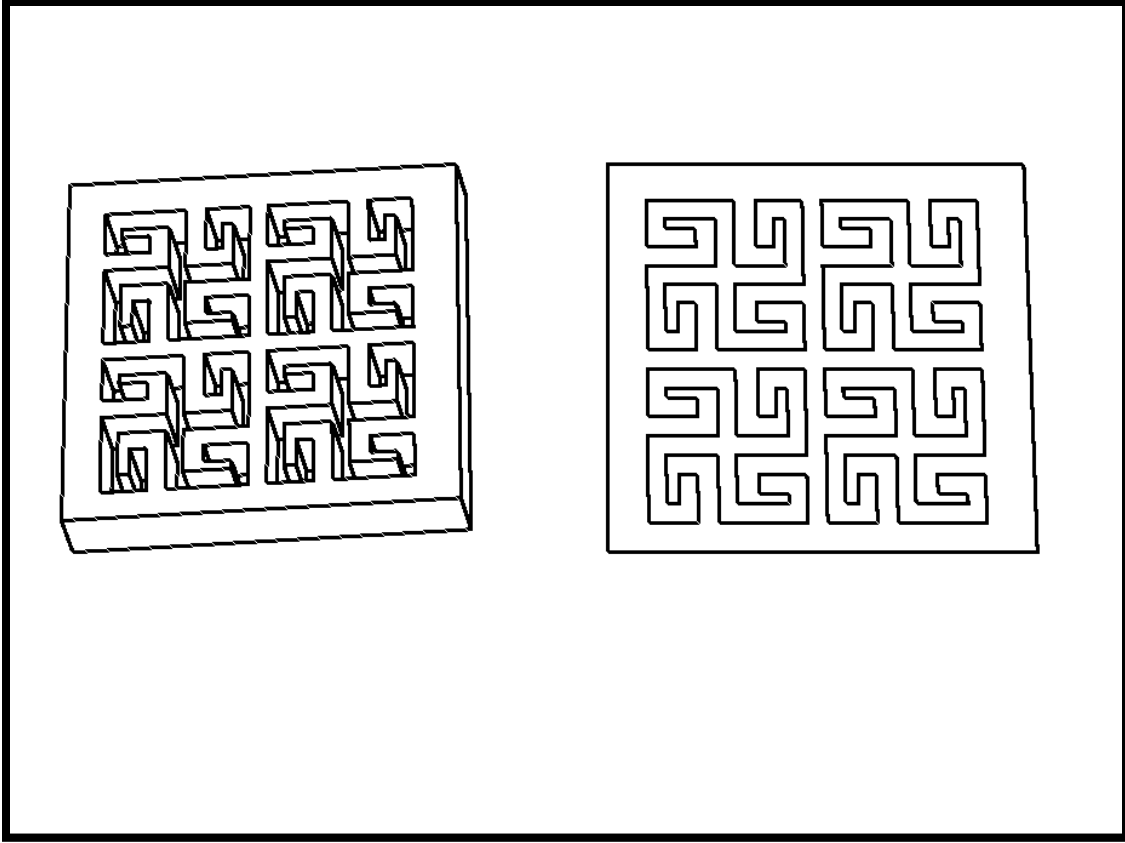
Svastika motifi Frigya uygarlığı motifleri arasında sık rastlanmaktadır. Gordion'da yer alan Kral Midas mezarının içerisinde ölü armağanı olarak bırakılan ahşap paravanın süsleme motiflerinin içerisinde kullanılmıştır. Bu motifin çıkış tarihi M.Ö. 1200 lü yıllara bazı kaynaklara göre ise M.Ö. 2000 li yıllar Hindistan topraklarındaki Hindu dini yazıtlarda da bu motif örneği yer almaktadır. Ayrıca Hindu kültüründe yer alan ilk tanrı Ganeşa'nın sembolü olarak karşımıza çıkar. Şekil 147'de motifin detay örneği yer almaktadır.



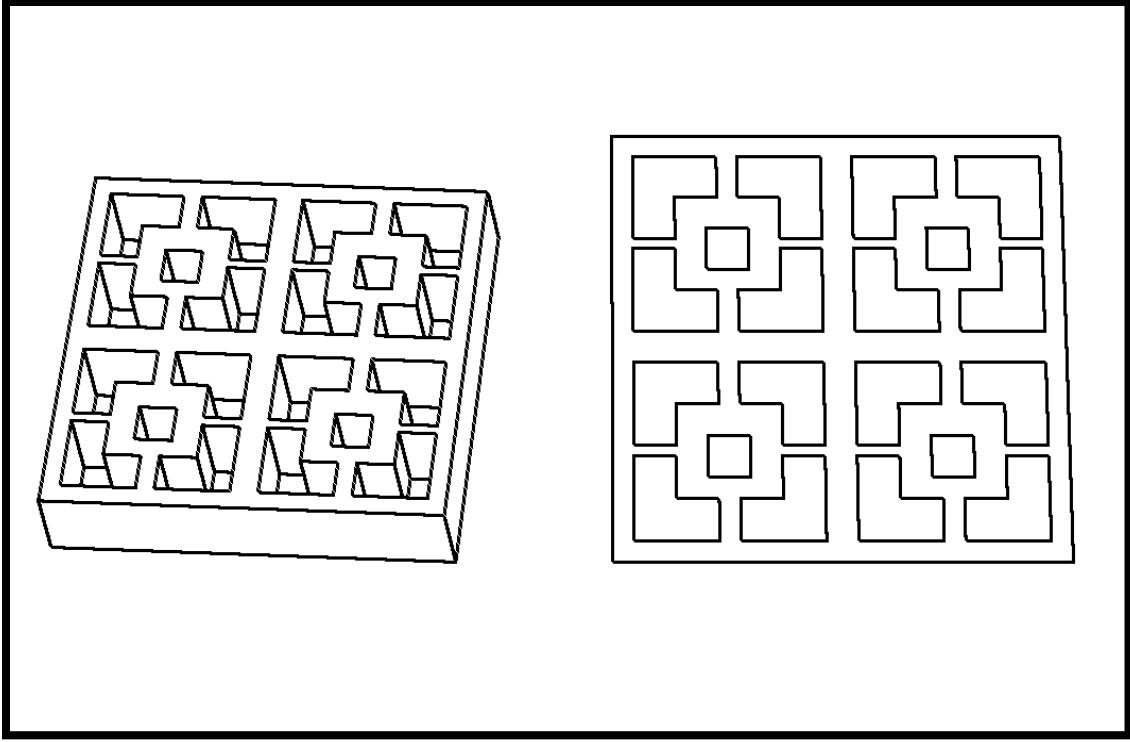
Şekil 145 Rozet parçaları, Gordion kazısı kemik, Gordion Friglerin Gizemli Uygarlığı Yapı kredi yayınları 2007 İstanbul S:243



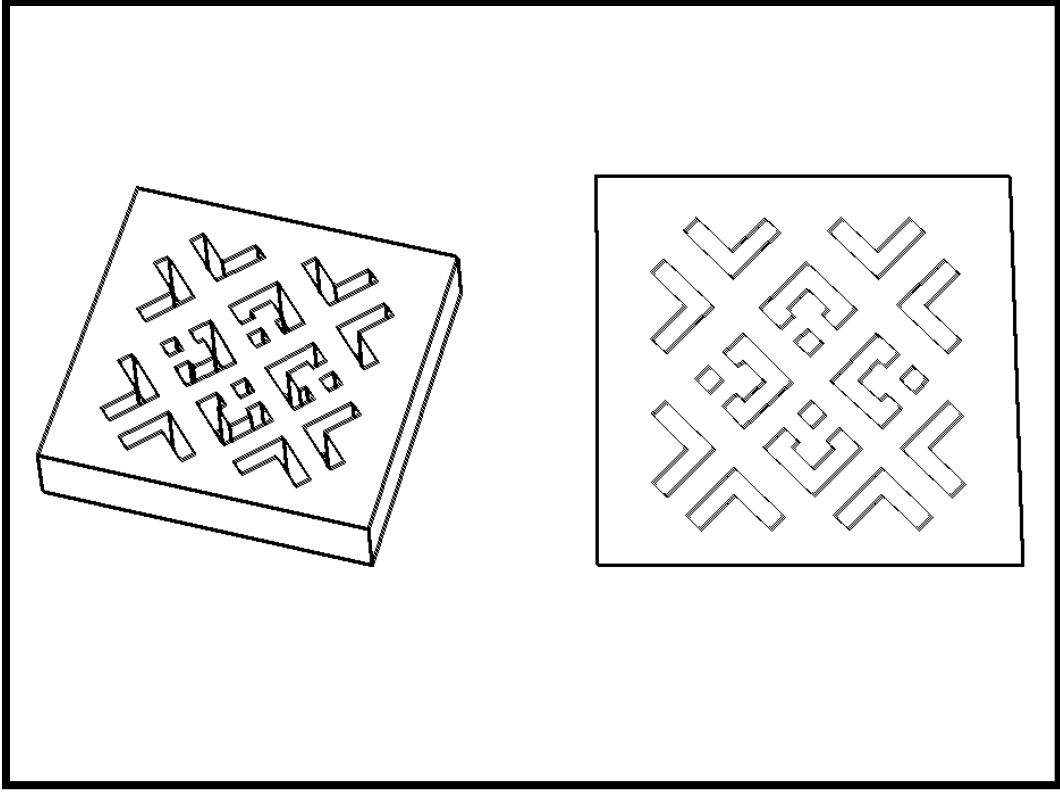
Şekil 146 Kral Midas Tümülüsü ahşap paravan üzerindeki desen Şekil 104'te yer alan Ahşap paravan örneğinin detayı teknik çizimi 3 boyutlu bilgisayar tasarım programında yeniden çizilmiş paravan detay çizim çalışması



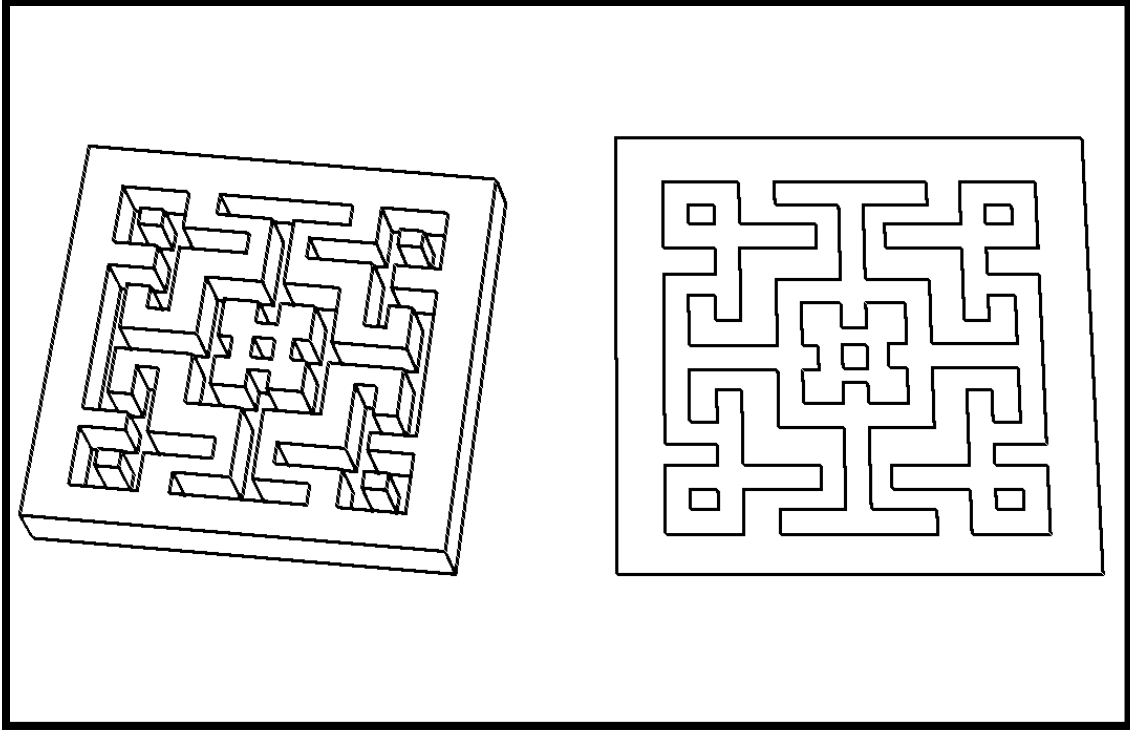
Şekil 147 SVASTİKA ÖNREĞİ Kral Midas Tümülüsü ahşap paravan üzerindeki desen Şekil 104'te yer alan Ahşap paravan örneğinin detayı teknik çizimi 3 boyutlu bilgisayar tasarım programında yeniden çizilmiş paravan detay çizim çalışması



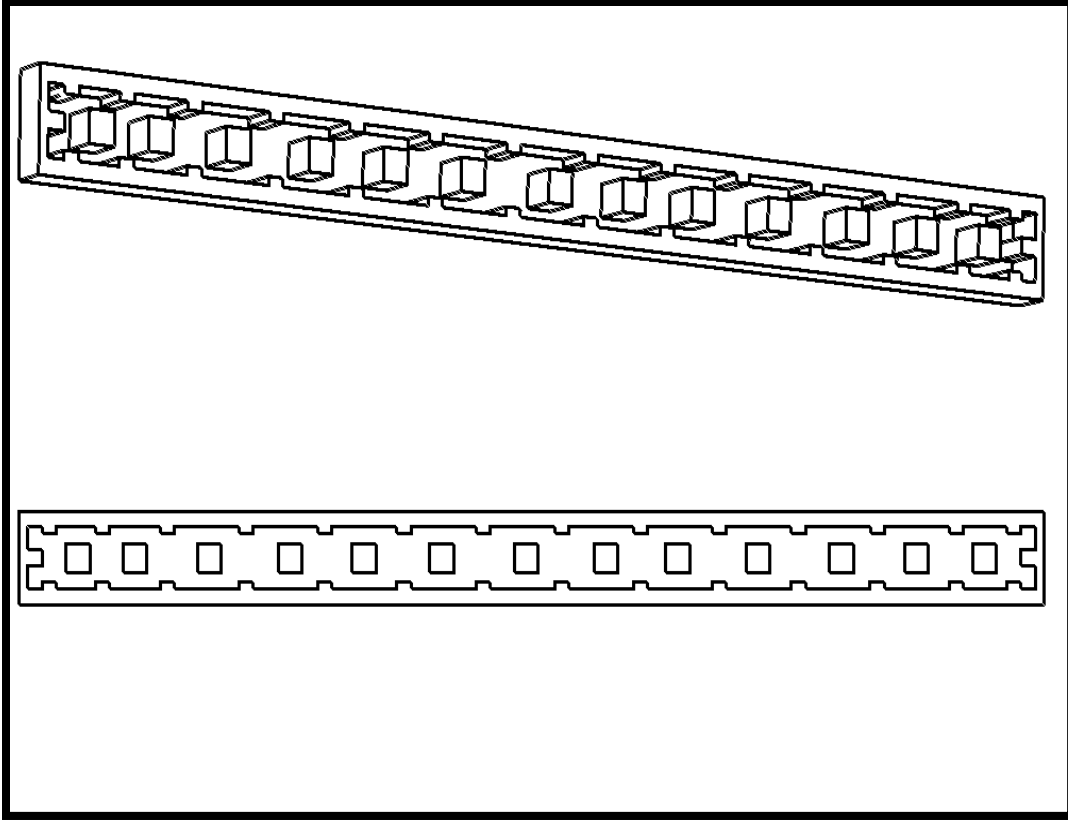
Şekil 148 Kral Midas Tümülüsü ahşap paravan üzerindeki desen Şekil 104'te yer alan Ahşap paravan örneğinin detayı teknik çizimi 3 boyutlu bilgisayar tasarım programında yeniden çizilmiş paravan detay çizim çalışması



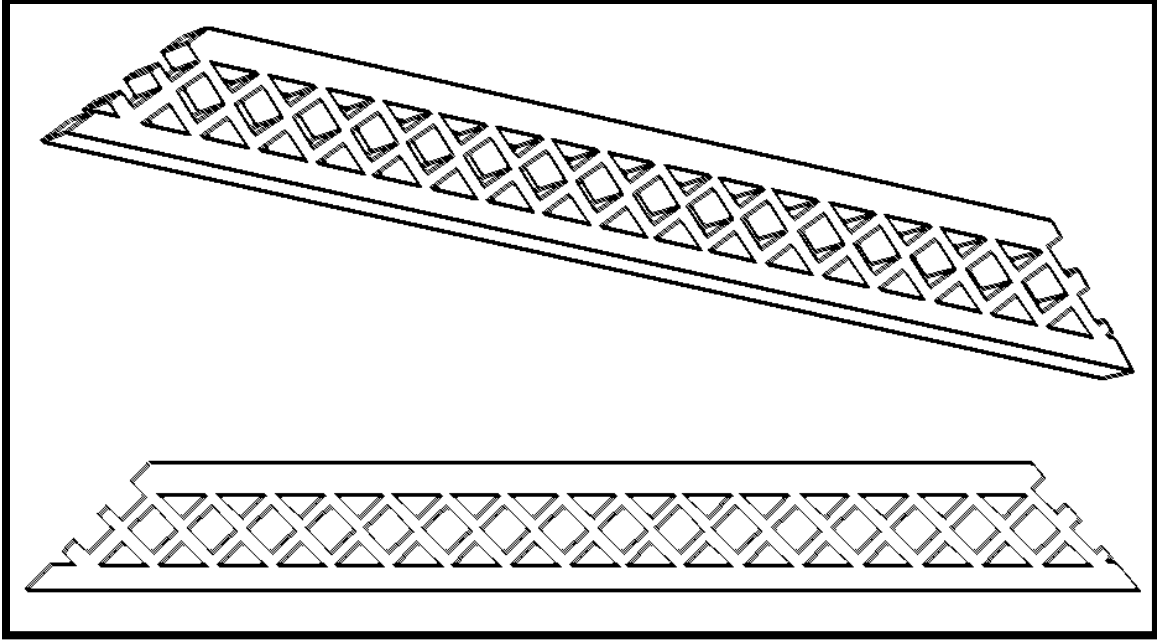
Şekil 149 Kral Midas Tümülüsü ahşap paravan üzerindeki desen Şekil 104'te yer alan Ahşap paravan örneğinin detayı teknik çizimi 3 boyutlu bilgisayar tasarım programında yeniden çizilmiş paravan detay çizim çalışması



Şekil 150 Kral Midas TümüLüsü ahşap paravan üzerindeki desen Şekil 104'te yer alan Ahşap paravan örneğinin detayı teknik çizimi 3 boyutlu bilgisayar tasarım programında yeniden çizilmiş paravan detay çizim çalışması



Şekil 151 Kral Midas Tümölüsü ahşap paravan üzerindeki desen Şekil 104'te yer alan Ahşap paravan örneğinin detayı teknik çizimi 3 boyutlu bilgisayar tasarım programında yeniden çizilmiş paravan detay çizim çalışması



Şekil 152 Kral Midas Tümölüsü ahşap paravan üzerindeki desen Şekil 104’te yer alan Ahşap paravan örneğinin detayı teknik çizimi 3 boyutlu bilgisayar tasarım programında yeniden çizilmiş paravan detay çizim çalışması

BEŞİNCİ BÖLÜM

5.1. ANADOLU MEDENİYETLERİ MÜZESİ PHRYGİA DÖNEMİNE AİT MADENİ TAKILAR

Bu bölümde yer alan Müze görselleri, Tez yazma dönemimde Sergilenmekte olan eserleri kapsamaktadır. 2013 Ocak-Nisan ayı içerisinde Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi Phrygia bölümü eserleri dâhil olmak üzere, müzede sergilenmekte olan eserlerin birçoğu Restorasyon ve Konservasyon çalışmalarına alındığından sınırlı sayıda eserlerin fotoğrafı çekilebildi.



Şekil 153 Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi Phrygia Dönemi eserleri, 34. Altın Rozet, 33. Altın Aslan Başı, 32. Spiral Altın Küpe.



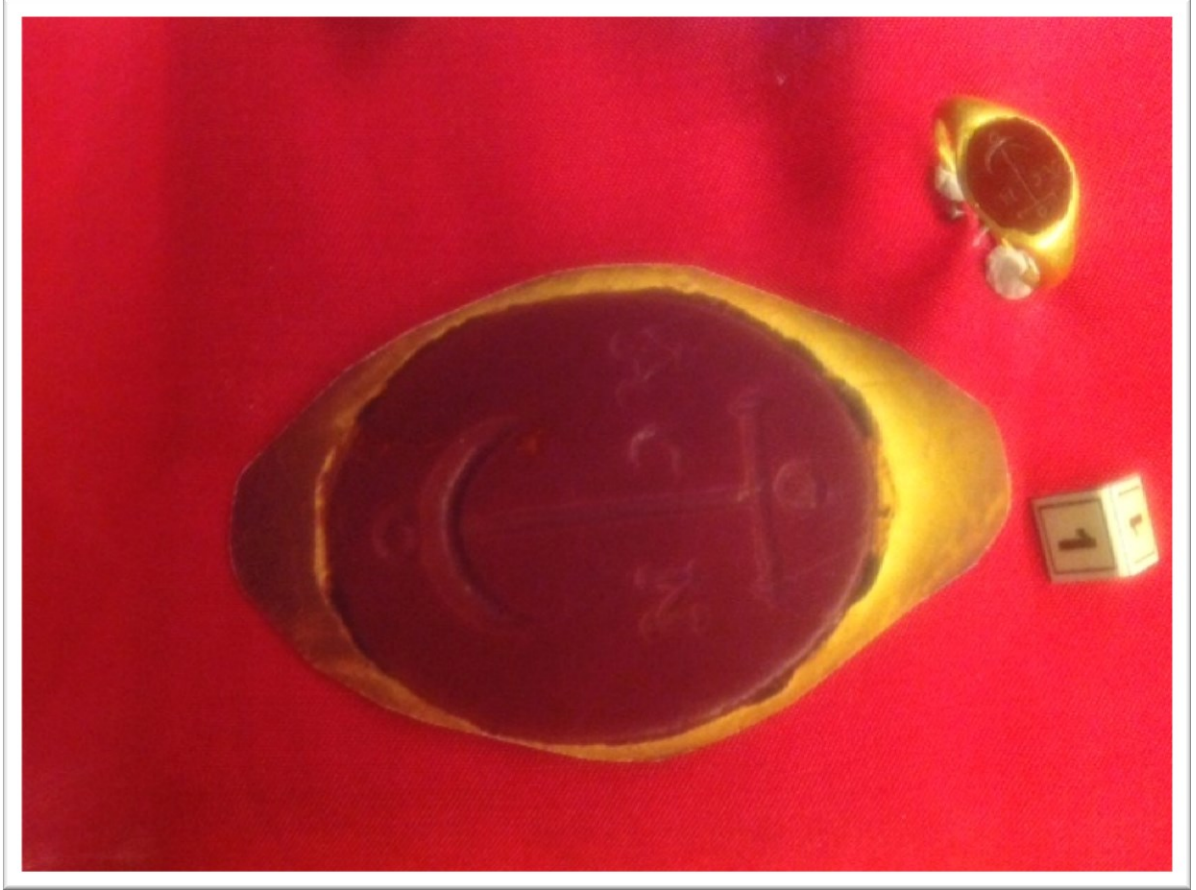
Şekil 154 Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi Phrygia Dönemi Eserleri; 38. Altın Kolye, 37. Çift Altın Küpe



Şekil 155 Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi Phrygia Dönemi Eserleri 11. Altın Kolye

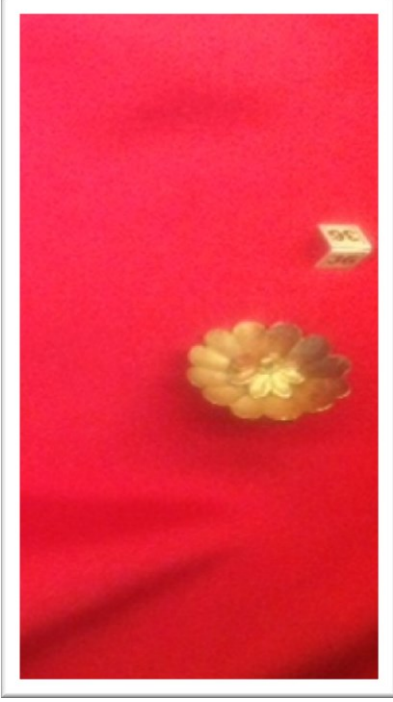


Şekil 156 Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi Phrygia Dönemi Eserleri; 10. Altın Elbise Süsü, 9. Aslan başlı Altın Küpe



Şekil 157 Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi Phrygia Dönemi Eserleri; 1. Mühür Altın Yüzük

Şekil 157’de görüldüğü gibi Çapa figürü aslında Ankara antik dönem şehrinin sembolüdür. Anchor ismi Latince de çapa anlamında kullanılmaktadır. Bazı kaynaklara göre, Ankara isminin kökeni bu kelimeye dayanmaktadır.



**Şekil 158 Ankara Anadolu
Medeniyetleri Müzesi Phrygia
Dönemi Eserleri 36. Altın Düğme**



Şekil 159 Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi Phrygia Dönemi Eserleri; 2. Altın Yüzük



Şekil 160 Anadolu Medeniyetleri Müzesi Phrygia Dönemi Eserleri; 3-4. Elektron Fibula



Şekil 161 Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi Phrygia Dönemi Eserleri; 26. Altın Küpe, 25. Altın Saç Halkaları, 27. Altın tel ile bağlanmış safiha, 17. Altın Boncuklar, 24. Altın Pandantifler, 19. Kurs Biçimli altın objeler, 16. Boru biçimli altın kolye tanesi, 20. Altın Safiha

2- ESKİŞEHİR ARKEOLOJİ MÜZESİ PHRYGİA DÖNEMİ TAKILARI

Eskişehir Arkeoloji Müzesi notları, Gordion, M.Ö. 4. y.y.'ın sonlarına kadar Frigler'in egemenliğinde kalmıştır. Arkeolojik buluntular M.Ö. 7. y.y.'ın sonlarında kentte istikrarın ve zenginliğin devam ettiğini göstermektedir. Herodotos'a göre Frig Krallığı, Lidya Kralı Alyattes'in M.Ö. 590 yılındaki Kızılırmak seferine kadar bağımsızlığını korumuştur. Frigler, kendi yaratıcı güçlerinin ürünü maden sanatı eserleri arasında en dikkat çekici ürünleri tunçtan yapılmıştır. Omfaloslu kâseler (göbek tasları), kazanlar, kepçeler, kemerler ve günümüz çengelli iğnesinin atası olan fibulalardır.



Şekil 162 Eskişehir Arkeoloji Müzesi 2. Kat Çavlum kazıları, Orta Tunç Çağı Frigya Dönemi, 5. Saç halkaları, 6. Kolyeler



Şekil 163 Eskişehir Arkeoloji Müzesi 2. Kat Çavlum kazıları, Orta Tunç Çağı Frigya Dönemi Kolye detayı Değerli taş boncuklar ile birleştirilmiştir.



Şekil 164 Eskişehir Arkeoloji Müzesi 2. Kat Çavlum kazıları, Orta Tunç Çağı Frigya Dönemi Bronz iğneler



Şekil 165 Eskişehir Arkeoloji Müzesi 2. Kat, Boğa Heykelciği M.Ö. 3000-2000



Şekil 166 Eskişehir Arkeoloji Müzesi 2. Kat Pessinus antik şehri kazıları, Orta Tunç Çağı Frigya Dönemi Küpeler



Şekil 167 Eskişehir Arkeoloji Müzesi 2. Kat Pessinus antik şehri kazıları, Orta Tunç Çağı Frigya Lapis Lazuli taşından bilezikler



Şekil 168 Eskişehir Arkeoloji Müzesi 2. Kat, Frig Dönemi M.Ö. 900-550 Kemer



Şekil 169 Eskişehir Arkeoloji Müzesi 2. Kat, Frig Dönemi M.Ö. 900-550 Kemer



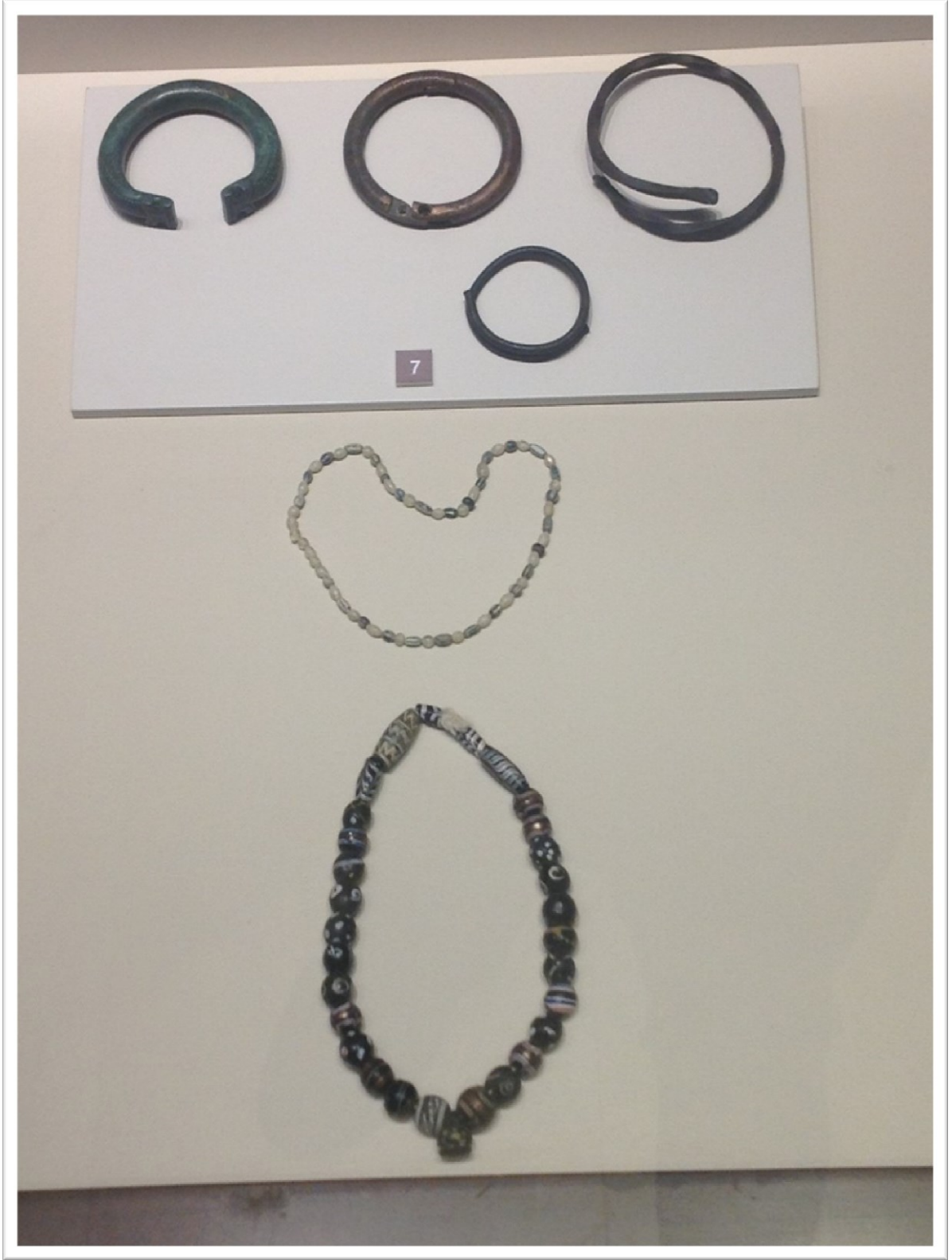
Şekil 170 Eskişehir Arkeoloji Müzesi 2. Kat Frigya Dönemi M.Ö. 900-550 Fibulalar



Şekil 171 Eskişehir Arkeoloji Müzesi 2. Kat Frigya Dönemi M.Ö. 900-550 3. Gamalı haç (Svastika) 4. Boncuk dağ kristali, 2. Halka, 5. Firketeler



Şekil 172 Eskişehir Arkeoloji Müzesi 2. Kat Frigya Dönemi M.Ö. 900-550 Boncuk Kolyeler



Şekil 173 Eskişehir Arkeoloji Müzesi 2. Kat Frigya Dönemi M.Ö. 900-550 7. Bilezikler altta Boncuk Kolyeler



Şekil 174 Eskişehir Arkeoloji Müzesi 2. Kat Frigya Dönemi M.Ö. 900-550 Kolyeler

SONUÇ

a- Frigya Uygarlığında Kullanılan motif ve desenlerin eşarp tasarım olarak önermesi;

Bu desenler hazırlanırken 3 boyutlu mücevher tasarım programı ve çizim programları kullanılmıştır. Altın rengi ve gümüş rengi seçilerek kullanılmıştır. Takı çeşitlerinde kullanılan yarı değerli taşların renklerini arka fon renk tasarımlarında yer verilmiştir. Eşarp desenleri 90x90 ebatlarında dijital ortamda ve el boyama olarak tasarlanmıştır.

Tasarlanmış olan desenler için önerilen kumaş türleri arasında ipek saten, saten önerilmektedir. Bu kumaşlarda baskı daha kaliteli olup kullanılan renklerin daha kaliteli görünümünü sağlar.

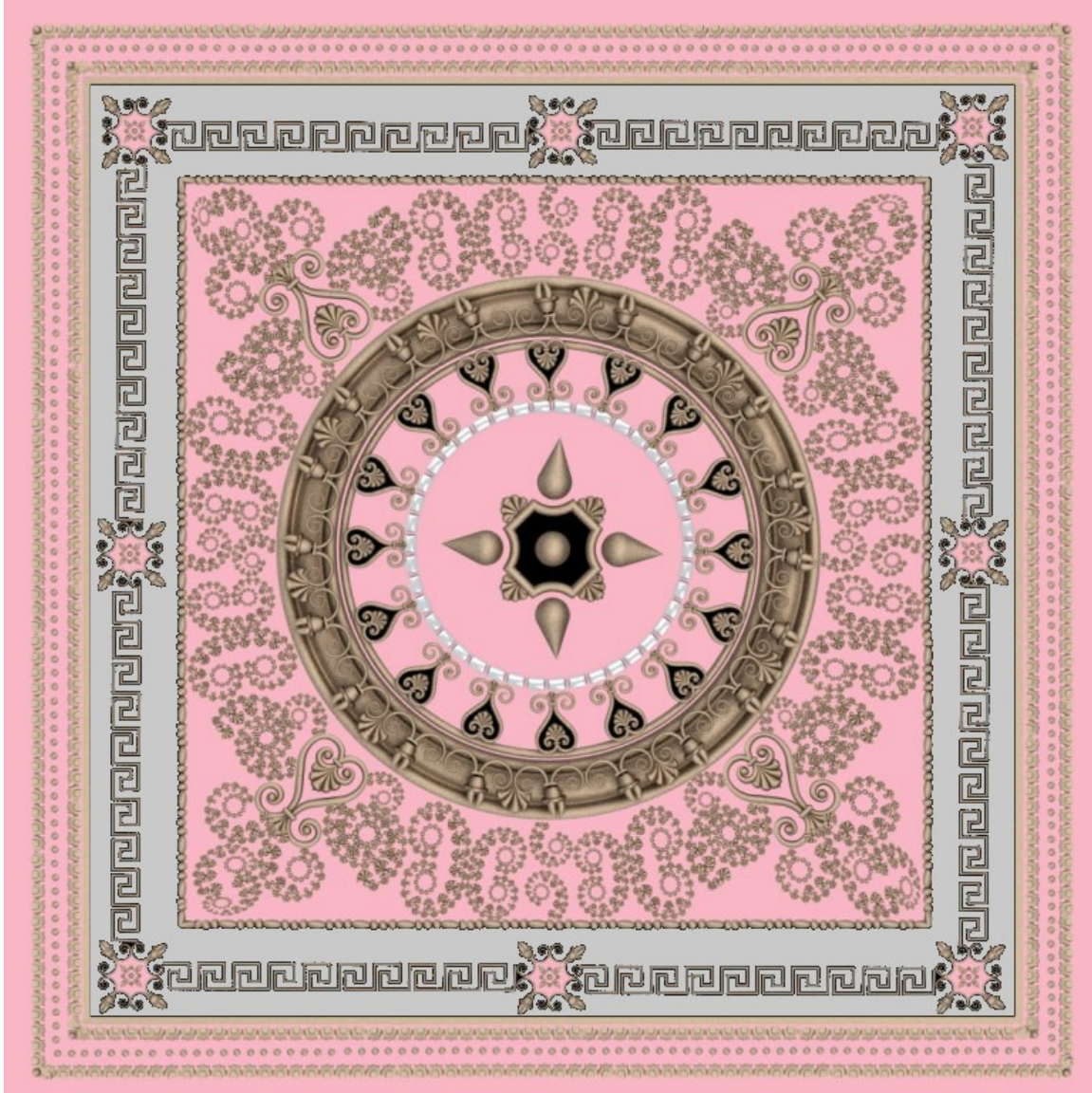


Şekil 175 Frigya Uygarlığı desen ve motiflerinden esinlenerek, 3 boyutlu bilgisayar tasarım programında hazırlanmış eşarp önermesi 90x90 çalışılmıştır.

Yukarıdaki desende, tomar ve yıldız motifleri kullanılmıştır arka zemin için inci dizileri tercih edilmiştir. Mat altın renk ile şekiller tasarlanmıştır. Şekil 127, 130, 132, 147 'de motifin orijinal hali yer almaktadır.

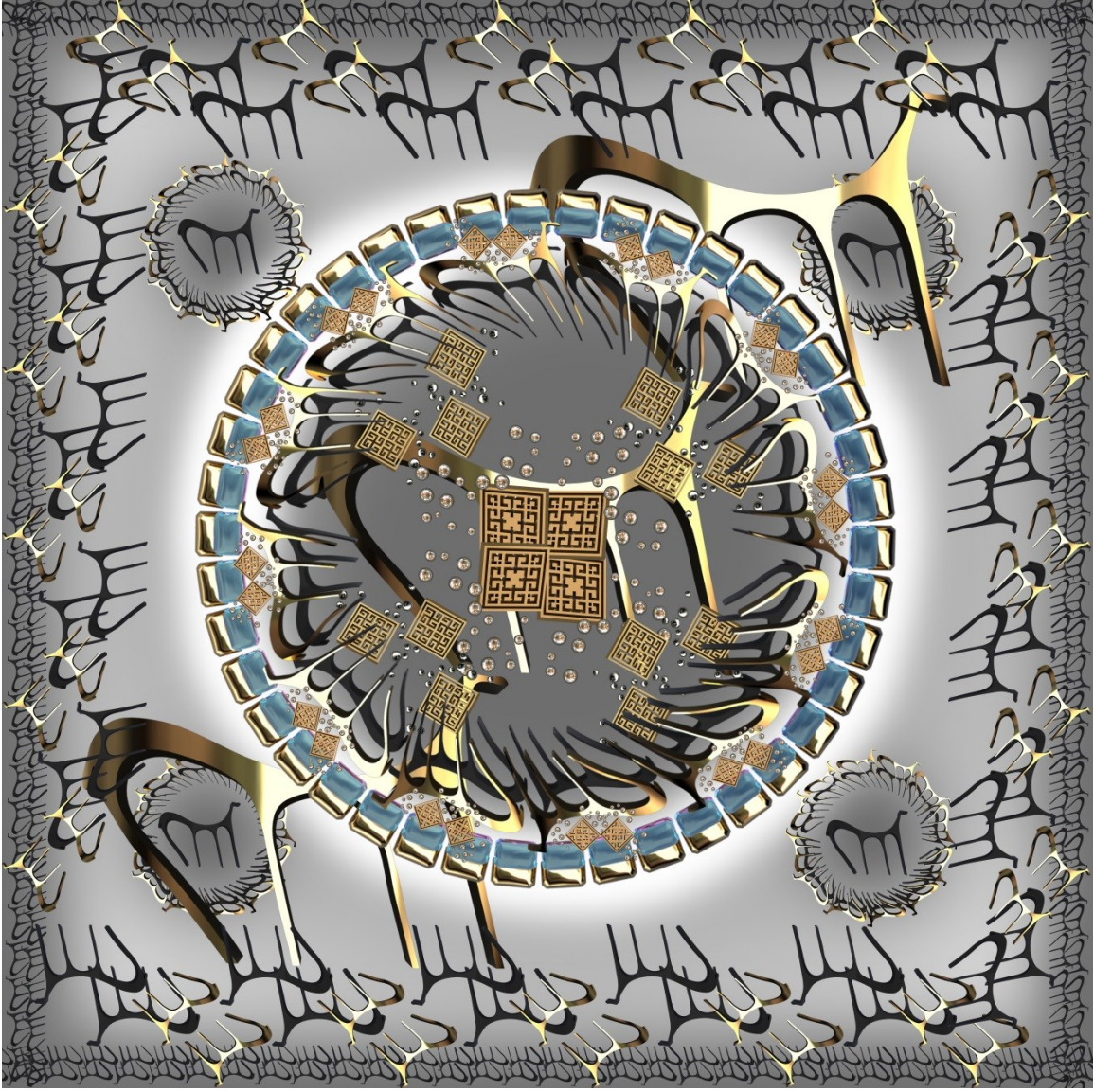


Şekil 176 Frigya Uygarlığı desen ve motiflerinden esinlenerek, 3 boyutlu bilgisayar tasarım programında hazırlanmış eşarp önermesi 90x90 çalışılmıştır.



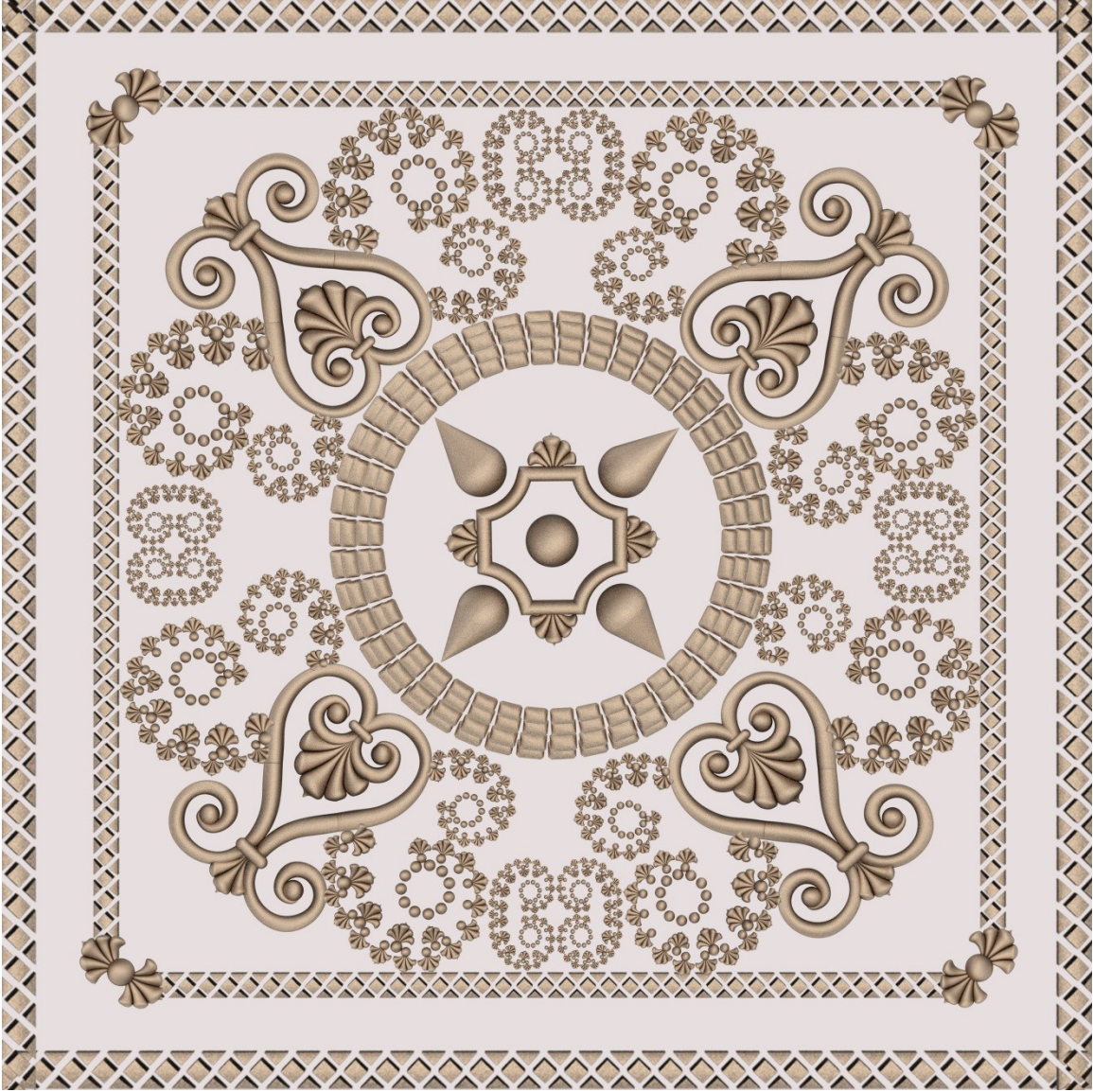
Şekil 177 Frigya Uygarlığı desen ve motiflerinden esinlenerek, 3 boyutlu bilgisayar tasarım programında hazırlanmış eşarp önermesi 90x90 çalışılmıştır.

Şekil 142’de yer alan motif ile arkaik dönem geometrik detaylarına yer verilere yukarıdaki eşarp deseni tasarlanmıştır. Ayrıca bu eşarp örneğin de Tomar ve yıldız motifleri kullanılmıştır. 3d ortamında mat altın bölgeler şekillendirilip dijital ortamda kompoze edilmiştir.



Şekil 178 Frigya Uygarlığı desen ve motiflerinden esinlenerek, 3 boyutlu bilgisayar tasarım programında hazırlanmış eşarp önermesi 90x90 çalışılmıştır.

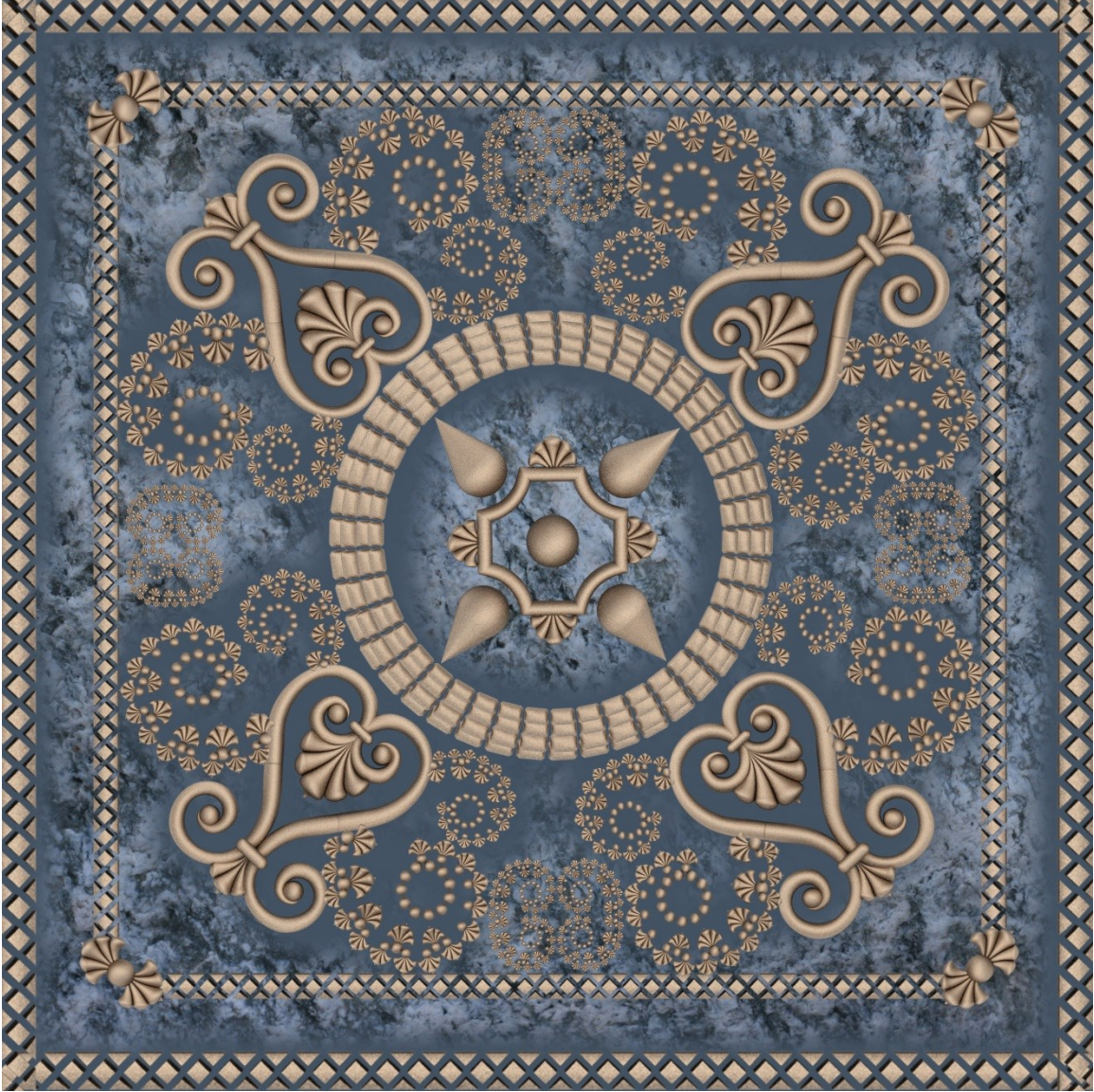
Şekil 105 ve Şekil 104’te yer alan ahşap paravan içerisinde yer alan geometrik şekillerle birlikte Frigya vazo süslemelerinde yer alan hayvan figürü kullanılarak tasarlanmıştır. Yine bu eşarp deseni 3 boyutlu mücevher programında render edilip kompoze edilmiştir.



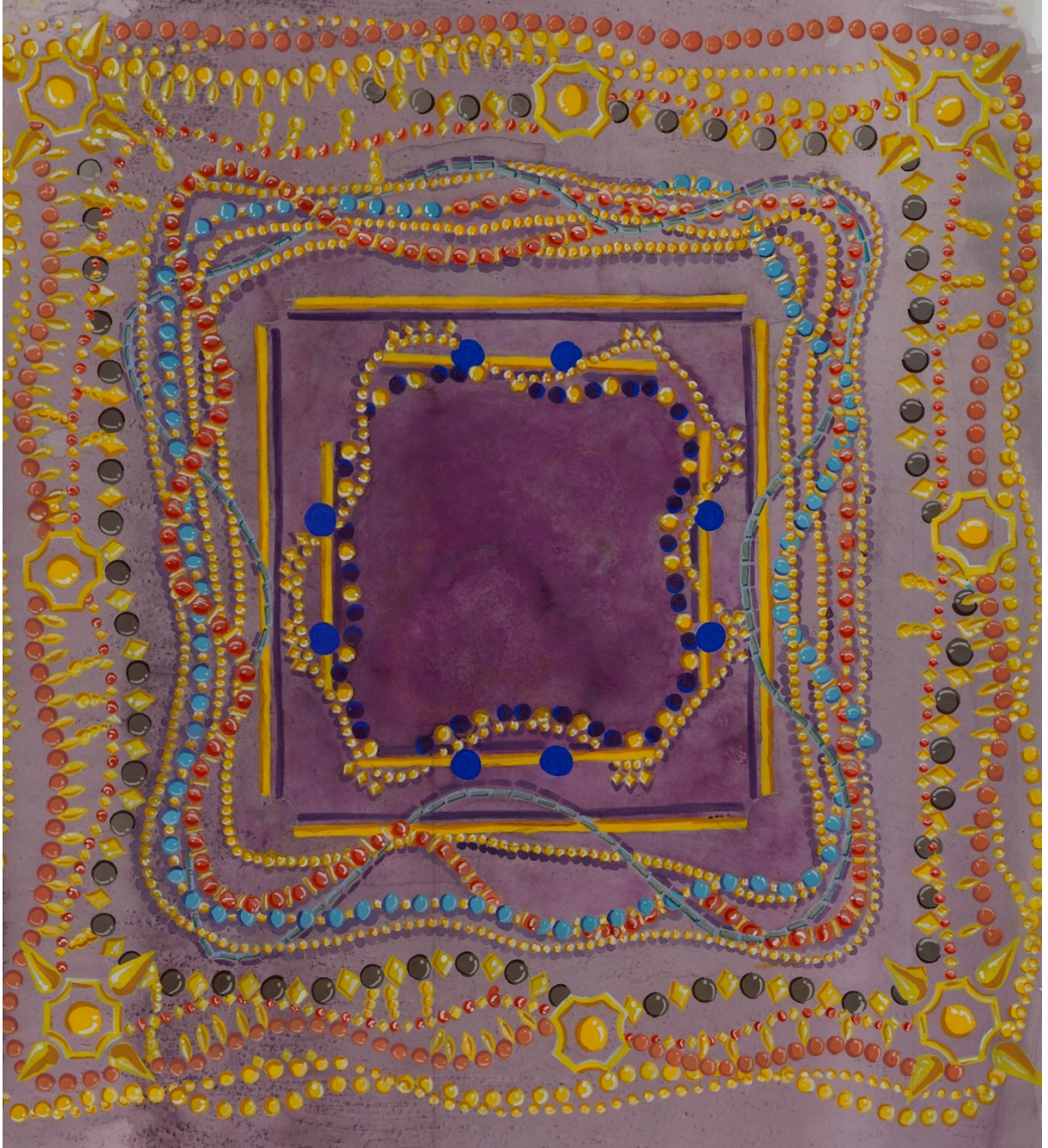
Şekil 179 Frigya Uygarlığı desen ve motiflerinden esinlenerek, 3 boyutlu bilgisayar tasarım programında hazırlanmış eşarp önermesi 90x90 çalışılmıştır.



Şekil 180 Frigya Uygarlığı desen ve motiflerinden esinlenerek, 3 boyutlu bilgisayar tasarım programında hazırlanmış eşarp önermesi 90x90 çalışılmıştır.

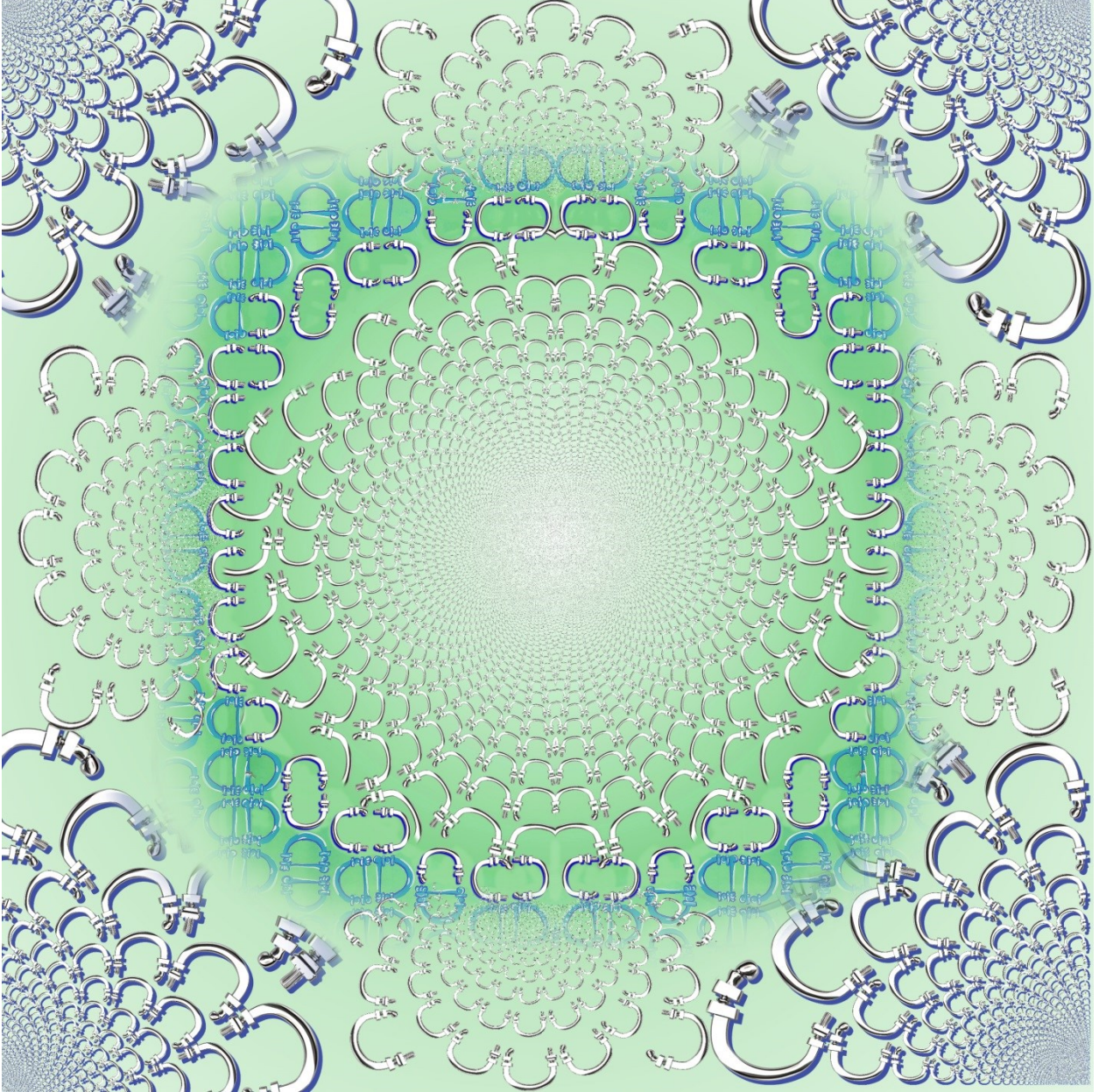


Şekil 181 Frigya Uygarlığı desen ve motiflerinden esinlenerek, 3 boyutlu bilgisayar tasarım programında hazırlanmış eşarp önermesi 90x90 çalışılmıştır.



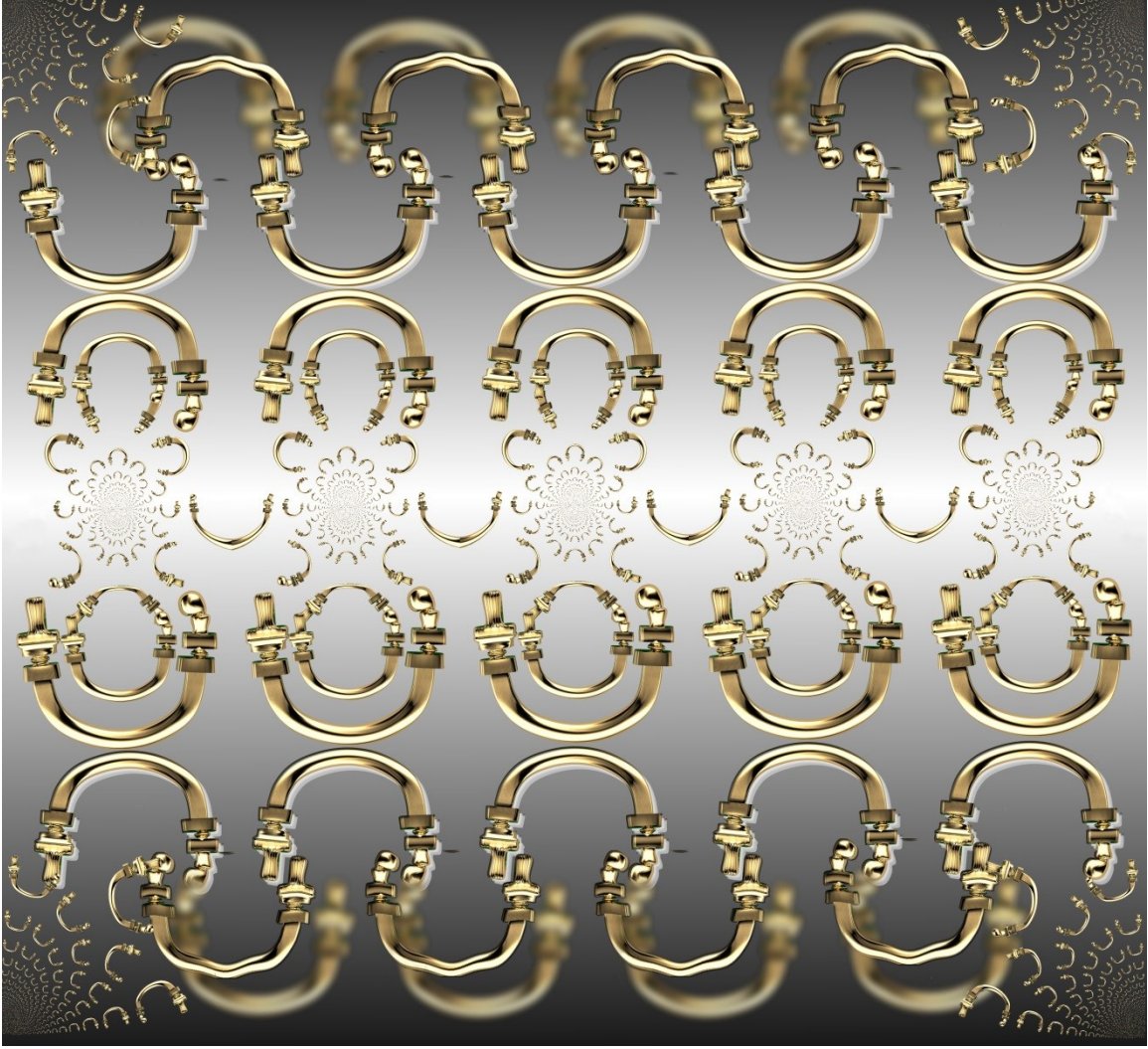
Şekil 182 Frigya Uygarlığı desen ve motiflerinden esinlenerek, takı motifleri seçilerek el tasarlanmış el boyama eşarp önermesi 90x90 çalışılmıştır.

Yukarıda yer alan el boyama eşarp örneğinde boncuk ve kırma taşlar ile bezenmiş kolye ve gerdanlık örneklerinden esinlenilerek kompoze edilmiştir. Kullanılan renkler antik dönemde bulunduğu varsayılan yarı değerli taşların tonları kullanılmıştır.



Şekil 183 Frigya Uygarlığı desen ve motiflerinden esinlenerek takı motifleri seçilerek el tasarlanmış el boyama eşarp önermesi 90x90 çalışılmıştır.

Yukarıda yer alan eşarp desen örneğinde, el boyama ve dijital tasarım birlikte kullanılmıştır. Fibula örneğini 3 boyutlu tasarım programında tasarlanarak eşarp deseni olarak kompoze edilmiştir.



Şekil 184 3d tasarım programlarında hazırlanmış fibula desenli eşarp örneği yukarıda yer almaktadır.

SONUÇ

Antik Anadolu medeniyeti Frigya (Phrygia) uygarlığı odaklı incelenen Antik Anadolu takıları ve motiflerini içeren konu, Ege ve Akdeniz uygarlıklarına doğru genişletildiği zaman Kria (Karya), Lydia, Greek (Yunan), Troia (Truva), Kıbrıs uygarlıklar arasında etkileşimin var olduğu görülmüştür. Hemen her şeyin kaynağının Mezopotamya, Mısır ve Anadolu uygarlıklarına dayandığı gözlemlenmiştir.

Tunç Çağların da Anadolu'dan göç eden topluluklar, İç Anadolu'nun antik dönem insanlarını giyim kuşam ve sanat bazında etkilemiştir. Ege'ye yayılmış olan Yunan kültürü; özellikle M.Ö. VIII ve M.Ö. VII y.y.'lar da Fenike ve Mısır kıyılarındaki koloniler aracılığı ile Fenike, Anadolu ve Mısır kültürünün sanat eserlerini, kendi medeniyetlerine adapte ederek kullanmışlardır. Zaman içinde büyük İskender'in yaptığı fetihlerle antik dönem İç Anadolu kültürüne ait takılar ve süsleme motiflerine farklı üsluplar eklenerek görsellikleri zenginleşmiştir.

M.Ö. I. Binin başlarından itibaren göçlerle Batı Anadolu'dan gelen kültürler, iç Anadolu'ya yerleşerek (Trakya) Thrak kültürlerini bu bölgede devam ettirmişlerdir. Yıkılmış olan Hitit Uygarlığının halkı üzerinde baskın bir etki yaratmışlardır. İç Anadolu takıları ve motiflerindeki Thrak kavimlerindeki benzerliklerle bu etki gözlemlendi. Balkanlardaki Troia ile İç Anadolu ilişkisi sonucunda, zengin desenli, altın takılar ortaya çıkmıştır.

Yukarıda belirtildiği gibi bütün bunlar ticaret ilişkileri, kuyum ustalarının yer değiştirmeleri ve fetih gibi faktörlerden etkilenerek Antik dönem Anadolu'nun bulguları incelenmiştir.

Bu tablo içinde ve Thrak ve Frigya medeniyetlerinin takıları ve motiflerine geçmeden önce, dikkatimizi çeken özel takı aksesuar tarzlarını belirtmek gereği duymaktayım. Neredeyse aynı zaman diliminde bulunan ancak farklı coğrafyada yaşamış

olan Mezopotamya ve Frigya kabartmalarında kostümler fibula ile tutturulurdu. Ayrıca Aslan baş figürlü takıların, koç baş figürlü takıların benzerlikleri çok dikkat çekmektedir.

Görsel ve yazınsal kaynaklar ile rahatça izlenen Frigya takı ve motifleri, çok basit formlara sahiptir. Geometrik formların kullanılmasına sık rastlanır. Bu takıların motiflerinde kullanılan, dikkat çeken bir geometrik desen olan Svastika sembolü (Şekil144), Eskişehir Arkeoloji Müzesi'nde sergi salonunda yer alan metal takı parçalarının kullanımı dikkat çeker. Bu sembol aynı zamanda Kral Midas Tümülü'sünde ahşap paravan süslemesinde yer alan motifin içinde de kullanılmıştır. Yapılan Araştırmalar sonucunda, Svastika sembolü antik dönem Phrygia ve Greek kültüründe arkeolojik kazılarda bulunan eserler ve M.Ö. 1200 yılları arasında Hindu kültüründe Tanrıça Ganeşa'nın sembolü olarak kullandığı şekilde tekrar çıkar.

Hitit kültürü ve Yunan kültüründe yer alan Arı biçimli tanrıça sembolleri, Frigya uygarlığı kültüründe de varlığını sürdürmüştür. Arı bereketi simgeleri bu nedenle kutsal sayılmıştır. Kutsal sayılan şekillerin takılarda kullanıldığı görülür. Dönemin asil sınıfın, kral ve kraliçe mezar kazılarında da metal formlar ortaya çıkmıştır.

Frigya Uygarlığında kullanılan takılar arasında Sandal küpe formları oldukça yaygındır. Bu küpe çeşitleri Frigya uygarlığından önce Urartu kültüründe kullanıldığı kazı çalışmaları ile ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda aynı form takıların farklı uygarlık, kültür ve Antik dönemde kültürler arası etkileşimin varlığı sonucunu ortaya koymaktadır.

İncelemeler sırasında, Antik dönemde Frigya uygarlığının bulunduğu coğrafyalarda, hayvan başı figürlü takı formlarına arkeolojik kazılarda sık rastlanmıştır. Benzer takı formları Yunan (Greek), Lydia, Karia (Karya), Urartu, Hitit, Troia (Truva) gibi uygarlıkların arkeolojik kazı çalışmaları sonucunda bu hayvan başı tasvirli antik süslenme nesneleri ortaya çıkmıştır. Aynı coğrafyanın farklı uygarlıklarının aynı eserleri kullanmış olması uygarlıklar arası takı ve süslenme nesneleri ile beğenilen formların tekrarlanmış olduğu gözlemlenmiştir.

Şekil 53'te yer alan Gordion kazılarında keşfedilen, boyalı evde yer alan duvar resmindeki iki kadın figürün kulaklarının üzerinde yer alan kulak üstü küpesi diğer küpe çeşitlerine göre oldukça farklıdır. Bu küpe kulağın üst kıvrımına oturtularak takılmaktadır. Yarım daire şeklinde bir formdan oluşmaktadır ve üzerinde kabartma desenleri olarak amulet desenleri ile benzerlikler gösterir.

Frigya Uygarlığında kullanılan takı yapım teknikleri çevre coğrafyalarda yer alan kuyumculuk tekniklerinin benzerlikleri mevcuttur. Uygarlıklar arası bilgi etkileşimin varlığı burada da gözlemlenmiştir.

Kullanılan motiflerin diğer uygarlıklara göre farklılıkları arasında geometrik motif tekrarları gözlemlenmiştir. Yunan geometrik motiflerinin arkaik dönemi ile benzerlik taşımaktadır. Ancak, Şekil 127 ve Şekil 132'de yer alan tomar motifi, Hitit ve Asur süslemelerinde kullanılan motiflerle Tomar motifi benzerlik gösterir. Tomar motifine ege bölgesinin hâkimi Yunan uygarlığında da sık rastlanmaktadır. Frigya uygarlığında kullanılan motifler arasında dama motifi sık gözlemlenmiştir.

Takılar, teknik olarak pek değişmeyen yöntemler ile yapılmıştır. Altın, Bronz, Elektrum gibi madenlerin yanı sıra, yarı değerli taşlar ve kemik gibi organik malzemelere sıklıkla rastlandığı gibi bu malzemelerle, iğne başları, fibula, yüzük, kolye ve giysi apliklerine rastlamak mümkündür. İğne başları, hayvan figürleri dönemin en ileri tekniği sayılan güverse tekniği ile süsleme yapılmıştır. Kuyumculuk teknikleri, Mezopotamya ve Mısır'da alınmış zaman içinde çeşitlenmiş ve gelişmiş, bu zengin takılar; Frigya uygarlığı insanların tepeden tırnağa süslemiştir. Altın en gözde malzeme olmuştur. Ancak Hellenistik dönem ile birlikte yarı değerli süs taşlarında mücevher repertuvarına eklenmiştir.

Frigya uygarlığında en sık rastlanan süsleme motifleri kullanılarak, eşarp desenleri önermeleri çalışmaları sunulmuştur.

KAYNAKÇA

AKURGAL Ekrem, **Anadolu Kültür Tarihi**, TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları Ankara (1997)

ANA BRİTANNİCA **Genel Kültür Ansiklopedisi** cilt 9 Ana Yayıncılık İstanbul (2000)

AYDIN Nihal - Tabiat Tarihi Müze Müdürlüğü yayını - **MTA-Değerli Taşlar-** Nisan Ankara1992

BAŞAK Oktay, **TAŞ ÇAĞI'NDAN TUNÇ ÇAĞI'NA ANADOLU'DA MADEN SANATIN GELİŞİMİ VE KULLANIMI** Yüzüncü Yıl Üniversitesi Van Gölü Çevresi Kültür Varlıklarını Araştırma ve Uygulama Merkezi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi Sayı 21 2008

BİNGÖL Işık, **ANTİK TAKILAR**, Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Kültür Bakanlığı Ocak Ankara 1999

BÜLBÜL Cemil, Afyon Kocatepe Üniv.Tarih Bl. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı :27 Yıl: 2009/2 (79-94 s.) **Eski Anadolu Tarihinde Frigler** Afyon 2009

CHILDE, V. **Gordion, Doğunun Prehistoryası**, Türk Tarih Krumu Yayınları 10. Basım Ankara 1946

ERHAT Azra, **Mitoloji Sözlüğü** Remzi Kitapevi 5.basım Eylül İstanbul 1993

GÖZEN Aylin- **İstanbul'un 100 Mücevheri Ve Sanatçısı-** İstanbul'un Yüzleri Serisi-39 /İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. yayınları İstanbul 2010

HASPELS, Emillie, HENRİTTE, Caroline, **Friglerin Gizemli Uygarlığı**, Yapı Kredi Yayınları Aralık İstanbul 2007

KARLIKLI, Şaziye, **Yaşayan Anadolu Takıları**, Atasay Kuyumculuk, İstanbul 2004

KIRTUNÇ, Erkan. **Anadolu Kuyumculuğu Ürünlerinden Kemer ve Tepelikler**, Türkiye İş Bankası Kültür ve Sanat, Sayı:8 Aralık Ankara 1990

Marie Claire Masion Mart S:13 İstanbul 2000

MERİÇBOYU AKYAY, Yıldız, **ANTİKÇAĞ'DA ANADOLU TAKILARI**, Akbank Kültür ve Sanat Kitapları: 69 İstanbul 2001

MEYDAN LAROUSSE - FEL, GLA 7 Meydan Yayınevi İstanbul 1976

MEYDAN LAROUSSE 4.CİLT Dürb-Gari Meydan Yayınevi İstanbul 1971

MEYDAN LAROUSSE 4. cilt Meydan Yayınevi İstanbul 1971

MEYDAN LAROUSSE BAS-CAM 3. CİLT BER Meydan Yayınevi İstanbul 1976

Milli Eğitim Bakanlığı MESEP, **Kuyumculuk Teknolojisi Takımın Gelişimi** Ankara 2006

MUSCARELLA White, Oscar - Phrygian Fibulae - Frig Fibulaları - **Friglerin Gizemli Uygarlığı**- YKY Aralık İstanbul 2007

NEEDLER Winifred, **JEWELLERY OF THE ANCIENT NEAR EAST**- University of Toronto Royal Ontario Museum Libraries 1966
<http://archive.org/details/jewelleryofancie00need> 23.03.2013

P Dergisi- Sayı17 Bahar 2000- **ÇAĞLAR BOYUNCA TAKI VE MÜCEVHER-**
Taşlar ve Simgeleri İstanbul 2000

PARODİ-SANCHEZ Julie S.R.C. **The Eleusinian Mysteries And The Bee** 2009
http://ce399fascism.files.wordpress.com/2011/04/08_sanchez-parodi.pdf 13.042013

SEVİN, Veli FRYGLER, **Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi 1**, Görsel Yayınlar
Ansiklopedik Neşriyat ve Sanayi A.Ş. İstanbul 1982

SEVİN Veli, **Anadolu Arkeolojisi** Der Yayınları İstanbul -1999

SEVİN, Veli, Eski Anadolu veTrakya Başlangıcından Pers Egemenliğine Kadar, **Atlaslı
Büyük Uygarlıklar Ansiklopedisi**, İletişim Yayınları, 1. baskı, İstanbul 2003

SEVİN Veli, **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası** T.T.K. Yayınları, Ankara 2007

SİVAS TÜFEKÇİ Taciser, **Eski Anadolu Tarihi 6.Ünite** Anadolu Üniversitesi Yayın
No:2268 Açık öğretim Fakültesi Yayını No:1265 2011

TUNAY İ., **Ankara Sanat** Sayı 44 Ankara 1969

TÜRE Altan- SAVAŞÇIN Yılmaz. M, **Kuyumculuğun Doğuşu** Goldaş Kültür
Yayınları, İstanbul 2000

TÜRE Altan, SAVAŞÇIN Yılmaz M. **ANADOLU ANTİK TAKILARI** Goldaş Kültür
Yayınları -2 İstanbul 2002

TÜRE Altan, **Arkeoloji, Antropoloji ve Folklor Açısından Takılar ve Süs Taşlarında
Sembollerin Dili**, Goldaş Kültür Yayınları-3 İstanbul 2002

UMAR Bilge, **Türkiye'deki Tarihsel Adlar-** inkılap Yayınları 2. Baskı İstanbul 1993

UMAR Bilge **İlkçağda Türkiye Halkı** İnkılap yayınları İstanbul 1999

UMAR Bilge, **Phrygia**, İNKILAP Yayınları İstanbul 2008

YILDIRIM Ülfet, **Antik Dönemde Kadın ve Süslenme**, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları Arkeoloji Anabilim Dalı, Klasik Arkeoloji Programı, Yüksek Lisans Tezi İzmir 2009

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://www.christies.com> erişim tarihi **13.06.2013**

<http://www.astromerkez.com/gizliilim.php?c=5&p=105> (erişim tarihi 23 Mart 2013)

<http://www.kehribar-amber.com> (erişim tarihi: 23 Mart 2013)

http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/30001553?rpp=60&pg=2&ft=*&when=8000-2000+B.C.&pos=71 **11.06.2013**

http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/30001559?rpp=60&pg=2&ft=*&when=8000-2000+B.C.&pos=76 **11.06.2013**

http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/30002682?rpp=60&pg=3&ft=*&when=8000-2000+B.C.&pos=155
11.06.2013

http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/30001560?rpp=60&pg=1&ft=*&when=8000-2000+B.C.&what=Jewelry&pos=4 **11.06.2013**

http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130014069?rpp=20&pg=32&ft=* &when=2000-1000+B.C.&what=Jewelry&pos=637 **11.06.2013**

http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130012829?rpp=20&pg=32&ft=* &when=2000-1000+B.C.&what=Jewelry&pos=636 **11.06.2013**

http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130002904?rpp=60&pg=10&ft=* &when=2000-1000+B.C.&what=Jewelry&pos=578 **11.06.2013**

<http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/30002870?rpp=60&pg=2&ao=on&ft=Assyrian&who=Assyrian&pos=98> **11.06.2013**

http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130004088?rpp=60&pg=1&ft=* &where=Greece&what=Scarabs&pos=10 **11.06.2013**

http://www.metmuseum.org/collections/search-the-collections/130015122?rpp=60&pg=57&ft=* &what=Scarabs&img=2 **11.06.2013**

http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130004108?rpp=60&pg=1&ft=* &where=Greece&what=Scarabs&pos=18 **11.06.2013**

<http://www.kalsedon.com.tr/sayfa-detay.aspx?page=tasin-tarihcesi> Sırrı Gerçin
(erişim tarihi: 25 Nisan 2013)

http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/100019410?rpp=20&pg=3&ft=*&when=1000+B.C.-A.D.+1&what=Earrings&pos=51 **11.06.2013**

<http://www.metmuseum.org/collections/search-the-collections/30006194> **11.06.2013**

http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130003295?rpp=60&pg=8&ft=*&when=1000+B.C.-A.D.+1&what=Jewelry&pos=432 **12.06.2013**

<http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130017507?rpp=60&pg=6&ft=artemis&pos=313> **12.06.2013**

http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/30006199?rpp=60&pg=2&ft=*&when=1000+B.C.-A.D.+1&what=Jewelry&pos=83 **12.06.2013**

<http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130012118?rpp=60&pg=4&ft=artemis&pos=228> **12.06.2013**

http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/100009483?rpp=60&pg=4&ft=*&when=1000+B.C.-A.D.+1&what=Jewelry&pos=187 **12.06.2013**

<http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/30002950?rpp=20&pg=1&ft=persian&when=1000+B.C.-A.D.+1&where=Asia&pos=14> **12.06.2013**

<http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/30004484?rpp=20&pg=1&ft=persian&when=1000+B.C.-A.D.+1&where=Asia&pos=19> **12.06.2013**

<http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130016087> **12.06.2013**

<http://www.metmuseum.org/collections/search-the-collections/130018680> **12.06.2013**

http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130006461?rpp=60&pg=1&ft=*&when=1000+B.C.-A.D.+1&what=Fibulae&pos=54 **12.06.2013**

<http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130008064?rpp=20&pg=1&ft=diadem&where=Greece&pos=4> **12.06.2013**

<http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/30003358?rpp=20&pg=1&ft=hair+ribbon&when=1000+B.C.-A.D.+1&where=Arslan+Tash&pos=1> **13.06.2013**

<http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/60033789?rpp=60&pg=1&ft=pectoral&when=1000+B.C.-A.D.+1&pos=7> **13.06.2013**

<http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130015695?rpp=60&pg=2&ft=dress&when=1000+B.C.-A.D.+1&pos=120> **14.06.2013**

<http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130003245?rpp=20&pg=1&ft=Hair+Ribbon&when=1000+B.C.-A.D.+1&where=Asia&pos=18> **13.06.2013**

<http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/30003741?rpp=20&pg=1&ft=phrygia&pos=3> **11.06.2013**

<http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130015111?rpp=20&pg=1&ft=dress&when=1000+B.C.-A.D.+1&pos=2>

14.06.2013

http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/100000354?rpp=60&pg=19&ft=* &when=8000-2000+B.C.&pos=1090

11.06.2013

<http://www.metmuseum.org/collections/search-the-collections/100004094?img=0>

11.06.2013

<http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130004096?rpp=20&pg=1&ft=ring&when=1000+B.C.-A.D.+1&pos=9>

14.06.2013

<http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130016701?rpp=20&pg=1&ft=ring&when=1000+B.C.-A.D.+1&pos=19>

14.06.2013

<http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130016404?rpp=20&pg=1&ft=bracelets&when=1000+B.C.-A.D.+1&pos=10>

14.06.2013.

<http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130003462?rpp=60&pg=2&ft=bracelets&when=1000+B.C.-A.D.+1&pos=111>

14.06.2013

<http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130015344?rpp=60&pg=4&ft=bracelets&when=1000+B.C.-A.D.+1&pos=232>

14.06.2013

<http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130004603?rpp=20&pg=1&ft=Bone&when=1000+B.C.-A.D.+1&pos=9>

15.06.2013

<http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130004603?rpp=20&pg=1&ft=Bone&when=1000+B.C.-A.D.+1&pos=9>

15.06.2013

http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/30003348?rpp=20&pg=1&ft=* &when=1000+B.C.-A.D.+1&where=Arslan+Tash&what=Bone&pos=9

15.06.2013

<http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130006959?rpp=60&pg=1&ft=amber&when=1000+B.C.-A.D.+1&pos=39>

15.06.2013

<http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130016597?rpp=20&pg=1&ft=amber&when=1000+B.C.-A.D.+1&pos=16>

15.06.2013

<http://www.metmuseum.org/collections/search-the-collections/130003705>

15.06.3013

<http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/30003948?rpp=60&pg=1&ft=shell&when=1000+B.C.-A.D.+1&pos=31>

15.06.2013

<http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130003187?rpp=20&pg=1&ft=agat&when=1000+B.C.-A.D.+1&pos=2>

15.06.2013

<http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130003842?rpp=20&pg=1&ft=amethyst&when=1000+B.C.-A.D.+1&pos=1>
15.06.2013

<http://www.metmuseum.org/collections/search-the-collections/130003301?rpp=20&pg=1&ft=beryl&img=1> **15.06.2013**

<http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130016703?rpp=20&pg=1&ft=garnet&pos=3> **15.06.2013**

<http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130014964?rpp=60&pg=1&ft=chalcedony&when=1000+B.C.-A.D.+1&pos=31> **15.06.2013**

<http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130003585?rpp=20&pg=1&ft=sard&pos=2> **15.06.2013**

<http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/30006382?rpp=60&pg=1&ft=lapis+lazuli&when=1000+B.C.-A.D.+1&pos=18> **15.06.2013**

http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/100050623?rpp=20&pg=1&ft=*&when=1000+B.C.-A.D.+1&what=Onyx&pos=4 **15.06.2013**

<http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/170003892?rpp=20&pg=1&ft=sapphire&when=A.D.+500-1000&pos=1>
15.06.2013

<http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130008737?rpp=20&pg=1&ft=Sardonyx&pos=6> **15.06.2013**

<http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130005416?rpp=20&pg=1&ft=topaz&pos=1> **15.06.2013**

<http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130003869?rpp=20&pg=1&ft=ruby&when=1000+B.C.-A.D.+1&pos=1>
15.06.2013

<http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130003843?rpp=20&pg=1&ft=emerald&when=1000+B.C.-A.D.+1&pos=2>
15.06.2013

<http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/100019858?rpp=20&pg=1&ft=glass&when=1000+B.C.-A.D.+1&what=Beads&pos=4> **15.06.2013**

<http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130015709?rpp=20&pg=1&ft=terracotta&what=Jewelry&pos=1> **15.06.2013**

<http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130003842?rpp=20&pg=1&ft=amethyst&when=1000+B.C.-A.D.+1&pos=1>
15.06.2013

<http://www.metmuseum.org/collections/search-the-collections/130003301?rpp=20&pg=1&ft=beryl&img=1> **15.06.2013**

<http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130016703?rpp=20&pg=1&ft=garnet&pos=3> **15.06.2013**

<http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/130014964?rpp=60&pg=1&ft=chalcedony&when=1000+B.C.-A.D.+1&pos=31> **15.06.2013**

<http://www.metmuseum.org/Collections/search-the-collections/110001776?rpp=20&pg=1&ft=phrygia&pos=12> **11.06.2013**

<http://www.kalsedon.com.tr/tasintarihi> (erişim tarihi: 27/Mart/ 2013)

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Demir> (erişim tarihi: 6 Nisan 2013)

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Gümüş> (erişim tarihi: 5 Nisan 2013)

[http://tr.wikipedia.org/wiki/Mercan_\(takı\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Mercan_(takı)) (erişim tarihi: 16 Nisan 2013)

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Cam> (erişim tarihi: 20 Nisan 2013)

<http://www.kalsedon.com.tr/tasintarihi> (erişim tarihi: 27/Mart/ 2013)

ÖZGEÇMİŞ

Adı, Soyadı :Melis Arslan

Doğum tarihi : 04.03.1987

Doğum yeri :İstanbul

Lise : 2000-2003 Erenköy Kız Lisesi

Lisans : 2004-2009 Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Heykel Bölümü

Yüksek Lisans : 2011-2013 Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tekstil ve Moda Tasarım Ana Sanat Dalı

Çalıştığı kurum (lar) : 2008-2009 ETCTURA, 2010 Moda Tasarımcıları Derneği, 2010 Galata Moda Etkinliği,